

20808

AÜ.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1991 - 1992 ÖĞRETİM YILI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KİTAB - I GÜZİDE
(76 a - 134 a)

İNCELEME - METİN - SÖZLÜK

V. G.

**Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi**

TEZ YÖNETMENİ : Prof. Dr. MUSTAFA CANPOLAT

MELEK ERDEM

ANAKARA 1992

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	
GİRİŞ	1 - 3
Eski Anadolu Türkçesinin Oluşmu ve Gelişmesi	1 - 3
Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri	3
I. BÖLÜM : KİTAB - I GÜZİDE	4 - 15
Kitab - 1 Güzide ' nin Yazarı Aslı ve Nüshaları	5 - 6
Kitab - 1 Güzide ' nin Dili Üzerine Görüşler	6 - 10
Kitab - 1 Güzide ' nin Konusu ve Uslup Özellikleri	11 - 15
II. BÖLÜM : İMLA ÖZELLİKLERİ	16 - 27
Ünlülerin İmlâsı	17 - 22
Ünsüzlerin İmlâsı	22 - 25
Ayrı Yazılan Ekler	25 - 26
Bitişik Yazılan Unsurlar	26
Yabancı Kelimelerin yazımı	26
Şeddenin Kullanımı	27
Tenvin Kullanımı	27
III. BÖLÜM : SES ÖZELLİKLERİ	29 - 47
Ünlüler	29
Ünlü Değişmeleri	29 - 31
Ünlü Uyumu	31 - 32
Ünlü Türemesi	38 - 39
Ünlü Düşmesi	39
Kaynasma	39
Ünsüzler	41 - 42
Ünsüz Değişmeleri	42 - 45
Ünsüz Benzesmesi	45
Ünsüz Türemesi	45
Ünsüz Düşmesi	46
Ünsüz Teklesmesi	47
Hece Düşmesi	47
IV. BÖLÜM : YAPI BİLGİSİ	48 - 117
Türetme Ekleri	49 - 57
İsim	58 - 68
Zamir	69 - 76

Sıfat	77 - 81
Zarf	82 - 86
Edat	87 - 90
Bağlaç	91 - 96
Ünlem	97
Fiil	98 - 118
İkilemeler	118
V. BÖLÜM : TRANSKRİPSİYONLU METİN	119 - 238
SÖZLÜK - DİZİN	239 - 464
KİŞİ ADLARI DİZİNİ	465 - 469
KAYNAKÇA	470 - 473

ÖN SÖZ

VII. yüzyıldan itibaren günümüze kadar dünyanın çeşitli yerlerinde varlığını oldukça köklü bir şekilde sürdüren dilimizin çok uzun geçmişi içerisinde birçok zengin kültür ürünleri bulundurduğunu görüyoruz . Bu eserlerin yalnızca dil değil , kültür tarihi bakımından da önemi büyüktür .

Türk dili , XIII. yüzyıla kadar gelişimini tek yönde sürdürmüş , XIII. dan sonra da Türkistan , Harezm ve Horasan bölgelerindeki gelişmelerin sonucu olarak da farklı yazı dilleri oluşmuştur . Eski Anadolu Türkçesi dönemi de böyle bir gelişmenin sonucudur .

Dilimizin Eski Anadolu Türkçesi devrinde verilen eserler de bu dönem özelliklerini yansıtmaları bakımından karanlıkta kalmış noktaların aydınlatılması için araştırılması gereken niteliktedir .

Kitab-ı Güzide adlı eserin çalışmamıza konu olan nüshası da bir Eski Anadolu Türkçesi ürünüdür . XIV. yüzyıl sonları ile XV. yüzyıl başları arasındaki döneme ait olan bu eserin Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde bir çok nüshası bulunmaktadır . Metnimizin okunamayan kısımlarının okunmasında Manisa Kütüphanesinde 6886 numarada kayıtlı olan ve eserin bir başka nüshası olduğu düşünülen Akaid-i İslam adlı yazma eserden yararlanılmıştır .

Çalışmamızın inceleme kısmında , metnimizin göze çarpan özelliklerine elden geldiğince geniş olarak yer verilmiş ve sonundaki dizinin hazırlanmasında Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili eserler ve kaynakçada da belirtilen sözlüklerden yararlanılmakla birlikte kelimelerin yalnızca metnimizde geçen anlamlarının verilmesine özen gösterilmiştir . İnceleme ve Dizin kısımlarında metnimizde yer alan kelimelerin yerleri belirtilirken önce sayfa numarası ve daha sonra da satır numaraları verilmiştir . Aynı sayfada birden fazla kelimenin geçtiği satırlar için bir kere sayfa numarası verilerek o sayfada , kelimenin geçtiği satırlar sırayla verilmiş , sayfa numarası tekrar edilmemiştir .

Türk diline olan ilgimizle severek ve isteyerek , zevkle hazırladığımız bu çalışmamızı yönlendirmede yardımlarını gördüğümüz , eserlerinden büyük ölçüde yararlandığımız , saygın hocam Prof. Dr. Mustafa Canpolat ' a teşekkürlerimi borç bilirim .

GİRİŞ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNİN OLUSUMU VE GELİSMESİ

" Türk " adının ilk olarak yer aldığı ve dilindeki edebî özelliklerden, oldukça işlenmiş olduğu anlaşılan, Türk dilinin bilinen en eski metnlerinin ait olduğu VII. yüzyıldan itibaren, Uygur Türkçesini, bir görüşe göre¹ de Karahanlı Türkçesini de içine alan dönem, Eski Türkçe dönemi olarak adlandırılmıştır.

Daha sonra İslâmlığın kabulüne rastlayan ve başlangıçta büyük ölçüde Eski Türkçe özellikleri bünyelerinde bulunduran eserlerin ait olduğu bir dönem yer alır. Bu dönem, önceleri toplu halde bir yazı dili geleneğini sürdüren Türk boylarının birbirlerinden koparak kendi lehçelerini birer yazı dili halinde oluşturmaya başladıkları, Oğuz ve Kıpçak lehçelerinin ayrı ayrı geliştikleri ve eser verdikleri, birtakım önemli fonetik ve morfolojik değişmelerin de olduğu Orta Türkçe dönemidir ve yaklaşık XI. ve XV. yüzyıllar arasını kapsar.

Türk dilinin sınıflandırılmasında güney-batı grubunda yer alan Türkiye Türkçesi, tarihî yazı dili Osmanlı Türkçesidir. Osmanlı Türkçesinin Selçuklu Türkçesini de içine alan ve XV. yüzyılın ortasına kadar devam eden ilk dönemi, Eski Osmanlıca² ya da Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılmıştır.

XI. yüzyılın başlarından itibaren Oğuzların Anadolu'ya göçleri sırasında gelenler, kendi edebî gelenekleriyle gelmişler, bu durum, Selçuklular devrinde devlet idaresinde Arapça ve Farsça yazılırken konuşma dilinin Türkçe olmasına yol açmıştır. Musatafa Canpolat, bu dönem eserlerinin genellikle XIII. yüzyıl ve sonrasına ait oluşunun ve XI.- XII. yüzyıllara ait eserlerin bulunmayışının nedenini yalnızca İslamiyetin etkisine bağlamanın doğru olamayacağını bunda Moğol baskısının da etkili olduğunu belirtmektedir.³ Ayrıca *Behçetü'l-Hada'ik fi Mev'izeti'l-Hala'ik* adlı eserinde XI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya gelen Oğuz Türklerinin bir yazı diline sahip olmadıkları yolundaki görüşün doğru olamayacağını belirterek şöyle demektedir :

" ... XI. ve XII. yüzyıllarda İran'da ve Anadolu'da yaşayan Oğuz Türkleri, kendi lehçelerine dayanan bir yazı dili kuramamış olsalar bile, daha

¹ Reşit Rahmeti Arat, XIII. yüzyıla kadar Eski Türkçe sonrasını da Yeni Türkçe olarak adlandırmıştır.

² A. Dilaçar, Türk Diline Genel Bir Bakış, Ankara, 1964. Bu eserinde A. Dilaçar, Osmanlı Devletinin 1299'da kurulmuş olduğunu belirterek, bu terimin dilin XIII. yüzyıldaki dönemi için yanlış bir ad olduğunu bu nedemle buna Eski Anadolu Dili ya da Eski Anadolu Türkçesi denmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir.

³ M. Canpolat, " Behçetü'l-Hada'ik 'in dili üzerine " TDAY Belleten 1967, (2.baskı), Ank., 1989.

önce XI. yüzyılda Kutadgu Bilig , Divanü Luğati't-Türk gibi edebiyat ve bilim eserleri meydana getiren ve Uygurcanın mirasçısı olan Orta Asya Türkçesi ile münasebette idiler . XII. yüzyılda yaşamış olan Hoca Ahmed Yesevî 'nin XIII. ve XIV. yüzyıllarda yaşamış olan Anadolu şairleri üzerinde büyük etkisi olduğu bilinen bir gerçektir .

XI.yüzyılda başlayıp Moğol akınının baskısıyla yoğunlaşan Oğuz göçleri, Anadolu'nun kısa sürede tamamen Türkleşmesini sağlamış ve bunun sonucunda Anadolu 'da oluşan edebî lehçenin esasını Oğuz Türkçesi teşkil etmiştir . ⁴

Şinasi Tekin de Batı Türkistan'da çeşitli Türk boyları içinde İslâmiyeti en önce kabul eden Oğuz Türklerinin İslamiyeti , merkezleri Kaşgar 'da olan ve Uygurlarla olan münasebetleri nedeniyle Orta Asya'da ilk müslüman Türk yazı dilini kuran Karahanlılardan daha önce kabul ettikleri halde, Türkistan 'da kendi yazı dillerini kurabilmeleri için gerekli şartları bulamayarak Andolu'ya göçleri sonucunda , yazı dillerini oluşturdıklarını belirtmektedir.⁵

Kaşgarlı'nın Dîvânında XI. yüzyıl Oğuz Türkçesi üzerine yaptığı açıklamalara göre de , Oğuz Türkçesinin XIII. yüzyıl sonuna kadar Anadolu 'da Selçuklu devrinde yazı dili olarak gelişmeye başladığı anlaşılmaktadır .

Türk yazı dili, XIII. yüzyıla kadar gelişimini tek yönde sürdürmüş ⁶ , XIII. yüzyıldan sonra da Türk boylarının çeşitli bölgelere yayılması ile Türkistan, Harezm, Horasan bölgelerinde bu boylar arasındaki kaynaşma ve gelişmelerin sonucu olarak da Türk dilinde farklı yazı dilleri oluşmuştur. Gelişen bu farklı yazı dillerinin belli başlıları, Osmanlı Türkçesi, Azerî Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Çağatay ve Özbek Türkçeleridir. Bu yeni yazı dili lehçelerinin teşekkülünden sonra yavaş yavaş bu lehçelerde meydana getirilen edebiyat da gelişmeye başlamıştır. Osmanlı, Azerî ve Türkmen Türkçeleri, Batı Türkçesini oluşturmuş ve bu lehçeler arasındaki ayrılık XIV. yüzyıldan sonra daha da belirginleşmiştir.

XI-XIII. yüzyıllar arasında Selçuklu dönemi Türkçesi fonetik , morfolojik ve söz varlığı açısından Karahanlı Türkçesine bağlı bir dönem niteliği taşımaktadır. Anadolu Selçuklu Türkçesi olarak da adlandırılan bu dönem (pek az eserinin ele geçmesi nedeniyle) ve paralelinde Doğu Türkçesi , Türk dili ve edebiyatının gelişimi açısından henüz tamamiyle aydınlatılmış değildir . *Behçetü'l-Hadâik* ⁷ ve *Ali'nin Kışsa-i Yusuf* 'u bu dönem eserleridir.

⁴ A.Caferoğlu,Türk Dili Tarihi, 3. baskı, İst.,1984.

⁵ Ş.Tekin,"İlk müslüman Türkler Oğuzlardı" ,Tarih ve Toplum ,Ank.,1989 ,sayı: 72.s.9-11.)

⁶ Abdülkadir İnan , " XIII.-XV. yüzyıllarda Mısır'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak lehçeleri ve « halis Türkçe » " , TDAY Belleten 1953 ,(2. baskı) , Ank., 1988 .

⁷ Mustafa Canpolat , Behçetü'l - Hada'ik fi Mev'izeti'l - Hala'ik -Giriş- Yazı Özellikleri-Ses Özellikleri-Söz Yapılışı-Söz Bölümleri-Dizin (Doktora Çalışması), DTCF Kütüphanesi Yazmalar Bölümü no : 9 1965, 700s.

XIII. yüzyılın sonlarında dilde Doğu Türkçesi özelliklerinin yavaş yavaş kayb olduğu *Mevlânâ* ve *Sultan Veled'in Türkçe şiirleri* ile *Ahmed Fakih*⁸, *Şeyyad Hamza*⁹, *Hoca Dehhanî*¹⁰ ve *Yunus Emre*'nin eserleri, *Yusuf u Zeliha*¹¹, *Hoca Mesud'un Süheyl ü Nev-bahar*'ı¹², *Gülşehrî*'nin *Mantıku't-tayr*'ı bu döneme aittir.

XIII. yüzyıl sonlarından XV. yüzyıl ortalarına kadar uzanan dönemde ise Selçukluların dağılması ve Osmanlıların kuruluşuyla beylikler dönemine rastlayan Türkçede verilen eserlerde ise Doğu Türkçesi özellikleri, giderek kaybolmakta, Selçuklu dönemi Türkçesinin izlerine rastlanmakta ve yerli ağız özelliklerinin yoğunlaşmasıyla Oğuz Türkçesine dayanan bir yazı dili gelişme yoluna girmektedir. Bu dönem Türkçesiyle çeviriler dahil bir çok eser ortaya konmuştur. *Kitâb-ı Güzide* de bunlardan biridir.

Eski Anadolu Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri :

Genellikle harekeli metinlerin yer aldığı Eski Anadolu Türkçesiyle yazılan eserlerde ünlülerin de genellikle hareketlerle gösterildiği, nadiren hareketin konmadığı durumların da olduğu görülmektedir.

Metnimizde de yer aldığı anlaşılan kapalı /e/ sesi, Eski Anadolu Türkçesinin tipik seslerindendir.

Eski Türkçe dönemindeki /g/ ünsüzünden önceki ünlülerin ve bünyelerinde /b/, /p/, /m/ dudak ünsüzlerini bulunduran ünlülerin yuvarlaklaşması söz konusudur. Bu belirtilen konulara, bir Eski Anadolu Türkçesi eseri olan metnimizin dil özellikleri kısmında metnizdeki örnekleriyle geniş yer verilmiştir. Ayrıca incelik kalınlık uyumunun olmasına karşın, düzlük yuvarlaklık uyumunun henüz bütünüyle yerleşmediği görülmektedir.

İleride de metnimizde de görüleceği üzere belirli geçmiş zaman ve dilek şart eklerinin dışındaki şahıs ekleri, emir ve istek kiplerinin çekimi de günümüz Türkçesinden farklılık göstermektedir.

⁸ Köprülüzade, M. Fuad, *Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit* / II. Ahmed Fakih (KCsA, II, 1926) M. Mansuroğlu, *Çarhname*, neşri, 1956.

⁹ M. Mansuroğlu, "Şeyyad Hamzaya ait üç manzume", *TDİD*, I/3-4, 1946.; "Anadolu metinleri XIII. asır I. Şeyyad Hamza, *Dergah* 1/4, TM.VII - VIII (1940-41) s. 95-101.

¹⁰ Köprülüzade M. Fuad, "Selçukiler devrinde Anadolu şairleri: Hoca Dehhanî", *Hayat Mec.* I/1 (1926) s. 4-5

¹¹ Dehri Dilçin, *Yusuf u Zeliha*, neşir, çevriyazı ve lügatçe, TDK. yay. 1946.

¹² Cem Dilçin, *Mes'ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-bahar İnceleme- Metin - Sözlük*, Ank., 1991.

I. BÖLÜM :
KİTÂB - I GÜZÎDE

KİTAB - I GÜZİDE

KİTAB-I GÜZİDE 'NİN YAZARI , ASLI VE NÜSHALARI

Kitab-ı Güzide, Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî adlı bir din bilgini tarafından kaleme alınmış ve Mehmed bin Bâli tarafından da XIV.yüzyılda Anadolu Türkçesine aktarılmıştır. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış en eski din kitaplarından birisidir.

Mehmed Bin Bâli 'nin hakkında XIV. yy.da Anadolu 'da yaşamış bir Türk bilgini olmasının dışında bir bilgi bulunmamaktadır.

Elimizdeki kaynaklarda Serahsî hakkında hiç bir bilgiye rastlanmamıştır. Fakat isminden, 1090 'da ölmüş olan Ebu Bekr Muhammed bin Ebî Sehl Ahmed es- Serahsî ile aynı şehirden olduğu anlaşılmaktadır.

Elimizdeki eser, Türk Dil Kurumu kütüphanesinde A / 301 sıra numarası ile kayıtlı bulunan bir yazmadır. 186 sayfadır. İçinde iki kitap bulunmaktadır. 134. sayfaya kadar Kitab-ı Güzide yer almaktadır. 135. sayfadan itibaren 103 sayfalık *Dâsitân-ı Yusuf Aleyhi 's-selâm ve Hazâ Ahsenü 'l - Kaşası' l - Mübarek* başlığıyla diğer kitap yer alır.

19,5 x 14 cm. boyutlarında olan yazma, 3 cm. kalınlığındadır. Kitâb-ı Güzide 'nin her sayfasında 13 satır vardır. Hareketli nesih ile yazılmış mensur bir eserdir. İlk sayfada Arapça bir duadan sonra *Hazâ Kitab-ı Güzide* başlığıyla içindekiler kısmı gelmekte ve 3. sayfadan itibaren 134. sayfaya kadar metin yer almaktadır.

Bu kitabın Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde değişik adlarla da bulunabilen bir çok nüshası vardır.

Bilinen nüshalarının en eskisi H. 838 tarihli olup Paris Millî Kütüphanesinde BN, Supplement Turc No: 531 'de kayıtlıdır.

Eserin çeşitli nüshalarda *Güzide, Güzide Kitabı, Kitâb-ı Güzide, Akâid-i İslâm* gibi çeitli adlarla anıldığını görüyoruz.

Eserin bir diğer nüshası da İst. Arkeoloji Müzeler Kütüphanesi H. 889 tarihli yazma 1498 no 'da kayıtlıdır.

Kitab-ı Güzide'nin Milli Kütüphanedeki nüshası şu kayıtlı yer almaktadır.:

Muhammed b. Bali (-) ; Kitâb-ı Güzide

I- 129 yk. 200x152- 155x100mm. 16st.

Hareketli nesih, 1148 H. Üzümlü taç frligranlı kt. Meşin sırtlı ebru kaplı cilt.

Yz. A. 204 no 'da kayıtlı

297.841

Berlin yazmalar kataloğunu hazırlanmış olan W. Pertsch, eserin Berlin, Upsala, Gotha, Münih, Viyana nüshalarındaki bölümlerini karşılaştırarak ve Viyana nüshasının ötekilerden farklı olarak yalnızca beş ana bölüme ayrılmış olmasını göz önüne alarak, bu nüshanın esrin aslı ile ilgili bir kopye olması ihtimalinden söz etmektedir.¹³

Kitâb-ı Güzide'nin bir başka nüshası da İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesindeki H. 889 tarihli yazmadır. Bu yazma 1498 tarihlidir.

Londra British Museum Ad. 7850'de kayıtlı olan, C. Mundy'nin özel kütüphanesinde M.115 no 'da kayıtlı olan, Tübingen de Ms. Orient 4.150 no 'da kayıtlı Berlin nüshaları da vardır.

Reşit Rahmeti Arat 'ın V. Türk Tarih Kongresinde " *Anadolu Yazı Dilinin Tarihi İnkişafına Dair* " ¹⁴ adlı bildirisinde söz ettiği Manisa Kütüphanesinde 6886 numarada kayıtlı , 863 (1458) tarihli *Akâ'id-i İslâm* adlı eser de bu eserin en eski nüshası olması açısından güvenilirdir.

Eserin bir başka nüshası da tarihsiz ve sondan eksik olarak Şinasi Tekin' in kendi kütüphanesinde bulunmaktadır.

KITÂB-I GÜZIDE 'NİN DİLİ ÜZERİNDEKİ GÖRÜSLER

Mehmet bin Bali 'nin Eski Anadolu Türkçesine çevirdiği *Kitâb-ı Güzide* üzerinde daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlamamaktayız. Bu eserin çalışmamıza konu olan 973 istinsah tarihli nüshası , XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış , bu dönem dil özelliklerini tipik olarak veren bir eserdir . Fakat eserin başında belirtilen olga bolga ibaretinden fasih ve ruşen Türkçeye döndürme konusu , bu eserin aslının *olga bolga* ibaretiyle yazıldığını ifade etmektedir .

Mustafa Canpolat " *Behçetü'l-Hada'ik fi Mevîzetü'l-Hala'ik* " ¹⁵ adlı eserinin giriş kısmında *Behçetü'l-Hada'ik* ' in dili konusundaki görüşleri açıklarken

¹³ Wilhelm Pertsch, Die Handschriften Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin, sechster Band: Verzeichnis der Türkischen Handschriften, Berlin 1889, s.128, No:103.

¹⁴ R. R. Arat , " Anadolu yazı dilinin tarihi inkişafına dair " , V. Tarih Kongresi (Kongreye sunulan tebliğ-ler) , Ankara 1960 , s. 225-232 .

¹⁵ Mustafa Canpolat , *Behçetü'l - Hadaik fi Mev'izetü'l - Halayık* , (Doktora çalışması) , Ankara , 1965, AÜ. Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Bölümü , No : 9 .

Kitâb-ı Güzide 'den bahsetmiş ve bunun muhtemelen Reşit Rahmeti Arat 'ın sözünü ettiği Akâ'id-i İslâm 'ın bir başka nüshası olduğunu ifade ederek Kitâb-ı Güzide 'nin ön sözündeki bu ibareden söz etmiştir.

Reşit Rahmeti Arat , V. Türk Tarih Kongresine sunduğu tebliğinde¹⁶ Kitâb-ı Güzide'nin bir başka nüshası görünümünde olan Akâ'id-i İslâm'dan şu şekilde söz etmektedir :

" Bu metinlerin inkişaf bakımından, XI. ve XIII. asırlarda bu şivede görülen dil hususiyetleri arasında bulunması icap eder. Bu hususiyetler XIII. asırdan geriye doğru gittikçe azalacak ve XI. asırdan bu yana geldikçe de artacaktır. Bu eski Anadolu metinlerinin bizim bugün hususiyetlerine alışmış olduğumuz dilden farklı olacağı tabiidir. Hattâ o derece farklı ki, bugünkü nesil bunu kendi şivesi mahsulünden saymadığı gibi ,bundan bir kaç asır önceki nesiller de bunları beğenmeyerek, bu metinlerin bir kısmını olurluna bırakmışlar ve bir kısmını da kendi devirlerinin hususiyetlerine uydurarak, yeniden kaleme almışlardır. Bu hususta Manisa Kütüphanesinde 6886 numarada kayıtlı , 863 (1458) yılında istinsah edilmiş olan Akâ'id-i İslâm adlı eserin mukaddimesindeki şu kayıt, meseleyi aydınlatması bakımından , dikkate değer :

"... Bu zayıf ve günahlu kul kim Muhammed bin Baydur¹⁷ gördüm kim mütekdimler ulusu imâm-ı zâhid Ebu Nasr bin Zahir bin Muhammed es-Serahsî rahmetullahi aleyhi, bir kitap,cemeylemiş kim her bir sözi bin can değer; amma gördüm kim terki b muhallel ve muhabbat *olga-bolga* ibâretince yazmışlar. Diledim kim bu lâtif ve şerif nüshanın lütfi ve şerefi dahi artuk ola ; ol sakim ibâretten sarîh ve fasîh ve ruşen Türkçeye döndürdüm. "

Türk dilinin ve bilhassa Anadolu yazı dilinin tarihî inkişafında bir geçiş merhalesi teşkil eden bu eski metinler, dil hususiyetleri bakımından, bu karışık devreye âit bulunmaktadır. Dilin bir taraftan teşekkül ve inkişafını, diğer taraftan bunun eski umumî yazı dili ile olan ilgisini daha yakından tâyin ve tespit etmek için, bu karışık devir yahut Muhammed b. Baydur'un ifadesi ile, "*olga bolga*" devri metinlerinin dikkatle taranması ve araştırılması lâzımdır. "

Eski Türkçedeki kimi çok heceli sözlerin son seslerinde ve bazı ek ve hece başlarındaki / g / , / g / ünsüzleri , Türk dilinin güney-batı koluna mensup lehçelerde giderek kaybolmuştur. Eski Anadolu Türkçesi bu konuda paralellik göstermektedir. Buna karşılık *Behçetü'l-Hadâik* gibi eserlerde , *olga* ve *bolga* kelimelerinde görüldüğü gibi, bünyesinde -ga / -ge eklerini bulunduran ve sonu / g / ile biten kelimelere rastlanmaktadır. Bu *olga-bolga* terimi konusunda çeşitli görüşler ileri sürül-müştür.

¹⁶ R.R. Arat, " Anadolu yazı dilinin tarihî inkişafına dâir ", V. Türk Tarih Kongresi , Ankara,12-17 Nisan 1956, 1960, s.225-232 .

¹⁷ R. R. Arat , M. bin Balî 'yi bin Baydur şeklinde okumuştur .

Zeynep Korkmaz da Marzubannâme Tercümesi'nin giriş kısmında Anadolu'nun Orta Asya ile olan dil bağlantısını açıklarken *Akâ'id-i İslâm* 'ın *Kitâb-ı Güzide* 'nin değişik bir adla yapılmış bir kopyasından ibaret olduğunu, *Kitâb-ı Güzide* 'nin orjinal nüshasının eski Oğuzcayı yansıtan *olga-bolga* dili ile yazılmış olabileceğini belirterek şöyle demiştir :

" XV. yüzyılda Muhammed Bâli 'nin dilce yenileştirilmiş bu eseri dolayısıyla aydınlatılması gereken bir diğer nokta da, söz konusu deyimın bazı yazmalarda *olga-bolga* , bazılarında ise *olgay-bolgay* şeklinde yer almış olmasıdır. Bu durumda Ebu Nasr bin Tahir (Zâhir) bin Muhammed es-Serahsî tarafından kaleme alınmış olan eserin aslının *olga-bolga* dilinde mi yoksa *olgay-bolgay* dilinde mi yazılmış olduğunu tayin güçleşiyor. " diyerek bu husustaki kesin yargının ancak eserin aslının bulunup incelenmesinden sonra verileceğini de vurgulamış ve " ... İşte Muhammed bin Bâli'nin kitabında yer alan ve eserin dil bakımından yenileştirilmesine gerekçe olarak gösterilen yukarıdaki " ol sakim ibaretden fasih ve ruşen Türkiye döndürem. " ifadesi, Eski Anadolu Türkçesinin artık yadırganır olmuş bu eski dönemine ve onun Kıpçak özellikleri de taşıyan eski Türk yazı dili ile olan bağlantısına işaret eden değerli bir kayıttır. " sonucuna varmıştır.

Kitâb-ı Güzide 'den ilk olarak Mehmed Fuat Köprülü söz etmiştir.¹⁸ : " ... " İmam Zâhid Ebu Nasr bin Tahir bin Mehmedü's-Serahsî " ismindeki bir Türk âliminin - " Mehmed bin Bâli " adlı daha sonra yaşayan bir mütercimın sözüne göre *olga-bolga* ibaresiyle yani eski Doğu Türkçesiyle yazmış olduğu bir eser de, belki yine bu yüzyıla aid eski bir mahsuldür. " Mehmed bin Bâli " onu " *Güzide* " adıyla zamanın - M . XIV. yüzyıl sonu veya XV. yüzyıl başları- lisanına çevirmiştir ki, yazma nüshaları pek boldur ; fakat asıl eser, diğer bir çok eski Türk eserleri gibi, bugün ortada yoktur ... "

Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan " *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklariyle Tarama Sözlüğü* " (Ank.,1988) 'nün ön sözünde " Bu Kitaptaki Tanıkların Kaynakları " adlı bölümde *Kitâb-ı Güzide* 'nin XV. yüzyıl eseri olduğu belirtilerek şöyle denmiştir : " Bu kitabın aslı XI.yüzyıl içerisinde Doğu'da yetişen büyük Türk bilginlerinden İmam Serahsî (Ebu Nasr bin Tahir bin Mehmed) tarafından Türk ulusunun din bilgisini geliştirmek , genişletmek amacıyla Türkmen-Kıpçak ağzıyla (الخا بلغي ibaretince) yazılmıştır. XV. yüzyılda yaşadığı sanılan Mehmet bin Bâli adlı bir bilgin bu eseri (...fasih ve ruşen Türkiye dönderem) diyerek yaşadığı çağın Anadolu ağzına çevirmiştir. Her bakımdan büyük önem taşıyan bu çevirinin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Millet Kitaplığının Ali Emiri - şer' iye bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 177 sahifeli nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge 'dir . "

¹⁸ Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi (2.Basım) , Ötüken Kültür Serisi : 28, İst., 1980, s.223.

Türk Dil Kurumu kütüphanesinde 301 numarada kayıtlı bulunan ve metnimizin dahil olduğu eserin baş sayfasında şöyle denmiştir :

" Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-raḥîm,

Şükr ü sipâs ol Tañrıya (kim) andan ayruḡ Tañrı yoḡdur ve senâ taḥiyyat ol pâdişâhlar pâdişâhına kim bize îmân ruẓı kıldı, ma'rifet birle ve bizi sakladı küfürden ve źalalet yolından 'inâyet birle ve şalavat ol peygâmbere kim server-i 'âlemdür, 'âlem fahrıdur Muḡammed Muştafâ üzerine olsun kim Ḥaḡḡuñ rahmetin ulaşıdurısalar bize şefâ'at birle ve anuñ ve âli ve aşḡâbı üzerine olsun kuvvetlendürdi, İslâm dînin şecâ'at birle ve bundan şonra bu za'îf ḡul kim Muḡammed bin Bâlidür, gördüm muḡaddimler ulusu İmâm Zâhid Ebu Naşr bin Tâhir bin Muḡammed es-Seraḡsî rahmetu'llâhi 'aleyḡi bir kitap tasnif eylemiş kim bir sözi câna deḡer, ammâ terkîb-i taḡallül *olḡa bolḡa* 'ibâretince yazmışlar. Diledüm kim bu latîf ve şerîf fasîḡ ve rüşen Türkiye döndürem kim fâideler fevt olmaya ve anuñ mütâli'asında gönüller melâlet olmaya. Ümîddür kim mütâli'a edenler 'ışḡı ve zevḡi ḡâsıl olıcaḡ kitâbı tasnîf ve ta'bir eyleyeni du'âdan unıtmayalar kim anuñ mütâli'asına ḡidâyet ve kerâmet bulalar, inşâ'allâhu ta'âlâ ammâ Zâhid Ebu Naşr bin Tâhir ibni Muḡammed bin es-Seraḡsî rahmetu'llâhi eyitdi : Kaḡan gördümise kim ḡalkuñ bir nicesin 'ilm ve tâ'at öğrenmeye heves éylediler, ḡaşd éylediler, Tañrınuñ 'ilm deñizinden kim anuñ niḡâyeti yoḡdur, şerbet terkîb éyleyem kim anuñ cânına şifâ ola ... "

Manisa Kütüphanesinde 6886 numarada kayıtlı olan, 863 (M.1458) yılında istinsah edilmiş olan *Aḡâ'id-i İslâm* adlı eserde de aynı kayda rastlanmaktadır :

" Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-raḥîm,

Şükür ve sipâs ol Tañrıya kim andan ayruḡ Tañrı yoḡ ve senâ ve taḥiyyat ol pâzişâhlar pâzişâhına kim bize îmân ruẓı kıldı, ma'rifet birle ve bizi sakladı, küfr ze źalâlet yolından 'inâyet birle ve şalavat ol peygâmbere serveri ve 'âlemler fahrı Muḡammed Muştafâ üzerine olsun kim Ḥaḡuñ rahmetine ulaşıdurısar bizi şefâ'at birle ve anuñ âli ve aşḡâbı üzerine olsun kim kuvvetlendürür İslâm dînin şecâ'at birle ve bundan şonra bu za'îf ve ḡünâḡlu ḡul kim Muḡammed bin Bâlidür, gördüm kim müteḡaddimler ulusu İmâm-ı Zâhid Ebu Naşr bin Zâhir bin Muḡammed e's-Seraḡsiyyü rahmetu'llâhi 'aleyḡi bir kitâb cem' eylemiş kim her bir sözi biñ cân deḡir ammâ gördüm kim terkîb muḡallel ve muḡabbat *olḡa bolḡa* 'ibâretince yazmışlar. Diledüm kim bu latîf ve şerîf nüshanuñ lutfı ve şerefi daḡı artuḡ ola , ol saḡîm 'ibâretiden şarîḡ ve fasîḡ ve rüşen Türkçeye dönderdüm kim fâideler fevt olmaya ve hem anun mutâla'asından gönüller melâlet olmaya , mütâla'a edenlerüñ daḡı ḡöñline 'ışḡ ve şevḡ ve zevḡ ḡâsıl olıcaḡ ümîddür kim bu kitâbı cem' edeni ve 'ibâreti taḡyîr edeni ve yazanı du'âdan unutmayalar kim anuñ mütâla'asından ḡidâyet ve kerâmet bulalar , inşâ'a'llâhu ta'âlâ . İmâm-ı Zâhid Ebu Naşr bin Zâhir bin Muḡammed e's-Seraḡsiyyü rahmetu'llâhi 'aleyḡi eyitdi : Kaḡan gördümise kim ḡalkuñ bir nicesi 'ilm ve tâ'at öğrenmek arzû ve heves ana ḡaşd éyledüm kim Tañrınuñ 'ilm deñizinden kim anuñ niḡâyeti yoḡ, andan bir şerbet terkîb ḡetürdüm ḡalkuñ ḡasta cânlarına şifâ ola ... "

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesindeki H. 889 tarihli yazmada, esrin *olgay-bolgay Tatar dilinden fasih ve ruşen Türkîye* çevrilmiş olduğu bildirilmiştir.

C.Mundy'nin özel kütüphanesindeki nüshada da *olgay-bolgay ibaresince yazılmış* olduğu belirtilmiştir.

Londra British Museum Ad 7850 numarada kayıtlı bir eserin 158a-202 arasında yer alan *Kitâb-ı Güzidenâme* 'nin giriş bölümünde yalnızca " *elfâz-ı muhâl ibaretince yazmışlar* " şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

Tübingen Ms.Orient 4.150 no'da kayıtlı Berlin nüshasında yp.ça. : " *olgay bolgay ibâretince yazmışlar* " sözü geçmektedir.

Şinasi Tekin'in, ise Gönül Alpay Tekin 'le birlikte yayımladıkları *Journal of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları* adlı derginin 14. sayısında yayımlanan Ergasch Fazylov' un " Eine choresmtürkische Handschrift über gute und böse Taten " adlı yazısında Harezmi Türkçesiyle yazılmış, dil özellikleri açısından XIII. ve XIV. yüzyıllara ait olduğu ve oylumlu bir eserden koptuğu anlaşılan ve eserin 37-43. bölümler arasını kapsayan 11 sayfalık bir parçadan¹⁹ söz edilmiştir. Fazylov yazısında bu parçanın yer yer *Nehcü'l-Feradis* 'in bazı kısımlarını andırdığını belirtmiş ve metnin kısaca üslup özelliklerine değinmiştir.

Aynı derginin 15. sayısında (1991) yer alan " *Mehammed bin Bâli'nin Eski Anadolu Türkçesine aktardığı "Güzide" adlı eserin Harezmi Türkçesindeki aslı ve olga-bolga meselesi hakkında* "adlı yazısında bu parçaların aslında *Kitâb-ı Güzide* 'ye kaynaklık eden bir Orta Asya metni olduğunu belirtmiştir. Yazısında Fazylov 'un yayımladığı parçalardaki bölüm başlıklarıyla, kendi kütüphanesinde bulunan *Kitab-ı Güzide* nüshasının konu başlıklarını ve bunun yanı sıra benzer kısımları da karşılaştırmalı olarak veren Şinasi Tekin özellikle XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarında Türkistan 'dan Anadolu'ya gelen din adamları, şeyhler ve sufilerin Anadolu halkı için Oğuz lehçesiyle yazdıkları eserlerine kendi lehçeleri olan Orta Asya Türkçesi özelliklerini de yansıttıklarını ve şahsi tesirlerin varlığını, Anadolu yazı dilinin kuruluş döneminde olmasına bağlamıştır. Fazylov 'un neşrine dayanarak Serahsî 'nin dilinin XII. ve XIII. yüzyıl Harezmi Türkçesi olduğunu, Mehmed bin Bâli'nin bu ses ve şekil bilgisi farkını en çarpıcı bir biçimde ancak *ol-a bol-ga* ²⁰ şeklinde anlattığı sonucuna varmıştır.

¹⁹ Ergasch Fazylov, "Eine choresmtürkische Handschrift über gute und böse Taten " *Journal of Turkish Studies (TUBA)* 14 : Fahir İz Armağanı I. (Published at Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University), 1990, s. 207-221.

²⁰ "Olga bolga" deyiimi, Şinasi Tekin'in kütüphanesindeki nüshada "ola bolga" şeklinde geçmektedir.

KİTÂB-I GÜZİDE 'NİN KONUSU VE USLUP ÖZELLİKLERİ

Serahsî, bu kitabı ilim ve tâ'at öğrenmeye hevesli olan müslüman Türk halkının bu konudaki ihtiyacını karşılamak, din bilgisini geliştirmek amacıyla yazmıştır. Kitabını Kur'an ayetlerine ve peygamber hadislerine dayanarak yazdığını kendisi de belirtmiştir. Mehmed bin Bâli de, Serahsî 'nin *olga-bolga* ibaretince yazdığını belirttiği bu eseri, sarîh, fasîh ve ruşen Türkçeye çevirmiştir.

Kitapta tâ'at kılmanın faydaları, nasıl ibâdet etmek gerektiği, Tanrıyı zikretmenin yolları, yapılacak ibadetlerin vasıfları, ilim istemenin ve öğrenmenin faziletlerinin yanı sıra cennetin ve cehennem tasviri verilmiş, helal kâcancın fazileti ve haram kâzancın zararı açıklanmış, gaza etmek, haya, ukubet, kanâat etmek, sabr etmek, şükr etmek, ihlas, kişinin kendini bilmesi, kendi nefsinin tutması Tanrının kazalarına razı gelmek gibi konulara değinilmiş ve bu konular, ayrı ayrı bölümler halinde, Kur'an âyetleriyle ve peygamber hadisleriyle, Hz.İbrahim, Hz.Musa, Hz.İsa ve Hz.Muhammed ile ilgili kıssaların yanı sıra hikâye tarzı bir takım olaylarla da örneklendirilerek yer yer öğüt tarzında sunulmuştur.

Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında genellikle asıllarına sadık kalınmakla birlikte hemzenin kullanıldığı kelimeler, kurallı olarak hemzesiz yerine göre koruyucu ünlü alarak söylenildikleri gibi yazılmışlardır. Bazı kelimelerde iki ayrı yazım görülmektedir.

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesinde az rastlanan kelimelerin de bulunduğu görülmektedir (uragut - 102b9). Yine bu gün ortak dilde olmayan fakat Anadolu Ağızlarında rastladığımız göncük kelimesi (91b9), ' giyim eşyalarındaki cep ' şeklinde metnimizdeki anlamıyla *Türkiye 'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ' nde (VI. cilt, Ankara 1972, s. 2152) geçmektedir.

Ayrıca metnimizde belirli geçmiş zaman birinci tekil şahıs eki olarak genelde diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi ekin yuvarlak ünlülü -dum / -düm şekli kullanılmakla birlikte -dım / -dim şekli de geçmektedir. (dedim - 101b2) Ekin bu şekilde kullanımının bir görüşe göre Kıpçakçanın, bir görüşe göre de Harezmi Türkçesinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Eserde " kim ", " ve " gibi bağlaçların, devrik cümlelerin çok kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu tür bağlaçların sık kullanımlarının yanı sıra Türkçenin önemli bir özelliği olan sıfat fiil ve zarf fiillerin yaygın olarak kullanımları da söz konusudur.

Eserin başında "*Hâza Kitâb-ı Güzide*" başlığı altında bir fihrist verilmiştir. Bâb 'ların sayfa numaralarıyla birlikte yer aldığı fihrist şöyledir :

Hāza Kitāb-ı Güzīde

Bāb-ı evvel tevḥīd beyānındadır
5

Bāb-ı sānī maʿrifetuʾllāh beyānındadır
12

Bāb-ı sāliṣ muḥibbetuʾllāh beyānındadır
14

Bābü'r-rābi' mütābi'uti's-sünneti ve'l-cemā'ati
16

Bābü'l-ḥāmis ṣalāt beyānındadır
24

Bābü's-sādis Allah taʿālāyı zikr etmek
29

Bābü's-sāyi' ʿilm taleb etmek beyānında
31

Bābü's-ṣāmin ḥikmet beyānındadır
34

Bābü't-tāsi' gazā etmek beyānındadır
37

Bāb onıncı seḥāvet beyānındadır
39

Bāb on birinci ḥayā beyānında
41

Bāb on ikinci zīnā etmek beyānında
43

Bāb on üçüncü levāta beyānında
47

Bāb on dördüncü ʿuḳūbet-i muḥtekir beyānında

2a

Bāb on beşinci ribā yēyenler beyānındadır
51

Bāb on altıncı sucı içenler beyānındadır
53

Bāb yedinci rızık va‘desini eyitmek beyānında
56

Bāb on sekizinci kınā‘at beyānındadır
61

Bāb on toğuzuncı kifāyetü mine’r-rızık
64

Bāb yigirminci ‘ibādet beyānındadır
67

Bāb yigirmi birinci ölümün añmak beyānında
69

Bāb yigirmi ikinci şabr ēylemek beyānında
73

Bāb yigirmi üçüncü şükr ēylemek beyānında
76

Bāb yigirmi beşinci tevbe beyānında
79

Bāb yigirmi altıncı oruç tutmak beyānında
81

Bāb yigirmi yēdinci dün namāzı kılmak beyānında
84

Bāb yigirmi sekizinci dilsüz тұrmak beyānında
86

Bāb yigirmi toğuzuncı halkdan ayrılmak beyānında
87

Bāb otuzıncı korku beyānındadır
88

Bāb otuz birinci ümīd tutmak beyānında
90

Bāb otuz ikinci dünyāya uymamak beyānında
92

Bāb otuz üçünci kendü nefsin bilmek beyānında
93

Bāb otuz dördünci kendü özüni bilmek beyānında

Bāb otuz beşinci şeytānı düşmen bilmekdür
95

Bāb otuz altıncı kazālara rāzī olmağdur
96

Bāb otuz yedinci haqqu'l yakīn beyānındadır
97

Bāb otuz sekizinci naşihat beyānındadır
100

Bāb otuz toközüncü tevāzū kılmak beyānında
101

Bāb kırkıncı hilm beyānındadır
102

Bāb kırk birinci kendü 'aybın görmekdür.
103

Bāb kırk ikinci mü'min nişānı beyānındadır

Bāb kırk üçüncü vaşıyyet beyānındadır

Bāb kırk dördüncü münācāt beyānında

Ağaç söyledügi Fażl-ı Ebū Bekr r.'a.
112 113

Fażl-ı 'Ömer r.'a.
113

3a

Sıfat-ı cennet beyânında 104	Sıfat-ı Resûl ‘aleyhi’ s-selâm beyânında 108	Sıfat-ı cehennem beyânında 107
Deve söylediği beyânında 110	Kurd söylediği 111	At söylediği 111
Keler söylediği 112		
Fazl-ı ‘Osman r.‘a. 115	Fazl-ı ‘Ali r.‘a. 114	Fazl-ı ümmet-i Muhammed Hikâyet pârisâ 115
Bâb kırk beşinci öğüt beyânındadır 104	Hikâyet-i Cüdeyr bin ‘Atâ bin Cüzeyh 120	
Bâb kırk altıncı takvâ beyânındadır 104	Hikâyet-i yılan 126	Hikâyet-i iki karındaş 127

II. BÖLÜM : İMLÂ ÖZELLİKLERİ

İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Kitâb-ı Güzîde'nin yazısı harekeli nesihdir. Ünlülerin genellikle harekeyle gösterildiği Arap yazı sistemiyle yazılmıştır.

ÜNLÜLERİN İMLÂSI

Ünlüler ön seste, iç seste ve son sesteki yazılışlarıyla ayrı ayrı incelenmiştir.

/ a / Ünlüsü :

Ön seste genellikle üstünle harekelenmiş elifle (آ) gösterilmiştir :

اَكْوَزَيْنْ aşdı (129b2), اَلْتَمِشْ altmış (84b8), اَرْدُمْجَا ardumca (126b7), اَنْسُوزِنْ añsuzın (127a10), اَنْجْ anca (104a10), اَغَاغْ ağaç (112b6), اَيْرُوقْ ayruk (80a3), ...

Medli elifle (آ) gösterilen / a / ünlüsünün bulunduğu kelimeler de vardır :

اَنْيْ almaduñ (117a11), اَلْبْ alıp (117a5), اَلْدِي aldı (118b6), اَنِ anı (79a11, 83b1), اَحْ aç (81b7, 82b7), اَيْنْدَيْنْ aydın (84b5), اَيْلْ açıla (84b9), اَدِنْ adın (88a2), ...

Ayrıca ön sesteki / a / 'nın uzatan elifle yazıldığı kelimeler de vardır :

اَدُورَمْ aduram (76a10), اَدُومْ adum (81a6), اَرْدُزْ arıdır (94a10), ...
اَغِرْلْ ağır (86a10), اَحْقَدِي acıkdı (91b3), اَغُو agu (86b11),

İlk hecede / a / ünlüsü, açık hecelerde ya da tek heceli kelimelerde üstün harekeli elifle gösterilmiştir :

بَايْلِغَا baylığa (76a13), تَاوُوقْ tavuk (79a12), يَزُوقْلَرِي yazukları (80a13),
تَار 'dar' (83a13), كَان kan (83a13), ...

İlk hecedeki / a / ünlüsünün harekeyle gösterildiği kelimelerden bir kısmı da şöyledir:

yalıncak (77a7), *بَا* baña (77b3), *سَكَلَا* saklaya (81b3), *سَكَلَا* sakınmakdur (89a7), ...

Orta hecede ise ya yalnızca hareke ile ya da harekeli veya harekesiz elifle gösterilmiştir :

[illegible]

Son hecede / a / ünlüsü genellikle harekeyle yazılmıştır :

طَوَّرَ, طَالَلَ tallar (113a4), أَنْدَن andan (112b11), أَشَدَن aşdan (83a2),
تُتَار tutar (83b4), بَاشَلُوا başladılar (120b11), أَلَمَ almak (121b6), أَلَمَ
(121b12), ...

Son hecede / a / ünlüsünün elifle () yazıldığı kelimeler de vardır :

يَلَان yılan (126b13), ...

Son seste/ a/ ünlüsünün güzel he (o) ile yazıldığı kelimeler şöyledir :

قِلْمَ (112b8), آغِبَ ağaca (107b10), اُولَمَ olmaya (106b7), اُولَ ola (106b7),
 بَاخْسَ baḵsa (104a10), اَنْجَ anca (118b4), اَشَاغَمَ aṣāga (114b11),
 (107b10), ...

Son sesteki / a / ünlüsü bazı kelimelerde de hareke ile gösterilmiştir:

يَانِدُ yanında (120b9), ... اُحْمَاقِدْ uçmakda (113a8), bunlara (82b9) بِنَلَرْ

Bazı kelimelerde son seste elif de kullanılmıştır :

أَشْغَا kätina (118a2), كَانَادِينَا kanadına (113b11), أُولَ ola (108a10),
 أَشَاĞA (126c13), سَاكَلَاYİ saqlaya (126b5), ...

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi -mak mastar eki ve -ar geniş zaman ekindeki / a / ünlüsü hep harekeyle gösterilmiştir. Yönelme durum eki ise metinde üç değişik şekilde yazılmıştır :

Güzel he (o) ve üstün harekesiyle : أَغَاجَ ağaca (112b8), أَشَاعَ aşağı (118b4), ...

Yalnız üstün harekesiyle : بُنَازَ bunlara (82b9), يَيرَ yere (112a10), ...

Üstünlü elifle : آَاaña (108b11), قَنَادَا kanadına (113b11), قَاتَا katına (118a2),

Metnimizde kalma durumunun / a / ünlüsü genellikle harekeyle yazılmıştır :

أُحَاقَرُ uçmakta (113a8), يَنِينْدَ yanında (120b9), ...

Buna karşılık güzel he ve üstünle yazıldığı tek tük kelime de vardır : arasında (78a5), ...

/ e / Ünlüsü :

Ön seste üstünle harekelenmiş elifle (آ) gösterilmiştir :

أَيُو eyü (87a6), أَر er (92b7), أَيْلُكْ eylük (93b3), أَيْكْ eksük (89b4), ...

İlk, orta ve son hecelerde genellikle üstünle harekelenmiştir :

سَنُكْ senün (76b9), تَنُكْ tenün (76b9), گَيمَزْ geymez (77a7), سَن sen (86a11), كَنْدُزُ kenzünü (86a11), اِستَرَسْكَ istersen (86a12), ...

Orta hecede çok az da olsa / e / 'nin üstünlü elifle (آ) yazıldığı kelimelere de rastlanmaktadır :

نَآَكِم nitekim (90b3) (Bu kelime, çoğu yerde elifsiz yazılmıştır.), دَیَالَرْ dayerler (78b3), ...

Son seste ise bazen güzel he (o) ile, bazen elifle (ا) ve kimi zaman da sadece üstün harekesiyle belirlenmiştir.

Güzel he (o) ile : نَ ne (78b2), دَیْ dıye (89b5), نِیْ nite (89b9), دُنْ dünde (85b8), ...

Elifle : سَوِیَلَسَا söylese (86a9), ...

Üstün harekesiyle : اِحْدَ içinde (85a9), وَيرَ vere (91a1), يرَ yere (112a10), ...

"ile" bağlacının / e / ünlüsü ince sıradan ünlülü kelimelerle birlikte güzel he ile yazılmıştır : اِحْدَ çerisiyle (91a1), يرَ birle (92a11), ...

Kalma durumunun / e / ünlüsü de üstünle harekelenmiştir : اِحْدَ içinde (116a8), كُونْدَ güninde (90b1), ...

Yönelme durumunun / e / ünlüsü de kimi yerde üstünlü elifle, kimi yerde de güzel he ile yazılmıştır : اِمْتِنَا immetine (111a12), كَنْدُزَنَه kendüzine (91b2),

/ ı / ve / i / Ünlüleri :

Önseste esreyle harekelenmiş elifle gösterilmiştir : اِحْدَ içinde (76a2), işidür 'iş, çalışma' (88a12), اِسْمَرَلَدِ ismarladı (103b10), ...

Bunun dışında bir de اِتْسَان اitmeyen (76a1), اِرْشَم erişe (88a7), اِتْسَة dedi (84a13) gibi yazılışlar vardır. Bu kelimeler her ne kadar esreli elifle yazılmışlarsa da, günümüze doğru gelişmeleri göz önüne alınarak ve her hangi bir anlam bulanıklığına yol açmamak için kapalı ê ile transkribe edilmişlerdir.

Ayrıca اِپْلَسَه eylese (76a12), gibi yazılışlara da sıkça rastlanmaktadır. Bunlar da yine kapalı e (ê) ile transkribe edilmişlerdir.

İlk hecede genellikle yalnız esre ile harekelenmiş olarak yazılmıştır :

كِمْسَيَه kimseye (76a3), يِلْدِرِم yıldırım (114a3), ...

Bazı kelimelerde de uzatan y işareti ile (پ) yazıldığını görüyoruz :

نِجَه nice (79a3), دِدي dedi (84a13), ...

Orta hecede esre ile yazılmıştır :

كُنْدَ güninde (82b10), اِحْدَ üçüncü (87a12), كِنَايَجِي kınayıcı (87a12),

bağışlaya (88a6), ...

Son hecede de esre ile yazılmıştır : تَنْكِرِم Tañırım (84a9), كَلَجَكِسَن geleceksin (84a10), قَرَارْمِش kararımış (84b5), سَقِن sakın (86a10), نِتَاكِم nitekim (103b4), ...

Son seste genellikle (ي) harfi ile yazılmıştır :

اٰنٰجِي Tañrı (79a3), لٰجِي gibi (82a1), اٰجِي اٰجِي uçmağı (104b2), اٰجِي
üçinci (82a13), اٰنِي anı (79a10), ...

/i/ ile biten bazı kelimelerin son seslerinde noktasız uzatan y (ي) harfi kullanılmıştır : كِشِي kişi (87a13), ...

Bazı kelimelerin son seslerinde ise esreli y (ي) görülmektedir : اٰكِي iki (82a5),

" ile " edatının /i/ ünlüsü genellikle bitişik yazılmaktadır : كِشِيYE kişiyle (88a4, 7), دُنْيَاYE dünyayla (93a7), ...

/o/, /u/ ve /ö/, /ü/ Ünlüleri :

Ön seste her dört ünlü de genellikle elif ve vav 'la (و ا) yazılmışlardır :

اٰو اٰو اٰو uça uça (105b12), اٰو اٰو اٰو oğluna (86a8), اٰجِي üçinci (77a5), اٰو اٰو اٰو
üşendürür (79b1), اٰو اٰو اٰو öñdin (103b12), اٰو ol (105a9), ...

Bazen de sadece ötreli elifle yazılmıştır : اٰو اٰو اٰو öğrenmeyince (76a2), اٰو
olmaya (76a5), اٰو اٰو اٰو uzadur (79a10), ...

İlk hecede bazen sadece ötreyle bazen de hem ötre hem de vav 'la yazılmıştır:

Hem ötre hem vav 'la yazılanlar :

اٰو اٰو اٰو söylerseñ (86a13), اٰو اٰو اٰو yokdur (76b8), اٰو اٰو اٰو tutma (79a6),
اٰو اٰو اٰو yüregin (83b13), ...

Sadece ötreyle yazılanlar :

اٰو اٰو اٰو bunlara (82b9), اٰو اٰو اٰو kurtulmağdur (77a5), اٰو اٰو اٰو bölügi (78a11), ...

Orta hecede genellikle sadece ötreyle gösterilmiştir : تنکي tenüni (76b9),
کندزُ kendüzüni (86a11), ...

Hem vav hem de ötrenin kullanıldığı örnekler de vardır :

شول şol (77a7), ايقوسين uyqusin (85a2), قورخوسندر korhusından (85a4), ...

Son hecede, Türkçe kelimelerde / o / ve / ö / ünlülerine rastlanmaz, / u / ve / ü / ünlüleri de genellikle ötreli olarak yazılmıştır. Son hecelere genellikle ekler tekabül ettiğinden bunlardaki ünlülerde vav kullanılmamıştır :

سنك senün (76b9), آيلك ayluk (93b3), قلدك kilduk (78a13), ...

Son seste her zaman vav ve ötreyle birlikte gösterilmiştir. Kelimelerin kalın ve ince sıradan oluşuna göre u ya da ü olarak okunmaktadırlar :

آيو eyü (87a6), قامو kamu (79a6), کندو kendü (94a12), ...

Son Seste Kök Ünlüsünün Yazımı :

Kelime ek aldığı zaman, son seste kök ünlüsünün yazılıp yazılmaması konusunda metnimizde bir düzensizlik göze çarpmaktadır. Bir kısım kelimedede kök ünlüsünün harekeyle belirlendiği görülür :

خالقسي halkası (104a11), خوجلردی hocalarıdı (116a1), vb...

Buna karşılık, bazı kelimelerde kelime kökündeki ünlü yazılmıştır:

خاپویا kapuya (104a9), قناسلار kinasalar (108a7), طامودن tamudan (78b2), ...

ÜNSÜZLERİN İMLÂSİ

/ b / ve / p / Ünsüzlerinin Yazılışı :

Bu ünsüzler ön, iç ve son seslerde hep harfiyle yazılmışlardır. Metnimizde Türkçe kelimelerde ön seste p (پ) yazılışına rastlanmamaktadır. Çünkü bu gün Türkiye Türkçesinde / p / ile başlayan kelimeler, Eski Anadolu Türkçesinde / b / ile başlamaktadır :

بيشورگيل bişürgil (103b12),

بيشميش bişmiş (105b12), vb.

Bu durum bir imlâ özelliği değildir, Türkçenin bu dönemdeki ses yapısıyla ilgili bir durumdur. Bir $b > p$ değişimi söz konusu değildir.

/p/ ünsüzü, ön seslerde yalnız Farsça kelimelerde yer almıştır :

پُل pul (92a9), پنهان pinhan (87b12), پيغامبر peygamber (115a5), ...

Türkçe kelimelerde iç seste ünlüler arasında , hece sonlarında ve hece başlarında normal olarak /p/ ünsüsü yazılmaktadır :

طاپو tapu (103b11), قاپودا kapuda (110b11), دِپا depe (129b2), ...

/p/ ünsüzü yazılması beklenen hece ve kelime sonlarında /b/ ünsüzünün yazıldığı istisnalar da vardır :

کوپر isin (98a6), چالبدن çalabdan (97a8), تېر شملۇ tebrelemek (99b9), ...

-p zarf fiil eki için p yerine sürekli olarak b yazılışı, tipik bir yazılış olarak diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de yer alır :

يوريپ yöriyip (81b7), آلب alıp (117a5), قىلىپ kılıp (85b10), ...

/c/ ve /ç/ Ünsüzlerinin Yazılışı :

ç (چ) harfi ile karşılanmıştır :

چىركىن çirkin (88a9), گىچەر geçer (93b3), چاقماقلار çağmağlar , ...

Metnimizde ç 'nin yazılması gereken bazı kelimelerde c kullanıldığı da dikkati çekmektedir : اچ üç (87b2, 115b5), اچاچا ağaçlar (105a8), هىچ hiç (106a8), ...

/d/ ve /t/ Ünsüzlerinin Yazılışı :

Eski Türkçede kalın ve ince /t/ 'lerin bir kısmı Eski Anadolu Türkçesinin XIV. yüzyıl metinlerinde tonlulaşara /d/ 'ye dönüştüğünden d , ile yazılmışlardır :

دمور demür (88a9), دىك dek (109a3), دىگىن degin (106a3), دىگىم degüm (81a5), دىگىز deñiz (130a1), ...

Kalın sıradan kelimelerin ön seslerinde bulunan ve daha / d / 'ye dönmemiş olan / t / 'ler kurallı olarak tı () ile yazılmaktadır :

طولو (99b3), طاغ (126c8,11), ...

Bazı kelimelerin ön seslerinde kimi yerde t 'li kimi yerde de d 'li yazılışa rastlanmaktadır :

دُتْمَزْدِي dutmazdı (109a4), طُوتُ tut (118a3), طُوغُجُ logacak (115b1), دُغْمِشَم doğmışam (125b10), دُپْرَنُرُ deprenür (111a9), تَبْرَنُرُ tebrenür (97b3), دُودَاغُ dudanın (97a13), طُودَاغُ tudağı (105b4), ...

Türkçe kelimelerin iç ve son seslerindeki kalın sıradan / t / 'lerin yazılışında da t (ت) harfi kullanılmıştır :

کُتُلْمَاسِ kurtulması (95b5), کَاتِ katı (95a13), ...

Belirli geçmiş zaman kipinin bütün kişilerde çekimi kalıplaşmış olarak d (>) ile yapılmıştır :

کِلْدُم kıldum (76b9), یَدُؤُ yedüñ (83b8), دِدُک dedük (124a9), ...

/ h / ve / k / Ünsüzlerinin Yazılışı :

Metnimizde bazı kelimelerde genellikle k 'lı şekillerin kullanılması dışında h 'li istisnalar da vardır. Genellikle k ile yazılan کُورْ کُورْ korku (89a1,8), کُورْ کُورْ کُورْ کُورْ korkusını (119b12), کُورْ کُورْ کُورْ کُورْ korkusundan (108a11), kelimelerinin yanı sıra yalnızca bir yerde کُورْ کُورْ کُورْ کُورْ korkusundan (85a4), şeklinde yazılmıştır.

Bu gün k 'lı olan çoğu kelimenin metnimizde h ile yazılması dikkat çekicidir:

اَهْشَم ahşam (115a7,9,129b1), اَهْتَرِلْدِي ahtarıldı (117b1), اَرْخَاسِنَه arhasına (124a1,7), اَرْهُؤُ arhuñ (105a1), ...

/ ñ / Ünsüzünün Yazılışı :

/ ñ / metinde genel olarak نْ harfi ile gösterilmiştir. Bazı kelimelerde, bu harfin نْ olarak yazıldığı da görülmektedir.

اَنْسُوزِنْ añsuzın (127a10), بَنْئَلْمِشْدِي buñalmışdı (132b6), بَنْزِي bñzi

beñzi (107b5), ^{بِئْزِي} çınraya (104a11), ^{بِلُون} bilün (104a11), ^{تَنْكِرِي} Tañrı (126ç12), ^{كُونْلِي} gönli (103a3), ...

Belirli geçmiş zaman ikinci tekil şahıs eki ñ ile yazılmıştır :

^{دِيرِلْتْدُون} diriltüñ (128) ^{وِيرْدُون} verdüñ (107a7), ...

İyelik ikinci tekil ve çoğul şahıs ekleri ñ ile yazılmıştır :

^{گِوَدَكْز} gevdeñüz (104a1), ^{نَفْسُونُز} nefsünüze (101a2), ...

Tamlayan durum eki de ñ ile yazılır :

^{دُوشَكْز} döşeklerüñ (106b10), ^{دِيلْكُونُ} dilkünüñ (76b8), ...

Emir üçüncü çoğul şahıs eki de ñ ile yazılmıştır :

^{گِلُونْ كِم} gelün kim (115b12), ^{وِيرُونْ} verün (126ç1), ^{دُونُونْ} dönün (120b8), ...

/ s / Ünsüzünün Yazılışı :

Metnimizde yabancı kelimelerde ^س ve ^ص yazılışları düzenlidir. Bunun dışında bazı Türkçe kelimelerin ön, iç ve son seslerinde kalın sıradan olsalar dahi ^س kullanılmaktadır :

^{سَیْغِنْدُ رَسَدْ} sıgındursan (126b5), ^{سَقْلَا} saklaya (126b5), ^{سَنْدُغْن} sanduğın (132b11), ...

Buna karşılık kalın sıradan birçok Türkçe kelimedede ^{sad} ^ص kullanıldığı da görülür :

^{شَانْسَا} şansa (127a4), ^{شَپِیْتْدُم} şapıtdum (126b3), ^{سُونْ} sonra (133b13), ^{شَارِیْنْدِي} şarındı (130b8), ^{شَايْرُونْ} şayru (131b3), ^{شَاتْلِقْ} şatlık (130a3), ^{شُيْ} şuyı (104b13), ...

AYRI YAZILAN EKLER

Metnimizde yapım ve çekim ekleri genellikle geldikleri kelimeye bitişik yazılmışlardır. Fakat kimi yerde -lar/-ler çoğul eki, -dan/-den çıkma durum eki, -sın/-sin ikinci şahıs eki, vb. ayrı yazılabilmektedir :

قَلَمًا مِنْ kılmayasın (77b11), طَامُودَنْ tamudan (78b2), اِرْشِدِي لَرْ erişdiler (118a1), عَيْبَ لَمْ ayıblama (79a4),...

Ayrıca kelime kökü ünlüyle biten kelimeler, ek aldıkları zaman, kök sonundaki ünlü, sadece harekeyle gösterilmek yerine, kök bozulmadan, ünlü muhafaza edilerek ekin ayrı yazılması tercih edilmiştir :

طَاتْلُوْرَقْدُرْ tatlurağdur (105a11), اَرَا سِنْدَهْ arasında (78a5), اَتَا سِنْدَهْ atasından (113b6), ...

BİTİŞİK YAZILIŞLAR

Metnimizde " gibi " (100b3,107b5,132a13,...) edatı ile " dahı " (94a9,101a13,123a2, ...) ve " kim " { gördi kim (100b8-9), gerek kim (100b5), bilün kim (104a8), ...} bağlaçları her zaman kelimedenden ayrı, bağımsız olarak yazılmıştır .

Bunun dışında " ile " edatı genellikle kendinden önce gelen kelimeye bitişik olarak yazılmıştır :

اَلِمْ لَوِمْ alimlerle (85b7), اَنْظِلْ anuñıla (127b12, 101b10), adılan (125b13), كِشِيْلْ kişiyle (88a4,7), كِمُوْكَلَنْ kimüñlen (109a12), ...

" için " edatı da genellikle kendinden önce gelen kelimeye bitişik yazılmıştır :

تَنْكِرِجُونْ Tañrıçün (115b11), طَعَجَبُونْ tama'ıyçün (78b1), ...

" kim " bağlacı ayrı yazıldığı halde, " nitekim " kelimesinde genellikle bitişiktir. (95a7,8, 96a13, 97a5).

YABANCI KELİMELERİN YAZIMI

Metnimizde Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunda asıllarındaki yazılışa uyulmuştur :

كَازِي kazi (116a11,12, 116b1), كَازِيْجَهْ kazice (116a13), ...

Bunun dışında hemze (ع) ile yazılması gereken kelimelerde hemze kullanılmamış, kelimedede Türkçenin ses yapısına uygun bir karşılık bulunmuştur :

فَايْدَ fayide (76a3, 129a6), دَايِمْ dāyim (83a6, 97a13), اَيِشِيْ Ayişe (109b7),...

Bu durum Türkçede kullanılmayan bir sesin (ع), değişerek y 'leşmesi ve bu olayın da yazıya yansması durumudur.

Çok az sayı da olsa bazı Arapça kelimelerde ikili yazılışlar da görülmektedir :

يَا قُوتُ yāqūt (119b6), يَعْقُوتُ دُرُ ya'kutdandır (105a4),...

Aynı durum bazı Türkçe kelimeler için de geçerlidir :

يَا رَدْدُ rıpardandır (105a5), يَیْأَرْدُندُر yıpardandır (106a2), يَالُونُZ yaluñuz (131a1), يَالُونُZ yalañuz (131a6,7), ...

ŞEDDENİN (س) KULLANIMI

Özel adlar da dahil olmak üzere daha çok Arapça ve Farsça kelimelerde kullanılan şedde (س), Kuran'dan alınan ayetlerde de bol miktarda kullanılmıştır. Metin içinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Türkçe kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir :

اِسْسِي سِنْدَن issisinden (81b11), اَصْصِي اَصْصِي aşşı (134a5-6), اَصْصِي سِي aşşısı (87b6, 104a3). Ayrıca bazı eklerde de kullanılmıştır : اَللَّرْنَدَZ ellerinde (123b1), سَقْلُو sakallu (126ç3), قُلُّو kulluk (98b2), ...

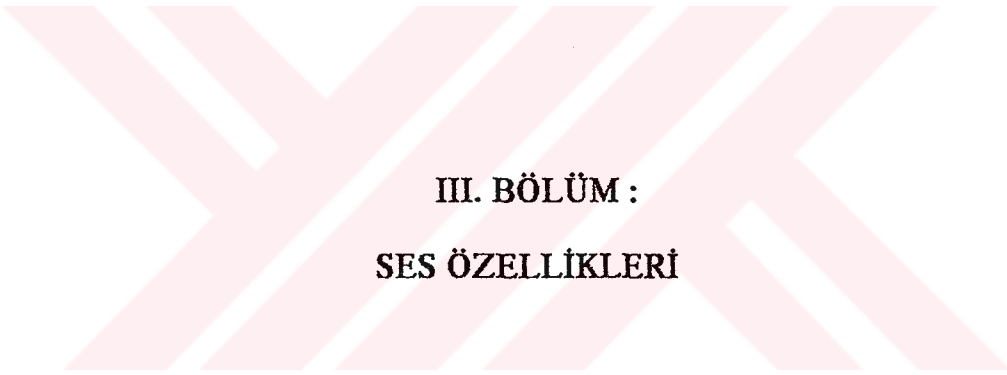
TENVİN (ـِ) KULLANIMI

Genellikle Arapça kelimelerde kelimeyi zarflaştırmada kullanılan tenvin (ـِ) işareti daha çok -an/-en ve çok az da -ın/-in olarak metnimizde geçmektedir. Daha çok , Kur'an'dan alınan ayetlerde ve metin içinde Arapça kelimelerde kullanılmasının yanı sıra -dan/-den çıkma durumunun getirildiği kelimelerde de sıkça kullanılmıştır :

اَنْدَا andan (94b12), كُنَا هَلَزْدَا günāhlardan (81b3), دُنْيَا دَا dünyādan (88a11), سَبَبْدَا sebebden (91b6), كُوْطِنْدَا gönlinden (100b6), ...

Az da olsa esreli tenvin de metnimizde geçmektedir : قَدَرِ kadarın (87a5).

Metnimizde ayetlerin dışında -un/-ün tenvininin kullanımına rastlanmamaktadır.

III. BÖLÜM : SES ÖZELLİKLERİ

SES ÖZELLİKLERİ

ÜNLÜLER (Vocal)

Ünlüleri ilgilendiren ses olayları açısından Kitâb-ı Güzide, Eski Türkçe ile Türkiye Türkçesi arasındaki geçiş döneminde bulunmaktadır, Eski Anadolu Türkçesini Türkiye Türkçesine yaklaştıran ünlü olayları yeni yeni başlamıştır. Bu durum düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulmasından da anlaşılmaktadır.

ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

i > e ve e > i Değişmeleri :

Eski Türkçede ön seste ve ilk hecenin içinde bulunan / i / sesi, daha sonra yavaş yavaş kapalı e (ë) sesine dönüşmüştür.

Reşit Rahmeti Arat, " *Türkçe metinlerde e / i meselesine dair* " (Rocznik Orientalistyczny, XVII, 1953, s.306-313) adlı makalesinde / e / ve / i / seslerini tek olarak bünyesinde bulunduran bir sesin sonradan / e / ve / i / şeklinde inkişafının doğruluğunu kanıtlayacak bir delilin bulunmadığını, böyle bir durumun varlığı kabul edilse bile, bu durumun çok uzun bir süre ve bütün Türk lehçelerinde sürdüğünü kabul etmenin mümkün olmayacağını belirtmiştir.

Saadet Çağataya göre, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde / i / olan ses, kapalı / e / olarak okunmalıdır.²¹

Mecdut Mansuroğlu da eserlerinde kapalı e şeklini kullanmıştır.²²

Günümüz Türkiye Türkçesinde / e / olarak söylenen ve Doğu Türkçesinde / i / olan bu sesin, metnimizde çoğu yerde esre harekesiyle belirtildiği göze çarpmaktadır :

²¹ Bk. Saadet Çağatay, Türk Lehçeleri Örnekleri VIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Yazı Dili, Ank., 1977. Tahsin Banguoğlu da aynı fikirdedir. (Sûheyli ü Nevbahar, s.39).

²² Mecdut Mansuroğlu, Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri, İst., 1958.

‘eylese(76a12), دِرلَر dërler (82a8), يَر yer(104b12), بِلْكُر belükür (104a2), ...

Buna karşılık metnimizde e şeklinde geçen fakat bu gün i ünlüsüyle telaffuz edilen ve yazılan, sınırlı sayıda bir kaç kelime vardır :

edgü > eyü 'iyi' (97a6) " ...Tañrıdan bize eyü 'amel dilegil kim biz anı işleyelüm ..."

ked- > gey- 'giy-' (118b1) " ... ol atlas tonları geysün, dedi ..."

ı > u ve i > ü Değişmesi :

Eski Türkçede / ı / ve / i / ünlüsü bulunduran kelimelerin ve eklerin son seslerindeki / g / , / g / ünsüzleri, güney-batı grubundaki Türk lehçelerinde kaybolmuş ve bunlardan önceki / ı / ve / i / sesleri yuvarlaklaşarak / u / ve / ü / seslerine dönüşmüştür. Bu durum, diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerine olduğu gibi metnimize de yansımıştır :

kapıg > kapu (120b3) " ... evüm kapusunda tırdılar ..."

-lıg/-lig > -lu/-lü adlu (85b10) " ... Mekke'de bir er vardı, Suhayb adlu ... "

kanlu (128b11) " ... kanlu bıçağı Urviye'nün yasduğı altına kodı ... "

Eski Türkçedeki " yabız " kelimesi de daha sonra " yavuz " şeklini almıştır. Bu kelimede / v / 'nin yuvarlaklaştırıcı özelliği söz konusudur.

" ... bir 'avrat geldi, eri yavuzluğundan feryād kıldı." (116a2)

" dilkü " (dilküyi 76b7), " kendü " (kendüye 127a4), ilgerü > ilerü (79a6) kelimeleri ise Eski Türkçedeki şekillerini korumuşlardır.

u - o ve ü - ö Konusu :

Arap yazı sisteminde / o / , / u / , / ö / ve / ü / ünlüleri için ayrı işaretler bulunmamaktadır. Bu yüzden bu dönemde uyan-, uyar-, yürü-, ugra- gibi kelimelerinin / o / , / ö / ya da / u / , / ü / ile mi okunacağını belirlemek güçtür.

Mecdut Mansuroğlu²³ bu türden kelimelerin aslen geniş yuvarlak ünlü taşıdığını, fakat Rumeli Türkçesinin İstanbul Türkçesine etkisi dolayısıyla, bunların / u / ya da / ü / 'ye dönüştüğünü, / o / 'lu ya da / ö / 'lü şekillerin halen Anadolu ağızlarında ve diğer Türk lehçelerinde bulunduğunu belirtmektedir.

Bu kelimelerin metnimizde de / o / ve / ö / 'lü şekilleri tercih edilmiştir :

oyanıcağ (92b11), oyarmağa (116b10), oğradı (96a3), oğradalar (89b5), yöriyip (81b7), yöridi (130b6), ...

²³ Bk. Mevdut Mansuroğlu, "Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine yaklaşan manzumesi", TDAY- Belleten 1956, s.136.

Metnimizde, sıfat ve zarf olarak kullanılan " eyle ", " beyle " kelimelerinin ilk hecelerindeki / e / ünlüsünün henüz / o / 'ya dönüşmediği görülür :
eyle (98a3) " ... kankısın kim Çalabum dilerse eyle olsun, dedi ... "
beyle (86b6) " ... bir zâhid anunıla yigirmi yıl beyle oldu ... "

ı > a Değişmesi :

Eski Türkçe döneminde ı ünlüsüyle başlayan kelimelerden bazıları daha sonraki dönemlerde a ünlüsüyle başlamıştır :

ığaç > ağaç (113a1) " Bir gün 'ilm eyidürken ol kırmış ağaç inledi, ..."
ığla- > ağla-, ağladı (79a3) " Resul 'aleyhi's-selâm beyle deyicek Me'az zâr u zâr ağladı, ..."

ÜNLÜ UYUMU (Vocal harmony)

Kalınlık-incelik bakımından ünlü uyumu, Türkçenin her döneminde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi Döneminde de vardır. Düzlük-yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu ise bu dönemde henüz yerleşmemiştir.

Kalınlık-İncelik Bakımından Ünlü Uyumu :

Kitab-ı Güzide XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin özelliklerini oldukça iyi yansıtan eserlerden biridir. Bu dönem eserlerinin ortak özelliği olan kalınlık-incelik bakımından ünlü uyumu Kitab-ı Güzide'de de belirgin olarak göze çarpar.

" ... ödeyübildüm mi kim ... " (76b12)

Türkçe kelimelere gelen eklerde de kalınlık-incelik uyumu tam olarak görülür . Bünyesinde kalın ünlü bulunduran bir kelimeye gelen ekler de kalın sıradan ünlü taşır, kelime kökünde ince ünlü bulunduran bir kelimeye gelen ekler de ince sıradan ünlü taşır.

Bu gün ünlü uyumuna aykırı eklerimizden olan ve her zaman / i / ünlüsünü bulunduran -ki ilgi eki, metnimizde genel olarak kelime kökündeki ünlüye uyarak kalınlaşmıştır, / k / ünsüzü de yalnızca bir yerde olmak üzere, iki ünlü arasında tonlulaşarak / g / olmuştur :

yûkaruğı (102a6), yûkarıķı (113b9), oyanuķdağı (109b12). Bu ekin bir yerde uyuma girmedeği görülür : yañağındaki (109b10).

" imek " fiilinin hikaye ve şart şekilleri de uyuma girmektedir :

varıdı (103a6, 127a6), varursa (99b7), susarsam (99b12), yazılmışdı kim (103a13),

-rak / -rek karşılaştıma eki de uyuma girmiştir : yumuşagırakdur (105a3), şirinerek (105a3),

Bu ek bazı yabancı kelimelerde uyuma girmemiştir :

mel'uniregimiş (101b7).

" ile " edatı, metnimizde genellikle kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazılmış ve uyuma girmiştir . Ünlüyle biten kelimeye gelince / y / koruyucu ünsüzü almıştır. Metnimizde bu son çekim edatının yabancı kelimelere de geldiğini görüyoruz :

fazluñıla (76a6), ihlâşıla (78a1), anuñıla (96a2), 'ışkıla (98a7), Hâkıla (100b8), ...

Bunun yanı sıra -lık isimden soyut isim yapma ekinin, getirildiği Arapça ve Farsça kelimelerde kalınlık-incelik uyumuna uymadığı durumlar da vardır :

hasudlık (96a9), halimlığın (102b4), halimlik (102b3), zahidlik (89b7), ...

-dur / -dür bildirme eki de kalınlık-incelik uyumuna giren eklerimizdendir : zümrütdendir (105a9), yokdur (105a12), ...

-ken eki, günümüz Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de uyuma girmemiştir :

variken (96b8,10), uyuriken (109b5), uyanugiken (109b5), ...

Düzlük - Yuvarlaklık Bakımından Ünlü Uyumu :

Eski Anadolu Türkçesinde genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumunun henüz Eski Türkçedeki gibi olduğu görülmekle birlikte, çok az örnekte yeni yeni oluşmaya başladığı dikkati çeker. Metnimizde de düz ünlü taşıması gereken bazı kelimelerin yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinin önemli ses özelliklerinden birisidir. (yuvarlaklaşma = labialisation)

Metninizde bazı kelimeler, Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine, düzlük-yuvarlaklık bakımından aşağı yukarı oldukları gibi geçmişlerdir : edgü > eyü (119b12), dîlküyi (76b7), incü (106b8), esrük (95b1), altun (130a13), ağu (86b11), azuqsuz (81b6), berü (108a1), kirü > gërü (119b2), karşı (121a2), kentü > kendü (94a6), degül (131a7), ... Bu örneklerde görülen yuvarlaklaşma bir nedene bağlanamayan yuvarlaklaşmadır.

Bunun haricinde kelime köklerinde görülen yuvarlaklaşmanın nedenlerinden biri, Eski Türkçe döneminde / g / , / ğ / ünsüzleriyle biten kelimelerde, / g / , / ğ / ' lerin Batı Türkçesinde düşmesidir. Böylece bu ünsüzlerden önce bulunan bağlantı ünlüsü durumundaki düz ünlü yuvarlaklaşmıştır :

bilig > bilü " bilüsi " (106b3), kapıg > kapu " kapulu " (104a8), sarıg > saru (108a9). Fakat metnimizde Eski Türkçede sonu / g / , / ğ / ile bitip daha sonra bu / g / , / ğ / ' ler düştüğü halde kendisinden önceki ünlünün yuvarlaklaşmadığı kelimeler de bulunmaktadır :

açık > acı " acısın " (120b12), çerig > çeri (91a8), katıg > katı (123b6), ne teg > nite (97b11), uluğ > ulu (100a7).

Metnimizde kelime içinde / b / , / p / , / m / dudak ünsüzlerinin yanlarında bulunan ünlüyü etkileyerek yuvarlaklaştırdıkları görülür :
temir > demür (88a9) , yabız > yavuz (114b1).

Metnimizde geçen " okı- " kelimesi, kökünde yuvarlak ünlüden sonra düz-dar ünlü bulunduran kelimelere bir örnektir . Fakat bu kelime bazı yerler de de " oku- " şeklinde harekelenmiştir :

okıdum kim (108b3), okısam (108b5), okıdı (112b13, 118a12), okı (129b8, 117b10), okısa (100a1), okır (117b12), okımak (85b8), okıdılar (133b9), okırdı (109a1), okuyan (82b6), okur (86a8), okun (93a11), okunmaya (131b11).

" yörü- " kelimesi de metnimizde yalnızca bir yerde "yöri-" {yöriyip(81b7)} şeklinde geçmektedir .

Bundan başka, bir takım kelimelerde kalıplaşmış olarak bulunan -uğ / -üğ fiilden isim yapma, +ğaru / +gerü yön gösterme, +agu / +egü sıfatlardan topluluk adı yapma ve -ğu / -gü fiilden isim yapma eklerinin kendi bünyelerinde bulundurdıkları ünlü dolayısıyla yuvarlaklık kazandırdıkları kelimeler de metnimizde yer almıştır :

artuğ (96b10), ayruğ (127b7), eksük (89b4), yazuğ (129b4) , içeri (109b7), yuğaru (128a11), ileri (126a8), añar (122b11), kaçaru (126b12), biregü (86a13), sevgüsin (84b1), sevgülü (80b11), kaçgudan (107a1), ...

Bu örneklerde olduğu gibi metnimizde geçip de bünyelerinde yuvarlak ünlü bulunduran diğer ekler de şöyledir :

+cuğ / +cük, +cuğaz / +cügez isimden isim yapma eki :
oğlancuğlar (97a12), oğlancuğı (128b10), göncüğine (91b9), odcuğaz (118b12), ...

+lu / +lü isimden sıfat yapma eki :

Eski Türkçede ancak kelime kökündeki ünlünün yuvarlak olması durumunda yuvarlaklaşan +lığ / +lig ekinin son sesindeki -g / -g ünsüzlerinin Batı Türkçesinde düşmesiyle kendisinden önceki ünlü yuvarlaklaşarak +lu / +lü şeklini almıştır. Metnimizde bu ek Türkçe kelimelere geldiği gibi yabancı kelimelere de gelmiştir :

mihnetlü (79b2), ni'metlü (79b2), sa'adetlü (84b10), adlu (85b10), yatlu (102b9), bahtlıdur (103b7), kapulu (104a8), tatlu (106a9), kerâmetlüdür (11b5), kanlu (128b11), ...

+suz / +süz, +sız / +siz isimden sıfat yapma eki :

Eski Türkçedeki şekli +sız / +siz olan bu ek, metnimizde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilleriyle geçmektedir . Ekin kimi yerde ünlü uyumuna uyduğu kimi yerde ünlü uyumuna uymadığı görülür :

azuksuz (81b6), dilsiz (86b5), isiz (116b8),gevhersiz (119b10), destürsüz (121b11, 124b3), tevbesiz (123a4), yazuksuz (129a6), gözsiz (132a11), bahanesiz (112b5), 'ayıbsız (87a13), hisabsız (107b1), ...

-ur- / -ür- ettirgenlik eki :

Bu ek diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de kurallı olarak dar-yuvarlak ünlüyle yer almaktadır :

arturam (76a10), geçürmezler (79a1), degürdi (95 b8), bişürgil (103b12), ...

-dur- / -dür- ettirgenlik eki :

Kurallı olarak yuvarlak ünlülüdür :

yédürmek (80b7), azdurursın (95a11), üşendürür (97a12), bildürmekdür (100a13), kızdurdılar (107b12), yanduralum (118a6), bindürdi (128a11), yapdurdı (131b2), ...

-duk / -dük sıfat-fiil eki :

Metnimizde bu ek kurallı olarak yuvarlak ünlüyle yer almıştır :

işitdügi (93a9), verdüğüme (97a9), öldügi (101b5), geldügi (107b5), bindügi (111a4), söyledügi (111b10), geldükde (112b7), olduğı (113b1), ısmarladuğından (131a12), ...

-u / -ü zarf-fiil eki :

Ünlüyle biten kelimelere geldiğinde araya / y / koruyucu ünsüzü almaktadır :

déyü (77b8), örü tururken (105b3), balkıyu dura (106b2), asılı durur (106b12), yığılu tururdı (110b2), söykenü dururdım (113a5), kızaru bişmiş (119a3), ...

-ıp / -ip, -up / -üp zarf-fiil eki :

Bu ekin metnimizde genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülmektedir :

kılıp (80a9,11), ańıp (84a4), gelip (89a13), edip (95a7), eyleyip (101a2), korkup (78b2, 117a13), oturup (85b8), eyleyüp (91a7), söykenüp (112b8), düşüp (118b2), tartıp (108b10), girip (112a8), alıp (117a5), içip (123b7), çıkıp (126b2), ...

+uñ / +üñ, +nuñ / +nüñ tamlayan durum eki :

anuñ (76a12), dilkünüñ (76b8), kimüñ (88b10), Tańrınıñ (90a11), halkuñ (110a7), 'álemüñ (112a6), mağaranuñ (115b7), sultanuñ (117b8), konşılarumuñ (118b13), bularuñ (122a9), senüñ (125b13), ...

+um / +üm, +umuz / +ümüz birinci tekil ve çoğul şahıs iyelik ekleri :

Eski Türkçede bu ekin ünlüsü geldiği kelimenin ünlüsüne göre yuvarlaklaşabilmekteydi fakat Eski Anadolu Türkçesinde bu eki genellikle yuvarlak ünlüyle görmekteyiz :

Çalabum (77a8), ümmetüm (77a9), kullarımı (80a4), şefâ'atüm (81a2), karnum (83a9), hoşnudlığum (85a4), cānum (86a2), terāzum (89b4), hālümüz (90a8), günāhumuza (90a9), rūzumı (91b6) { Bu kelime aynı satır içinde ruzımı şeklinde de harekelenmiştir. }, inegüm (101b3), ...

+uñ / +üñ, +uñuz / +üñüz ikinci tekil ve çoğul şahıs iyelik ekleri :

Bu ekler de diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de her zaman yuvarlak ünlülü şekilleriyle yer almışlardır :

gevdeñüz (104a1), belüñüz (104a2), 'ināyetüñ (104a4), dīdāruñ (107a11), fažluñ (114a8), ümmetüñ (114b8), canuñ (118a11), erüñiçündür (119b8), aduñ (121a12), haberüñ (126a9), ...

Tek tük bir iki kelimedede -ñiz şekline de rastlanmıştır :
tevbeñiz (115a9), ...

-dum / -düm belirli geçmiş zaman ve hikaye kipi birinci tekil şahıs eki :
bulmadum (76a2), öğrendüm (96a5), kıldum (76b9), vērürdüm (91b8), vērmedüm (91b9), giderdüm (99b5), severidüm (101a12), geldüm (107b8), baķarıdum (116a9), aldum (126ç8), kırtardum (126ç13), ölmışdüm (129a4), ...

-duñ / -düñ , -duñuz / -düñüz belirli geçmiş zaman ve hikaye kipi ikinci tekil ve çoğul şahıs eki :
kılduñuz (78a12), kılduñ (83b9), yēdüñ (83b8), vērürdüñ (91b6), yığduñ (91b7), kıldurduñ (91b8), bileydüñ (101a8), vērduñ (107a7), almaduñ (117a11), ...

-duk / -dük belirli geçmiş zaman ve hikaye kipi birinci çoğul şahıs eki :
"... halk bizi ögsün diyü kılduk ..." (78a13),
"... bir dahı kızdurduk yüzine basduk ..." (124a5),
"...tadını tad, dēdük ..." (124a9), ...

-ur / -ür geniş zaman eki :
degürür (76a13), kılursın (76b11), gösterürler (78b7), eydür (81a12), aluram (83b5), vērürdi (91b5), çıkarursın (95a11), sanuram (96a9), yaturken (105b4), beñzedür (127b1), ...

-uz / -üz, -vuz/ -vüz geniş zaman, dilek, şart kipleri birinci çoğul şahıs eki :
-vuz / vüz eki, Eski Türkçede biz şahıs zamiri ile karşılanan bir ekten gelişmiştir. Daha sonra b > v değişimi ile v ön-dudak ünsüzünün yanındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmasıyla oluşmuştur : işlerüz (90a7), kılmayavuz (111b1), vėrevüz (118b8), dirilevüz (118a8), ...

-alum / -elüm dilek birinci çoğul şahıs eki :
kılalum kim (79a3), işleyelüm (97a7), söyleyelüm (115b11), turalum (115b12), alalum (117b11), gidelüm (117a12), yēyelüm (118b10), bilelüm (120a9), asalum (126c13), verelüm (130b1), ..

-uñ / -üñ, -uñuz / -üñüz emir ikinci tekil ve çoğul şahıs ekleri :
bilüñ kim (90a11), iltüñ kim (125a3), erişdürüñ (126a3), saķınuñ (95a6), ...

-sun / -sün, -sunlar / -sünler emir üçüncü tekil ve çoğul şahıs ekleri :
gelsün (78b3), akıtsun (80b1), yığlınsun (80b1), kılsun (91a10), ēylesün

(95b7), çıkarsunlar (11a13), göstermesün kim (118a7), olmasun (127a13), depmesün (129a11), ...

-dur / -dür ihbar üçüncü tekil şahıs bildirme eki :

tur- yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden gelişen bu ek, zamanla ekleşerek *-dur* şeklini almıştır :

farizadur (76a8), kılmaktadır (76b2), demekdür (76b5), vardur (79a8), nesnedür (92b10), maķāmıdır (92b13), şifadur (132a9), ...

Metnimizde yuvarlak ünlü taşıyan kelime köklerine eklendiğinde bile hep düz kalmış , bünyelerinde düz ünlü bulunduran ekler ise şöyledir :

+n belirtme durum eki :

" ... senüñ *tenüñi* ve *dilüñi* tevhid ve şehadet birle ārāste kıldum ..." (76b9-10), biregüyi (86a13), "... Hasan'un *öldüğün* dediler ..." (86b13), kapuyı (101a6), deveyi (110b10), bızağuyı (117a6), şükrin (76b12), yazuğın (81a6), sevgüsin (84b1), döşegin (85a2), yetdüğün (93a5), buyruğın (93a11), tenin (94a11), dudağın (97a13), köprüsin (98a6), tevbesin (115a8), korğusun (124b4), yüzün (127b6), kardeşin (132a10), kendüzin (98b1), ...

+ı / +i, +sı / +si üçüncü tekil şahıs iyelik ekleri :

verdüğü (81a8), kapısı (81a11), can orucıdır (83a4), sevgüsin (84b1), korğusından (85a4), korğusu (88b10), köpüğü (105a5), toprağı (105a6), kimüñ oğlın (121a13), ...

-dı / -di belirli geçmiş zaman ve hikaye kipi üçüncü tekil şahıs eki :

Metnimizde sürekli olarak düz-dar ünlüyle bulunmaktadır :

gördi kim (76b7), kurtuldu (85b4), buyurdu (88b11), durğuzdu (92a10), toğundı (97a2), küsdi (117a5), turdu (119a1), ağrıdı (120a11), boğazlandı (128b11), gelmişidi (110b10), ...

-mış / -miş belirsiz geçmiş zaman eki :

yazılmışdı kim (98a6), yazılmışdır kim (102b7), gelmişidi (110b10), uyumuş (116b9), vermişiken (117a10), olmuşam (118a9), asmışlar (122b6), tutmuşlar (123b2), doğmuşam (125b10), ...

-i , -e yeterlilik eki : Eski Türkçede *u-* yeterlilik fiili, esas fiildeki zarf fiil ekiyle kaynaşarak *-ı / -i* şeklini almıştır. Metnimizde *-e* 'li şekli de bulunmaktadır ve sadece bir iki yerde geçmektedir :

beñzedimezem (120b6), tükedemeyem (120b13).

-gil / -gil emir eki :

Eski Türkçeden olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesine geçen bu ek, metnimizde de görüldüğü üzere düzlük yuvarlaklık uyumuna uymayan bir ektir :

ëylegil (76a6), dilegil (85b1), olmağıl (96a1), şorğıl (97b8), kılgıl (98b6),

 ylemegil (100b13), bişürgil (103b12),  oma  l (104a6), tut  l (110b8),  av  l (116b3), ur  l (118b12), g  rgil (122a6), ...

+c  / +ci isimden isim yapma eki :

Metnimizde düz ünlüyle yer almaktadır : dem rci (88a8)

+lık / +lik isimden soyut isim yapma eki :

Eski Türkçede bu ek , düzlük yuvarlaklık bakımından uyuma girdiği halde metnimizde çoğunlukla düz ünlü taşımakla birlikte, son hecesinde yuvarlak ünlü bulunduran bazı iki kelimelere gelirken yuvarlaklaşmıştır. Eğer metnimizin orjinalinin Harezmi Türkçesiyle yazılmış olduğu kabul edilirse bu duruma Harezmi bölgesindeki bir gelişmenin de etkisi olduğu düşünülebilir. Ek iki ünlü arasında kalınca / k / sesi, / g / şeklini almaktadır. Ekin bazı yabancı kelimelere gelirken incelik-kalınlık uyumuna da uymadığı göze çarpılmaktadır :

baylığa (76a13), perhizk rlik dur (76b3), c merdlik (77b2), k ll  ında (83a6), şadılık (89b9), yakınlığı (89b12), ho n dli ın (93a12), zahidlik (93b5), dostluk (94b11), hal mlik (102b3), yavuzluk (102b7,8), yavuzlu ından (116a2), begligi (131b3), ...

+ nc  / +inci isimden isim yapma eki :

Sıra sayı sıfatı türeten bu ek, Eski Türkçede -n  ekinden gelişmiştir. Bu ekin bağlantı ünlüsü genellikle düzdür fakat metnimizde yalnızca "on" sayısına eklenirken ekin ilk ünlüsünün iki yerde yuvarlak olduğu görülmektedir :

  nc  (81a6, 95a13, 96a1,127a3), dördüncü (77a3,5,106b1), onuncı (80b8, 89b5), ...

- c  / -ici fiilden isim yapma eki :

Eski Türkçede - u  / -  ci ekinden gelişmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı eklerden-dir, yuvarlak ünlülü kelime köklerinden sonra da düz ünlülü şekliyle yer alır :

  gici (87a12),  ınay c  (87a12),  dicilerd r (123a8), var cılard r (123a8), ...

- l / -il fiilden fiil yapma eki :

Genellikle düz bağlantı ünlüsüyle kullanılan bu ek, metnimizde tek tük bir iki kelimedede yuvarlak ünlüyle yer almakta ve hem dönüşlü hem edilgen kelimeler türetmektedir :

Dönüşlü :  a  l r (84b10), on l r (86b1), onuld  (128a12), b k lse (104a3), derildiler (111a12), düşüldü (115b7), bozuldu (116a10), yarıldı (119a12), üzülür (122b7), ...

Edilgen : yazılmışdur kim (102b7), yaradılmı  n (111a4), ...

- n / -in d n        eki :

Kurallı olarak düz ünlü ta ırmaktadır :

y   nmay nca (104a4), sarındı (130b8), ...

-   / -i  i        eki :

gülişmek (87b3), sığışmaya (104a10) .

+mış / +miş sıfat fiil eki :

oruç tutmuş sevabın (82b2), yaradılmışıñ (111a4), kurumuş hurma ağacı (112b7), ...

-ıcağ / -icek zarf fiil eki :

Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde kurallı olarak ekin ön sesinde dar-düz ünlü bulunmaktadır :

çııkcağ (82a9), yeyicek (83b10), göçicek (93a6), olıcağ (98b5), acıgıcağ (99b12), aparıcağ (100a1), göricek (102a9), deyicek (112b4), olıcağ (113a12), turıcağ (113a12), gelicek (125b11), edicek (126ç11), ...

-ınca / -ince zarf fiil eki :

Eski Türkçedeki -ğınça / -ginçe ekinin ön sesindeki / ğ / , / g / ünsüzünün düşmesiyle oluşan bu ek kurallı olarak bütün kelimelere dar düz ünlüyle gelmektedir :

öğrenmeyince (76a2), kılınca (82b11), açınca (93a8), görmeyince (107b10), kararınca (107b13), olmayınca (118a8), tadmayınca (124b9), kazınca (126ç6), ...

-sın / -sin , -sız / -siz ikinci tekil ve çoğul şahıs ekleri :

Metnimizde kurallı olarak dar-düz ünlüyle kullanılmaktadır :

işlersiz (81a9), azdurursın (95a11), çıkarursın (95a11), tutarsın (96b7), veresin (97b7), dileşesiz (100b5), olursın (101a1), taparsın (112a12), olasın (113a6), ağlarsız (120b1), göresin (122a7), ...

-dın / -din zarf eki :

Eski Türkçede sıfat ve zarf yapan bu ek, metnimizde yalnızca bir yerde geçmektedir :

uludın 'yüksekte, yüksek sesle ' "... yine gelüriken ol deve uludın çağırdı ..." (110b12).

-kı / -ki ilgi eki :

Bu ek de metnimizde sürekli düz ünlüyle kullanılmaktadır Kökü ünlüyle biten kelimelerde, ekin ilk sesi olan / k / tonlulaşabilmektedir :

yokarıkı (113b9), yokaruğı (102a6), oyanukdağı (109b12), ...

mı / mi soru eki :

Eski Türkçede yuvarlak ünlülüdür. Eski Anadolu Türkçesinde ise sürekli olarak dar düz ünlüyle kullanılır :

ümmete midür (82a6), çukurlarından mı (89b3), yüñül mi (89b4), yok mıdır (98a13), diler misen kim (124b8), işitdün mi (132b12), ...

ÜNLÜ TÜREMESİ

Metnimizde Arapçadan dilimize geçen ve sonunda, Türkçe kelimelerde bulunmayan bir ünsüz çifti bulunduran çoğu kelimelerde iki ünsüz arasına -ı / -i, -u / -ü ünlülerinden birinin geldiği görülmektedir :

'ayıbsız (87a13), zikir (87b12), nefis (94b2), 'akılsızdur (95a1), şükür (115a5), fikirlerin (84b1) , 'ömür (90a3), 'özür (100b5), vakit (94b2), şehir (134a1), ...

ÜNLÜ DÜSMESİ

Metnimizde daha çok kelime içindeki ünlünün düşmesi olayı görülmektedir. Bir ünsüzle biten kelimeler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecedeki vurgusuz ünlü düşmektedir :

agız > agzı (82a1), agzında (86b2), agzum (126b10), ...
beñiz > beñzi (107b5), beñzün (107b6), ...
boyun > boynunda (102a4), ...
bağır > bağruna (126c2), ...
karın > karnından (123a1), ...
oğul > oğluna kim (86a8), ...
göñül > göñli (118b13), göñlüni (76b10), ...
gögüs > gögsin (131b10), ...
ayır- > ayru (86a2), ayruk (126a10), ...
buyur- > buyruk (90a7), buyruğun (78b3), ...

Üç ya da daha fazla heceli kelimelerde vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi söz konusudur :

dirilik > dirlik (89b1), ...
eyülük > eylük (100b2, 117b2), ...
üzere > üzre (109a3, 112b11, 121b4), ...
ötürü > ötrü (114a4)

'Götürmek , ulaştırmak' anlamındaki "ilet-" kelimesinin Eski Anadolu Türkçesinde "ilet-" ve "ilt-" olmak üzere iki şekli vardır. Metnimizde her iki şekli de geçmektedir :

iletüñ (122a10), ilter (123b4).

KAYNASMA (Contraction)

Ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ünlü düşerek iki kelimenin birleşmesi olayıdır. Eski Anadolu Türkçesinde bu olay sonucu kalıplaşmış kelimeler görülür. Bu tür kelimeler metnimizde de geçmektedir.

ne eyle- > n'eyle- "n'eylesün" (80a9),
ne et- > n'et- "n'edelüm" (91a7),
ne ol- > n'ol- "n'oldun" (119b3),
ne ise ne > nesne (107a5), "nesneleri" (107a8),
ne için > niçün (129a2, 76b1),...

şu imdi > şimdi (118b1),
şu ol > şol (126c8, 119b9116b2),
şol ok > şoluk (86b9),
şu ĩle > şöyle (98a6, 93b7, 99b8),
kendü özi > kendüzi (87a6), kendüzüñi (87a12), kendüzine (91b2),
bu ĩle > beyle (79a2, 79b6, 86b6, 128b3, 132b4),
 bẽyle (kapalı ĩ ile) (112b4, 114b13, 121b11)
 böyle (126b10), böyleyidi kim (109a12)

ÜNSÜZLER (Consonant)

Kitâb-ı Güzide de, Eski Türkçedeki bazı seslerin aynı fonksiyonlarıyla devam ettiğini görüyoruz. / ñ / sesi bunlardan birisidir. Buna karşılık bazı ünsüzler, Türkiye Türkçesine temel teşkil eden bir takım değişikliklere uğramıştır.

/ b / Ünsüzü :

Metnimizde tek tük de olsa ön sesi henüz tonsuzlaşmamış, / p / ' ye dönüşmemiş / b / 'li kelimeler de yer alır : bişürgil (103b12),

Metnimizde / p / ile başlayan hemen hemen bütün kelimeler Farsçadır :

pes (123b7), peygamber (115a5,7,10), pişe (83a12), peşiman (86b9), padişah (131b2), parsa (128b4),...

-p zarf fiil eki de bir imlâ özelliği olarak b ile yazılmıştır : söykenüp (112b8), eyleyüp (91a7), gelip (89a13), ...

Metnimizde aynı anlamı taşıyan kelimenin hem / b / 'li hem de / p / 'li şekillerine rastlanmıştır :

tebretmek (99b9), depretdi (110a9).

/ ñ / Ünsüzü :

Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de / ñ / 'li kelimeler ²⁵ devam etmektedir :

anga > aña 'ona' (125a8), angaru > añaru (123a5), añasuzın (127a10), deñlü (104b4), deñiz (114a7), yañağındaki (109b10), yeñinden (126ç7), yüñül mi (89b4), Tañrı (92b1), ...

Bu ünsüzün tamlayan durum eki fonksiyonu da vardır :

Tañrınıñ (90a13), ta'atun (81b5), bunlarun (86a2), ...

Ayrıca emir, belirli geçmiş zaman ve hikaye kiplerinin ikinci tekil ve çoğul şahıs ekleri de ñ 'lidir :

erişdürün (126a3), bilün kim (90a11), kıldun (83b9), kılurduñ (91b8),...

İkinci tekil ve çoğul şahıs iyelik ekinde de ñ vardır : ümmetün (114b8), canun (118a11), belünüz (104a2), ...

²⁵ Saadet Çağatay, " Türkçede ñ - g sesine dair " , TDAY Belleten 1954 (2. baskı) , Ank., 1988 .

/ ğ / ve / g / Ünsüzleri :

Tek heceli kelimelerin son seslerinde bulunan / ğ / ve / g / ünsüzleri, metnimizde korunmuşlardır :

begün (100a7), sag (124a1,6), taşları (108a6), yeg (96a1), toğduğı (106b9), ...

Birden çok heceli kelimelerin sonundaki / ğ / ve / g / ünsüzleri ise bütün batı lehçelerinde düşmüş ve bu arada genellikle kendilerinden önce gelen ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır, yuvarlaklaştırmadığı örnekler de metnimizde vardır :

çerig > çeri (91a8), çerisin (94b2), çerisiyle (91a1), katıg > katı (94b2), kamağ > kamu (79a6, 94b2), kapıg > kapu (101a7), uluğ > ulu (94b12), tapuğ > tapu (103b11), acıg > acı acısın (120b12), dirig > diri (119a8), ne teg > nite (97b11), ...

Eski Türkçedeki -lıg / -lig isimden isim yapma ekinin sonunda bulunan / g / , / g / sesleri düşerken kendilerinden önce gelen ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır :

kanlu (128b11), adlu (85b10), tatlu (106a9), ...

Eski Türkçede / g / ünsüzünün belitme durum eki fonksiyonu da vardır . Eski Anadolu Türkçesinde kendisinden önce gelen bağlayıcı ünlü, bu görevi üstlenmiştir :

adı (105b6), seni (103a10), sözi (116a6), ...

Hece başında bulunan / g / ünsüzü genellikle metnimizde düşmüştür :

kergek > gerek (103b3,4), kılğak > kulağ kulağlar (105b10), ...

Eski Türkçede -ğan / -gen sıfat fiil eki ve -ğınça / -ginçe ve zarf fiil eklerinin ön sesindeki / g / ünsüzünün düşmesiyle ekler -an / -en (varan - 88a2), -ınca / -ince şekillerini almışlardır.

Aynı durum +ğa / +ge (> +a / +e : uçmağa - 104a10, güne - 115b2) yönelme, +garu / +gerü (> +aru / +erü : yuğaru - 128a11, içeri - 109b7) yön gösterme durumu eklerinde de görülmektedir.

ÜNSÜZ DEĞİSMELERİ

b > v Değişmesi :

Eski Türkçedeki bazı kelime ve eklerdeki / b / ünlüsü, metnimizde / v / 'ye dönmüştür .

var (98b4), varmadın (105a13), verdi (126ç4), verbidi (126ç10), ola (108a10), olmaya (107b10), ...

Eski Türkçede iç seste bulunan / b / 'ler , metnimizde / v / 'ye dönüşmeye başlamışlardır :

karavaş (130a3), yavuzluk (102b8), yavlak (128b6), tavarına (84a11), ...

Eski Türkçeden itibaren sub > suw > su şeklinde bir gelişme gösteren "su" kelimesi de metnimizde bu şekliyle geçmektedir . (120a13).

Aynı değişim Eski Türkçedeki geniş zaman, dilek şart ve yeterlilik kiplerinin birinci çoğul şahıs eklerinde de görülür (-biz > -vuz / -vüz) : kılmayavuz (111b1), verevüz (118b8), ...

k > h Değişmesi :

Türkçe kelimelerdeki kelime başlarında bulunan kalın / k / 'lar korunmuştur :

kıluñ (78b6), kaçan (85b12), koyun (116b4), kurtuldu (85b4), ...

Bazı Türkçe kelimelerdeki hece başı ve hece sonundaki bazı / k / 'lar, / h / 'ya dönüşmüşlerdir (ahtarıldı - 117b1, aḥşam - 115a7, arḥasına - 124a1)

Metnimiz-de aynı kelimenin hem k 'lı hem de h 'li yazımlarına rastlanmaktadır :

korḡu (89a1) / korḡusından (85a4),
yoksa (121b11) / yohsa (130b1),
uyḡusın (85a2) / uyḡuda (109b12),

k > g Değişmesi :

Eski Türkçedeki çoğu kelimedede ön ses / k / ünsüzünü metnimizde / g / 'ye dönüştüğü görülmektedir :

girdi (119a1), gitdi (120b2), getürdi (119a6), gerü (119b2),...

Kitâb-ı Güzide 'de ince sıradan / k / ve / g / 'lerin kefle (ك) yazılmasından dolayı k > g değişimi için kesin bir kural belirlemek güçtür. Belirtilen örnekler de Eski Anadolu Türkçesinde / g / 'li olarak kabul edilenlerin belli başlılarıdır.

Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine kadar uzanan örneklerine göre kendü (101a4), kişi (103b9), kimse (105a7) gibi kelimeler k > g değişmesinin dışında kalmıştır.

g > v Değişmesi :

Kitâb-ı Güzide 'de, hepsi yuvarlak olmak ünlüler yanında olmak üzere g > v değişimine uğramış çok az örnek vardır :

soḡuk > savuḡ "savuḡırak" (105a2),

t > d Değişmesi :

Eski Türkçede / t / ile başlayan kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde / d / 'ye dönmesi konusunda bir çelişki görülür. Metnimizde de bu tür kelimelerin kimisinde / t / 'ler korunmuşken kimisinde / d / 'ye dönüşmüş, kimisinde de birisi ağırlıklı olmak üzere her iki şekil de yer almıştır.

Metnimizde Eski Türkçede kelime başındaki / t / 'lerin Eski Anadolu Türkçesinde / d / 'ye dönüştüğü örnekler şöyledir :

degül (127a2), dahı (118b10), degürdi (95b8), deñiz (130a1), derilmiş (110b1), dizine (106a1), doğuş (94b1), dört (104b1), dünle (110b11), ...

Eski Türkçede kelime başı / t / 'lerin Eski Anadolu Türkçesinde de muhafaza edildiği örnekler şöyledir . (Bu örneklerde kalın sıradan kelimelerin bir kısmı tı (ط) ile çok azı da t (ت) ile yazılmıştır) :

tağlar (113a4), tokuzuncı (89b4), tolu (99b3), toldurdılar (117b13), Tañrı (115a8), taş (97a2), tamarda (83a13), ...

Metnimizde hem / t / 'li hem de / d / 'li şekillerinin bir arada kullanıldığı kelimeler de şöyledir :

dogmuşam (125b10)	/	toğacak (115b1),
deprenür (119a6)	/	tebrenür (97b3) (t 'li şekli yalnızca bir yerde geçmektedir.)
dudagın (97a13)	/	tudağını (127b1)
dutmadı (102b9)	/	tutdı (102b9)

İç sesteki / t / 'ler ise hiç bir tonlulaşmaya uğramadan varlıklarını sürdürmüşlerdir :

isteye (96b10), itleri (79a7), oturur (100b9), götürdi (92a1), ...

Son sesi / t / olan Arapça kelimeler, ünlüyle başlayan bir ek aldığı da / t / 'nin tonsuzlaşmadığı görülür : 'avrata (131b11).

Bunun yanı sıra kök sonu / t / 'li olan kelimeler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında bazı yerlerde tonlulaşarak / d / şeklini almaktadırlar :

ilet- > iledele (78a11), iledür (84a1), ilediver (92a5), iledeyüm (98a1).

iletlenlere (121a11), ileten (121b7), iletün (122a10), iletürken (132a10).

git- > giderdi (130a2, 133a10).

et- > edersin (79b2), edenleri (79b10), edenün (103a4).

eyit- > eydürsin (126c4), eydürdi (112b9).

d > y Değişmesi :

Eski Türkçede / d / ünsüzü diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi Kitâb-ı Güzide 'de de kurallı olarak / y / 'ye dönmüştür :

edgü > eyü (123a3),
adır- > ayr- ayırmağıl (90a9), ayru (86a2),
ked- > gey- geysün (118b1).

ÜNSÜZ BENZESMESİ

Türkçe kelimelerde ünlülerin etkisiyle, iki ünlü arasında kalan / p /, / ç /, / t /, / k /, / k /, / f /, / s /, ünsüzleri, genellikle tonlulaşarak / b /, / c /, / d /, / g /, / g /, / v /, / z / olurlar . Bu Türkçenin ünsüz kuralıdır.

İç seste bulunan / t / 'ler, iki ünlü arasında tonlulaşarak / d / olmuştur.²⁶ Aynı şekilde / k /, / k / ünsüzleri de ünlüyle başlayan bir ek alıp da iki ünlü arasında kaldıklarında tonlulaşarak / g /, / g / şeklini almışlardır :

oyanukdağı (109b12), eksügin (127a7), ayruğına (111b1), ırmağı (104b8), artuğı (131a10), ...

Metnimizde ek başlarında bulunan / t / sesi, kendisinden önceki hece sonu ünsüzleri tonsuz da olsalar sürekli olarak / d / şekli ile bulunurlar :

-dı / -di geçmiş zaman eki :

yaratdı (105a8), eyitdi (86a109), atdı (90b7), ilettdi (125b5), gittdi (126b11), ...

-duk / -dük sıfat fiil eki :

işitdugi (93a9), etdükleri (80b10), ...

-dur / -dür ettirgenlik eki :

yapdurdı (131b2), ...

-da / -de kalma durum eki :

uçmağda (105a8), ...

-dan / -den çıkma durum eki :

ğaybetden (87b8), ...

-dur / -dür bildirme eki :

dörtüdür (88a11) , yokdur (101b3) , dilemekdür (100b2) , tatlurağdur (105a11), ...

ÜNSÜZ TÜREMESİ

Ön Seste / y / Türemesi :

Eski metinlerin bir kısmında / y / 'siz olarak görülen " igid, ıpar, ıldırım, ılan " gibi kelimelerin metnimizde / y / 'li şekillerine rastlanmaktadır :

yigit (130a1, 116b13, 118b1), yıldırım (93b2), yılan (126ç8).

Eski Türkçedeki " ıpar " kelimesinin her iki şekli de metnimizde geçmektedir :

ıpardandur (105a5), yıpardandur (106a2).

²⁶ Örnekler için " t > d Değişmesi " konusuna bakınız .

Bunun dışında metnimizde görülen ünsüz düşmesi olaylarını şöyle özetlemek mümkündür :

a) / v / düşmesi : sub > suw > su (120a13), anun suyu (105a2).

b) / l / düşmesi : Eski Türkçede, iç seste ve hece sonlarında bulunan / l / 'lerin düştüğü görülür :

keltür- > getir- getürdi (119a6), getürdiler (126c12), oltur- > otur- otururken (105b3), otururdu (133b10).

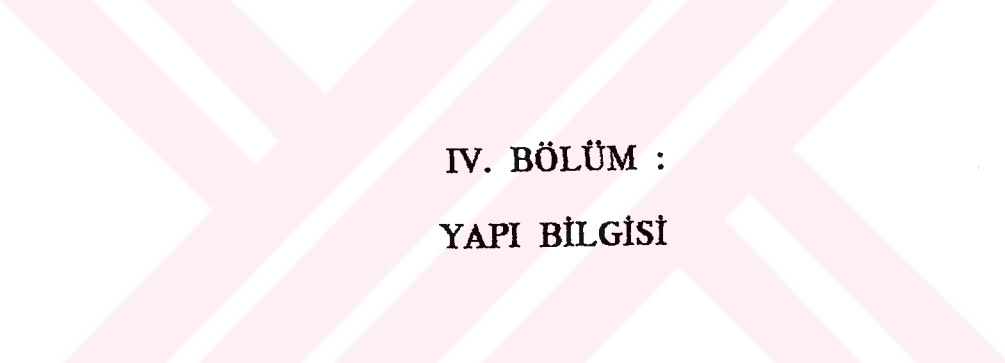
ÜNSÜZ TEKLEŞMESİ :

Metnimizde bazı Arapça kelimelerde ünsüz tekleşmesi görülmektedir :

dükkānda (117b7), dükānuñda (117b12), dükānında (117b10), haḫ (91b1), haḫıla (100b8).

HECE DÜŞMESİ (Haplology)

Metnimizde en belirgin örneği, bildirme eki olarak kullanılan ve tur- fiilinden gelişen durur 'dur. Metnimizde -dur / -dür olarak ekleşmiş şekliyle yer almaktadır : kılmakḫdur (76b2), demekḫdur (76b5), nesnedür (92b10), şifādur (132a9), ...

IV. BÖLÜM : YAPI BİLGİSİ

YAPI ÖZELLİKLERİ

TÜRETME EKLERİ

Metnimizde kelime köklerine getirilerek yeni kelimeler türeten ekler, fonksiyonlarına göre dört grupta toplanmaktadır.

İSİMDEN İSİM TÜRETEN EKLER (Denominative noun)

+lık / +lik :

Türkçe, Arapça ve Farsça isimlerden soyut isim, yer adı ya da durum ifade eden isimler türetir. Metnimizde ekin düzlük yuvarlaklık uyumuna göre yuvarlaklaşıp +luk / +lük şekline dönüştüğü örnekler azdır :

perhizkârlıktır (76b3), ağırlığı (77a4), ağırlığıdır (77a5), cūmerdlık (77b2), dünyâlıkçün (78a11), oğlanlıkda (79b4), kocalıkda (79b4), şayruluk (81a1), dostluk (81a11), tekebbürlik (81b1), hasudlık (81b1), 'avratlık (131b8), hürmalık (110b1), gazılık (94b1)

+lu / +lü :

İsimlerden " her hangi bir nesne veya özelliğe sahip olan " anlamında sıfatlar türetir :

ni'metlü (79b2), mihnetlü (79b2), dürlü (81a13), şabırlulardan (76a5), bahtlı (84b10), gizlü (128b6), görklü (106a4), hürmetlü (86a9), nasiblü (119a7) .

+sız / +siz / suz / +süz :

+lu / +lü ekiyle kurulanların zıt anlamısını gösteren yokluk sıfatları yapar : azuksuz (81b6), yazuksuz (133a12), 'özürsüz (86a7), imānsız (89b2), hisabsız (107b1), gözsüz (132a11) .

Bir şeyin bulunmama, olmama durumunu belirten bu ek, 'ansızın' anlamındaki "aınsuzın" (127a10) kelimesinde +(ı)n / +(i)n araç durum ekiyle kalıplaşmış olarak zarf yapmıştır.

+cı / +ci :

Meslek adları yapmak üzere kullanılan ya da bir işin çok ve ısrarla yapıldığını ifade eden bir isim ve sıfat yapma ekidir . Metnimizde meslek adı yapmada kullanılmıştır :

demürce (88a8)

+agu / +egü :

Metnimizde bu eke yalnızca "biregü" kelimesinde rastlıyoruz :
biregünün (80a6)

+ca / +ce :

İsimlerden, sıfat fiillerden ve zamirlerden çoğunlukla kalıplaşmış zarflar ve seyrek olarak da kalıplaşmış sıfatlar oluşturan bu ek, metnimizde belirli kelimelerde yer almaktadır :

ardumca (126b7), nice (109b4,5), nicesi (121b7), yolca (115b5)

+sul / +sül :

İsimlerden sıfat türeten bu ek metnimizde yalnızca bir kelimeye geçmektedir :

yohsullukdan (80b11), yohsul (103b10), yohsulluga (119a9)

+cuk / +cuk :

İsimlerden küçültme ve sevgi gösteren isimler türeten bu ekin metnimizde yer aldığı kelimeler şöyledir :

oğlancuğı (128b10), oğlancuklar (97a12)

+cuğaz / +cügez :

+cuğ / +cük ekinin +az / +ez ekiyle genişletilerek anlamının güçlendirildiği bir küçültme ekidir :

odcuğaz (118b12)

+cağ / +cek :

+ca / +ce eşitlik durum ekinin ok / ök güçlendirme edatı ile kaynaşmasıyla oluşan bu ek, isimlerden daha çok küçültme anlamı taşıyan isimler yapar :

yalıncağ (77a7)

+sı / +si :

İsimden isim türeten bu ek metnimizde yalnızca "ayruksı" (129a7) kelimesinde yer almaktadır .

+an / +en :

İsimlerden topluluk adı yapan bu ek "oğlan" kelimesinde geçmektedir . Eski Türkçe döneminde çoğul anlam taşıyan bu kelime metnimizde tekil anlamda kullanılmış ve çoğul olması halinde de -lar eki almıştır :

oğlan (99b7,8,11), oğlanlar (96a2), oğlanlara (97b4), ādem oğlanları (95a6)

+ın / +in :

İşlekliliğini kaybetmiş bir araç durum ekidir. İsimlere gelerek kalıplaşma yoluyla zarf da oluşturmuştur :

vaktın (81a8), vaktın kim (115a6)

+dın / +din :

Eski Türkçede +tın/ +tin zarf yapma eki, ekin ön sesinde meydana gelen t > d değişmesi ile +dın / +din şeklini almıştır :

öñdin (100b6,103b12), uludın (110b12)

+rak / +rek :

Metnimizde daha çok sıfatlarda üstünlük derecesini gösteren yeni sıfatlar türeten bir ektir :

şavığırak (105a2), şirinirek (105a3), yumuşağırakdur (105a3), ağırakdur (105a11), tatlurakdur (105a11)

+la / +le :

İsimden zarf yapan bir ektir . Metnimizde en beligin olarak "dünle" kelimesinde göze çarpmaktadır :

dünle (83b8, 85b8, 110b11, 127b13, 128a1)

+aru / +erü :

Yön gösterme eki olan bu ek , metnimizde kalıplaşmış yön zarfları da meydana getirmiştir

y0karuğı (102a6), kaçaru (126b12), ilerü (126a8), içerü (109b7)

+ıncı / +inci :

Sıra sayı sıfatları türeten bu ekin bulunduğu örnekler den bir kısmı da şöyledir :

ikinci (95a13) , üçüncü (93b11), dördüncü (88a2), beşinci (77a3), altıncı (78b13), yedinci (106a13), dokuzuncu (89b4), on dördüncü (88a2)

Farsçadan ve Arapçadan alınan kelimeler içerisinde bî- ve nā- ekleri de Anadolu Türkçesine girmiş ve bu eklerin bulunduğu kelimeler metnimizde de yer almıştır :

bî-hisāb (114b11), bî-su'al (114b10), bî-çareler (122b3), bî-çāre (130a5), nā-hāk (123b11), nā-resideler (99b8)

ISIMDEN FİİL TÜRETEN EKLER (Denominative verb)

+a- / +e- :

oyna- > oynaram (96a2), oynarsın (79b3), oynadığı (96a12)
yarlığa- > yarlığadım (85a4), yarlığayam (80a1)

+ı- / +i- :

berki- > berkitmek (80b8), berkitdiler (112b12), berkidem (91b2)

+la- / +le- :

Metnimizde Türkçe kelimelere gelebildiği gibi yabancı kelimelere de gelmiştir :

'acabla- > 'acabladı (131a12),
bağla- > bağlayam (91b2), bağlanmış (120b4),
bağışla- > bağışlaya (80b11),
boğazla- > boğazlanmış (128b12)

+r- / +ar- / +er- :

Genellikle renk isimlerinden fiil yapmıştır :
karar- > kararlı (82a10), kararlı (84b5), kararınca (107b13),
ağar- > ağarmak (82a10), ağardı (82b1),
sarar- > sararmış (107b5)

+al- / +el- :

+a- / +e- isimden fiil yapma ekiyle -l- edilgenlik ekinin birleşmesiyle oluşan bu ek, isimlere gelerek dönüşlü fiiller türetebilmektedir. Metnimizdeki örnekleri şöyledir :

buñal- > buñalmışdı (116a7) , buñalmışam (83a9), buñalmışdı (116a7, 132b6)

+ra- / +re- :

titre- > titredı (120a11), titremek tutdı (121a13),
tebren- > tebrenür (97b3), tebredür (97a13),
depre- > deprenür (111a9), deprettdi (110a9)

+l- :

Sıfatlardan fiil yapan bir ektir :
oñul- > oñılır (86b1), oñılmaz (86b1)

+sa- / +se- :

Metnimizde bir tek "şusa-" kelimesinde yer almaktadır :
şusa- > şusarsam (99b12)

+at- / +et- :

+a- / +e- isimden fiil yapma ekiyle -t- ettirgenlik ekinin birleşmesiyle oluşmuştur :

gözet- > gözetmeye (103b8), gözetmemek (103b3),
düzet- > düzetdiler (112b11)

+da- / +de-, +ta- / +te- :

alda- > aldamasun (95a7), aldanmaqlık (92b5),
iste- > istediler (115b6), istememek (80b5), isteye (96b10), isterse (77b7)

FIİLDEN İSİM TÜRETEN EKLER (Deverbil noun)

-u / -ü, -ı / -i :

Eski Türkçede -ğ / -g fiilden isim yapma ekinin düşmesi sonucunda kendisinden önceki bağlantı ünlüsü genellikle yuvarlaklaşmış olarak aynı fonksiyonu üstlenmiştir :

bilüsi (1067b3), tapu (103b11), kapulu (104a8)

Bunun dışında -u / -ü nün isim türeten bir ek olarak kullanıldığı örnekler de vardır :

" ... korkuñ göñlüme düşdi (116b2), karkusından (108a11), korhusından (85a4)

-k / -k, -(u)k/ -(ü)k :

Soyut ve somut isimler türeten bir ektir :

ayruk (127b7), tanuk (110a2), eksügin (127a7), oyanuğiken (109b5), yumşagırakdur (105a3), eksügin (89b4, 127a7), dilek (131a9), artuk (96b10,

104b5, 123a6), yazuk (80b6, 122a5, 132b4), bölük (78a9, 123b8)

-k / -k , -(a)k / -(e)k :

Genellikle alet isimleri türetmede kullanılan bir ektir. Ünlüyle biten kelimelere -k / -k şeklinde, ünsüzle biten kelimelere -ak / -ek şeklinde gelmektedir :

bıçakdur (87b1), döşek (120a12)

-ıcı / -ici :

Bir işin sürekli olarak iyi bir şekilde yapıldığını gösteren sıfatlar türetir . Bunlar genellikle isim fiil ve sıfat fiil özelliklerini kaybederek birer, fiilden isim yapma eki durumuna gelmiştir :

kınayıcı (87a13) , t̃a'at kılıcı (77b13), yarlıgayıcı (90b3), esirgeyici (90b3), yırtıcılar (111a12)

-m :

Genellikle bir defada yapılan bir işi veya oluşu gösteren bir fiilden isim yapma ekidir :

ölüm (80a10, 94a5), ölümden (129b13)

-mur / -mür :

Metnimizde yalnızca "yağmur" (115b5) kelimesinde geçmektedir.

-l :

dükelinden (87a6), dükelisinden (87b11)

-ş :

Mastar eki olan bu ek hareket isimleri türetmektedir :

doğuş (94b1), sağışınca (104b4)

-ma / -me :

degme (107a2), degmemiz (131a9), degmesi (87a2)

-mak / -mek :

Bir işin , hareketin adı olarak fiil kök ve tabanlarına getirilerek mastar türetmede kullanılan bir ektir :

uyumak (83b13), bilmek (94a8), kılmak (85a11), söylemek (86a12), agarmak (82a11)

" çakmaklar (121a3) " örneğinde bu ekle türetilmiş somut bir kavram ifade eden bir kelimedir.

-ası / -esi :

Aynı zamanda gelecek zaman sıfat fiili yapan bir fiilden isim ve sıfat türetme ekidir :

gelesi yazuklar (84a7), giyesiden (89a7), giyesiler (128a2), yeyesi (83b10,11)

-acak / -ecek :

Gelecek zaman sıfat fiili yapan bir ektir :
varacak yerdür (92b12)

-duk / -dük :

işlediği işe (80a12-13) , geldiği (107b5), söylediği (111b10), işitdiği (93a9), ...

-mış / -miş :

Fiilden sıfat ve isim yapabilen bir ektir :
kurumuş hurma ağacı (112b8), kamu yaradılmış adem oğlanları (111b5), geçmiş yazukları (84a7), yaradılmışuñ (111a4)

-an / -en :

oruç tutan erenlere (81b10), oruç tutanlar (81b13)

-(1)nç :

-n dönüşlülük eki ile -ç ekinin birleşmesiyle kalıplaşarak -nç şekline dönüşmüştür . Genellikle kavram isimleri yapmaktadır :
kılınçları (106a6), kılınçlu (106a10)

FIILDEN FİİL TÜRETEN EKLER (Deverbal verb)

Metnimizde fiilden fiil türetme eki olarak -ma / -me olumsuzluk eki ile çatı ekleri göze çarpmaktadır :

-ma- / -me- :

yazuk işlememek (80b6), razı olmayam (80b9), yémeyem (83b10), kesmeye (90a12), ayırmağıl (90a9), çıkmayalar (106b13)

-n- , -ın- / -in- :

yıgılmayınca (104a4), sarındı (130b8) , sevindi (118a13), sevindürür (87b5), yunsun (118a13)

-l- , -ıl- / -il- :

Geçişli fiil köklerinden geçişsiz fiiller türetir . Bünyesinde hep düz ünlü bulundurur. Genellikle edilgenlik eki olarak değerlendirilen bu ek, metnimizde anlam açısından çoğunlukla dönüşlülük örnekleri vermektedir :

ok yarası oñlur (86b1), bélüñüz yay gibi бүkilse (104a3), yırtıcılar derildiler (111a12), dīvār yarıldı (119a12), dilleri dibinden üzilür (122b7), ... ve ben ten içine yayıldum (126a6), ...

-ş-, -ış- / -iş- :

İşteşlik tabanı kuran bir ektir :

gülišmek (87b3), sığışmaya (104a10)

-t- / -d- :

Metnimizde ünlü ya da akıcı ünsüzlerle biten ve çoğunlukla geçişsiz fiillerden ettirgen fiil tabanları türeten bir ektir . Ünlüyle biten fiil köklerine geldiği zaman tonlulaşarak -d- şeklini alır :

diriltdüñ (128b2, 129a4) , diriltmekdi (109a10) , uzadur (79a10) , berkidem (91b2)

-ar- / -er- :

Ettirgen fiiller yapar :

çıkarsın (95a11), giderür (81a11, 95b12, 102b13), koparan (112b2)

-ur- / -ür- :

Ettirgen fiiller yapar :

arturam (76a10), geçirmezler (79a1), bişürgil (103b12) , degürdi (95b8, 124b5)

-dur- / -dür- :

Geçişli ve geçişsiz fiillerden ettirgen fiiller türetir . Metnimizde sürekli yuvarlak ünlülü şekliyle yer almıştır . İç seste ünsüz uyumuna uymadığı için ek başındaki / d / korunmuştur :

yedürmek (80b7), azdurursın (95a11), üşendürür (97a12), bildürmekdür (100a13), kızdurdılar (107b12), yanduralum (118a6), öldürdiler (86b1)

Bu örnekler arasında öldür- , bildür- kelimelerinde ekin ettirgenlik fonksiyonunun azalmasıyla normal bir fiil tabanı görünüşü meydana gelmiştir .

İSİM (Substantive, Noun)

ÇOĞUL EKI

Türkçenin her döneminde olduğu gibi bu dönemde de kullanılan çoğul eki +lar / +ler 'dir :

şakirlerden (77a8), mü'minler (81a8), kılanları (84a4), oğlanları (85b1), atalarına (81b5), gönüllere (85b6), 'avratlardan (95b12), ârifler (99a3), kulaklar (105b10), kılınçları (106a6), kullarına (107a6), ...

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Arapça ve Farsça kelimelerin de +lar / +ler çoğul eki aldığı görülmektedir. Yine Arapça ve Farsça kurallara göre çoğul yapılmış kelimelere de bu ek gelebilmektedir :

yārānlarda (114a11)

Ayrıca metnimizde bazı yerlerde sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerin de çoğul eki aldığı göze çarpmaktadır :

" ... bu dört uçmaqlar içinde ... " (104b2)

" ... üç parsa yigitler ... " (115b5)

İYELİK EKLERİ (Possessive suffix)

İyelik ekleri düzlük yuvarlaklık uyumuna uymayan ek türlerindendir. Bu nedenle birinci ve ikinci tekil ve çoğul iyelik ekleri, düz ünlü taşıyan fiil köklerinden sonra hep yuvarkak olarak görülür. Üçüncü şahıs iyelik eki ise yuvarlak ünlü taşıyan köklerden sonra da hep düz olarak yer almaktadır :

Birinci şahıs iyelik ekleri :

(Tekil) +üm / +üm :

Çoğunlukla +um / +üm şekli olmakla birlikte kelime kökünde yuvarlak ünlü taşıyan bazı kelimelerde bu eki +ım şeklinde de görmekteyiz :

rûzumu (91b6), nefsümü (94a6), tenüm (95a1), murâdumca (118a8) , ümmetüm (78a9), terâzum (89b4), dostum (100a2), dostıma (101a13), dostlarımı (113b3) , kazalaruma (96b3) , ...

(Çoğul) +umuz / +ümüz :

hālümüz (90a8), günāhumuza (90a9)

İkinci şahıs iyelik ekleri :

(Tekil) +uñ / +üñ :

canuñ (118a11), erüñiçündür (119b8), aduñ (121a12), haberüñ (126a9),
üm̄metüñ (114b8), ināyetüñ (104a4), dīdāruñ (107a11)

(Çoğul) +ñuz / +ñüz / +uñuz / +üñüz :

belüñüz (104a2), gevdeñüz (104a1)

Üçüncü şahıs iyelik ekleri :

(Tekil) +ı / +i / +sı / +si :

kapusı (81a11), orucıdur (83a4), sevgüsin (84b1), korhısından (85a4),
köpügi (105a5), topragı (105a6)

(Çoğul) +ları / +leri :

göñüllerini (102a12), ağızlarına (122a13), yüzleri (122b12), ikrārıları arta
(122a1), inkārıları varısa (122a1), dilleri (122b12)

İyelik ekleri isim tamlamalarında tamlanan ve tamlayan arasındaki iyelik bağlantısının kurulmasında önemli rolü olan eklerdir .

anuñ göñli (102a9) ,
yavuzluk edenin eylugin (103a4),
anuñ şarābı (108a9),
benüm ‘acāyibüm (112a1)

İLGİ EKİ

Bu ek metnimizde +kı / +ki şeklindedir. Metnimizde sürekli düz ünlüyle bulunmakta ve kökü ünlüyle biten kelimelere eklendiğinde / ƙ / tonlularak / ğ / olmaktadır. Bu ek metnimizde yön gösterme durum eki ve bulunma durum eki almış kelimelerde görülmektedir :

yoƙarıƙı (113b9), yoƙaruĝı (102a6), oyanuƙdaĝı (109b12)

İSİM TAMLAMALARI

Metnimizde üç türlü isim tamlaması görülmektedir :

- 1) Tüskçe isim tamlamaları ,
- 2) Farsça isim tamlamaları ,
- 3) Arapça isim tamlamaları ,

1) Türkçe isim tamlamaları, Türkçenin tamlama kurallarına göre yapılmış isim tamlamalarıdır. Tamlamada tamlayan durum ekinin bulunup bulunmamasına göre belitili ve belirtsiz isim tamlamaları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar :

Belirtili isim tamlamaları bir aidiyet göstermektedir :

ni'metlerüñ şükriñ (76b12),
senüñ dîdârüñ (78b2),
kişinüñ namâzın (78b12),
Tañrınüñ rahmeti (81a3),
yemişüñ derisi (105a12),
ol ağacüñ köki (105a9),
ol ağaçlarüñ özdegi (105a8),
kendünüñ gölgesi (109b3),
anuñ evinden (111a1),
ol kulumüñ feryadına (126ç13),
kulluğuñ bünyâdudur (94a8),

Belitisiz isim tamlamalarında, her hangi bir şeyi belirtmeyi gerektirmeyen hallerde tamlayan durum eki kullanılmamaktadır :

gök ehlinüñ şefi'i (122a11),
şamu kapusına (122a8),
Muhammed ümmeti (122a9),
Tañrı didarın (77b7),
dünyâ şama'ıyçün (78b1),
can orucudur (83a4),
âdem oğlanın (95a10),
kıyâmet günine (100b1),
şayruklar şaybın (103b3), ...

Her iki yolla kurulan tamlamalar içinde basit tamlamalar bulunduğu gibi zincirleme tamlama türleri de vardır :

benüm ümmetümün salâhı (99b2),
benüm hîç sözüm şıduguñ yok (101b1), ...

2) Yabancı kelimelerden meydana gelmişse bu takdirde tamlama genellikle Farsça tamlama kuralı ile kurulmuştur . Fakat aynı zamanda aynı tamlamanın metnin bir yerinde Farsça kurallara göre kurulduğu görülürken başka bir yerinde de Arapça kurallara göre kurulduğu farkedilmektedir :

eyyām-ı biz (82a8) / eyyamü'l - biz (82a8),
vaslat - ı Hâk (99a10),
terk - i dünyā (76b3-4) ,
āyet-i Kūrān (88b12)

3) Metnimizde Arapça kurallara göre kurulan tamlamalar arasında özel isimler, nitelemeler ve lakablar da bulunmaktadır :

cennetü'l - me'va (104b1),
'aleyhi's - selām (75b1),
'ayne'l - yakīn (98b9),
sidretü'l - müntehā (99a9),
Rabbe'l - 'ālemīn (101b11),
Resulu'l - lah (82a6),
Melekü'l - mevt (120b12),
zeyne'l - kıyamet (110b12)
Metnimizde bazı konu başlıklarında da Arapça kullanılmıştır .

İSİM ÇEKİMİ

Yalın Durum (Nominative) :

Her hangi bir ekin getirilmeden kelimenin kullanıldığı durumlardır. Böyle bir kullanımda da kelimeler diğer bazı durum eklerini alan kelimelerin yerini tutabilirler.

Yalın durumda bulunan isimler genellikle cümlenin öznesi durumundadırlar :

" Ya oğul, dilüñi saķın kendü özüñ ağırla " (86a10)
" Taş yığıldı, kaldı ... " (128a6)
" Bir şa'at kim gemi limanda turdı ... " (130b12)

Yalın durumdaki isimler bazen de belirtme durum eki almış bir ismin yerini tutarak cümlede nesne görevi yüklenmişlerdir :

"... üç dürlü kişı uçmak arzular ..." (82b5)
"... çok yeyen şu çok iķer ..." (83b13)

"... üç yüz pare gümüş aldı , ol kişiye iletirdi ..." (92a6)

Metnimizde yalın durumdaki bir ismin bir esas veya yardımcı fiille birleşerek birleşik bir fiil meydana getirmek suretiyle fiil gibi kullanılması da söz konusudur . Bu tür kullanımlar daha çok yabancı kelimelerin fiil olarak kullanımında görülmektedir :

- "... ta'at kıla ..." (93a3),
- "... size ne öğütler verdi ..." (93a10)
- "... ta'at göre dururken ma'sıyyet işlemeyem ..." (96a7)
- "... gerçek variken yalan söylemeyem ..." (96a8)
- "... bir yere cem' oldılar ..." (101b7)
- "... 'afv kıldım ..." (108a3)
- "... yarenler menber düzetdiler ..." (112b11)

Yalın durumda zaman gösteren isimler zaman zarfı görevindedirler .

- "... seher vaktında zāri ve niyāz kılmak ..." (85b9)
- "... yigit gece turdu ..." (119a10)
- "... ol gün ahşam olunca gitdi ..." (121b1)

Yalın durumdaki ismin , belirtisiz isim tanımlamalarında da görülür :

- kıyāmet gününde (114b8),
- şabıklar hilmî (103a5),
- şırat köprisin (98a6),
- seher vaktında (85b9),
- yalan şanıklık (122b10),

âdem oğlanı (124b9), kendü nefsuñe (100b13)
üç bölük (78a9), yazuk müzd iâ'atunuz (78b6), yavuz söz (102b10) , ...

Belirtme Durumu (Accusative) :

Metnimizde **iki** türlü belirtme durum eki görülmektedir :

1) +ı / +i / +yı / +yi : Ünsüzle biten bir kelimedenden sonra geldiğinde +ı / +i, ünlüyle biten bir kelimedenden sonra geldiğinde ise +yı / +yi şeklini alır :

- "... şeytān size fitne edüp sizi aldamasun ..." (95a7)
- "... bir zāhid İblisi gördi ..." (95a10)
- "... Musa bu haberi İblise degürdi ..." (95b8)
- "... çün kim bu hali gördiler üçi dahı ağlaştılar ..." (115b8)
- "... ölümü taddı , tamuyı gördi , uçmağı dahı görsün ..." (124b12-13)
- "... bilüñ kim uçmağı Hāk ta'ala sekiz kapulu yarattı ..." (104a8)
- "... deveyi kapuda komışdı ..." (110b10)
- "... bir mud buğdaya bızağuyı aldum ..." (117a6)

2) +n : Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra kullanılan bir belirtme durum ekidir :

- " ... kankısının kim Çalabum dilerse eyle olsun ..." (98a3)
" ... ve kankı kişi kim gönül dileğin istemez olur ..." (98b4)
" ... hiç kimseye eylögüm degdügin dilemezem ... " (101b8)
" ... ve yetim rızkın yeyicilerdür ... " (123a13)
" ... 'ayne'l - yakın ölüirken bildügi oldur kim dünyāda gizlüsün ve āhiretde maķāmātın ve derecātın hep sıralan bilürdi ... " (99a4)
" ... andan Davud ünün tartıp eyitdi ... " (108b9)

Metnimizde nesne durumundaki yalın ya da iyelik eki almış isimler bazen belirtme durum eki almadan da belirtme durumu görevinde kullanılmaktadır :

- " ... benden ayagum tebretmek ... " (99b9)
" ... şol meger kim dīdāruñ gösteresin ... " (107a11)

Yönelme Durumu (Dative) :

Eski Türkçedeki +ğa / +ge ekinden gelişen +a / +e ekiyle yapılmaktadır. Ünsüzle biten kelimelere bu şekliyle gelmektedir :

kapulara (104a10), bize (107b1) , mü'minlere (107b1), haça (109a1), ayruğa (111b6), ağaca (112b8), minbere (112b13), tırmağa (112b13)

Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra araya giren zamir n'si sebebiyle +na / +ne şeklinde de kullanılabilmektedir :

dizine (106a1, 106b11), üstine (108a6), katına (109b13), aşhabına (110a10), ümmetine (111a12)

Ek , ünlüyle biten bir kelimelere gelirken kökle ek arasına bir / y / koruyucu ünsüzü girer :

ıamuya (107b9), ğazaya (110a6), suya (110a9), ...

Metnimizde / n / ünsüzüyle biten tek tük kelimelerle şahıs ve işaret zamirlerinde , eski +ğa / +ge yönelme durum ekinin / n / ünsüzüyle birleşmesinin bir sonucu olarak bu ek , +ña / +ñe şeklini almıştır :

baña (112a9), saña (113a6), dört yaña (116b6)

Yönelme durum eki alan kelime ya da kelime grubu cümlede genellikle tümleç görevindedir :

" ... size rızık olan ayrığa varmaya ... " (111b6)

Metnimizde yönelme durum ekinin 'bir şey için' anlamında kullanıldığı yerler de vardır :

" ... za'if oldum, örü tırmaga gücüm yokdur ... " (112b10)

Bulunma (Kalma) Durumu (Locative) :

+da / +de ekiyle yapılmaktadır. Eklendiği kelimenin son sesi nasıl olursa olsun ekin ünsüzü her zaman / d / dir, her hangi bir tonsuzlaşma olayı söz konusu değildir :

cihānda (77a2), tā'atde (77a10), namāzda (78b11), oğlanlıkda (79b4), kocalıkda (79b4), ahiretde (83a11), şamarda (83a13), elüñdeki (83b4), dükkânında (88a8), içinde (89a10)

Bulunma durum eki, genellikle fiilin gösterdiği hareketin yerini bildirir . Bildirme eki olarak cümlelerin yüklemi olarak da kullanılır :

" ... amma hıuşu' namāz içindedür ... " (89a4)

Zaman adlarına gelen kalma durum eki , geldiği adı zaman zarfı haline getirir :

" ... imdi biz günde bunca yazuklar işlerüz ... " (90a7)

Çıkma Durumu (Ablative) :

+dan / +den ekiyle yapılmaktadır. Bu ek de getirildiği kelimenin son ses durumuna bağlı olmadan bünyesindeki / d / ünsüzünü muhafaza etmektedir . Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra araya giren zamir n'siyle birlikte +ndan / +nden şeklini alır :

Tańrıdan (97a6), anlardan (97a10, 103b11), ölümden (98b11), andan (99b9), sendendür (100a6), kıldan (103a1)

Hareket gösteren fiillerin anlamı itibariyle genellikle bir yerden bir ayrılma gösterir :

"... anuñ evinden kaçdum ... " (111a1)

Çıkma durum eki alan kelimelerden sonra bir sayı adı geldiğinde bu ek, sayının kendisinden ayrıldığı bütüne işaret eder :

kuşlardan birisi (105b11-12), halāyıkdan hiç kimse (115a3)

Çıkma durum eki gerektiren bazı fiiller ile ilgi kuran bu ek, aynı zamanda hareketin kimin tarafından etkilendiğine işaret eder :

" ... Tañırdan korıkdum ... " (116b10)
" ... ol buzağudan yüz baş oldu ... " (117a7)

Fiillerle bağlantı kuran çıkma durum eki, metnimizde bazen de 'bir şeye karşı' anlamını vermektedir :

" ... imanunı düşmenün şeytān şerrinden saklaya ... " (126b5)

Çıkma durum eki almış olan bir kelime , yönelme durum eki almış bir kelime ile bağlantı kurduğunda çıkma durum ekinden yönelme durum ekine doğru , yüklemnin etkisi , niteliği söz konusudur :

" ... kapudan kapuya kırk yıllık yoldur ... " (104a8)
" ... dizlerinden gögse degin ak yıpardandır ... " (106a2)

Çıkma durum eki alan bir kelimeden sonra bir sıfat geldiği zaman bu ek, eklendiği kelimeyle sıfat arasında bir karşılaştırma ilişkisi kurar :

" ... dükelinden yegrek oldur kim ... " (87a4)

Metnimizde bazı edatlar çıkma durum eki gerektirmektedir . Böyle bir durumda çıkma durum eki alan kelime kendisinden sonra gelen edatla birlikte zarf görevi görür :

" ... ol vaqıtden bēri bir sā'at fārīg olmaz ... " (108a1)

Çıkma durum eki metnimizde sık sık '-den dolayı , -dığı için' anlamında neden bildirme fonksiyonunda da kullanılmıştır :

" ... dün namazın kılmaktan ayakları şişip dururdu ... " (84a6)

Çıkma durum eki , ayrıca birleştiği isimle birlikte , bağlantı kurduğu kelimenin ne gibi bir maddeden yapıldığını da göstermektedir :

" ... anuñ çakıl taşı kamu kızıl ya'kutdandır ve yeşil zeberceddendir ve la'l ü mercāndandır ve ak incüdendir , ol şuyuñ köpüğü ak ıpardandır , yerinüñ toprağı kafurdandır ... " (105a4-5-6)

" ... ol ağacuñ köki gümüşdendir ... " (105a10)

" ... ağaçların özdegi kızıl altındandır ... " (105a9)

Tamlayan Durumu (Genitive) :

+uñ / +üñ , +nuñ / +nüñ ekleriyle kurulur . Ünsüzle biten kelimelere +uñ / +üñ , ünlüyle biten kelimelere +nuñ / +nüñ şeklinde gelir :

Tañrınıñ 'uķūbetinden (90a11),
mağaranuñ ağızına (115b7),
bularuñ 'uķūbetin (122a9),
senüñ ecelin (125b13),
... kōnşusınıñ bir inegi varıdı . (101a12)
anuñ gönli (102a9)
anuñ içinde (112b1)
'ālimlerinüñ ve padişahlarınuñ gönüllerini (102a13)
anuñ şarabı (108a9)
mü³minlerüñ eyüsi (87b4), ...

Tamlayan durum eki , eklendiği isim ile başka bir kelime arasında ilgi kurar. Tamlama durumundaki isim cümlede özne görevinde olabilir :

" ... mü³minlerüñ eyüsi üçdür ... " (87b4)

Metnimizde iyelik eki alan kelimelerle kurulan gizli bir tamlayanın bulunduğu örnekler de vardır :

" ... gönli kinin giderür ... " (103b3)

Tamlayan durum eki almış kelimeler, kendilerinden sonra gelen üçüncü şahıs iyelik eki ve +n belirtme durum eki almış isimle birlikte cümle içerisinde nesne görevi görmektedir :

" ... dilegüm oldur kim kōnşumuñ inegin öldüresin kim benüm inegüm yokdur , ... " (101b3)

" ... Tañrınıñ kakıduğın ne giderür ... " (102b12)

" ... muķtaşıldar hilmi oldur kim yavuzluķ edenüñ eylugin ister ve hem suçın dahı bağışlar ... " (103a4)

Metnimizde tamlayan durum ekiyle "için" edatının birlikte kullanıldığı kelimelere de rastlanmaktadır .

senüñiçündür (127a12)

Eşitlik Durumu (Equative) :

+ca / +ce ekiyle ifade edilir. Metnimizde miktar, yön, benzerlik ve kanaat belirtme görevleriyle kullanılmıştır :

" ... üç parsa yigitler yolca giderdi ... " (115b5)

" ... anları kazi şagirtlerince görmez misin ... " (116b1)

- " ... bu dört uçmaqlar içinde anca uçmaqlar yarattı kim ... " (104b2)
 " ... her uçmağın geñligi yedi kat gökden ve yedi kat yercedür ... " (104b6)
 " ... dört gürûh ola, dedi . bir gürûh peygamberce şefâ^{at} at kıla ... " (114b9)
 " ... diri olduğumuzca hoş dirilevüz ... " (119a8)
 " ... düşmenüm ardumca geli durur ... " (126b7)

Araç Durumu (Instrumental) :

Metnimizde +n ve "ile" edatının kısmen ekleşip ünlü uyumuna girmesiyle oluşan +la / +le / +ıla / +ile ekleri yardımıyla kurulmuştur :

+n :

- " ... dünin namâz kılp gündüzün oruç tutardı ... " (85b10)
 " ... mü'minler can vërdüğü vaktın tevbesin kabul kılam ... " (81a8)
 " ... ayağın tıru vardı ... " (118a2)

+la / +le / +ıla / +ile :

Eklendiği kelime ünlüyle bittiği takdirde araya / y / ündüzü alır. Bu durum edatın kalıplaşarak bir durum eki haline gelmeye başladığını göstermektedir :

ihlâşıla (78a1), şadılığıla (78b4), dögmegile ve eger sögmegile (80a6), almağıla (80a7), keremiyle (81a9), korkuyıla (88a3), dünyâyıla (93b8)

Yön Gösterme Durumu (Direktive) :

Eski Türkçedeki +garu / +gerü ekinden gelişen +aru / +erü ve +ra / +re şekilleriyle kurulmaktadır . Bu ekin geldiği kelimeler arasında kısmen kalıplaşmış olanları da vardır :

yoğaru (128a11), yoğaruğı (102a6), añaru (122b11, 123a9), kaçaru (126b12, 129a13), ilerü (126a8), içerü (109b7), dışra (88b9, 106b2, 109b8, 125a8)

Ünleme Durumu (Vocative) :

Özel isimlerin sonuna +a (+ya) eki getirilerek kurulmaktadır . Bu duruma metnimizde yalnızca bir iki örnekte rastlanmaktadır :

bār hūdaya (96b9, 100b9, 119a11)

Sebep Gösterme Durumu (Adessiv) :

+çun / +çün ekiyle yapılmaktadır . Bu ek aslında için edatının kısmen kalıplaşmış şeklidir . Metnimizde genellikle ekleşmiş olarak yer almaktadır :

niçün (76b11), âhiretiçün (76b3), ta: ma'ıçun (79a1), Tañrıyıçün (82b7), bizimiçün (85b1), ھاqqıçun (90a8) , ...

ZAMİR (Pronoun)

ŞAHİS ZAMİRLERİ (Personal pronoun)

Şahıs zamirlerinin yalın şekilleri veya isim çekim ekleriyle genişletilmiş olarak kullanılışları, isimlerde olduğu gibidir .

Tekil Birinci Şahıs Zamiri :

Metnimizde tekil birinci şahıs zamininin yalın, yönelme, kalma, çıkma, belirtme, tamlayan sebep gösterme ve araç durum eki almış şekillerine rastlanmaktadır .

ben :

" ... ben bir âyet-i Kûr'an bilürem ... " (88b12)

" ... ben kôrkaram Tañrınıñ 'ukubetinden kim ... " (90a4)

" ... ve ben kôrkdum titredüm ... " (121a9)

baña :

" ... baña eyitdi ... " (110b2)

" ... bu şâ'at Cebrâ'il baña geldi ... " (120a3)

Yönelme durum eki almış şahıs zamirleri 'bir şey için' anlamını da verebilmektedirler :

" ... baña kimse eylük eyledügin dilemezem ... " (101b9-10)

bende :

" ... Tañrıyı kâziçe görmez misin ve bu dört ferîşteler, iki sende iki bende ... " (116a13)

" ... ben ol kişiyem kim bende senüñ bir mud buğdayuñ vardur ... " (117a9)

benden :

" ... eger ol işüm kabul kılduñsa bu belâyı benden şavğıl ... " (117a13)

" ... Rızvana benden selām vergil ... " (124b10)

" ... benden artuğı öldiler ... " (131a10)

beni :

" ... beni bilür misin ... " (117a9)

" ... andan beni tamu kapısına iletdiler ... " (122a12)

" ... eger sen beni düşmenden saklarısañ ... " (126b4)

benüm :

" ... bir biti benüm elüme verdi ... " (122a4)

" ... benüm katumda bu adlu yokdur ... " (125b8)

benümiçün :

" ... bir şavmı'a yapdurğıl benümiçün deñiz kıyında ... " (121b1)

benümile :

" ... Resul turdı benümile hürmalığa geldi ... " (110b1)

Tekil İkinci Şahıs Zamiri :

Metnimizde ikinci tekil şahıs zamirinin yalın , yönelme, çıkma, belirtme, tamlayan ve sebep gösterme durum ekleri almış şekillerine rastlanmaktadır .

sen :

" ... sen benüm hiç sözüm şıduguñ yok ... " (101b1)

" ... sen tanuqluğ varürsen kim Tañrı birdür ... " (121b2)

" ... uçmağda olam yemişden sen yeseñ ... " (113a8)

saña :

" ... imdi ne dilersin kim saña du'a kılam kim ... " (113a6)

" ... saña 'arş gölgesinde yêr vêre ... " (126b6)

" ... saña sığındum sen kolay getir ... " (130b11)

senden :

" ... senden anı yêgrek severidüm ... " (101a12)

" ... senden hiç nesne gizlemek olmaya ... " (109b11)

" ... hiç baña senden düşmen yok ... " (112a9)

seni :

" ... āzād kıldım seni dedi ... " (103a10)

" ... Tañrı seni hağ peygamber veribidi ... " (108a3)

" ... 'aceb oldur kim Tañrı seni yaratdı ... " (1112a3)

senüñ :

" ... ya senüñ hiç ihtiyarın yok mudur ... " (98a12)

" ... baña senün hayruñ degdi ... " (129a5)

senüñiçün :

" ... dañı senüñiçün eyide kim ... " (77b12)

Tekil Üçüncü Şahıs Zamiri :

Metnimizde tekil üçüncü şahıs zamirinin yalın, yönelme, çıkma, belirtme, tamlayan, araç ve sebep gösterme durumları yer almıştır .

ol :

" ... gerü fena eden ol, kıyametde yine koparan ol ... " (112b2)

" ... ol beni mālīk atına getürdi ... " (125a9)

Bu zamirin isimler önünde bir sıfat görevi görüşü de boldur :
ol dostıma (101b1), ol kişiye (81b6), ol dünle (83b8), ...

aña :

" ... seksen biñ ferişte aña la'net eder ... " (86a7)

... aña muti' olup a'at kılasın ... " (88b8)

añaru :

" ... dahı añaru vardum kim ... " (123a13)

andan :

" ... yahud andān eyü oku erişe ... " (88a7)

Ayrıca metnimizde çıkma durum eki almış üçüncü şahıs zamiri ile kurulmuş teşkillere de rastlanmaktadır :

andan ayruk (112a6), andan ötürü (114a4), andan soñra (108b12)

anı :

" ... saña ne vakt du'a kılam kim anı müstecāp kılasın ... " (85a9)

" ... saña beş inek vëreyim , anı o dedüm ... " (101b5)

anuñ :

" ... göz yumup açınca anuñ emrinden dıñra olup 'āsi olmayasın ... " (88b9)

" ... var anuñ hācetini bitir, dedi ... " (92a11)

anuñıla :

" ... bir 'aybı olsa anuñıla dostluk 'eylemeye ... " (94b11)

" ... kim tez akıġan olursa ben anuñıla oyunlar oynaram , der ... " (96a2)

anuñiçün :

" ... bilgil kim dünyāyı ve 'āhireti anuñiçün yaratdum ... " (108b8)

Bu cümlede "anuñiçün" den asd edilen Hz. Muħammed'dir .

Çoġul Birinci Şahıs Zamiri :

Metnimizde çoġul birinci şahıs zamirinin yalın, çıkma , yönelme, belirtme, tamlayan , sebep gösterme durumları yer almıştır .

biz :

" ... imdi biz günde bunca yazuklar işerüz ... " (90a7)

" ... eyü 'amel dilegil kim biz anı işleyelüm ... " (97a7)

" ... varġıl biz gelince aş bişürgil ... " (103b12)

" ... biz daḥı kızdurduk yüzine basduk ... " (124a5)

bizden :

" ... Tañrı bizden hoşnūd ola ... " (97a7)

" ... dirāğa bunda ölevüz, kimsenüñ bizden haberi yok ... " (115b9)

" ... bu belāyı bizden şavğıl ... " (116b3)

bize :

" ... bize yol vère, dedi ... " (91a2)

" ... ilāhī bize āhirete lāyık ‘amel sen rūzi kılğıl ... " (93b9)

" ... Tañrıdan bize eyü ‘amel dilegil kim ... " (97a6)

bizi :

" ... rahmetüñden sen bizi ayırmağıl ... " (90a9)

" ... ilāhī şeytān mekrinden emin kıl bizi ... " (96a11)

bizüm :

" ... ve bizüm resulümüzüñ köşki altında ... " (104b13)

" ... aslı bizüm resulümüz köşkindendir ... " (105b8)

" ... bizüm ‘aqlumuz ermezdi ... " (107a7)

bizümiçün :

" ... bizümiçün Tañrıdan du‘ā dilegil ... " (85b1)

Çoğul İkinci Şahıs Zamiri :

Metnimizde çoğul ikinci şahıs zamirinin yalın, kalma , çıkma, yönelme, belirtme, tamlayan durumları bulunmaktadır .

siz :

" ... eyitdiler kim siz gerü dönüñ ... " (120b8)

" ... anlara eyitdiler kim siz yanında oturuñ ... " (120b9)

sizde :

" ... bu sizdeki ferişter kim yazuk müzd tã‘atuñuz alıp ... " (78b6)

sizden :

" ... bu sizden degül tevḥid issidür dediler ... " (121a4)

size :

" ... bu Cebra’il size ne öğütler verdi ... " (93a10)

" ... şeytan size fitne ‘edüp sizi aldamasun ... " (95a7)

sizi :

" ... sizi aldamasun ... " (95a7)

sizüñ :

" ... sizüñ mahallede kaç mescid var ... " (86b8-9)

Çoğul Üçüncü Şahıs Zamiri :

Metnimizde üçüncü çoğul şahıs zamirinin yönelme, çıkma, belirtme, tamlayan, araç durumları bulunmaktadır.

anlara :

" ... ya Mūsā eyit anlara ... " (97a8)

" ... ve anlara sadağa ve nafağa verür ... " (102a10)

" ... anlara eyitdiler kim ... " (120b9)

anlardan :

" ... vërdüğüme şükür eylesünler kim ben anlardan hoşnud olam ... " (97a10)

" ... anlardan bularuñ azabı artuğdur ... " (122b8)

anları :

" ... imdi anları hoş tutğıl ... " (86b8)

" ... ol çeri şerrinden Tañrı anları bekledi ... " (91a9)

anlaruñ :

" ... her kimüñlen otursa anlaruñ başından bir karış artuğıdı ... " (109a13)

İŞÂRET ZAMİRLERİ (Demonstrative pronoun)

Metnimizde geçen işaret zamirleri bu, şu, ol, zamirleridir. Ayrıca sıkça rastladığımız "şol" işaret zamiri, metnimizde daha çok sıfat olarak kullanılmıştır. Bir de edatlarla birlikte kullanıldığı görülmektedir :

şol kadar (82b10), şol meger kim (107a11)

bu :

" ... bu, Muhammed ümmetlerindendir ... " (124b11)

" ... bu, bilmek diler kim ... " (125b4)

Metnimizde yalın ya da durum ekleri almış olarak kullanılmıştır :

buña (121b3), bunca (128b3), bunda (129b4), bundan (112a2), bunu (126a3), bunuñ (121b5,6) ...

Edatlarla birlikte de kullanılmıştır :

bunuñ gibi (98b1), bunuñ üstüne (127b8), bunuñ üzerine (94a1), bunuñ üzre (117a6)

"bu" zamirinin çoğul şekli olan "bular" ve "bunlar" zamirleri de metnimizde kullanılmakta ve isim çekimine girmiş şekilleriyle de yer almaktadırlar :

bulara (123a4), bunlar (122a13), bunlara (123a12), bunlardan (123a7), bunları (115b5), bunlaruñ (122a13), bunca (128b3), bunlaruñılın bile (132a12)

şu :

Metnimizde bu zaminin yalın durumu bulunmamaktadır . Metnimizde eşitlik durum eki almış haliyle ve ayrıca çoğul olarak geçmektedir :
şunca (128a5) şunlardır kim (124a3)

ol :

" ... ol bir deñiz kenârıydı ... " (130a1)

" ... biri , dünyâdan elin dartmağdur kim ol , zâhidler işidür ... " (88a12)

" ... dilegüm oldur kim ... " (101b3)

" ... baña töhmet oldur kim ... " (96b10)

" ... ne kim sen dârsin, oldur ... " (98a12)

Bu zaminin belitme durumu olan "anı" şekli, eşitlik durumu olan "anca" şekli, kalma durumu olan "anda" şekli de metnimizde görülmektedir .

" ... saña ne vâkt du'a kılam kim anı müstecâb kılasın ... " (85a9)

" ... saña beş inek vâreyim , anı kıo dedüm ... " (101b5)

" ... döşekler kalınlığı anca ola kim ... " (106b9)

" ... anca görklü degül dedi ... " (109b8)

" ... dahı anda nesneler gördüm kim ... " (124b5)

Yine bu zaminin çoğul şekli olan "anlar" ın metnimizdeki kullanımı da aşağıdaki gibidir :

" ... ta'âm anlardan yeye ... " (103b11)

" ... anlarıñıla azâb kııurlardı ... " (124a2)

BELIRSIZLIK ZAMIRLERİ (Indefinit pronoun)

Metnimizde yer alan belirsizlik zamirleri de yalın ve çekimli şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şöyledir :

kimse (100b12, 109a2), kimsenüñ (102b8, 115b9), kimseye (100b10), kimseden (105a13), kimsede (110a7), kimsesin (102b9), kimseyi (87a12), kimseneyi (79a4), kamu (103b1), kâmusın (109a11) , kimüñ kim (100a8), kimlerdür (123a7), kimdür (93a2), her kim (106b2), dükeli (82b1), dükelinden (87a2), ayruğa (111b6), biregüiyi (86a13), bir niceler (81b7), bir niçenüñ (106b4), bir nicesi (121b8), nesneleri (107a8), nesneye (107b10), cümle (96a11), cümlesin (84a8) , birisin (77a3), birisine (122a8), biri birinden (92b12), biriñüz (131a3), her birisinden (83b5), hiç birisi (106b3), her kimüñ (88b10), her kim (102a5), her kime (131b13), her kimüñlen (109a12), her ne (133b12), ayruklar (103b3), ayrukları (103b8), bir kaç (116a5), ayruksıdur (129a7), kimisin (124a12), bir nicesi (121b8) ...

DÖNÜSLÜLÜK ZAMIRLERİ (Reflexive pronoun)

Metnimizde yer alan dönüşlülük zamiri "kendü", "öz" (kendü öz >) ve "kendüz" zamirleridir . Yalın ve ek almış şekilleriyle metnimizde yer almaktadırlar :

kendü (94a10,11,12, 94b1,8,9,12, 100b3, 101a2, 117b1, 122a2), kendüzin (94b11, 127b6), kendüye (100b2), kendüzine (91b2), kendünün (109b3), kendüzini (94a8), ...

özi göyündi (128a10), özümü (118b3), kendü özün (86a10), ...

SORU ZAMİRLERİ (Interrogative pronoun)

Metnimizde şahıslar için kullanılan soru zamiri "kim" dir . Yalın ve çekimli şekilleriyle metnimizde yer almaktadır :

kim (96a1), kimden (126b6), kimdür (84b11), kime (112a12), kimün (101a7), kimündür (119b7), kimünlen (109a12),

Nesneler için kullanılan soru zamir "ne" zamiridir :

ne demekdür (99a13), ne dersin (77b3), ne giderür (102b13), ne ister (116a12), ne ki dilerse (117a2), ne kim sen giyürürsin (98a10), ne kim sen verürsin (98a10), nedür (100a12), nerde (131a8), ...

Bunda başka " kankısın " ' hangisini ' (98a3) , kaçayıdı (131a1), kaçaru (126b12), kaçan (86b3), kaçda (99b11) , kaçu (113a13), nice (105b2), niçün (123b6), nite (97b11), nerde (131a8), ... gibi soru zamirleri de metnimizde yer almaktadır . Bunlar yerine göre, yanlarında bulundukları kelimeye göre ve cümlelerin anlamına göre soru zarfı ya da soru sıfatı olabilmektedirler .

İLGİ ZAMİRİ (Relative pronoun)

Metnimizde " kim " ilgi zamiri sıkça kullanılmıştır . Bunun yanı sıra tet tüe " ki " kullanımına da rastlanmaktadır .

" kim " ilgi zamiri hem esas cümle ile yardımcı cümle arasında ilgi kurmaktadır, hem de her iki cümlelerin şahısları arasında bir ilgi meydana getirmektedir . Zamirin gösterdiği kişi hangi ad durum ekini almış olursa olsun " kim " ilgi zamiri çekimsiz olarak yalın halde bulunur :

" ... kankı kul kim dünle dursa , namaz kılsa ... " (84b13)

" ... benüm kullarum kim döşegin kodi, uykusın haram eyledi ... " (85a2)

" ... andan yegrek yokdur kim dilin dahı Tañrınuñ kazasına razı ola ... " (87a8)

" ... kankı meclisde kim üç nesne olsa ... " (87b2)

" ... ol 'ilmde kim 'amel olmaya , anda hayr yok ... " (89b11)

" ... tamu bir maqamdur kim dünyayı seven anda varısardur ... " (93a2)

" ... kankı kişide kim üç nesne olsa ben anı tez yoldan çıkaruram ... " (95a12)

" ... nesne var olsuda kim hiç kimse sıfatın vafsetse olmaya ... " (105a6-7)

" ... nesneler var olağaçda bitmiş kim hiç gözler görmedükdür ... "
(105b9)

ZAMİR TAMLAMALARI

Metnimizde zamirlerle kurulan tamlamalara oldukça sık rastlanmaktadır :

- " ... benüm rahmetimden ... " (81a4)
- " ... benüm dostuma ... " (97b8)
- " ... benüm mihrābum ... " (108b5)
- " ... bunuñ cevabın ... " (77b4)
- " ... bularuñ şfatın ... " (120b5)
- " ... senüñ bir mud buğdayuñ ... " (117a10)
- " ... bularuñ azābı ... " (122b8)

SIFAT (Adjective)

Metnimizde hem doğrudan doğruya sıfat olan kelimeler hem de başka kelime türlerinden yapılmış olan sıfatlar kullanılmıştır . Türkçe sıfatlar yanında yer yer Arapça ve Farsça sıfatlar da kullanılmıştır.

NITELEME SIFATLARI (Qualificative adjective)

Metnimizde niteleme sıfatları kullanım açısından günümüz Türkiye Türkçesine benzerlik gösterirler . Sıfat tamlaması kurarak da isimleri nitelemektedirler :

sayru göñli (85b7), helāl yemek (85b9), ayruķ kimseyi (96a10), halīm göñüllülerden (103b1), kızıl ya'kuttandır (105a4), yeşil zeberceddendir (105a4), ak incüdendir (105a5), kızıl altundandır (105a9), şirīn sözlü (106a10), yalın kılıç (126b11), güzel qaravaşum (130a3), semiz it (83a8), ...

Metnimizde niteleme sıfatlarının iyelik , ad durum ve çoğul ekleri alarak birer isim gibi kullanıldığı yerler de vardır :

yēgregi (94b1), ayruķları (103b8)

Kimi yerde isimden sonra gelerek de ismi nitelemişlerdir :

ķavlūñ ķatı olsa (87a9), tenūñ süst olsa (87a9-10), rūzuñ ıar olsa (87a10)

Metnimizde niteleme sıfatlarının , bazı yerlerde sıfatlar ve fiiller önünde birer tarz zarfı olarak da kullanıldığı görülmektedir :

" ... pīrleri ulu ıutarıdı ... " (109a6)

" ... uludın çağırdı ... " (110b12)

" ... yavlaķ görklüyidi ... " (117b6)

Eski Türkçede +lıg / +lig şeklinde olup / g / ünsüzünün düşmesiyle Eski Anadolu Türkçesinde +lu / +lü şeklini alan sıfat yapma ekiyle kurulmuş olan niteleme sıfatları da metnimizde çok miktarda yer almaktadır :

" ... görklü yüzlü ıatlu sözlü ola ... " (106a9)

" ... kanlu bıçağı ... " (129a1)

" ... bahtlu ve sa'adetlü ķul ... " (84b11)

Türkçe sıfatlardan başka Arapça ve Farsça kelimelerden kurulan sıfat terkiplerine (vasf-ı terkibi) de rastlamaktayız :

perhizķarlıķdur (76b3), nikbahtlıķdur (94a10), ...

Metnimizde Farsça *bi-* ve *na-* önekleriyle kurulmuş +suz / +süz yokluk ekinin anlamını taşıyan niteleme sıfatı özelliğine sahip kuruluşlar da vardır :

bī-ḥisāb (114b11), *bī-su‘āl* (114b10), *bī-ḳarār* (117b9), *bī-ḳāre* (130a5), *nā-ḥaḳ* (123b11), *nā-resideler* (99b8)

Metnimizde ikilemelerden oluşan sıfatlar da vardır
dürlü dürlü aş (107a4)

SIFATLARDA DERECELEME

Metnimizde sıfatların üstünlük dereceleri +rak / +rek eki almalarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu ekin fonksiyonu karşılaştırma (comparativ) ve üstünlük derecesi (superlative) ifade etmektir :

savugırak (105a2), *şirīnīrek* (105a3), ...

Bu tür sıfatlar +dur / +dür bildirme eki alarak cümle içinde yüklem görevi de üstlenmişlerdir :

"... *helāl lokma istemek oruçdan yēgrekdür* ... " (88b2)

yumşagırakdır (105a3), *ağırakdır* (105a11), *ıatlurakdır* (105a11), ...

Bu ekle kurulan sıfatların iyelik eki alarak bir isim gibi kullanılmaları da söz konusudur :

"... *ḳamu yaradılmışuñ yēgregi* ... " (111a4)

Sıfatların çeşitli dereceleri başlarına miktar zarfları getirilerek yapılmaktadır :

"... *Tañrı ta‘ālā Ḳurān içinde çok yerde dünyāyı sıdı , şatdı kim* ... " (92b1)

"... *tolu oğradı , hiç nesne ḳomadı* ... " (100a5)

"... *bize yemeklik hiç yoğıdı* ... " (110a13)

SIFATLARDA PEKİSTİRME

Pekistirmeli sıfatlar, bir sıfatın ilk hecesinin sonundaki ünsüzün kaldırılıp yerine /m/, /p/, /r/, /s/, ünsüzlerinden birinin konmasıyla yapılırlar. Metnimizde yalnızca tek bir örnekte kullanılmıştır :

ḳapḳara (108a5, 123b5)

GÖSTERME SIFATLARI (Demonstrative adjective)

Metnimizdeki başlıca gösterme sıfatları *bu, şol, şoluk, ol, uş, uşbu* 'dur .

bu :

bu haberi (95b8), *bu ceza* (123b8), *bu belāya* (129a9), *bu gece* (125a12), *bu sözler* (86b10), *bu dünyāda* (93a10), *bu dört uçağı* (104b1), *bu ḳavl* (110a2), *bu köşk* (119b7), *bu taht* (119b7), *bu göñlekden* (121a9), *bu*

bende (125b3), bu iş (126a9), bu arzūdan (128b4), bu 'avrat (129a9), bu yigit (130a1), bu gēmiylen (131a1)

şol :

Bu kelime daha önceki dönemlerde uş ve ol kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir . Metnimizdeki kullanımları şöyledir :

şol yazukdan (84b5), şol hāl (98a2), şol nesne (107a7), şol sâ'at (117b9)

şoluk :

Bu bu da uş kelimesinin bir türevidir . Daha önceki dönemlerde uş ol ok kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir . Metnimizde yalnızca bir yerde geçmektedir :

şoluk sâ'at (86b9)

ol :

ol ağaç (113a4), ol atlas tonları (118b1), ol 'avrat (100a5), ol āyet (88b13), ol bāzīgān (130a7), ol bir inegi (101b5), ol cān (121b13), ol cevābı (116a5), ol cihānda (115b12), ol deve (110b12), ol dōsta (100a1), ol ecel ferīstesı (125b5), ol ēylük (129a3), ol ġāzī (132a10), ol gevher (119b1), ol gönle (83a2), ol ırmaklar (104b12), ol işi (80a3), ol kadehleri (123b2), ol kuşlardan (105b11), ol mağaraya (115b6), ol mālı (131a10), ol miskīn (132a6), ol sırrı (78a5), ol şuya (110a9), ol taht (106b7), ol taş (86b4), ol vakti (85a12), ol vezīrlər (131b9), ol yigit (127b10), ...

uş :

uş fir'avn (91a1)

uşbu :

uşbu hālde (98a5), uşbu sâ'at (107b8), uşbu cihān (127a13), ...

BELIRSIZLIK SIFATLARI (Indefinite adjective)

Metnimizde geçen belirsizlik sıfatları şöyledir :

bir zāhid (86b6), bir gün (97a10), kamu vilāyeti (91b12), fulān kişinüñ (92a4), kamu eylüklerüñ (93a13), cümle mü'minleri (96a11), cümle fā'atuñ (81b5), kankı yemiş (105b1), dükeli halayık (81b11), dükeli ümmete (82a6), ayruk ümmetler (114b4), bir nice kitāblarda (108b3), nice yıl (125b1), dükeli halayık (81b11), dükeli ümmete (82a6), degme loğma (107a4), degme çanağda (107a3), her ne rencūr (133b12), bir nesne (119a7), ...

SORU SIFATLARI (Interrogative adjective)

Metnimizde geçen soru sıfatları şöyledir :

kankı yemiş (105b1), kankı kişi (84b7), kankı kul (84b13), kankı meclisde (87b2), kankı vakt (108b12), ne söz söyleseler (110a5), ne kadardır (93a5), ne yazuk işledi (123a12), ol ne işdür (80a5), ne dindesin (126b7) , ...

SAYI SIFATLARI (Numeral adjective)

Asıl Sayı Sıfatları :

Metnimizde geçen örnekler şöyledir :

bir taş (97a2), bir mübtelāya (97a11), bir vakt (116b6), bir kavüm (122a13), bir odlu kancı (122a6), ...

iki bahşı (82a13), iki bölügi (78b3), iki cihān (95b11), iki gelecı (86b6), iki kişi (103b9), iki korku (89a8), ...

üç nesne (90a13), üç hasūd (101b7), üç bitı (103a11), üç dürlü (103a1),...

dört nesne (89b6), bu dört uçmağı (104b1), ...

beş nesne (85b7), ...

altı mes'ele (96a6), ...

yedi kat gökden (104b3), ...

sekiz kapulu (104a8), ...

toğuz felek (108b9), ...

ön dürlü (89a11), on yıl (86b2), ...

yigirmi yıl (86b6), yigirmi bir yıl (126a1), ...

otuz yıl (76a1)

kırk yıllık yol (104a9)

altmış hac ve altmış 'umre müzdin (84b8)

yetmiş çanak aş (107a2)

yüz hüneri (94b10), yüz cehd (120a11), yüz sığırı (117a12) , ...

iki yüz āyet (82b6)

biñ yıl (107b12)

iki biñ altun (127b10)

on biñ yıl (82a4)

on sekiz biñ 'alemün (112a6)

altmış biñ tamulığı (82b8)

seksen biñ feriste (86a7)

iki yüz biñ yıl (82a5)

altı yüz biñ adem (82b9)

Sıra Sayı Sıfatları :

Metnimizde geçen sıra sayı sıfatları şöyledir :

evvel tevbe (81a1), ikinci sayrılık (81a1), üçüncü eyüler du'ası (81a2), dördüncü cāfiler 'uzleti (88b1), her ayuñ on üçüncü, on dördüncü , on beşinci günüdür (82a7), ...

Üleştirme Sayı Sıfatları :

Metnimizde üleştirme sayı sıfatı olarak yalnızca " birer " kelimesine rastlanmaktadır :

birer gelecı (87a2) , birer mud buğday (117a3)

SIFATLARDA TAMLAMA

Metnimizde geçen bir kısım sıfat tamlamaları da şöyledir :

" ... dükeli halayık ... " (81b11)

" ... kamu ferışteler ... " (84b13)

" ... genç oğlan ... " (99b6)

-lu sıfat ekiyle kurulmuş sıfat tamlamalarına da rastlanmaktadır :

" ... yatlu söz ... " (102b10)

" ... tatlu göñli ... " (102b7)

ZARF (Adverb)

Metnimizde zarfları görevlerine ve yapılarına göre başlıca iki gruba ayırabiliriz :

GÖREVLERINE GÖRE ZARFLAR

ZAMAN ZARFLARI (Adverb of time)

Fildeki hareketin zamanını gösreden zarflardır. Zaman ifade eden bütün isimler zaman zarfı olarak kullanılabilmektedirler . Metnimizde Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerin de zaman zarfı olarak kullanıldığını görüyoruz .

Metnimizde yer alan belli başlı zaman zarfları şöyledir :

- " ... *imdi* kimün kim yakini varsa şöyle olur ... " (100a8)
- " ... bu *üç günde öñdin* söylerse ... " (100b6)
- " ... *nagah* gördüm , bir yılan karşıma geldi ... " (126b2)
- " ... Resul *dünle* evinden çıktı ... " (110b11)
- " ... ol iki kişi Salmanı *öñdin* verbidiler kim ... " (103b12)
- " ... bir gün *añsuzın* eve girürdi kim ... " (127a10)
- " ... Rumdan yaña *gerü* düğümde ... " (111b12)
- " ... sen bunda gelmezden *ilerü* Cebra'il geldi ... " (126a8)
- " ... yigit *gece* türdi abdest aldı ... " (119a10)
- " ... ben *günü tamam* işledüm , ol *yarım gün* işledi ... " (117a3-4)
- " ... *dünün* namaz kılıp *gündüzün* oruç tutardı ... " (85b10)
- " ... ilahi *evvelden ahire degin* benim yönüm sañadur ... " (130b9)
- " ... ol gün *ahşam* olunca gitdi ... " (129b1)
- " ... *ol sa'at* aña ruzi hazır geldi ... " (91b11)
- " ... kankı kişi kim bu *üç günden öñdin* söylerse küduratı göñlinden çıkarursa ... " (100b6)
- " ... *öyle vaktinde* bir koca er geldi ... " (117a1)
- " ... haqqu'l- *yağın ölümünden soñra* bilmekdür ... " (98b11)
- " ... *şoluk sa'at* söyledüğine pişmān oldu ... " (86b9)
- " ... *yine* dirildüm ... " (126a7)
- " ... *çün* su'alleri sordı cevābın işitdügi sa'at gayib oldu ... " (93a8)
- " ... *kaçan* ğazāya varsa , ol deveye biner ... " (110b9)

YER VE YÖN ZARFLARI

Fildeki hareketin yerini ve yönünü belirleyen zarflardır . Metnimizde geçen yer zarflarının bir kısmı şöyledir :

- " ... 'avratı **yokaru** çekdi ... " (128a11)
 " ... yüzine ve alnına ve **sağ yanına** ve **sol yanına** ve **arhasına** od
 gibi kızdurmuşlar dahi urmuşlar ... " (124a1)
 " ... **öñinde** oddan gönlekler gördüm ... " (121a8)
 " ... andan yönlerin ol kaplan gibi olan kavümden **yaña** dönderdiler ... " (120b)
 " ... Rumdan **yaña girü** dödüğümde ... " (111b12)
 " ... bir az dahi **ol yaña** varalum ... " (123b)

AZLIK ÇOKLUK ZARFLARI

- Metnimizdeki belli başlı örnekleri şöyledir :
 " ... belkim **dahi artuk** yaratdı ... " (104b5)
 " ... 'aklı bilüsi **artuk** ola ... " (115b3)
 " ... kendün **gey** ögme ... " (79a5)
 " ... her kim bu dünyāda **çok** yerse āhiretde kamu halkdan aç ola,
 dedi ve her kim bu dünyāda **az** yerse āhiretde tok ola , dedi ... " (83a10-11)
 " ... **bir az dahi** ol yaña vardır ... " (123b8)
 " ... her pāresi haşhaş **deñlü** olsa ... " (104b4)
 " ... **bir kaç** kez āşikāre zikir eylemekden ... " (87b12)
 " ... amma cum'a güninde **sol kadar** azad kıılır kim ... " (82b10)
 " ... **ol kadar** azad kıılır ... " (82b12)
 " ... her kim namāz **öküş** kılsa , uçmağda hūriler çok ala ... " (84b7)
 " ... **yavlak** acıkdı , hiç yemege nesne bulmadı ... " (91b3)
 " ... kendü 'ilmin **yeg** bilür ... " (122a2)
 " ... senden anı **yegrek** severidüm ... " (101a12)

NITELEME VE DURUM ZARFLARI (Adverb of manner)

Bir oluş veya kılınışın meydana geliş biçimini belirten bu arda bir sıfatı ya da başka bir zarfı niteleyen zarflardır. Bir kısmı doğrudan doğruya zarf olan kelimelerdir , bir kısmı da kalıplaşmış ya da cümledeki konumları açısından zarf görevi yüklenen kelimelerdir :

- " ... su'alın **geñez** eyler ... " (85a6)
 " ... **uludın** çağırdı ... " (110b12)
 " ... **yavlak** görklüyidi ... " (117b6)
 " ... **eyle** bozuldı , **eyle** titredi kim ... " (116a10)
 " ... **şöyle** çağırurlar kim ... " (122b1)
 " ... bir kez **pinhān** zikir eylemek yegdür , yetmiş kez **āşikāre** zikir eylemekden ... " (87b12)
 " ... korkusu **bu resme** olursa ... " (88b10)

Kimi yerde pekiştirmeli sıfatlar da zarf olabilmektedirler :

- " ... kamu dünya içindeki yerler **kıpķara** olayıdı ... " (108a5)

" ... tudaqlarına deġdüġi sâ'at **kaþkara** geþerler , yine dirilürler ... " (123b5)

GÖSTERME ZARFI (Demonstrative adverb)

Metnimizde geþen baþlıca gösterme zarfı " uþ " 'tur :

" ... **uþ** ya Resûla'llah yine dirildüm ... " (126a7)

" ... **uþ** geldüm seni kurtardüm ... " (126ç13)

SORU ZARFLARI (Interrogative adverb)

Fildeki hareketin tarzını ve niteliğini soru yoluyla belirten zarflardır . Yapıları bakımından hepsi de zamir menşelidir . Metnimizde geþen soru zarflarının baþlıca örnekleri şöyledir :

" ... **kaþan** kocalar nasıl varursa na-resideler dahı şöyle varur ... " (99b7)

" ... **niþün** benden şikâyet kılursın , dedi ... " (76b11)

" ... **kaþan** kıyâmet günü olıcaķ , kamu halk kabrinden turıcaķ , ... " (113a12)

" ... **kañda** gelem ... " (116a7)

" ... Ramazân içinde **ne kañdar** âzâd kıldıysa Kañdir gecesi ol kañdar âzâd kılur ... " (82b11)

YAPILARINA GÖRE ZARFLAR

Metnimizde yapılarına göre zarfları yalın, türemiş, birleşik ve ikilemelerden oluþan zarflar olmak üzere baþlıca dört grupta toplayabiliriz :

YALIN ZARFLAR :

Bunlar hiç bir ek almadan , yalın halde cümle içinde görev üstlenen zarflardır . Baþka kelime gruplarına mensub kelimeler de cümle içinde zarf olarak kullanılmıştır :

" ... Münkîr ve Nekîr su'alin geñez eyler ... " (85a6)

" ... gey ögme ... " (79a5)

" ... yavlaķ buñalmışdı ... " (116a10)

" ... çok baķdı ... " (125b8)

TÜREMİŞ ZARFLAR :

Metnimizde zarf türetmek için kullanılan baþlıca ekler şunlardır :

+ca / +ce :

Aslında bir durum eki olan bu ek, kalıplaşma ve buna bağlı olarak da görev alanının genişlemesi sonucu zarf eki olarak da kullanılmıştır . İyelik eki almış kelimelerden sonra gelmektedir :

" ... düşmenüm ardumca geli durur ... " (126b7)

Bu ekin nice kelimesinde iyice kalıplaşmış olduğunu görüyoruz :

" ... kocalar nice varursa ... " (99b7)

+dın / +din :

Eski Türkçede zarf türetme eki olan +tın / +tin ekinin ön sesinde bulunan /t/ ünsüzünün /d/ 'ye dönüşmesi sonucunda +dın / +din şekliyle Eski Anadolu Türkçesine geçmiş ve zarf yapan bir ek olarak fonksiyonunu sürdürmüştür . Bu ekin +dan / +den çıkma durum ekiyle hiç bir ilgisi bulunmamaktadır :

" ... öñdin veribidiler kim ... " (103b12)

" ... öñdin olğire ... " (100b7)

" ... uludın çağırdı ... " (110b12)

+cak / +cek :

" ... ıonı var geymez yalıncağ yörür ... " (77a7)

+aru / +erü :

Aslında bir yön gösterme eki olan bu ek, aynı zamanda kalıplaşmış zarflar da meydana getirmiştir :

" ... ahiret işnden ilerü tutma ... " (79a6)

" ... yokaıru çekdi ... " (128a11)

+la / +le :

Metnimizde zaman isimlerinden zarf türetmektedir :

" ... dünle evindn çıkdı ... " (110b11)

BİRLEŞİK ZARFLAR :

İki ayrı kelimenin birleşip kalıplaşarak zarf fonksiyonunu kazanması sonucu oluşmuş zarflardır :

şu ile > şöyle

" ... şöyle buyurdı kim ... " (84b6)

" ... erlik oldur kim tã'ati şöyle kıla kim ... " (93a4)

" ... nice geçirürseñ şöyle geçer ... " (93b7)

bu ile > beyle

" ... yigirmi yıl beyle oldu ... " (86b6)

" ... key midür kim müzdüñi beyle veresin ... " (128b3)

" ... keler beyle deyecek ... " (112b4)

" ... ümmetlerinüñ faızlı beyle ola ... " (114b13)

o ile > eyle

- " ... kañkısın kim Çalabum dilerse eyle olsun ... " (98a3)
" ... eyle bozuldı , titredi kim ... " (116a10)
" ... senden korkup eyle kıldım ... " (116b11)
ne için > niçün
" ... niçün şehre gelmezsin ... " (96a4)
" ... niçün gidersin , dedim ... " (99b7)
" ... niçün ağlarsız ... " (120b1)

İKİLEMELERDEN OLUSAN ZARFLAR :

Metnimizde bir kısım ikilemeler cümle içerisinde yüklemi niteleyerek zarf görevi görmektedirler :

- " ... ol yemiş uça uça gele öñine kona , nice gerekse yeye ... " (105b1)
" ... bākīsi uça uça yerine vara ... " (105b2)
" ... vardı gördi kim bir hoş süretlü nigār , taşa basburmuşlar iñiler zār u zār (128a10)
" ... kan tama tama Urviye yasduğına varmış ... " (128b13)
" ... sesi semi belürmez ... " (130b13)

EDAT (Postposition)

İsim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek bu isimler ile başka kelime grupları arasında ilgi kurmaya yarayan anlam ve görevleri daha çok cümle içinde birlikte bulunduğu diğer sözlerle beliren kelime gruplarıdır.

Metnimizde bir kısım edatı kendisinden önce gelen kelimeye eklenmiş olarak görmekteyiz.

Metnimizde geçen edatlar şöyledir :

1) İsimlerin yalın durumu ya da tamlayan durum eki almış şekilleriyle kullanılan edatlar :

birle :

" ... kendü tenin dahı yazuğdan arıdur, tâ'at birle ... " (94a10)

" ... Tañrının kudreti birle hiç eksilmez ola ... " (105b3)

" ... teni birle tâ'at kılsun kim ... " (80b2)

" ... ilâhî lutf u keremün birle bizi tevekkül ehinden kılıvergil ... " (92a12)

" ... Tañrının kudreti birle gördi ... " (119a5)

bile 'ile' :

Bu edat metnimizde çeşitli durum ekleri almış isimlerle birlikte kullanılmıştır .

" ... her kanda varsa anuñıla bile varurdu ... " (109b3)

" ... benüm halkım ve şehr halkı bile geldiler ... " (126c12)

" ... bunlaruñılın bile gıtdiler ... " (132a12)

" ... düknuñda varından bile alalum ... " (117b12)*

birlen :

" ... mu'cizât birlen peygâmberliğa maḥşûsıdı ... " (109a8)

ile (+ıla / +ile) :

Bu edat eklendiği kelimenin incelik kalınlık uyumuna uymak suretiyle kısmen ekleşerek ince sıradan ve kalın sıradan ünlüyle kullanılır duruma gelmiştir . Metnimizde ekleşme henüz tamamiyle gerçekleşmediği için ünlü ile biten kelime köklerinden sonra geldiğinde araya bir / y / koruyucu ünsüzü girmektedir :

" ... eyü kişiyile oturmak , yalñuz oturmağdan yegdür , dedi ... " (88a4)

" ... bu dünyâyıla âhiretüñ arası ne kadar ola ... " (93a7)

gibi :

" ... belünüz yay gibi bükilse ... " (104a3)

" ... ıraq yanmış gibi aydın oldu ... " (119a13)

" ... iblīs gibi dūřmenüm variken ... " (96a10)

Bu edat +dur / +dūr bildirme eki alarak cümle içinde yüklem gibi de kullanılabilir.

" ... dūnyā yıldırım gibidūr ... " (93b2)

" ... on biñ yıl oru tutmıř gibidūr ... " (82a4)

kadar :

" ... amma cum‘ā güninde şol kadar āzād kıılır kim ... " (82b10)

" ... bu kadar dūriřmek nedūr ... " (84a8)

" ... ol kadardur kim bir karubanuñ öñi göecek soñı dağı gömekde ne kadar eglenürse ol kadar ola ... " (93a6)

Bu edat " ne " soru zamiri ile birlikte kalıplaşmış olarak da düz cümle içinde kullanılmaktadır :

" ... ne kadar boylu olsa bir karış artuğıdı ... " (109a13)

" ... ne kadar ‘aybı çok olursa anuñıla dōstluk eyle ... " (94b13)

" ... bu dūnyāyla āhiretüñ arası ne kadar ola ... " (93a7)

Bu edat da +dur / +dūr bildirme eki alarak cümle içerisinde yüklem gibi kullanılabilir.

" ... bu dūnyānuñ kararı ne kadardur ... " (93a5)

" ... ol kadardur kim ... " (93a6)

iün (+un / +ün) :

Metnimizde genellikle son ekim edatı şeklinde ekleşmiş ve kalıplaşmış olarak görölmektedir. Metnimizde daha çok iün şekli vardır. Ünlüyle biten bir kelimeye geldiğinde araya / y / koruyucu ünsüzü girmektedir :

" ... Hak ta‘ālā bu beş namazı benüm ümmetüm üzre anuñiün farīzā kııldı ... " (115a2)

" ... senüñ dīdāruñiün kılduğ ... " (78b3)

" ... üçinci Tañrıyıün a oyuran ... " (82b7)

" ... anuñiün kim ol cihanda eylük feryāda karşu gelür ... " (115b12)

" ... dūnyalıiün tā‘at kılan .. " (78a11)

" ... riyāyıün kılan eyide ... " (78a12)

" ... bir kez secde buyurdı , etmedügiün anı mel‘ün ve merdūd kııldı ... " (90a5)

" ... ilāhī ‘izzüñ ve celālüñ hağkıün " (90a8)

" ... kerem kılgıl , bizümüñ yavuz du‘ā kıлмаđıl , ... " (111b8)

" ... bu taht senüñ erüñiündür ... " (119b8)

" ... yaramaz işiün pārsā du‘ā kııldı ... " (128b4)

" ... Tañrı hoşnüdliğiün ve dağı senüñ hořnüdliđüñiün ... " (133b2)

üzre :

" ... gü üzre cūmerd idi ... " (109a3)

" ... bu avıl üzre tanuğ olun ... " (110a2)

" ... benüm ümmetüm fazlı ayruḵ ümmetler üzre şöyledür kim ... " (114b5)

Bu edat da metnimizde bir yerde +dur / +dür bildirme eki almıştır :
" ... ammā ḥavf niḥmet üzredür ... " (89a3)

2) Yönelme durumu gerektiren edatlar :

Metnimizde yönelme durum eki alan isimlerden sonra gelen edatların başlıcaları şöyledir :

degin :

" ... sabaha degin yasduḡına oturdum ... " (116b11)

" ... küsülü olsañuz üç güne degin gerek kim safālaşasız ... " (100b5)

" ... ayaklarından dizine degin ... " (106a1)

" ... gögsinden boyunlarına degin ... " (106a3)

göre :

" ... bizüm günāhumuza göre ‘azāb kıлмаḡıl ... " (90a9)

3) Çıkma durumu isteyen edatlar :

Metnimizde çıkma durum eki almış isimlerle birlikte kullanılan edatlar şöyledir :

berü :

" ... ol vaḡtten berü bir sâ‘at farig olmaz ... " (108a1)

ötrü :

" ... anı göreler andan ötrü aña zi’n-nūreyn derler ... " (114a4)

ilerü :

" ... sen bunda gelmezden ilerü Cebṛā’il geldi , baña ḥaberüñ vērdi ... " (126a9)

aşaḡa :

" ... ol yeḡrekdür kim tamdan aşāḡa düşüp ölem ... " (118b2)

soñra :

" ... ḥaḡḡu’l - yaḡīn ölümünden soñra bilmekdür ... " (98b11)

" ... ölümünden soñra ḥaḡḡu’l - yaḡīn bildüḡi oldur kim ... " (99a8)

" ... andan soñra ḡankı vaḡt kim Tevrāt yā Zebūr okur ... " (108b12)

yaña :

" ... Ḳaysar-ı Rumdan yaña gerü döndüḡümde ... " (111b12)

" ... yönlerin ol kaplan gibi ḡavümdan yaña dönderdiler ... " (120b8)

Berkitme edatları (de , daḥı) :

Metnimizde kullanılan başlıca berkitme edatları *da , de , daḥı* 'dır :

" ... kaya daḥı bir pāre sıçradı ... " (116b12)

" ... bunca daḥı éylük etdüñ ... " (129a4)

" ... üçü daḥı yola girdiler ... " (132b1)

" ... bir daḥı bu kim ... " (127a2)

" ... anı sevenleri ol daḥı uçmağa süre ... " (113b4)

" ... baña ne sanursam ayruğa daḥı anı sanuram ... " (96a9)

" ... ben de biregü biregüye éylük éyledügin dilemezem ... " (101b8)

BAĞLAÇ (Conjunction)

Yakın görevli ya da birbiriyle ilgili olan kelimeleri ya da söz öbeklerini ve özellikle de cümleleri bağlamaya yarayan ve aralarında anlam ilişkisi kuran kelimelerdir. Metnimizde Türkçe bağlaçların yanı sıra Arapça ve Farsçadan geçen bağlaçlar da yer almıştır .

Metnimizdeki bağlaçları, ifade ettikleri anlamlara göre şu gruplar altında toplayabiliriz :

SART BILDİRENLER

eger , egerçi :

Yardımcı şart cümlelerinde kullanılan bir bağlaç türüdür .

" ... eger dōst olursa sen anı dünyāya bulaşmağa komağıl ... " (94b4)

" ... üç nesneyi kimse hakkında söylemegil , revā degüldür ve eger işlerseñ kendü hakkında işlemiş olasın ... " (100b12)

" ... eger cevāb verseñ saña gitüneyim dedi ... " (110a1)

" ... ilāhī eger tevbem kabul oldıysa bu belāyı bizden savğıl ... " (116b3)

" ... eger kamu 'ömrümde cān vermek acısın ve melekü'l - mevt korkusın sıfatın şerh kılsam tükedemeyem ... " (120b12-13)

" ... hākīm eydür , egerçi sevāb cemā'atıladur ammā selāmetlik yalañuzlukdur ... " (88a11)

" ... eger kamosın eyitsem kitāb uzun olurıdı ... " (109a11)

ger :

" egerçi " bağlacı gibi bu bağlaç da Farsça kökenlidir .

" ... halkılan hoş diril , ger bunları işlemezseñ tamu itleri seni yırtarlar ... " (79a7)

KARSITLIK BILDİRENLER

amma :

" ... dörünci takvādur ammā havf ni'met üzredür ... " (89a2-3)

" ... egerçi sevāb cemā'atıladur ammā selāmetlik yalañuzlukdur ... " (88a11)

" ... degme peygāmbere mu'cizāt verdi ammā bizüm reşulümüzüñ her a'zasınuñ bir mu'cizatı varıdı ... " (109a10)

" ... ben gelince kethüdâlık edesin ammâ takşîr kılma kim takşîr olmayalar ... " (127a8)

SEBEP BILDIRENLER

anuñiçün :

" ... dükeli teni ağardı , anuñiçün bu günlere Eyyāmü'l - biz derler ... " (82b1)

" ... tevekkül baña kılurduñ rûzuñı verürdüm, bu gün yarmağa kılduñ , anuñiçün rûzuñı vermedüm , ... " (91b9)

" ... ağırlığını ve uluğını yād kılurlar anuñiçün ümmetime buyurdı kim ... " (115a4)

zîra :

" ... ol 'aybda kendüzin görmekte olur, zîra andan ulu 'ayb yokdur ve ol kişi kim ... " (94b12)

" ... nefis çerisin sımakdur zîra kamu düşmanlardan nefis katı düşman olur ... " (94b2)

ISTISNA BILDIRENLER

meger :

" ... şol meger kim dîdârûñ gösteresin ... " (107a11)

" ... meger bunuñ cevâbın Çalabum buyura ... " (77b4)

" ... hiç söz söylemedi eytâiler meger bir gün söyleye dediler ... " (86b12)

" ... hergiz söylemeyeler meger katı hâcet ola , dedi ... " (87a3)

" ... meger yoksa benüm ne kâdrum var kim destürsüz bir qarıncanuñ cânın alam ... " (121b11)

BENZERLIK BILDIRENLER

nite ki , nite kim :

Bir önceki cümleyi sonraki cümleye pekiştirme amacıyla bağlayan ne teg kim kuruluşundan gelişen bir bağlaçtır. Metnimizdeki örnekleri şöyledir :

" ... yüzün dönderdiler nite ki buyurdı ... " (124a5)

" ... bir niçenüñ sakîsi kâhruman ola ve bir niçesinüñ vildân ola , nite kim Kırânda buyurdı ... " (106b4)

" ... namâz anuñ göñlin saykallar nite kim bir üstâd bir paslanmış göz iki yüz görünmeziken nûrlandırur ... " (84b3)

nice kim :

" ... nice kim baña taqdir kıldıysa , ben aña râzıyam , dedi ... " (97b4)

AÇIKLAMA BILDIRENLER

kim :

Bu bağlaç metnimizde çok sık kullanılmıştır :

" ... hatîfden āvāz geldi kim yā İbrāhīm hemîşe tevekkül baña kılur-
dñ ... " (91b8)

" ... imdi bilgil kim degme peygāamberüñ bir mu'cizâtı varıdı ... " (109a8)

" ... bir gün eyitdi kim ey benüm yarenkerüm ... " (112b9)

" ... tenūra odcuğaz urgıl kim bacamızdan tütün çıksun kim
konşılarumuñ göñli emîn ola ... " (118b13)

" ... şerh eyleye kim ikrārı arta ... " (122a1)

" ... buyurdı kim timār eñdiler ... " (128a12)

" ... birñüz beni çıkaruñ kim pādīşāh kâtına varam ... " (131a3)

ZAMAN VE SEBEP BILDIRENLER

çün , çün kim :

Yardımcı sebep ve zaman cümlelerini temel cümleye bağlayan bu bağ-
laç metnimizde bir kaç yerde geçmektedir. Bu bağlaç metnimizde hem sebep
hem zaman bildirdiği için bu grupta yer almıştır.

" ... çün su'alleri şordı, cevābın işitdügi sâ'at gayib oldu ... " (93a8) (Za-
man bildirmektedir.)

" ... çün kim bu hâli gördiler , üçü dahı ağlaşdılar ... " (115b7) (Sebeb
bildirir.)

" ... çün sarāya erişdiler , yigit hatuna selām vërdi ... " (118a1) (Zaman
bildirir.)

" ... anası anı götürdi , çün Urviyeyi oğlu gördi , derhal 'aşık oldu ... " (129b9) (Zaman bildirir.)

" ... çün bunlar Tañrı buyruğın tutmadılar , bu belāya giriftār oldılar ... " (124a9) (Sebeb bildirmektedir.)

" ... Urviye çün bunları bu hâlde gördi , Tañrıya secde eyledi ... " (132b2) (Sebeb bildirir.)

" ... çün anı öyle gördi , özi göyündi ... " (128a10) (Sebeb bildirir.)

pes :

" ... baksa olmaya dedi pes, Resûl eyitdi ... " (107b11)

" ... murādumca olmayınca dēdi, pes yigit eyitdi ... " (118a8)

" ... evde dahı nesne yokdur pes ne yeyelüm ... " (118b10) (Burdaki
kullanım 'o halde, öyleyse' anlamlarında zarf olarak göze çarpar.)

" ... tevbesiz öldiler pes 'azāba giriftār oldılar ... " (123a9) (Burada daha
çok 'bu yüzden' anlamındadır.)

" ... sana'atı avanlığıdı ve cellādılığıdı pes bunlaruñ cezāsı budur ... " (123b13) (Buradaki kullanım da daha çok sebep bildirme yönündedir.)

ZAMAN BILDIRENLER

kaçan, kaçan kim :

- " ... kaçan dīdāruñı ańsam hevesim artar ... " (85b12)
" ... kaçan ʔamuyı ańsam uyhum gider ... " (85b12)
" ... kaçan söz söylemek isterdi, görürdi 'akibeti nedür ... " (86b3)
" ... kaçan kim ʔavlūñ ʔatı olasa, tenūñ süst olsa, rūzuñ tar olsa, bilgil kim bir söz söylemişsin kim hergiz işüñe gelmez ... " (87a10)

YER BILDIRENLER

ʔanda, her ʔanda kim :

- " ... her ʔanda kim olursam acıgıcaʔ baña aş etmek verür ... " (99b11)
" ... her ʔanda varsa anuñıla birle varurdu ... " (109b9)

SÜPHE BILDIRENLER

ola kim :

- " ... ʔazaya ʔarşu ʔatalum ola kim rahat gele ... " (115b12)
" ... eylük feryāda ʔarşu gelür, ola kim bu dünyāda dahı bizüm feryādumuza ʔarşu gelür ... " (115b13)

AMAÇ BILDIRENLER

tā :

- " ... 'ilim öğrendüm menfā'at bulmadum, tā üç nesne öğrenmeyince ... " (76a2)
" ... ʔul īmān ʔadın bulmaya, tā dün namāzın ʔılmayınca ... " (85a5)
" ... size hıç aşsısı yokdur, tā ʔarāmdan oerhiz ʔılıp yıgılmayınca ... " (104a4)

deyü :

- " ... geçen ʔılduğı tā'at ʔabül oldı mı deyü ʔorʔa ... " (89a9)
" ... Melekü'l - mevt gelip beni tā'at içinde mi yohsa ma'siyyet içinde mi bula deyü dirlik dirile ... " (89b1)
" ... cān īmānile mi gide veya īmānsız mı gide deyü ʔuşşalana ... " (89b2)
" ... bu ne ʔaldür deyü sordum ... " (124a3)
" ... çok ʔaşlar atdılar, öldi deyü ʔodılar ... " (128a4)

BIRLIKTELIK VE ULAMA BILDIRENLER

ve :

" ... peygāmbere ve kitablara ve feriştelere ve kıyāmet günine ve hayra ve şerre inanmaqdır , dēdi ve kamu halka eylük dilemekdür ... " (100b1-2)

" ... Tañrıdan artuķ kimse bilmeye ve anuñ şuyı kardan savuğırak baldan şirīnerek ve müşkden yumuşağırakdır ve anuñ çaķıl taşı kamu kızıl yaķutdandır ... " (105a2-3-4)

" ... destürsüz yüzün ve saçın gösterüp ... " (124b3)

" ... benüm halkım ve şehir halkı bile geldiler ... " (126c12)

" ... azādum ve baña kasd etdi ... " (130a12)

u , ü :

" ... emr ü neyhi tutanlar ... " (99a1)

" ... nāz u niyāz ēyledi ... " (97b6, 98a4)

KARSILASTIRMA VE DENKLESTIRME BILDIRENLER

dahı :

" ... oyanuğiken nice görse uyuriken dahı eyle görürdi dahı perde içinde ne kim olsa dışradan dahı anı görürdi ... " (109b5-6)

ya :

"meded ēyleye yā dest-gır ola ... " (115b10)

ya ... yāhud :

" ... müşk götürenile oturan ya budur kim müşkinden bağıslaya ya sata yāhud andan eyü koķu erişe ... " (88a7)

ya ... ya :

" ... ya budur kim üstüne od saçar ya tonuñ yanar ya budur kim çirkin demür ve kömür ve tütün koķusu deger ... " (88a9)

"ya dōstdur ya düşmāndur ... " (94b3)

" ... ya bir nefes uram ya gözüm açam yumam ... " (121b12)

" ... iki yıllık hāķ var vermez, ya vėre ya bunda öle ... " (129b5)

ne ... ne :

" ... ne fāyide ve ne ziyān baña ... " (129a6)

" ... ne harām ve ne helāl yüzileñ ... " (133a7)

veya :

" ... cān imānile mi gide veya imānsız mı gide ... " (89b2)

" ... terāzum ağır mı veya yünül mi gele ... " (89b4)

" ... uçmak yolına mı veya tamu yoluna mı oğradalar ... " (895)

hem :

" ... yavuzluķ edenüñ eylügin ister ve hem suçın dahı bağışlar ... " (103a4)

" ... kardaşı 'avratın bekleridi hem eksügin görüridi ... " (127a10)

yohsa :

" ... beni tāʿat içinde mi yoksa maʿşiyet içinde mi bula ... " (89b1)

" ... biñ altun saña verelüm , bunı ʿazād edelüm yohsa ölürüz dediler ... " (130b1)

yaʿni :

" ... yaʿni benüm ümmetümün ʿālimleri benī İsrāʿil peygamberi gibidir ... " (114b7)

ÜNLEM (Interjection)

Kimi zaman sevinme, kızma, korku, acıma, şaşma gibi ansızın beliren duyguları, kimi zaman da bir takım doğa seslerini yansıtmaya yarayan kelimelerdir. Metnimizde ünlemler çeşitli değildir. Daha çok birisine hitab etmede kullanılan çağırma ünlemleri bulunmaktadır.

Metnimizde geçen ünlemlerin başlıcaları şunlardır :

ya :

Metnimizde daha çok özel isimlere getirilerek kullanılmıştır .

" ... ya Resūla'llāh ... " (109b11)

" ... ya ümmet bilüñ kim ... " (113a10)

" ... ya kullarum ... " (107a6)

ëy :

" ... ëy benüm yārenlerüm ... " (112b9)

" ... ëy hatun ... " (116a3)

" ... eyitdi kim ëy ma'rūf ... " (126ç12)

" ... ëy kardaş ... " (132b7)

ilāhī :

" ... ilāhī bize ve kamu mü'minlere ... " (119b13)

" ... ilāhi benüm dōstlarımı baña bağışlağıl ... " (113b3)

dirīga :

" ... dirīga bunda ölevüz, kimsenüñ bizden haberi yok ... " (115b9)

hey :

" ... hey zālim kırk Tañrıdan ... " (127b4)

zinhār :

" ... zinhār namāzuñuzu ihlāşıla kılm ... " (78b5)

uş :

" ... uş yā Resulā'allah yine dirildüm ... " (126a7)

" ... uş geldüm, seni kurtardum ... " (126ç13)

FiİL (Verb)

Fiiller, öznenin yaptığı ya da konusu olduğu işi , oluşu , kılınışı , öznenin durumunu , varlığını , cümle içerisinde yüklemle özne arasındaki bağıntıyı şahıs ve zaman kavramları da vererek belirten kelimelerdir .

Metnimizde fiillerin gösterdiği yapılanmalar Eski Anadolu Türkçesindekinden farklı bir durum göstermemektedir .

OLUMSUZLUK EKI (Negation suffix)

Bütün zamanlarda fiillere olumsuzluk anlamını verebilmek için -ma / -me eki kullanılmaktadır . Olumsuzluk eki direkt olarak fiil kök ve tabanlarına getirilmektedir, daha sonra zaman ekleri ve kişi ekleri getirilir :

söylemeyeler (87a3), söylemedi (87a1, 100b11), rağbet eylemeyesiz (92b2), kılmamak gerek (103b4) , geçürmezler (78b11) , olmaya (87a7), kurtulmaya (91a11), söylemezidi (109a5), yazamayalar (114a8), etmedi (129a7) , ...

Metnimizde bildirme kipinin olumsuzu da " degül " le yapılmaktadır :
nādān degülem (116a11), bu degüldür kim (126c4)

İMEK FİİLİ VE BİLDİRME EKİLERİ

Eski Türkçede " er- " fiilinden gelişen " i- " fiili geniş zaman çekiminde metnimizde artık tam bir ek fiil durumundadır . Dolayısıyla doğrudan isme eklenen şahıs ekleri birer bildirme eki durumundadır . İmek fiilinin bu tür kullanımları metnimizde çok az geçmektedir . " imek " fiilinin " ermek " şekline de metnimizde sadece bir yerde rastlıyoruz :

" ... anuñ heybetinden ve yalıñından öle erdi ... " (108a8)

Metnimizde geniş zaman birinci tekil şahıs için +am / +em eki kullanılmıştır . Ünsüzle biten bir kelimeye geldiğinde araya / y / koruyucu ünsüzü girmektedir :

" ... ben diri Tañrıyam baña hergiz ölüm yokdur ... " (80a10)

Bu ekin ismin iyelik eki almış şekli üzerine de geldiğini görüyoruz :

" ... ben senüñ eylüğüñem ... " (126ç11)

Olumsuzu için ek, " degül " kelimesine getirilmiştir :

" ... ben nādān degülem ... " (116a11)

Metnimizde imek fiilinin geniş zamanda birinci çoğul şahıs çekimine rastlanmamaktadır .

İmek fiilinin geniş zaman ikinci tekil şahıs çekiminde +sın / +sin eki kullanılmıştır . Bu ek isim çekim ekleri üzerine de gelebilmektedir :

" ... ne hāldesin ... " (126ç5)

Metnimizde "degül" le kurulan olumsuz şekli de vardır :

" ... evvel bitide yazılmışdur kim hışmuñ gider , Tañrı degülsin ... " (103a12)

Metnimizde imek fiilinin geniş zaman ikinci çoğul şahıs çekimine rastlanmamaktadır .

Metnimizde üçüncü şahıs bildirme eki olarak " tur - " yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden gelişmiş olan "durur" şeklinin hece yutumu sonucu eklenmiş şekli olan +dur / +dür kullanılmaktadır . Metnimizde oldukça sık geçmektedir :

" ... ni'met üç dürlüdür ... " (76b1)

" ... 'ışkıla yād kılan kişidür ... " (98a7)

" ... bilüñ kim yakīn üçdür ... " (98b8)

" ... dünyānuñ metā'ı arzûdur ... " (92b3)

İmek fiilinin geniş zamanda üçüncü çoğul şahıs çekimine metnimizde rastlanmamaktadır .

İmek fiilinin belirli geçmiş zamandaki çekiminin yalnızca birinci tekil şahıs şekli metnimizde geçmektedir :

" ... eyitdi kim ben bayıdum ... " (116b13)

" ... eyitdi kim ben muhtesibdüüm ... " (116a1)

Metnimizde imek fiili mastarlardan sonra gelerek kesin yargı anlatmada da kullanılmıştır :

" ... ölümden sonra bilmekdür ... " (98b11)

Çekimli fiillerin hikaye , rivayet , şart kipleri de temelde imek fiilinin yardımıyla kurulmaktadır . Ancak bu kiplerin çekimlerinde imek yardımcı fiili şahıs eki ile fiil arasında yok olmakta veya araya bir / y / koruyucu ünsüzü alarak korunmaktadır :

yazılmışdı kim (98a6), gelmişidi (110b10), buñalmışdı (116ç7), olayıdı (86a2)

" var " ve " yok " kelimelerinin de çekimleri imek fiiliyle yapılmaktadır :

" ... 'Arabuñ bir kaç devesi varıdı ... " (128a8)

ÇATI EKLERİ (Voice)

Fiil kök ve tabanlarından, daha değişik anlamda fiil tabanları kurmaya yarayan fiil çatı ekleri , metnimizde de Türkiye Türkçesinden farklı bir durum

göstermemektedirler . Yalnızca bu eklerle fiil kökleri arasına giren bağlantı ünlüleri ünlü uyumları bakımından bir takım farklılıklar gösterirler . Günümüz Türkiye Türkçesinde olduğu gibi dönüşlülük , işteşlik, edilgen ve ettirgen çatı ekleri Eski Anadolu Türkçesinde de yer almaktadır .

Dönüşlülük (Reflexive) :

Fiildeki hareketin özneye döndüğünü gösteren bu taban , metnimizde ünlüyle biten köklerden sonra -n- , ünsüzle biten köklerden sonra -ın- / -in- ekiyle kurulmaktadır :

" ... yüz görünmeziken nūrlandırur , içinde yüz görünür ... " (84b4)

" ... Urviye tōnın gēydi , dūlbend sarındı ... " (130b8)

" ... harāmdan perhīz kılıp yığınmayınca ... " (104a4)

Metnimizde şekil itibariyle -l- ekinin kullanıldığı fakat edilgenlikten ziyade dönüşlülük ifade eden örneklerle de rastlamaktayız :

" ... Çalab dergāhından 'ināyet ve mağfiret saçılır ... " (84b10)

" ... ok yarası oñılır ... " (86b1)

" ... belūñüz yay gibi bükilse ... " (104a3)

" ... kurtlar derildi ... " (111a2)

" ... bu ulu kaya üzüldi , yūgalanu geldi , bu mağaranuñ ağızına dıkıldı ... " (115b7)

" ... ben anı öpmege kāsıd kıldum , eyle bozuldı , titredi kim ... " (116a10)

" ... ben ten içine yayıldum ... " (126a6)

İşteşlik (Reciproce) :

Karşılıklı veya ortaklaşa yapılan bir işi gösteren işteşlik eki, metnimizde aldığı yardımcı ünlü itibariyle düzlü yuvarlaklık uyumuna ayrı bir ektir :

" ... evvel dünya sözün söylemek , ikinci gülüşmek , ... " (87b3)

" ... mü'mīnleri uçmağa girmek buyursa anca halk kim kapulara sığışmaya ... " (104a10)

Ettirgenlik (Causative , Factitive)

Öznenin yapılmasına aracılık ettiği eylemi gösteren fiiller için -t- , -(i)t- / -(i)t- ; -dur- / -dür- ; -r- , -(u)r- / -(ü)r- ekleri kullanılmaktadır . Bunlardan -t- eki iki ünlü arasında tonlulaşarak genellikle -d- ye döner. -ur- / -ür- ; -dur- / -dür- eklerindeki ünlü her zaman yuvarlaklıktır . -t- ekindeki ünlü ise her zaman düz olarak bulunur. Bu nedenle bu ekler, düzlük yuvarlaklık uyumuna uymayan eklerdir :

" ... gönlin ağırtmış olursañ ... " (80a7)

" ... gönlin ağırtmaz ola ... " (106a10)

" ... göz yaşın akıtsun ... " (80b1)

- " ... Mūsā bu haberi İblīse degürdi ... " (95b8)
 " ... 'avratı yğkaru çekdi, deveye bindürdi ... " (128a11)
 " ... Tañrıyı bildürmekdür ... " (100a13)
 " ... İlamuyı yaratduğda buyurdı kim biñ yıl kızdurdılar ... " (107b12)
 " ... İkimüz çok ırağ yanduralum ... " (118a6)

Edilgenlik (Passive) :

Öznedeki belirsizliğe işaret etmek için kullanılan -l- (-ıl- / -il-) ekinin kurduğu fiil çatısıdır .

- " ... Resülün sıfatı İncil içinde yazılmışdur kim ... " (102b7)
 " ... İamu yaradılmışuñ yegregi ... " (111a4)

FIİL ÇEKİMİ

HABER KIPLARI

Belirli Geçmiş Zaman :

-dı / -di ekiyle kurulan bu kip, şahıs eki aldığıında ünlüler düzlük yuvarlaklık bakımından ikili durum gösterirler . Ekin ünlüsü birinci ve ikinci tekil ve çoğul şahıslarda her zaman yuvarlaktır, üçüncü tekil ve çoğul şahıslarda ise her zaman düzdür . Bu durum ile düzlük ve yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır .

Tekil ve çoğul birinci şahıslarda :

öğrendüm (76a2), kıldum (76b9), bulmadum (76a2), vèrmedüm (91b9), kızdurduğ (124a5), basduğ (124a5), dedük (124a9), kılduğ (78a13), ...

Metnimizde belirli geçmiş zaman birinci tekil şahıs eki olarak genelde diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi ekin yuvarlak ünlülü şekli kullanılmakla birlikte -dım / -dim şekli de geçmektedir .(dedim - 101b2) Ekin bu şekilde kullanımında bir görüşe göre Kıpçakçanın , bir görüşe göre de Harezmi Türkçesinin etkisi olduğu düşünülmektedir .

Tekil ve çoğul ikinci şahıslarda :

kılduñuz (78a12), yèdüñ (83b8), yığduñ (91b7), almaduñ (117a11), verdüñ (107a7), ...

Tekil ve çoğul üçüncü şahıslar :

gördi kim (76b7), durğuzdı (92a10), İoğundı (97a2), küsdi (117a5), boğazlandı (128b11), ağrıdı (120a11), ...

Belirsiz Geçmiş Zaman :

-mış / -miş ekiyle kurulan bu kipin kullanılış bakımından günümüz Türkiye Türkçesinden ayrılan bir durumu yoktur . Yalnızca Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de kurallı olarak düz ünlülü şekliyle yer almakta ve böylece düzlük yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır .

Metnimizde belirsiz geçmiş zaman çekiminin birinci tekil şahsında , şahıs ekinin iyelik menşeli olan -am / -em olduğu görülmektedir . Birinci çoğul şahıs eki de her zaman yuvarlak ünlü bulunduran -uz / -üz ekidir :

" ... semiz it gibi buñalmışam ... " (83a9)

" ... beñzüñ sararmış ... " (107b6)

" ... anam uyumış ... " (116b9)

" ... der içinde ğark olmışam ... " (118a9)

" ... tenür tolu etmek kızaru bişmiş ... " (119a3)

" ... oddan kürsīde oturmuş ... " (121a7)

" ... dillerin ağızlarından çekmişler dahı dillerinden asmışlar ... " (122b6)

" ... yüzleri eñsesine döñmiş , dilleri eñsesinden çıkmış ... " (122b12)

Metnimizde belirsiz geçmiş zamanın üçüncü tekil şahıs çekiminde sık sık -dur / -dür bildirme ekinin de kullanıldığını görüyoruz :

" ... bir horos yaratmışdur ... " (113b9)

" ... İncil içinde yazılmışdur kim ... " (102b7, 103a11)

Metnimizde ekin bu tür kullanımlarında yargıya kesinlik verilmek istenmiştir .

Belisiz geçmiş zamanın hikayesi de imek fiilinin geçmiş zaman çekimi ile yapılmaktadır . Bu durumda da ya *idi* şeklinde kısmen ekleşmiş olarak ya da *-mışdı* şeklinde tamamen ekleşmiş olarak karşımıza çıkmaktadır :

" ... Dāvūd peygāber Zebūrında şöyle yazılmışdı kim ... " (98a6)

" ... bir vak̄te gazāya varmışdı ... " (110a7)

" ... meclis k̄urmuşdı ... " (110b5)

" ... 'avrat yavlağ buñalmışdı ... " (116a7)

" ... bir vak̄t ğazādan gelmişdi ... " (110b10)

Belirsiz geçmiş zaman ekinin -ken zarf fiiliyle de kullanıldığını görüyoruz :

" ... farızalar k̄almışken ... " (89b7)

Geniş Zaman :

Metnimizde geniş zaman için iki ayrı ek kullanılmıştır :

1) -r (-ur / -ür, -ar / -er) :

Geniş zaman kipi için kullanılan asıl ektir . Ünlüyle biten fiil köklerine doğrudan doğruya eklenir . Ünsüzle biten fiil köklerinden sonra araya bir

bağlantı ünlüsü girer . Bu ünlü büyük bir çoğunlukla düzlük yuvarlaklık uyumuna uymaz. Düz ünlülü bir fiil köküne -ur / -ür şeklinde yuvarlak ünlülü olarak gelir. Ünsüzle biten fiil köklerine ayrıca / a / , / e / bağlantı ünlüsü almış -ar / -er geniş zaman eki de gelebilmektedir .

Tekil birinci şahıs :

- " ... ol dilerse verem ... " (97b8) (-r)
- " ... ol nite dilerse ben aña razıyam ... " (97b11) (-r)
- " ... ol kişiyi tutaram kim ... " (96b8) (-ar)
- " ... Tañrı ta'ālādan qorqaram ... " (89a11) (-ar)

Tekil ikinci şahıs :

- " ... bu bī-çäre kuluñ hālın bakmadın görersin ... " (97b7)
- " ... ey Tañrı dōstı el ayak ister miseñ ... " (97b9)

Tekil ve çoğul üçüncü şahıs :

- " ... bu dünyayı kamular sır , şatar ... " (93b6)
- " ... hakīm eydür ... " (93b1)
- " ... göçmekde ne kadar eglenürse ol kadar ola ... " (93a7)

Çoğul birinci şahıs :

- " ... bunca yazuklar işlerüz ... " (90a7)

-r ekiyle kurulan geniş zaman kipi genellikle kesinlik ifade eden bir geniş zaman anlamı taşır. Bu kipin olumsuzu -maz / -mez ekiyle kurulur :

- " ... bir söz söylemişsin kim hergiz işine gelmez ... " (87a11)
- " ... baña hiç kimse eylük eyledügin dilemezem ... " (101b10)

2) -a / -e < -ga / -ge :

Eski Türkçedeki -gay / -gey gelecek zaman ekinde gelişen -ga / -ge ekindeki / g / ünsüzünün Eski Anadolu Türkçesinde düşmesiyle oluşan -a / -e eki görev genişlemesine de uğrayarak gereklilik ve gelecek zamanın yanı sıra geniş zaman, şart, istek ve emir görevlerini de üstlenmiştir .

-a / -e ekinin ifade ettiği geniş zaman daha çok şimdiki zamana ve gelecek zamana kayan bir geniş zamandır :

" ... ne bahtlıdur ol kişi kim anuñ gönli alçaq ola , yohsulları göricek esirgeye ola ve anlara şadağa ve nafağa verür ola ve 'ālimleri ağırlaya ve çok sözlü olmaya ... " (102a11)

" ... kızıl altundan ve kondurma incüden ola ve perdeler aslu durur , nūrdan ve dahı nūrdan hücreler içinde olalar dışra çıkmayalar ... " (106b13)

" ... şol meger kim dīdārūñ gösteresin , dīdār va'de kıldıñdı , dēyeler ... " (107a11)

" ... sen dahı emekden kurtulasan ... " (119a8)

" ... dünyā işin qoya ... " (78a2)

Bu ekin olumsuzu da -maya / -meye şeklindedir :

" ... fażluñı tamam yazamayalar ... " (114a8)

" ... anda nes neler gördüm kim dēmek olmaya ... " (124b5)

" ... dürlü kılınçları erine éyleye ve dürlü nazarlar éyleye ve 'itāb éyle-
meye ve günücülük éylemeye ... " (106a6-7)

Geniş zaman kipinin çekiminde kullanılan şahıs ekleri ya şahıs zamiri
ya da iyelik kaynaklıdır .

Tekil birinci şahıs :

tutaram (96b8), vërem (97b8,9), dilemezem (101b9-10), aluram (83b5),
çıkaruram (95a12), ...

Tekil ikinci şahıs :

azdurursın (95a11), çıkarursın (95a11), tutarsın (96b7), vëresin (97b7)

Tekil üçüncü şahıs :

Olumlu çekimlerde üçüncü tekil şahıs eki yoktur . Olumsuz çekim-
lerde de -maz / -mez ekinden sonra şahıs eki gelmez : olmaz (83b12), girmez
(83b2), hiç belürmez (79a13), eydür (79a11), degşürür (79b12), ...

Çoğul birinci şahıs :

kılmayavuz (111b11), vërevüz (118b8), dirilevüz (119a8)

Çoğul ikinci şahıs :

işlersiz (81a9), ağlarsız (120b1)

Çoğul üçüncü şahıs :

Zaman eki üzerine -lar / -ler eki alır : geçürmezler (78b8), kılurlar
(84b10), ...

Metnimizde geniş zaman kipinin rivāyet şekli imek fiilinin -dı / -di
şekliyle yapılmıştır :

eydürdi (112b9), otururdi (107b4), ...

Yardımcı cümlelerin çekimli fiili durumunda olan geniş zaman kipleri
gerçekte esas cümlelerin bir çeşit sıfat fiili görevindedirler :

" ... ol tā'atde kim fakī olmaya , anda hayr yok , dedi ... " (89b10)

Şimdiki Zaman :

Metnimizde şimdiki zaman kipini kurmak üzere kullanılan özel bir ek
yoktur. Bu kipi karşılamak üzere ortaklaşa kullanılan bir kaç zaman eki var-
dır . Şimdiki zaman , metnimizde büyük bir çoğunlukla -r (-ar / -er / -ur / -ür)
ekiyle kısmen de -a / -e ekiyle ifade edilmiştir :

" ... éy bī-çāre dıdağın tebrenür , oğlanlara mı sögersin ... " (97b3)

" ... bir genc oğlan gördüm , giderdi ... " (99b6)

Gelecek Zaman :

Metnimizde gelecek zaman için iki ayrı ek kullanmıştır :

1) -a / -e < -ğa / -ge :

" ... eydür, kıyāmetde dükeli halāyık gün ıssisindenbaşları çokraduğı vaktın ve hisāba tırdıkları vaktın oruç tıtanlar 'arş gölgesinde olalar ... " (81b13)

2) -ısar / -iser :

" ... dünyāyı seven anda varısardur ... " (93a2)

" ... kıyāmete değin ayruk kimseye olmayısardur ... " (126a10)

" ... gör 'itāb eyleyiser ol dōstına ... " (127b8)

DİLEK KİPLERİ

Dilek kipleri şart, istek, gereklilik ve emir kipleridir . Metnimizde emir ve şart kip eklerinin dışında, istek ve gereklilik kipleri -ga / -ge ekinden gelişmiş olan -a / -e ekiyle kurulmaktadır .

Şart Kipi :

Metnimizde temel cümledeki hareketi şarta bağlayan yardımcı cümleler kurulmasını sağlamaktadır . Şart kipi metnimizde iki ayrı ek türü ile kurulmuştur :

1) -a / -e < -ga / -ge :

" ... her kim baña tevekkül eyleye ben aña yeterem ... " (90b4)

2) -sa / -se :

Fiil kök ve tabanlarına eklenen , Eski Türkçedeki -sar / -ser ekinden gelişmiş bir ektir.

" ... kankı kişi kim naşuḥ tevbesin eylese l'añrı aña dört nesne vere ... " (80b10)

" ... her kim namāz öküṣ kılsa uçmaḡda hūriler çok ala , dēdi ... " (84b7)

" ... her kim dilin saklasa hürmetlü olur ... " (86a9)

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi şart ekinin bu türü metnimizde daha çok öznesi, belirsiz zamir olan cümlelerde yer almaktadır .

Bu ekle kurulan şart cümleleri , bazen cümle başına ayrıca anlamı güçlendirmek için şart gösteren " eger " bağlacını da alırlar :

" ... eger bunlardan birisi dünyāya baksa güneşüñ nûrî belürmeyeyidi ... " (106a4)

-r geniş zaman ekinin olumlu ve olumsuz (-maz / -mez) şekilleri üzerine gelerek imek fiilinin şart eki almış şeklinin kısaltılmışı olan -rsa , -mzsa / -mezse şekli de metnimizde yer almaktadır. Ancak görevi açısından, fiil kök ve tabanlarına direkt olarak getirilen şart eki ile paralellik gösterir :

" ... ya oğul sen söz söylemek isterseñ evvel ol sözüñ cevābın bilgil, andan söylegil ... " (86a12)

" ... eger sen beni düşmenden saklarısañ Tañrı senüñ ĩmānuñı düşme-nüñ şeytān şerrinden saklaya ... " (126b4)

Şart kipinin çekiminde kullanılan şahıs ekleri iyelik kaynaklıdır .

İstek Kipi :

Birinci şahıs tekil ve çoğul şekillerinde ekin kullanılışı, tam bir istek ve arzu ile yapılan bir hareketi ifade eder, niteliktedir .

Metnimizde birinci tekil şahısta kullanılan ek -ım / -im şeklindedir. Ünlüyle biten fiil kök ve tabanlarına gelirken araya bir / y / koruyucu ünsüzü girer :

" ... bir kaç su^falim saña şorayım ... " (92b9)

" ... beni Tañrıdan dilegil, tevbe kılayım ... " (95b4)

Metnimizde birinci çoğul şahıslarda -vuz / -vüz ve -alum / -elüm ekleri kullanılmıştır :

" ... biz ayruğına ziyān kılmayavuz ... " (111b1)

" ... diri olduğumuzca hoş dirilevüz ... " (119a8)

" ... yā Resūla'llāh ya nice tā'at kılalum kim Tañrı anı kabūl kıla ... " (79a3)

" ... gelüñ kim has Tañrıçün riyāsız eylük etdügümüzü söyleyelüm , kazāya karşı tutalım ... " (115b11)

" ... başuñ aşāga salum , timār edelüm ... " (126c13)

İkinci tekil ve çoğul şahıs çekimi gerçek bir istek, dilek niteliğindedir :

" ... bu bîçāre kuluñ hālın bakmadın görersin, el ayak veresin ... " (97b7)

" ... biribiriñüzile küsülü olsañuz üç güne degin gerek kim safalaşasız ve 'özür dileşesiz ... " (100b5)

" ... imdi ne dilersin kim saña du'â kılam kim yaş olasın ... " (113a6)

" ... andan eyitdi kim diler misin şamı halkın göresin ... " (122a7)

İstek kipinin üçüncü tekil ve çoğul olumlu ve olumsuz çekimi istekten başka ihtimal de göstermektedir. İhtimal gösterme daha çok *ol-* fiilinin olumlu ve olumsuz çekimlerinde söz konusudur. Buna göre bu fiilin *ola* ve *olmaya* şekilleri 'belki mümkündür ki' anlamlarını karşı-layan birer zarf ya da bağlaç niteliğindedirler :

" ... kazāya karşı tūalum ola kim rahat gele ... " (115b12)

Gereklilik Kipi :

Metnimizde üç şekilde yapılmıştır :

1) -sa / -se eki üzerine " gerek " kelimesi getirilerek kurulanlar :

" ... 'aybını görse gerek ... " (103b3)

" ... ol dañı yazuğın eyitse gerek ... " (133a2)

2) Gerek kelimesini almadan da içten gelen bir lüzumu karşılayan ve dolayısıyla gereklilik görevini veren -a / -e eki ile kurulmuş fiil türleri :

" ... cānın yañılmış, almış ola kim cānın almak buyurduğı adı ... " (121b6)

3) Fiillerin mastar şekillerinden sonra " gerek " kelimelerinin getirilmesi ile kurulanlar :

" ... ayruklar 'aybın gözetmemek gerek ... " (103b3)

" ... yavuz endişe kılmamak gerek ... " (103b4)

" ... gey beklemek gerek ... " (115b3)

" ... lāyık degül kişiye eylük etmemek gerek ... " (127a2)

Emir Kipi :

Metnimizde emir kipi ya eksiz veya özel ekler almak suretiyle ya da -a / -e ekleri ile kurulmuştur .

İkinci tekil ve çoğul şahıslarda -gıl / -gil ekinin kullanıldığı çekim Eski Türkçedeki gibidir :

" ... bizümiçün Tañrıdan du'â dilegil ... " (85b1)

" ... tez kakıgan olmağıl ... " (96a1)

" ... ol benüm dōstuma şorgıl ... " (97b8)

" ... kamumuza kañā'at ve tevfiķ rūzi kılğıl ... " (98b6)

" ... evvel zulm  ylemegil kim ... " (100b13)

Tek tük -g l emir eki almadan yalnız fiil kök ve gövdeleriyle karşılanan örnekler de vardır :

" ... bor lularu  getir borcu  ver ... " (110b3)

" ... il h  şey  n mekrinden emin k l bizi ... " (96a11)

 kinci  o ul şahıs çekiminde kullanılan ek -   ve buna bağlı olarak -u  / -   'd r. Ünlüyle biten fiil kök ve tabanlarına -   , ünsüzle bitenlerden sonra da -u  / -   şekli gelmiştir :

" ... bil   kim uçmağı H k ta    sekiz kapulu yaratdı ... " (104a8)

" ... bunu tez gevdesine eri d r   ... " (126a3)

" ... ey adem oğlanları  ak nu  ... " (95a6)

    nc  tekil ve çoğul şahıs çekiminde -sun / -sunlar ekleri kullanılmaktadır .

" ... her kim dilerse kim kav ilerden ola Ta  r ya tevekkül kılsun ... " (91a10)

" ... eyit  bl se varsun adem   g r na secde  yles n ... " (95b7)

" ...    rin ve behresin    arsunlar ... " (111a13)

" ... Ta  r  göstermesün kim ben  ar ma r z  olam ... " (118a7)

Metnimizde -a / -e eki ile kurulan emir kipleri , ikinci tekil şahıs çekimlerinde -s n / -sin , ikinci çoğul şahıs çekimlerinde -s z / -siz eklerini almaktadır . Bu ek ile kurulanlarda az çok istek dilek ve gereklilik görevi de sezilmektedir :

" ... benümlen bir olursa   ult n olasın , yok derse    yle cimri  ala-s n ... " (118a4)

Yeterlilik Kipi :

" bil- " yardımcı fiiliyle yapılmaktadır. Metnimizde yalnızca bir  rne i vardır :

" ...  dey bild m mi kim ... " (76b12)

ÇEKİMLİ FİİLLERDE  AH S EKLERİ

Birinci Tekil  ah s Ekleri :

-m / -am / -em :

İyelik eki menşeli olan bu şahıs eki , metnimizde belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman ve şart (-a / -e) eki ile kurulan istek , gereklilik, geniş ve gelecek zaman kipleriyle bazı kiplerin hikaye şekillerinde yer almaktadır . Diğer eklere oranla kullanılışı daha fazladır :

kıldum (76b9) , vërmedüm (91b9) , tutaram (96b8) , dilemezem (101b9) , ...

-ım / -im :

Metnimizde tek tük kullanılmıştır . Geniş zamanda ve isteğin çekiminde görülür :

kılmazım (79b5) , dilemezim (101b8) , kılayım (95b4) , şorayım (92b9)

İkinci Tekil Şahıs Ekleri :

-sın / -sin :

Zamir kaynaklıdır . -a / -e ekiyle kurulan geniş zaman , gelecek zaman , istek , emir ve gereklilik kip eklerinden sonra yer almıştır :

azdurursın (95a11) , tutarsın (96b7) , vëresin (97b7) , taparsın (112a12), görmez misin (116a13) , göresin (122a7) , ...

-sen :

Çekimli fiillerde sen şahıs zamirinin ekleşip ikinci tekil şahıs eki olarak kullanılışı metnimizde hemen hemen yok gibidir :

göresen (124b8)

-ñ :

İyelik eki menşelidir . Yalnız belirli geçmiş zaman , şart ve hikaye kiplerinde görülmektedir :

almaduñ (117a11) , isterseñ (86a12) , ...

Emir kipi ister eksiz , ister -gıl / -gil ekli olsun ikinci tekil şahıs çekiminde ayrıca şahıs eki almamaktadır :

dilegil (85b1) , bişürgil (103b12) , kılğıl (98b6) , getür (110b3) , ver (110b3) , ...

Üçüncü Tekil Şahıs Ekleri :

Bütün kiplerin çekiminde fiil kö ve tabanlarından sonra yalnız kip eki gelmektedir . Üçüncü tekil şahıs belirten özel bir ek yoktur :

tokundı (97a2) , uyumuş (116b9) , şatar (93b6) , belürmez (79a13) , ëyleye (103b11) , ëleyiser (127b8) , ...

Birinci Çoğul Şahıs Ekleri :

-vuz / -vüz :

Zamir kaynaklıdır . -a / -e ekleriyle kurulan bütün kiplerin birinci çoğul şahıslarında kullanılabilmektedirler :

kılmayavuz (111b1), vérevüz (118b8), dirilevüz (119a8), ...

-uz / -üz :

Zamir kaynaklıdır . Ünsüzle biten kelimelere gelmektedir :

işlerüz (90a7)

-k , -duk / -dük :

Metnimizde genellikle geçmiş zaman ve haber kiplerinin hikaye çekimleri üzerine gelmektedir :

kılduğ (78a13), kızdurduğ (124a5), basduğ (124a5), ...

-alum / -elüm :

İstek kipinde kullanılmaktadır :

alalum (117b11), yéyelüm (118b10), bilelüm (120a9), asalum (126c13), ...

İkinci Çoğul Şahıs Ekleri :

Şahıs zamiri ve iyelik menşelidir .

-sız / -siz :

" Siz " zamininin ekleşmesinden oluşmuştur . -a / -e ile kurulan bütün kiplerde , -(u)r / -(ü)r ve -maz / -mez ekleri ile yapılan geniş zaman kiplerinden sonra gelmektedir :

dileşesiz (100b5), işlersiz (81a6), ağırsız (120b1), ...

-ñ :

İyelik kaynaklıdır . Yalnız emir kipinde kullanılmıştır :

" ... namāzuñuzı ihlâşıla kılūñ , ... " (78b6)

" ... riyâyilen kılmañ ... " (78b6)

-ñuz / -ñüz :

İyelik kaynaklıdır . Görülen geçmiş zaman , şart ve birleşik zamanlı hikaye kiplerinde yer almaktadır :

kılduñuz (78a12), kılsañuz (76a10), ...

Üçüncü Çoğul Şahıs Ekleri :

Bütün kiplerin çekimlerinde şahıs kavramını karşılamak üzere -lar / -ler eki getirilmektedir . Çokluk kavramı yanında şahıs kavramını da içine almış durumdadır :

" ... 'İsā peygambere şodılar ... " (77b9)

- " ... üç bölügi Tañrı hażretine iledeles ... " (78a11)
 " ... buyruğuñ yerine gelsin dëyi kılduk , dëyeler ... " (78b3)
 " ... şadılığıla uçmağa göndereler ... " (78b4)
 " ... gëri döndürler ... " (79a2)
 " ... maķāmâtı kabûl eylemediler ... " (99a11)
 Bu durum birleşik zamanlı fiillerde de aynıdır :
 " ... dünyā halkı işitse kamu öleleridi ... " (123b3)

MASTARLAR (Infinitive)

Mastarlar fiillerin isim şekilleri olduklarından isimlere gelen ekler mastarlara da gelebilmektedir . Birleşik cümle içinde isim niteliği olan yardımcı cümleler kurarlar . Metnimizde genellikle -mak /mek ile kurulan mastarlar yer almaktadır .

Yalın haldeki mastarlar , genellikle yardımcı cümlelerin yüklemi ve temel cümlelerin öznesi durumundadırlar :

- " ... şordu kim du'â kılmak kaçan yegrekdür ... " (85a11)
 " ... çok uyumak gafletden olur ... " (83b13)
 " ... kendüzünü bilmek kulluğuñ bünyädıdur ... " (94a8)

Yer yer de cümlelerin yüklemi durumundadırlar :

- " ... dünyā ni'meti kimseye muhtâc olmamakdur , ten ni'meti ta'at kılmakdur , gönül şükri Tañrıyı bir bilmekdür ... " (76b6)
 " ... dördinci kalmış namâzların yetürmek ... " (80b5)
 " ... şöyle berkitmek gerek kim ... " (80b8)
 " ... kamu eylüklerüñ başı dünyāya rağbet eylememekdür ... " (93a13)

Yalın durumdaki mastarlar temel cümlelerin nesnesi de olabilirler :

- " ... söz söylemek isterseñ evvel ol sözüñ cevâbın bilgil ... " (86a12)
 " ... ya Âdem tenüñ ağarmak dilerseñ her ayuñ ... " (82a12)

Belirtme durum eki almış olan mastarlar da cümle içinde yine nesne görevindedirler :

- " ... oruç tutanlaruñ esenliği ve yarlığanmağı seher vaktindedür ... " (85b5)

Kalma durum eki almış olan mastar -makda / -mekde şekliyle ' -mak konusunda , -mak bakımından ' anlamını taşıyan bir zarf görevi görür :

- " ... soñı dahı göçmekde ne kadar eglenürse , ol kadar ola , ... " (93a7)

Yönelme durum eki almış olan mastarlar , cümlede amaç gösteren bir isim durumundadırlar :

- " ... tevbe kılmğa meşğül ola ... " (85a13)
 " ... ibâdet kılmğa sen tevfiķ vergil ... " (86a3)

" ... Tañrı ta'ālānuñ öñinde söyleyübilmege ve ... " (90b2)

Çıkma durum eki almış olan mastarlar '-den dolayı' anlamıyla sebep gösterirler :

" ... hergiz dilemekden kurtulmaya ... " (91a11)

" ... dün namāzın kılmakdan ayakları şişip durdı ... " (84a6)

Mastarlar metnimizde tamlayan durum eki de almışlardır :

" ... yavuz kişiyle oturmağın meseli ... " (88a8)

Metnimizde -lık isimden soyut isim yapma ekini de almış şekli bulunmaktadır :

" ... illā aldanmaqlık meta'idur ... " (92b5)

SIFAT FIILLER (Participle)

Birer zaman kavramı taşıyarak birer sıfat görevi görürler . Metnimizde yalın ya da iyelik ve durum eki almış şekilleriyle yer almaktadırlar . Metnimizde sıfat fiilleri kuran ekler şöyledir :

-duk / -dük :

Metnimizde -dur bildirme eki olarak cümlelerin yüklemi olduğu yerlerde vardır :

" ... hergiz gözler görmedük , kulaqlar işitmedükdür ... " (119b4)

İyelik eki almış olanları temel cümleye öznelik de edebilmektedir :

" ... dünyada bildüğü oldur kim ... " (98b12)

Metnimizde üçüncü kişi iyelik ekinden sonra belirtme durum eki alan -duk / -dük sıfat fiil ekleri temel cümlelerin nesnesi görevindedirler :

" ... biregüye eylük eyledüğün dilemezem ... " (101b9)

Belirtme durum eki alması beklenip de belirtme durum ekinin gelmediği iyelik eki almış sıfat fiiller de vardır :

" ... bilmedüğünüz söylemek ... " (86a5)

-duk / -dük sıfat fiil eki kalma durum eki aldığı anda işin ne zaman yapıldığını gösteren bir zarf fiil durumundadır :

" ... Medīneye geldükde ... " (112b2)

Yönelme ve çıkma durum eki ile genişletilmiş olan -duk / -dük sıfat fiil eki hareketin ismini bildirir :

" ... pādīshāh bunuñ emānet ısmarladuğundan 'acabladı ... " (131a12)

+ca / +ce eşitlik ekiyle genişletilmiş olan -duk / -dük sıfat fiil eki , asıl fiilin zamanını gösteren bir zarf fiil durumundadır :

" ... Tañrı 'azze ve celle bir nesne vëre kim diri olduğumuzca hoş dirilevüz ... " (119a7)

-mış / -miş :

Bu ekle kurulmuş sıfat fiiller bitmiş bir işi ifade ederler . Cümle içinde özne ve nesne olabildikleri gibi ayrıca bir ismin sıfatı durumunda da olabilirler :

" ... kurumış hürmā ağacı varıdı ... " (112b8)

" ... kamu yaradılmış adem oğlanları ... " (111b5)

" ... geçmiş yazukları ... " (84a7)

Bu sıfat fiilin metnimizde tamlayan durum eki almış şekline de rastlamaktayız :

" ... kıyāmet görki kamu yaradılmışuñ yēgregi ... " (111a4)

-mış / -miş sıfat fiilinin bir yargı şeklinde nitelediği isimden sonra geldiği de görülmektedir :

" ... kuş etin arzulasa ol kuşdan birisi uça uça gele öñine düşe yarusı bişmiş ve yarusı süklünmiş ola ... " (105b12)

-maz / -mez :

Geniş zaman sıfat fiilinin olumsuz şeklidir :

" ... yavuz fikirlerin ve yaramaz endişelerin ve fasīd hayallerin ve şeyṭan vesvesesinin hep çıkarur ... " (84b1)

-an / -en :

Eski Türkçedeki -gan / -gen sıfat fiil ekinde / g / sesinin Eski Anadolu Türkçesinde düşmesiyle oluşmuştur . Zaman bakımından hem geçmiş zamanı hem de geniş zamanı ifade eder . Cümle içinde ya sıfat ya da isimleşmiş olarak yer alırlar . İsim olarak da bir simin alabileceği bütün ekleri alırlar :

" ... oruç tutanlar 'arş gölgesinde olalar ... " (81b13)

" ... oruç tutan erenlere ve 'avratlara ... " (81b10)

-ıcı / -ici (-yıcı / -yici) :

Bir iş, bir hareket sürerlik ifade ediyorsa ya da bir nesneyi niteleyen bir alışkanlık anlatan durumdaysa -ıcı / -ici ekleri kullanılmıştır . Ünlüyle biten bir kelimeye geldiğinde araya / y / koruyucu ünsüzünü alır . Bu ekle kurulan sıfat fiiller, -dur / -dür bildirme eki alarak yüklem görevi de görebilmektedirler .

" ... tã'at kılıcı imiş bu kişi deyeler ... " (77b13)

" ... kimseyi kınayıcı olma kim 'ayıbsız kişi yokdur ... " (87a13)

" ... hakikāt ben yarlıgayıcı ve esirgeyici Tañrıyam ... " (90b3)

-ası / -esi ²⁸ :

Metnimizde kesin gelecek zaman göstermesi dışında sıfat ve kalıplaşmış isimler yapmaktadır :

" ... geçmiş yazukları ve gelesi yazukları ... " (84a7)

" ... sığınası yer istediler ... " (115b6)

-acak / -ecek :

Eski Anadolu Türkçesinde isim fiil olarak yeni yeni kullanılmaya başlanmıştır . Zaten metnimizde de yalnızca sıfat fiil olarak kullanımı mevcuttur :

" ... kimi uçmağa kimi tamuya varacak yêrdür ... " (92b12)

ZARF FİLLER (Gerund)

Metnimizde geçen başlıca zarf fiil ekleri şöyledir :

-a / -e , -ı / -i , -u / -ü :

Esas fiilin ifade ettiği eylemle aynı anda yapılan hareketi oluşu göstermek için esas fiilin tarzını ifade eder . Bu tür yapılar metnimizde daha çok birleşik fiil (tasviri fiil) kurarken kullanılmışlardır :

" ... asılı dururdum ... " (133a4)

" ... göre tıururlar ... " (116a11)

" ... yuğalanı geldi ... " (115b7)

" ... ine dururken ... " (90b8)

-p :

Esas fiilden bir az önce veya onunla aynı zamanda yapılmış başka bir oluş ve kılınışı göstermek üzere zaman ve tarz ifade eden zarf fiiller kurarlar :

" ... tevbe kılıp işine peşîman olduğı vaqt ... " (80a9)

" ... göz yumup açınca ... " (93a8)

" ... gündüzün aç yöriyip nesne yemeye ... " (81b7)

-madın / -medin :

-p ile kurulan zarf fiillerin olumsuz türüdür . Genel olarak ' -madan önce ' anlamında kullanılmaktadır :

" ... nite olacağıın bilmedin şadılık eylemek bātıldur ... " (89b9)

" ... ölümün yakîn bilmedin kıazamca urmak batıldur ... " (89b10)

-dukça / -dükçe :

Metnimizdeki kullanımı , birinci çoğul iyelik eki almış -duk / -dük sıfat fiil eki üzerine +ca / +ce eşitlik durum eki getirilerek oluşturulmuştur :

²⁸ Bk. Z. Korkmaz , " Gelecek zaman isim-fiil (participium) ekinin yapısı üzerine " , TDAY Belleten , 1968 , Ankara , 1969 , s. 31-38 .

" ... diri oldugumuzca hoş dirilevüz ... " (119a7-8)

-ıca / -icek (-ıyca / -ıycek) :

Eski Anadolu Türkçesine özgü bir türdür . Yer yer tezlik de ifade debilmektedir :

" ... dahı tevbe edicek yazukların müzde degşürür ... " (79b12)

" ... Ādem peygamber uçmağtan çıkıcağ bir kezden gevdesi karardı ... " (82a10)

" ... yeyesi çok yeyicek ma'de tolar ... " (83b11)

" ... uyanıcağ nesne yok ... " (92b11)

" ... karubānuñ öñi göçicek şöñ dahı göçmekde ne kadar eglenürse ol kadar ola ... " (93a6)

" ... Tur tağına varıcağ Hakkıla münacāt kıldı ... " (95b5)

-ınca / -ince :

Metnimizde genellikle Türkiye Türkçesindeki paralel olarak esas fiilin zamanını başka bir hareketin zamanına göre ayarlayan zaman zarfı görevinde kullanılmıştır :

" ... Ramazānuñ haftası içinde azād kılınca ve Ramazān içinde na kadar azād kıldıysa ... " (82b11)

-ma / -me olumsuzluk ekinden sonra ' -madan önce ' anlamında kullanılmıştır :

" ... kul iman tadın bulmaya ta dün namāzın kılmayınca ... " (85a5)

-(i)ken :

-r , -maz , -muş gibi sıfat fiil ekleri üzerine imek fiilinin geçmiş zaman kipinin gelmesiyle oluşmuştur . Türkiye Türkçesine paralel olarak esas fiile eşlik eden bir işi gösterir :

" ... yüz görünmeziken nūrlandırur ... " (84b4)

" ... ikinci fārizālar kalmışken anı ödemedin tetavvu' namāzın kılmak ... " (89b7)

" ... havadan od üstine ine dururken ... " (90b8)

" ... halk uyuriken düş gördüğü gibidür ... " (92b11)

BIRLESİK FİLLER

Metnimizde isim ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden veya iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş birleşik fiiller olmak üzere başlıca ikiye ayrılırlar .

İsim soyundan Türkçe kelimeler yerine göre yardımcı fiil gibi kullanılan bir esas fiille birleşenleri ise daha çok özel bir anlam taşıyan bir deyim niteliğindedir :

" ... çok yeyen çok şu içir , yüregün şişürür , ... " (83b13)

" ... sözüm şıduğūñ yok ... " (101b1)

Asıl birleşik fiil kuruluşuna giren yardımcı fiiller , Arapça ya da Farsçadan geçmiş isim veya isim soylu kelimelerin fiilleştirilmesinde kullanılan yardımcı fiillerdir . Anlam ve kullanılış bakımından kimi zaman günümüz Türkiye Türkçesi ile birleşirler . Bunların başlıcaları *et-* , *ol-* , *kıl-* , *eyle-* , *ver-* , *gel-* , *gör-* , *var-* fiilleridir .

ét- :

Türkçe kelimelerde kullanılışı seyrek tir :

" ... beni helāk éder ... " (126ç6)

" ... verdüğine kânâ'at éde ... " (96b12)

" ... bilmezsen kim eylük étmeyecek yère eylük etse cezāsı budur ... " (126c5)

éyle- :

Bugün genellikle *ét-* yardımcı fiiliyle karşılanan bir görev yüklenmektedir :

" ... anuñ gōñlin hoş éleyesin kim ... " (80a8)

" ... her kim baña tevekkül éyleye , ben aña yéterem ... " (90b5)

" ... vèrdüğüme şükür éylesünler ... " (97a9)

kıl- :

Günümüz Türkiye Türkçesinde *ét-* ve başka yardımcı fiillerle karşılanan bir kısım birleşik fiillerde *kıl-* yardımcı fiili kullanılmıştır . Metnimizde oldukça sık geçmektedir :

" ... dilegil , tevebe kılayım ... " (95b4)

" ... harāb kılar ... " (102b11)

" ... suçunı ʿafv kıldum ... " (193a8)

" ... rivāyet kıldı kim ... " (107b3)

ol- :

Daha çok Arapça ve Farsça sıfat ya da sıfat niteliği taşıyan kelimeleri fiilleştirmek için kullanılmıştır :

" ... yerler kapkara olaydı ... " (108a5)

" ... şoluk şā'at söyledüğüne peşiman oldu ... " (86b9)

" ... birbirñüzile küsülü olsañuz ... " (100b4)

ur- :

Metnimizde yalnızca bir yerde geçmektedir :

" ... dünyāda ölümün yakın bilmedin kızanca urmak bātıldur ... " (89b10)

Tasvir Fiilleri

Zarf fiil biçimindeki bir esas fiille bu fiildeki hareketi tasvir etme , tanımlama niteliği taşıyan bir yardımcı fiil birleşmesinden oluşmuşlardır . Metnimizde tasvir fiillerini kuran başlıca yardımcı fiiller şöyledir :

bil- :

Yeterlilik fiillerinin yalnız olumlusu için kullanılmıştır . Ancak metnimizde asıl fiilin -a / -e değil, -ı / -i, -u / -ü zarf fiil ekleri üzerine gelmiştir :

" ... rûzî kılduğuñ ni'metlerüñ şükrin ödeyübildüm mi kim ... " (76b12)

u- :

Yeterlilik fiillerinin olumsuzunu kurmak için kullanılan bir yardımcı fiildir . Yanına geldiği fiilin ünlülerle kurulmuş zarf fiil şekliyle birleşirken u- yardımcı fiili biçimde kaybolmuştur :

" ... hiç nesneye beñzedimezem ... " (120b6)

" ... Melekü'l - mevt kórkusın sıfatın şerh kılsam tükedemeyem ... " (120b13)

tur-, dur- :

Süreklilik gösteren bir yardımcı fiildir . Metnimizde hem *tur-* hem de *dur-* şekliyle yer almaktadır . Ünlülerle yapılan zarf fiillerden sonra gelir :

" ... tonı kamu oddandur , tikilmiş durur ve ol tonuñ yedi terki ola ... " (108a10)

" ... bunda dört şagird göre tururlar ... " (116a11)

" ... ben asılı dururdum , başum aşaga , dögerlerdi ... " (133a4)

" ... ve hurma derilmiş yigülu tuturdi ... " (110b2)

vér- :

Tezlik gösteren bir fiildir :

" ... padişahlarınuñ gönüllerini araste kılıvergil ... " (102a12)

" ... ilahi biz kullaruñ gönlin sen ymuşak ve alçak kılıvergil , fazluñ- ıla ... " (102b1)

gel- :

'Eskiden beri süre gelen ' veya 'ansızın olan ' bir eylemi göstermek üzere kullanılır . -u / -ü ve -a / -e zarf fiilleri ile birleşir :

" ... bu ulu kaya üzüldi , yuğalanu geldi ... " (115b7)

Bunların dışında -mış / -miş , -ur / -ür , -ası / -esi , -acak / -ecek gibi sıfat fiillerin ol- yardımcı fiili olarak oluşturdukları birleşik fiiller de tasvir fiili niteliğindedir :

-mış ol- :

Bir hareketi olmuş bitmiş durumu ile gösterir :

" ... eger işlersen kendü hakkında işlemiş olasın ... " (100b13)

" ... kendü nefsüne kılmış olursın ... " (101a1)

" ... hile eyleme kim kendü nefsüne etmiş olursın ... " (101a4)

" ... yarusı bişmiş ve yarusı süklünmiş ola ... " (105b12)

" ... kamu emekden ve kaygudan ve sayrılıktan kurtulmuş olalar ... " (107a1)

" ... bunlara şordum kim ne yazuk etmiş olalar ... " (123b11)

-r (-ur / -ür) ol- :

Bir hareketin bir noktadan başlayarak alışkanlık haline geldiğini , bir niyeti ya da kararı gösterir :

" ... üç sıfatlı kişiniñ du'asından ölü dirilir olsa ... " (95b1)

" ... peygamberler uyur olsa , ne söz söyleseler anı işidir ... " (110a4)

" ... kankı vaqt kim Tevrât ya Zebûr okur olursa ... " (108b13)

-maz / -mez ol- :

" ... kötürüm oldı ve gözleri dahı görmez oldı ... " (132a8)

-sa / -se ol :

" ... hiç kimse sıfatın vaşf etse olmaya ... " (105a7)

" ... adem oğlanı ölüm tadmayınca uçmağa girse olmaya ... " (124b9)

-maduk ol- :

" ... hiç peygamber yok kim ol sâ'at Tañrıya tâ'at kılmaduk ola ... " (115a10)

-mak / -mek ol- :

" ... dahı anda nesneler gördüm kim demek olmaya ... " (124b5)

İKİLEMELER (Reduplication)

Anlatım gücünü artırmak , anlamı pekiştirmek , kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı kelimenin veya anlamları birbirine yakın ya da karşıt anlamlı veya sesleri yakın kelimelerin yan yana kullanılmasıyla meydana getirilen yargısız anlatımlardır .

Metnimizde yer yer Türkçenin önemli bir özelliği olan bu tür ikilemelerle anlatıma rastlanmaktadır . Bu yapılar yerine göre isim , sıfat , ya da zarf olabilmektedirler :

" ... degme çanakda dürlü dürlü aş ola ... " (107a3-4)

" ... ol kuşlardan birisi uça uça gele öñine düşe ... " (105b12)

" ... kan tama tama Urviye yasduğına varmış ... " (128b13)

" ... gördiler geminüñ sesi semi belürmez ... " (130b13)

V. BÖLÜM :
TRANSKRİPSİYONLU METİN

(1) Belāya şabur etməyen 'ukūbet bulur, dēdi dahı eyitdi : Otuz yıl
 (2) 'ilim öğrendüm, menfa'at bulmadum, lâ üç nesne öğrenmeyince .
 Evvel, kim ki 'ilm içinde (3) 'ameli olmasa anuñ 'ilmi ve öğüdi kim-
 seye fāyide vermeye . İkinci, kimüñ şabrı (4) olmasa dīni selāmet ol-
 maya . Üçüncü, kimüñ ki perhīzi olmasa (5) Tañrıya yakın olmaya .
 İlāhī, bizi kamu mü'minlerle şabırlulardan ve şakir (6) lerdən ēyle-
 gil, fazluñıla ve 'inayetüñile . Amin, yā Rabbe'l-'ālemīn . (7) Bābü's-
 şalışu ve'l 'işrüne fi beyāni's-şükr . (8) Bilüñ kim Tañrı ta'ālānuñ ver-
 dügi ni'metlere şükür ēylemek farīzadur . (9) Nitekim Qur'anda yād
 kıldı : ²⁹

وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

Tañrı ta'ālā (10) buyurdi kim eger ben vérdüğüm ni'metlere şükür kılsa-
 ñuz ben size arturam , (11) dedi : ³⁰

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

Zahhāk eydür : Her ki (12) ni'mete şükür ēylese , Tañrı anuñ iki ci-
 handa ni'metin artura ve her kim (13) şükür etmese ni'met andan
 gider . Şükür ēylemek , kulı baylığa degürür .

²⁹ Kur'an 16 . sure - 114. ayet

³⁰ Kur'an 14 . sure - 7. ayet

(1) ve dahı ni'met üç dürlüdür : Dünyā ni'meti, dīn ni'meti, ten ni'meti var. (2) Dünyā ni'meti kimseye muhtac olmamaqdur. Ten ni'meti ta'at kılmakdur, (3) āhiretiçün uçmak ni'metlerin almakdur. Dīn ni'meti perhīzkarlıkdur, terk-i (4) dünyā eylemekdür. Şükür dahı üç dürlüdür : Dil şükri, ten sükri, gönül şükridür, (5) ammā dil şükri *elhamdü-li'llah* demekdür, ten şükri ta'at kılmakdur, gönül şükri Tañrıyı (6) bir bilmekdür. 'İsā peygāmbere 'aleyhi's-selām bir gün gıderdi, yağmur yağdı. (7) Bir dīlküyi gördi kim vardı, inine girdi. 'İsā eyitdi : Yā Rabbi (8) dīlkünüñ ini var, benüm yokdur, dēdi. Haq ta'alā vahy kıldı kim (9) yā 'İsā gile mi edersin kim senüñ tenüñi ta'at birle ārāste kıldum (10) ve dīlüñi tevḥīd ve şehādet birle ārāste kıldum ve gönülünü ma'rifet ve hikmet birle ārāste (11) kıldum. Niçün benden şikāyet kılursın, dēdi. 'İsā 'aleyhi's-selām eyitdi : (12) Bu ruzi kılduğuñ ni'metlerüñ şükürin ödeyübildüm mi kim şikāyet (13) eyleyem, dēdi. Süfyān - 1 Şevri rahmetu'l-lāhi 'aleyhi eyitdi : Ca'fer-i

(1) Şādika sordum kim 'ākıbet ne nesnedür? Eyitdi : 'Ākıbet on nesnedür . (2) Bêş bu cihānda , bēş ol cihāndadur . A mmā ol bēş kim bu cihandadur , (3) birisi 'ilmdür , ikinci 'ameldür , üçinci ihlāşdur , dördüncü tā'atdur , bēşinci kazāya (4) rāzī olmağdur ve ol bēş kim āhi-rettedür , evvel yüz ağılığı , ikinci terāzū (5) ağırlığıdır , üçüncü sırātı geçmekdür , dördüncü tamudan kurtulmağdur , bēşinci (6) uçmağa girmekdür . Kankı kişi kim dil birle şükür kılsa ve ten ve gönül birle (7) şükür eylemese , meseli şol kişiye beñzer kim , tonı var giymez , yalnızcağ yörür . (8) Çalabum , biz kulları şākirlerden kıla , inşa'llāhu ta'ālā . Āmīn yā Mu'in . (9) Bābu'l - rābi'u ve'l - 'işrūne fī beyāni'l - ihlāş . (10) Bilüñ kim tā'atleri ihlāşıla kılmak farızadur . Kankı tā'atde ihlāş (11) olmasa Tañrı ta'ālā anı kabūl kılmaz . Nitekim Kur'ānda buyurdu :

(12)³¹ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

Peygāamber 'aleyhi's - selām eyitdi : Her kim (13) ihlāş birle lā ilāhe illa'llah Muhammedü'r - resūlu'llah , dese uçmağa gire ,

³¹ Kur'an 39 . sure - 11 . ayet

(1) dēdi . Bir er geldi , peygāmbere hāzretine şordı kim , ben namāz kı-
luram , oruç (2) tutaram , zekāt verürem , cumerdlık éderem , ammā di-
lerem kim beni ādemiler (3) içinde bileler , añalar . Baña ne dērsin ,
dēdi . Peygāmbere ‘aleyhi’s - selām eyitdi : (4) Meger bunuñ cevābın
Çalabum buyura , dēdi . Bir sâ’atden soñra Cebra’ıl (5) geldi , bu āyeti
getürdi :

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ

عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (6)³¹

Ma’nisi budur kim (7) her kim Tañrı dîdārın görmek isterse ‘amel - i
şālîh işlesün (8) ve dahı kılduğı ‘ameli halk görsün diyü işlemesün ,
hālisen muhlişen (9) Tañrıyıñ işlesün . Rivāyetdür kim ‘İsā Pey-
gāmbere şordılar (10) kim ihlāş ne nesnedür ? Eyitdi : İhlāş oldur
kim Tañrıya tāt (11) kılasın , ammā kılduğunu halk görsün deyü
kılmayasın ve dahı şūrı (12) sevmeyesin kim anı mahlûk göre dahı
senüñiñün eyide kim zihî (13) tāt kılıcı imiş bu kişi deyeler ve dahı
şordılar kim nāşih kimdür ? Eyitdi :

³¹ Kur’an 18 . sure - 110 . ayet

(1) Nāşih oldur kim iki işi olsa , birisi Tañrı işi birisi dünyā işi , (2) dünyā işini koya , Tañrı işin işleye ihlāsıla . ‘Ali razıya‘llāhu ‘anhu (3) şordı , Resūl hazretine kim ihlās nedür ? Peygāmbere ‘aleyhi’s - selām (4) şordı , Cebrā’ile , Cebrā’il şordı , Tañrı ta‘ālāya , Tañrı ta‘ālā (5) eyitdi : İhlāş bir sırdur , benümile kullarum arasında kim , ol sırrı sevdiğüm (6) kullaruñ göñline koram , dēdi . Peygāmbere eyitdi : Kıyāmet güninde ihlāşıla (7) şirk , ikisi bile geleler , Tañrı ta‘ālā hazretinde dizin çökeler , Tañrı ta‘ālā (8) ihlāşa eyide kim sen ehlüñile uçmağa var , şirke eyide kim sen (9) ehlüñile tamuya var . Peygāmbere ‘aleyhi’s - selām buyurdi kim ümmetüm üç bölük (10) kopa . Evvel ihlāşıla tā‘at kılan , ikinci riyāyile tā‘at kılan , üçinci (11) dünyalıkçıñün tā‘at kılan . Bu üç bölügi Tañrı hazretine iledeleler , Tañrı (12) ta‘ālā bunlara şora kim dünyāda tā‘at ne resme kılduñuz ? Riyāyiçün (13) kılan eyide : Halk bizi ögsün diyü kılduk , dēye . İkinci bölük eyide kim

(1) biz dünyā tāmā'iyiçün kılduğ dēye . Üçinci bölük eyide kim biz dünyāda namāzu (2) mızı ne tamudan korkup kılduğ ve ne uçmağı arzūlayıp , senüñ didāruñ (3) içün kılduğ ve buyruğın yerine gelsün dēyü kılduğ , dēyeler , ol iki (4) bölügi tamuya göndereler ve ihlāsıla kılanları şādılugıla uçmağa göndereler . (5) Peyğāmbere 'aleyhi's - şalātü ve 's - selām eyitdi : Zinhār namāzuñuzu ihlāsıla (6) kılūñ , riyāyilen kılmañ kim , bu sizdeki feriştelere kim yazuğ müzd tā'atuñuz (7) alıp göge çıkarken yolda feriştelere oğrarlar , ol tā'atuñuzu bulara gösterürler . (8) Evvelki gök feriştelere , gaybet söyleyenlerüñ tā'atini geçürmezler . İkinci gök (9) feriştelere , namāz kılurken göñlü dünyā sağıncında olanuñ tā'atin geçürmezler . (10) Üçinci gök feriştelere , namāz içinde göñlin ulu tutup tekebbürlük (11) edenüñ namāzın geçürmezler . Dördinci gök feriştelere , namāzda kendüzin gören (12) kişinüñ namāzın geçürmezler . Beşinci gök feriştelere hasūdluk edenüñ namāzın (13) geçürmezler . Altıncı gök feriştelere , göñlinde şefekat olmayanuñ namāzın geçürmezler ,

(1) Yedinci gök ferişterleri , dünyā tamā' için namāz kılanuñ namāzın geçirmezler , (2) gerü dönderürler . Resül 'aleyî's - selām beyle de-yicek Me'āz zār u zār (3) ağladı , eyitdi : Yā Resūla'llāh , yā nice fā'at kılalum kim Tañrı anı (4) kabūl kıla . Eyitdi : Yā Me'āz dilüñi müsülmānlardan sakla . Kimseneyi 'ayıblama (5) ve kendüñ gey ögme ve kılduğūñ namāz sevābın kimseye deme , dünyā işin (6) āhiret i-şinden ilerü tutma ve kamu müsülmānları hor tutma ve cümle (7) halkılan hoş diril . Ger bunları işlemezseñ tamu itleri seni yırtarlar , (8) dedi . 'Alī razıya'llāhu 'anhu eyitdi : Riyā ehlinüñ dört nişāmı vardır : (9) Birisi oldur kim namāza kāhil olur . İkinci halk içinde olıcak namāzı (10) uzadur . Üçinci , kimse anı ögmese fā'atin arturmaz . Dördinci kimse (11) anı kınasa namāzın terk eder . Hakīm eydür : Mü'min meşeli fāzī (12) yund gibidür , münāfık meşeli tavuk gibidür . Tāzī yund karnında biñ altunlık (13) kulın götürür , hiç belürmez , tavuk bir yumurta toğurunca halkı

(1) ğavġadan üşendürür . Ol yumurtanuñ bahası bir pul . Hakîm eydür :
 (2) Kaçan ni'metlü olsañ halka nâz edersin , kaçan mihnetlü olsañ
 (3) halka gile edersin . Kaçan tã'at kılsañ nesne umarsın . (4) Oğ-
 lanlıkda oynarsın , yigitlikde şehvet kavarsın , kocalıkda (5) süst oldum ,
 bëlüm ağrır , namâzı kılmazım dërsin , yâ Tañrıya ne vaqt (6) tapar-
 sın , dëdi . İlâhî cümle müsülmanları beyle riyâdan sen bekleğil . Âmin
 (7) Bâbü'l- hâmisu ve 'l 'işrûne fî beyâni't- tevbeti . (8) Bilün kim
 yazuğa tevbe kılmağ farızadur , nitekim Kur'anda buyurdi : (9)

³² يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتُّوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا
 Tañrı ta'ala tevbe (10) edenleri sever , nitekim buyurdi :

³³ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ
 (11) Hak ta'ala tevbe edeni yarlıgar , nitekim buyurdi :
³⁴ وَاتَّخِذُوا لَهَا ذِكْرًا

(12) dahı tevbe edicek yazukların müzde deġşürür , nitekim buyurdi :
 (13) فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ

³⁵ Peyġamber 'aleyhi's - selâm eyitdi : Naşûh

³² Kur'an 66 . sure - 8 . ayet

³³ Kur'an 2 . sure - 222 . ayet

³⁴ Kur'an 20 . sure - 82 . ayet

³⁵ Kur'an 25 . sure - 70 . ayet

(1) tevbesinüñ üç nişanı vardır . Evvel oldur kim işlediği işe (2) peşimān ola . İkinci diliyle yazuğdan yarlıgandüğün ister ola . Üçüncü (3) teniyile göñlünde şöyle berkide kim ayruğ ol işi işlemeye . Tañrı ta'ālā (4) Mūsāya eyitdi : Yā Mūsā öğütte kullarımı bir iş işlesünlerki (5) ben anları uçmağa givürem , dedi . Mūsā eyitdi : İlāhī ol ne işdür ? Eyitdi : (6) Oldur kim biregünüñ göñlin ağrıtmayasın . Eger dögmegile ve eger sögmegile (7) ya mālın almagıla göñlin ağrıtmış olursañ gerü anuñ göñlin hoş (8) eyleyesin kim ben seni uçmağa givürem , dedi . Mūsā eyitdi : İlāhī tevbe (9) kılıp işine peşimān olduğı vaqt ol haşımı ölmüş olsa n'eyesün , (10) dedi . Tañrı ta'ālā eyitdi : Ben diri Tañrıyam , baña hergiz ölüm yokdur . (11) Tevbe kılıp beni hoşnūd eylesün kim ben anı yarlıgayam , dedi . Mūsā eyitdi : (12) İlāhī seni neyle hoşnūd eylesün ? Eyitdi : Dört nesneyile . Evvel işlediği (13) işe göñülden peşimān olsun . İkinci ol işlediği yazukları añıp

(1) göz yaşın akıtsun . Üçinci , tenile ol işi işlemekden yıgınsun . (2) Dördüncü , teni birle t̄a'at kılsun kim ben anuñ haşmın hoşnūd (3) eyleyem , dedi . 'Ālimler eydür kim naşūh tevbesinüñ 'alāmeti ondur : (4) Bir beñzin ayruķ eylemek , ikinci 'ālimlere nesne şormak , üçüncü , cemā'at (5) istememek , dördüncü kalmış namāzların yetürmek , beşinci , yavuz işlerden (6) ıraķ olmak , altıncı istiğfār kılmak , yedinci ayruķ yazuķ işlememek , (7) sekizinci , tonın sünnete muvāfık eylemek , tokuzuncı , açlara ta'ām yedürmek , (8) onuncı , tevbe göñlinde şöyle berkitmek gerek kim eger beni öldürseler (9) ol işe rāzī olmayam ve eyitdiler kim kankı kişi kim naşūh tevbesin (10) eylese Tañrı aña dört nesne vere . Evvel kamu etdükleri yazuķların (11) bağıslaya , ikinci ādemler katında sevgülü ola , üçüncü yohsulluķdan kurtula , (12) dördüncü cān vermek vaktında aña beşāret vèreler kim Tañrı seni (13) 'azabdan emīn eyledi , dèyeler . Peygāmbere 'aleyhi's - selām eyitdi : Eger beş

(1) nesne yağmısa yazuklu uçmağa girmeyeydi . Evvel tevbe , ikinci şayrılık , (2) üçüncü eyüler du'ası , dördüncü benüm şefā'atüm , beşüncü Tañrının rahmeti . (3) dükeliinden anuñ rahmeti yegdür . Resül 'aleyhi's - selām eyitdi : Tañrı ta'ālā buyurur kim kanķı kul kim (4) benüm rahmetimden ümidin kesmeye , ben anı yarlıgayam , mahrūm kılmayam . (5) İkinci dirilerün du'asın ölülere degürem ve ol du'ā berekātında ölüleri (6) yarlıgayam . Üçüncü kimün kim yazuğın örtsem , benüm adum kerimdür , āhiretde (7) dahı örtem . Dördüncü her kim baña şirk getürmese gerü kalan yazukların (8) 'afv kılam . Beşüncü mü'minler cān verdiği vaktin tevbesin kabul kılam (9) ve anı yarlıgayam . Ey mü'minler , günāhı siz işlersiz , Tañrı ta'ālā keremiyile (10) örter . İmdi istiğfār eyleñ yazuklarıñuza kim istiğfār yazukları (11) giderür . Tevbe kapısı iki nesnedür . Birisi yarlığanmak istemek . İkinci dōstluk (12) etmek . Yahyā ibni Me'āz éydür : tevbeden soñra bir yazuk yavuzdur , yetmiş (13) yazukdan . Eyitdiler kim üç dürlü kişinün tevbesi kabul olmaz . Evvel

(1) iblisüñ kim tekebbürlik eyledi, ikinci Kâbilüñ kim hasûdlık (2) eyledi, üçüncü anlaruñ kim peygâmbere öldürdiler. Bu üç kişinüñ tevbesi (3) hergiz kabul olmaya. Tañrı ta'âlâ cümle Muhammed ümmetin günâhlardan saklaya. Âmin (4) Bâbü's - sâdisü ve'l 'işrüne fî beyânî's - sevâb. (5) Bilüñ kim oruç tutmak cümle tâ'atüñ şerîfregidür, nitekim Kûr'anda (6) buyurdu : *E's-sâ'ihüne*³⁶. Sâiyih, ol kişiye derler kim sefere çıka, azuksuz (7) oruç tuta dahı gündüzün aç yöriyip nesne yemeye, bir niceler eydürler: Sâiyih (8) ol kişidür kim gezer, bir hoş yer ister. Nérde kim göñline hoş (9) gele, anda eglenür. Hâk ta'âlâ kendü kelâmında oruç tutan erenlere ve (10) 'avratlara beşâret eyitdi:

³⁷ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ

'Abdullah (11) ibni 'Abbâs razıya'llâhu 'anhu, eydür: Kıyâmetde dükeli halâyık gün ıssısından (12) başları çokraduğı vaktın ve hesâba turdukları vaktın oruç (13) tutanlar 'arş gölgesinde olalar. Her kim bir gün oruç tutsa

³⁶ Bu kelime Kur'an'da bir çok yerde geçmektedir.

³⁷ Kur'an 33 . - 35 . ayet

(1) biñ yıl rāhat göre ve ağzı müşk gibi koğa. ‘Ali razıya’llāhu ‘anhu eydür : (2) Resūl hazretine geldüm . Baña eyitdi kim ‘Ali , Cebṛā’il saña selām kıılır (3) ve eydür kim , degme ayda üç gün oruç tutsun evvelki gün sevābı (4) on biñ yıl oruç tutmuş gibidür , ikinci fażlı yüz biñ yıl oruç tutmuş (5) gibidür , üçinci gün iki yüz biñ yıl oruç tutmuş gibidür . Ben eyitdüm : (6) Yā Resūlu’llāh bu sevāb yaluñuz baña mıdır , yohsa dükeli ümmete midür ? Eyitdi : (7) Her kim , her ayuñ on üçinci , on dördinci , on beşinci günidür , dedi . (8) Bu günlere *eyyām - ı bîz* dēler , dedi . Ben eyitdüm : *Eyyāmü’l - bîz* ma’nisi nedür , (9) dedüm . Eyitdi : Ma’nisi budur kim Ādem peygāmbere uçmakdan çıkıcağ bir (10) kezden gevdesi karardı . Cebṛā’il geldi , eyitdi : Yā Ādem , tenüñ ağarmak (11) dilerseñ her ayuñ on üçinci , on dördinci , on beşinci günin oruç (12) tutğıl , dedi . Ādem evvel günü tutdı , teniniñ üç bahşından bir bahşı (13) ağardı . İkinci günü tutdı , iki bahşı ağardı . Üçinci günü tamām tutıcağ

(1) dükeli teni ağardı . Anuñiçün bu günlere *eyyāmü'l - bîz* dërler . Her kim ramazân (2) ayın oruç tutsa , şevvâl ayında dahı altı gün tutsa bir yıl oruç tutmuş (3) sevâbın vère . Peyğāmbër 'aleyhi's - selām eyitdi : Oruç tutan kişinüñ uyuduğı (4) dahı tâ'atdür , söylediğı dahı tesbîhdür ve du'ası müstecābdur dahı buyurdı , (5) Resûl hazreti kim ; üç dürlü kişi uçmak arzûlar . Evvel bir günde (6) iki yüz âyet Kur'ân okuyan , ikinci dilin herzededen saklayan , üçinci (7) Tañrıyıçün aç toyuran . Resûl 'aleyhi's - selām eyitdi : Ramazân ayınuñ her (8) bir dünile güninde altmış biñ tamulığı âzād kılur . Tamām ramazānda (9) altı yüz biñ âdem âzād kılur kim bunlara tamu vâcib olmışidi . (10) Ammā cum'â güninde şol kadar âzād kılur kim ramazānuñ haftası (11) içinde âzād kılınca ve ramazân içinde ne kadar âzād kıldıysa , Qadir gecesi (12) ol kadar âzād kılur . Tamām ay içinde ne kadar âzād kıldıysa bayram gü (13) ninde ol kadar âzād kılur , *elhamdüli'llāhi Rabbi'l - 'alemin* , hezār bār

(1) şükür anuñ pādişāhlığına . Cūmerdlık aña yaraşur . Hakīm eydür : oruç (2) üç dürlüdür : Birisi cān orucudur , aşdan , şudan , cem'den yıgılır . (3) İkinci 'akıl orucudur ve ol göñle dılegin vėrmemekdür . Üçinci (4) cān orucudur ve ol eceli yakın bilmekdür ve oruca 'Arab dilince (5) savm dərler . Sad ten şıyānetidür , vāv ten velāyetidür . kim teni tā'āt (6) üzerine dāyım tutar , mim müdāvēmet kılmakdur . Hak ta'ālā kulluğında Resūl (7) hażretine bir er geldi . Resūl sahābeleriyle ta'am yerlerdi . *Bismillāh* (8) dēdiler . Bir kez şundı dahı şunmadı . Sun dēdiler , eyitdi : Semiz it (9) gibi buñalmışam , dēdi . Karnum tokdur , dedi . Resūl eyitdi : Her kim (10) bu dünyāda çok yərse āhiretde kamu halkdan aç ola , dēdi ve her kim (11) bu dünyāda az yərse āhiretde tok ola , dēdi . Az yemek , az uyumaq , az (12) söylemek pişe edēnün kim iblis , ādem oğlanmuñ teni içinde şöyle (13) yörür kim tamarda kan yörür gibi ve ol iblisün yerin tār eylemek ,

(1) oruç ve zekât birle anı göre ve hazer³⁸ eyleñ. Her kim oruç tutsa (2) İblis anuñ içine girmez, dèdi. Yahya bin Me'az eydür kim Yahyā (3) peygāamber, bir gün yürürken İblisi gördi kim elinde çok nesneler (4) tutar, eyitdi : Yā mel'un bu elüñdeki nesne nedür? Eyitdi : Her kim yazuk (5) işlese her birisinden bir dürlü nişān aluram kim kıyāmet güninde (6) aña tanuk gibi olur. Eyitdi : Hiç benden dahı nişān alduñ mı? Eyitdi : (7) Aldum. Nice nişān alduñ? Eyitdi : Sen fūlan gün oruç tutduñdı. (8) Gēce çok yēdüñ ma'deñ azdı. Ol dünle çok uyuduñ tañ namāzın (9) kaža kılduñ, dèdi. Yahyā peygāamber 'aleyhi's-selām eyitdi : Ayruk ben (10) toymca yēyesi yemeyem, dèdi. Anuñiçün kim yēyesi çok yēyicek ma'de (11) tolar, tefekkür gider, hikmet çöngelür. Endāmlar ta'at kılmağa süst (12) olur. Ta'at dahı kılrsa yüzli olmaz, dèdi. Hakīm eydür : Çok yēyen (13) su çok içer, yüregün şişürür, uykusu gelür. çok uyumak gâfletten

³⁸ Bu kelime metnimizde hacil şeklinde yazılmıştır .

(1) olur . Gaflet ādemi tamuya iledür . İlāhī kamu mü'minlerle bizi 'gaf-
let (2) belāsından sen saklağıl . Āmīn , yā Rabbe'l - 'ālemīn (3)
Bābü's - sabi'u ve'l 'işrūne fī beyāni salātü'l - leyli . (4) Bilüñ kim
dün namāzın kılanları Çalab Kurān içinde añıp (5) eydür kim

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالسَّجَاةِ

Muhammed Muştafā 'aleyhi's - selām (6) dün namāzın kılmağdan a-
yakları şişip dururdu . Eyitdiler kim (7) yā Resūla'llāh , Tañrı
ta'ālā geçmiş yazukları ve gelesi yazukları (8) cümlesin yarlığadı . Bu
kadar dürişmek nedür , dēdiler . İmān görki eyitdi : (9) 'İlmdür ve
'ilm görki tā'atdur , dēdi dahi eyitdi kim Tañrım baña eydür kim (10)
sevgil beni kim baña geleceksin , dēdi ve dahi Çalabum baña eyitdi
kim kimsenüñ (11) tavarına tama' eyleme ve bu fānī dünyāya meyl
eyleme ve senüñ üzerine olsun (12) kim tā'at kılasın , dēdi .
Mü'minüñ münacâtı ve nuşreti namāzdur (13) , dēdi ve kankı kişi kim
dün namāzın kılsa Tañrı ta'ālā anı oyanur ,

(1) göñlindeki sevgüsin keser ve yavuz fikirlerin ve yaramaz endişelerin (2) ve fāsīd hayāllerin ve şeytān vesvesesinin hep çıkarur ve göñlinde (3) başı açılır . Tā'at ve namāz anuñ göñlin şaykallar . Nitekim bir üs-tād bir (4) paşlanmış göz iki yüz görünmeziken nūrlandırur . İçinde yüz görünür . (5) İmdi namāz dahı şol yazuqdan karamış göñli ay-dın eyler . Resūl (6) hāzreti 'aleyhi's - selām şöyle buyurdu kim , bun-da her kim namāz üküş (7) kılsa uçmakda hūriler çok ala , dedi . Kankı kişi kim dünyāda bir (8) sā'at namāz kılsa altmış hac ve altmış 'umre müzdin bula , dedi ve rahmet (9) kaposı anuñ üzerine açıla . Çalab dergahından ināyet ve mağfiret (10) saçılır . Ferişteler münādi kıırlar kim ey bahtlı ve sa'ādetlü (11) kul , eger sen bilseñ kim münācātı kılduğuñ kimdür ve ne mertebeye (12) erişdüñ , bir sā'at tā'atden hālī olmayayidüñ ve Peygāmbere eydür : (13) Kankı kul kim dünle dursa namāz kılsa , Tañrı ta'ālā kamu ferişterleri

(1) tanuk tutar ve feriştereler fahr eder . Eydür kim ey ferişterelerüm görüñ (2) benüm kullarum kim döşegin kodı , uykusın harām eyledi , (3) turdı , benüm hoşnūdlıgum ister . Tanuk oluñ kim ben ol kulumu (4) yarlıgadam ve korhusından emīn kıldum . Reşul hazreti eydür : Kul imān (5) tadın bulmaya tā dün namāzın kılmayınca ve dün namāzı , gūr azābın (6) ve münkir ve nekir suālın geñez eyler . Rivāyetdür , Hasan-ı Başriden kim (7) Hak ta‘ālā Mūsā peygāmber eyitdi : Yā Mūsā baña ibādet kıl , dēdi : (8) Mūsā eyitdi : Yā Rabbi saña ne vakt du‘ā kılam kim anı müstecāb (9) kılasın , dēdi . Eyitdi : Yā Mūsā karanlık dün içinde baña du‘ā (10) kılıl , müstecāb kılam , dēdi . Dāvūd peygāmber ‘aleyhi’s - selām , Cebrā’ile (11) şordı kim du‘ā kılmak kaçan yēgrekdür . Eyitdi : ‘Arş titredügi vaktın (12) yēgrekdür kim ol seher vaktidür . Zihī bahtlu cān kim ol vaktı ‘aziz (13) tutar ve istiğfār ve tevbe kılmağa meşgul ola . Ya’küb peygāmber ‘aleyhi’s - selām

(1) oğlanları , atalarına eyitdiler kim bizümiçüñ Tañrıdan du'â dilegil . Ya'küb (2) peygamber eyitdi :

سَا نَسْتَغْفِرُكَ رَبِّ

istiğfār dileyem , Çalabumdan , (3) dēdi . Seher vaktına va'de eyledi ve Lūt peygamber 'aleyhi's - selām seher vaktinde (4) kırtuldı . Niekim Kurfānda buyurdı :

40 كَجَيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ

Ve oruç tutanlaruñ (5) esenligi ve yarlığanmağı seher vaktindedür . Tururlar , sahur yerler , sevāb (6) bulurlar . Peygamber 'aleyhi's - selām eydür : Yazukdan sayru olmış gönüllere (7) beş nesne dermāndur ve hem ol sayru gönüli nūrlandırur . Evvel 'ālimlerle (8) oturup 'ilm diñlemek , ikinci Kur'an okımak , üçinci dünle namāz kılmak , dördinci (9) seher vaktinde zārī ve niyāz kılmak , beşinci helāl yemek . Rivāyetdür : Mekke (10) bir er vardı , Şuhayb adlı dünin namāz kılp gündüzün oruç tutardı . (11) Nidā geldi , aña kim yā Şuhayb kendüzüñi tāt içinde helāk kılduñ . (12) Eyitdi : Yā Rabbi beni melāmet eyleme kaçan tamuyı ańsam uyhum gider . Kaçan (13) didāruñı ańsam hevesim artar . Me'āz ibni Cebel eydür : Eger namāz kuşmısa

(1) bir kanadı dün namâzı , bir kanadı oruç olaydı , başı ihlâş (2) gevdesi , tevfiğ olaydı , cānum bunların içinde bir nefes ayru olmaya (3) yıldı . İlâhî tâ'at ve 'ibâdet kılmağa sen tevfiğ vèrgil , cümle imān ehline . Āmīn yā Rabbe'l - 'ālemīn . (4) Bābü's - sā'mine ve'l 'iṣrūne fi's - sükūt (5) Hakk subhānehu ve ta'ālā Kur'ān içinde buyurdu kim bilmediğünüz söylemek (6)

41 وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

Peygāmberr 'aleyhi's - şalātü ve's - selām buyurdu : (7) Her kim yalan söylese 'özürsiz seksen biñ ferişte aña la'net (8) okur , dedi . Lokman hekim eydür , oğluna kim yā oğul , her kim (9) dilin saklasa hürmetlü olur , her kim çok söylese hor olur , (10) dedi dahı eyitdi : Yā oğul dilüñi sakın kendü özüñ ağırla ve eger (11) sen kendüzüñi hor tutarsañ seni kim ağırlaya dedi . Yā oğul eger (12) sen söz söylemek isterseñ evvel ol sözüñ cevābın bilgil , (13) andan söylegil ve eger cevābın bilmedin söyleyseñ şanasın biregüyü

(1) bir okıla urduñ , ok yarası oñılır , söz yarası oñılmaz . Şöyle baş
 ıalır (2) Ebū Bekr - i Sıddıķ rażıya'llāhu 'anhu on yıl ağızında bir
 taş tutdı . Kaçan (3) söz söylemek isterdi , görürdi 'akıbeti nedür ?
 Eger hayurlu gelecı olursa (4) ol taşı çıkarurdı , söylerdi , gerü
 ağızına kordı . Veheb bin Münebbeh (5) eydür : 'Akıbet ondur . Birisi
 dilsiz olmaıdır . Manşūr ibni Muķīm kırk yıl (6) söz söylemedi . Bir
 zāhid anuñıla yigirmi yıl beyle öldı . Hemān iki gelecı (7) söyledi .
 Bir , eyitdi ol zāhide kim atañ anañ var mı ? Eyitdi : (8) Vardur .
 İmdi anları hoş tutğıl , ikinci söz buydı kim eyitdi : Sizüñ (9)
 mahallede kaç mescid vardur , dedı . Şoluk sā'at söyledüğine peş-
 mān (10) öldı . Eyitdi : Āh bu sözler neme gerekdi . Dilsiz öldı .
 Rivāyetdür kim (11) ol gün kim Hasanaağı verdiler , öldürdiler .
 Rebī' ibnü'l Haşım (12) dırlerdi , hiç söz söylemezdi . Eyitdiler :
 Meger bir gün söyleye , dediler . (13) Hasanuñ öldigin dediler . Ol
 eyitdi :

اَنْتَ يَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ

(1) dēdi , ayruk söylemedi . Rivāyetdür , dört ‘ākil pādīşah bir yēde (2) cem‘ olup degmesi birer gelecı dēdiler . Kayşar - ı Rūm eyitdi : Dūkelinden (3) yēgrek oldur kim hergiz söylemeyeler , meger katı hācet ola , dēdi . (4) Çīn ü Mā Çīn pādīşāhı eyitdi : Dūkelinden yēgrek oldur kim kīşı kendü (5) kadarın bile , kadarından artuk söylemeye dēdi . Hindūstān pādīşāhı (6) eyitdi : Dūkelinden yēgrek oldur kim kīşı kendüzi eyü ola ve eyü olduğına (7) mağrur olup emin olmaya , dedi . Fars pādīşāhı eyitdi : Andan (8) yēgrek **yok**dur kim dilin dahı Tañrınuñ kazāsına razı ola ve kanā‘at (9) ēyleye , dēdi . Mālīk bin Dinār eydür : Kaçan kim kavlüñ katı olsa , tenüñ (10) süst olsa , rūzuñ tar olsa , bilgıl kim bir söz söylemişsin (11) kim hergiz işüñe gelmez . Hakīm eydür : Dört söz söyleme , evvel yalan söyleme , (12) ikinci Tañrıdan gile(y) ēyleme , üçünci kendüzüñi öğüci olma , dördünci kimseyi kınayıcı (13) olma kim ‘ayıbsız kīşı **yok**dur , dēdi . ‘Ākilller eyitdiler : Dil oddur ,

(1) yandurur, itdür ısırur, kırtür yırtar, arslundur yër, yırtar, bı-
 çaçdur (2) keser. Hatîm eydür : Kanķı meclisde kim üç nesne
 olsa rahmet, ol (3) meclisden gider : Evvel dünyā sözün söylemek,
 ikinci gülüşmek, üçinci (4) ğaybet söylemek. Yahya ibni Me'āz
 eydür : Mü'minlerüñ eyüsi üçdür . (5) Biri müsülmanlara zahmeti
 degmez, ikinci müsülmanları sevündürür, üçinci (6) müsülmanlaruñ
 eylugin söyleye ve eger kimseye aşşısı degmezse ziyānı dahu (7)
 degmeye ve eger eylugin söylemez, yavuzluğın dahu söylemeye,
 dedi . Haķ ta'ālā (8) dilümüzi yalandan ve ğaybetden saklaya .
Amin yā Rabbe'l- 'ālemin (9) Bābü't- tāsī'u ve'l işrüne fi'l 'uzleti
 (10) Bilüñ kim Resûl hażreti 'aleyhi's- şalātü ve's- selām eyitdi kim
 (11) dükelisinden yëgrek, halvet yerde Çalab adıñ zikr eylemekdür,
 dedi . (12) Bir kez pinhān zikir eylemek yëgdür, yetmiş kez āşkāre
zikir eylemekden (13) dedi . Peyğāmbere 'aleyhi's- selām eyitdi :
 Bêş kişi uçmaklıkdur : Evvel

(1) ol kişidür kim Tañrı evin ziyâret kıla , ikinci ğaza kılan , üçinci (2) mescide cemâ'ate varan , dördinci şayru şoran , beşinci Tañrı adm (3) korkuyile zikir eden . Rivâyetdür kim Ebû Mūsâ'1 - Eş'arî (4) eyü kişiyle oturmak , yalnız oturmakdan yêgdür , dèdi . (5) Peyġamber 'aleyhi's - selâm , eyü kişiyle oturmak , meseli müşk götürenile oturmağa (6) beñzer . Müşk götürenile oturan ya budur kim müşkinden bağışlaya (7) ya sata yahud andan eyü koğu erişe . Yavuz kişiyle oturmağun (8) meseli demürçi dükkanında oturana beñzer ya budur kim üstüne od şaçar (9) ya tonun yanar ya budur kim çirkin demür ve kömür ve tütün (10) koğusu deger , dèdi . Hâkim eydür : Egerçi sevâb cemâ'atıladur , ammâ selâmetlık (11) yalañuzlukdur . Süleymân - ı Dārâni eydür : 'Uzlet dördür , biri dünyâdan (12) elin dartmakdur kim ol , zâhidler işidür , ikinci ten ve cân 'uzletidür (13) kim ol , 'ârifler işidür , üçinci halka karışmamakdur kim 'âkiller işidür ,

(1) dördinci cāfīler 'uzletidür kim ol, cāhiller işidür. Hakīm eydür :
 (2) Helāl loğma istemek oruçdan yègrekdür ve hayır söylemek dilsiz
 (3) durmaktan yègrekdür. İlāhi biz kulları yavuz söz söylemek-
 den sen bekle , (4) faẓluñıla ve ināyetüñile. Āmin yā Rabbe'l-
 'ālemīn ve yā hayre'n-nāsırine (5) Bābü's-selsüne fi'l havfi . (6)
 Bilüñ kim Tañrı ta'ālādan korkmak farızadır . Nitekim Kur'ānda (7)
 buyurdi :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ

42

'Abdu'llāh ibni (8) 'Abbās eydür : Tañrıdan korkmak oldur kim
 aña muṭi' olup tā'at (9) kılasın . Göz yumup açınca anuñ emrin-
 den dışra olup 'āsi (10) olmayasın ve Tañrıyı hergiz unutmaya .
 Her kimüñ korkuşı bu resme olursa (11) ol ma'rifet ehlidür . Nite-
 kim buyurdi : هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ

(12) 43 الْمَغْفِرَةِ

Peygāmbere 'aleyhi's-selām eyitdi : Ben bir āyet-i Kur'ān bilü-
 rem , her kim (13) her kim anı bilürse aña yeter ve ol āyet bu-
 dur :

44

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

42 Kur'an 3 . sure - 102 . ayet

43 Kur'an 74 . sure - 56 . ayet

44 Kur'an 65 . sure - 2 . ayet

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ⁴⁵ (1)

‘Alimler eydür : Korku dört dürlüdür . (2) Evvel havfdur , ikinci huşu’dur , üçüncü haşyetdür , dördüncü takvâdur , (3) ammā havf ni‘met üzredür . Nitekim Kur’anda eydür :

يَخَافُونَ يَوْمَ الْحِسَابِ⁴⁶

(4) Ammā huşu’ namāz içindedür . Nitekim Kur’anda eydür :

فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ⁴⁷

(5) Ammā haşiyet günāh ve ma‘şiyet içindedür . Nitekim Kur’anda buyurur :

يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ⁴⁸

(6) Ammā takvā harām lōkmađan ve şübhelü (7) gıyesiden cemī‘ ma‘āşiden şakinmağdur . Peyğāmbere ‘aleyhi’s - (8) selām eyitdi : Mü’min gerek kim iki korku arasında ola . Biri geçen (9) kılduğı ta‘at kabul oldı mı , deýü korka ve bir dahı gelen rüzigār (10) içinde Tañrı ne takdîr eyleye deýü korka . Hakîm eydür : Tañrı (11) ta‘âlâdan korkaram deýenüñ gerek kim ön dürlü nişanı ola . Evvel (12) ta‘atı ihlâsıla ola , ikinci teni dünyâda ‘āriyet bile , üçüncü teninde (13) cânın emānet bile , dördüncü dünyâyı fānî bile , beşinci Melekü’l - Mevt gelip

⁴⁵ Kur'an 65 . sure - 3 . ayet

⁴⁶ Kur'an 13 . sure - 21 . ayet

⁴⁷ Kur'an 23 . sure - 2 . ayet

⁴⁸ Kur'an 35 . sure - 28 . ayet

(1) beni t̄a‘at içinde mi yohsa ma‘şıyyet içinde mi bula , d̄eyü dirlik dirile , (2) altıncı c̄an im̄ānile mi gide veyā im̄ānsız mı gide , d̄eyü guşşalana , yedinci (3) gūrum uçmak çemenlerinden mi ya tamu çukurlarından mı ola d̄eye , sekizinci (4) terāzūm ağır mı veyā yūñül mi gele , toğuzuncı müzdüm artuğ mı veyā eksük (5) mi gele d̄eye , onuncı uçmak yolına mı veyā tamu yolına mı oğradalar , d̄eye , da‘v̄isi (6) gerçek ola . Hakīm eydür : Dört nesne , dört nesneyile yile b̄atıl olur . Evvel (7) ‘ilm öğrenmedin z̄ahidlik eylemek b̄atıl olur , ikinci farīzalar kalmışken (8) anı ödemedin , tetavvu‘ namāzın kılmak b̄atıldur , üçüncü ahiretde h̄ālin (9) nite olacağın bilmedin şādilik eylemek b̄atıldur , dördüncü dünyāda ölümün (10) yakın bilmedin , kazanca urmak b̄atıldur . Fuṣayl eydür : Ol t̄a‘atde kim fakī (11) olmaya , anda hayr yok . Ol ‘ilmde kim ‘amel olmaya , anda hayr yok , dedi . (12) Fuṣayl eydür : Beş nesne sa‘ādet nişānıdır . Evvel göñül yakınlığı , (13) İkinci dünyādan sakınmak , üçüncü dīnin saklamak , dördüncü Tañrıdan

(1) korkmak ve beş nesne dahil bed-bahtlık nişāndur . Evel gönül
 (2) katılığı , ikinci göz karalığı , üçüncü Tañrıdan korkmamak , dör-
 dinci (3) dünyā sevmek , beşinci 'ömür uzunluğu sevmek . 'Ömer
 ibni 'Abdu'lğariz eydür : (4) Ben korkaram , Tañrının 'ukūbetinden
 kim iblis 'aleyhi'l-la'neti (5) feriştelere ulusıydı . Bir kez secde
 buyurdu , etmedüğüün anı (6) mel'un ve merdud kıldı , kâfir oldu
 ve Âdem peygamber 'aleyhi's-selâm bir gün (7) buyruk şıdı ,
 uçmaktan sordu : İmdi biz günde bunca yazuklar işlerüz . (8)
 'Aceb bizüm hālümüz nite ola , dedi . İlāhî 'izzün ve celālün hakkı-
 çün (9) bizüm günāhumuza göre 'azāb kılmağıl , rahmetünden sen
 bizi ayırmağıl . Âmin yâ Rabbe'l- 'âlemîn . (10) Bābu ihdā selsüne
 fi'r-recā'i (11) Bilün kim mü'minün günāhı ne kadar çoğısa Tañ-
 rının rahmetinden (12) ümid kesmeye , nitekim Kur'ānda buyurdu :

49 لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

(13) Ve bilün kim ümide üç nesne gerek . Bir , Tañrının rahmetiyle
 yarlığanmasına ;

(1) ikinci, Peygamberüñ şefâat eylemesine ; üçüncü, kıyâmet gününde Tañrı (2) ta'âlânuñ önünde söyleyübilmege ve Hâk ta'âlâ Peygâmbere buyurdi kim (3) eyit kullaruma kim hakikat, ben yarlıgayıcı ve esirgeyici Tañrıyam . Nitekim (4) buyurdi :

⁵⁰ اَنْتَ اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
Ve Tañrı ta'âlâ eyitdi : Her kim baña (5) tevekkül eyleye , ben aña yeterem . Nitekim buyurdi :

وَمَنْ يَتَّقَ كُلَّ
عَلَى اللَّهِ فَمَوْحَسْبُهُ ⁵¹ (6)

Nitekim üç peygâmbere aña tevekkül eyledi , üçünüñ (7) dahı hâcetlerin revâ kıldı . Evvel İbrâhimi kâfirler oda atdı , (8) İbrâhîm Tañrıya tevekkül eyledi . Havâdan od üstine ine dururken (9) Cebrâ'il erdi . Eyitdi : Yâ İbrâhîm hâcetüñ var mı , dèdi . Vardur , illâ Cebrâ'il den degül , Celildendür , aña tevekkül eyleyem , dèdi . (11) Berrekâtında odı Tañrı ta'âlâ aña gül ve reyhân (12) eyledi . İbrâhîm selâmet kurtuldu . Nitekim buyurdi :

قَدْ يَا نَارُ كُوْنِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى ⁵² (13)
إِبْرَاهِيمَ

İkinci, Mûsâ peygâmbere haber eylediler kim

⁵⁰ Kur'an 15. sure - 49. ayet

⁵¹ Kur'an 65. sure - 3. ayet

⁵² Kur'an 21. sure - 69. ayet

(1) uş fir'avun çerisiyle erişdi deñiz katına geldi , dëdiler . Mūsā Tañrıya (2) tevekkül kıldı : Tañrım benüiledür , dëdi . Bize yol vëre , dedi . Nitekim (3) Kur'ānda buyurdi :

53 إِنَّ اللَّهَ مَعِيَ سَبِيحِينَ

Hak ta'āla ol tevekkül (4) berekātında deñiz içinden aña yol vërdi . Fir'avnı çerisiyle şuya (5) gark eyledi . Üçünci , Muhammed Muştafā şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem , Ebū Bekri Sıddıkıla kaçdılar . Mağāraya girdiler . Ebū Bekir eyitdi : Uş Ebū Cehil çerisiyle geldi , n'edelüm , dëdi . Muhammed Tañrıya tevekkül eyleyüp eyitdi kim

54 لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

(8) dëdi . Tevekkül berekātında ol çeri şerrinden (9) Tañrı anları bekledi . Rivāyetdür kim Peygāamber 'aleyhi's-selām eyitdi : (10) Her kim dilerse kim kavilerden ola , Tañrıya tevekkül kılsun . Her kim (11) hācetin Hakdan dilemese hergiz dilemekden kurtulmaya . Her kim tevekkül (12) Tañrıya kılsa , halka muhtac olmaya . Rivāyetdür : Peygāamberden 'aleyi's-selām (13) eyitdi : Her kime kim bela degse ve ol , Tañrıya tevekkül eylemese , halka

53 Kur'an 26 . sure - 62 . ayet

54 Kur'an 19 . sure - 40 . ayet

1) tayansa Hakk ta'ālā eydür : Ol kişinüñ göñlindeki hâcetler yolın
 (2) bağlayam ve ayağı yeri berkidem . Anı kendüzine meşgûl eyle-
 yem . Rivâyetdür (3) kim bir gün İbrâhîm Edhem Ka'beden gelür-
 di , yavlağ acıkdı . (4) Hiç yemege nesne bulmadı . Her vakt kim
 nesne gerek olsa Tañrı (5) vèrürdi . Ol demde vèrmedi . İbrâhîm
 eyitdi : İlâhî her vakt , (6) benüm rûzumı vèrürdüñ . Bu gün yavlağ
 bekledüñ . Benüm rûzumı ne sebebeden (7) yığduñ , dèdi . Hâtîfden
 âvâz geldi kim yâ İbrâhîm hemîşe (8) tevekkül baña kılurduñ ,
 rûzuñı vèrürdüm . Bu gün yarmağa kılduñ , (9) anuñiçün rûzuñı
 vèrmedüm , dèdi . İbrâhîm elin göncüğine urdı , gördi , dört yarmağ
 var . Götürdi , yabāna bırağdı . Ol sâ'at (11) aña rûzi hâzır geldi .
 Rivâyetdür kim bir kişinüñ üç yüz pāre (12) gümüş borcu vārıdı .
 Kāmu vilāyeti gezdi , dilendi . Hiç (13) kimse aña nesne vèrmedi ,
 tevekkül Tañrıya kıldı , iki rik'at

(1) namāz kıldı . Elin götürdi , du‘ā kıldı , eyitdi : İlāhî ben ‘âciz
 (2) kuluñ hâcetin senden artuk revā kılıcı yokdur . Benüm borcum
 yavlağ (3) katıdur , dēdi : Sen mēded kılğıl , ağladı . ‘Abdu’llah
 ibni Mübārek düşünde (4) gördi kim aña eyitdiler kim yā ‘Abda’llah
 fulān yērde , fulān kişinüñ fulān (5) kişiye üç yüz pāre gümüş
 borcu var . Örü tur , ilediver , dēdiler . Turu (6) geldi , üç yüz pā-
 re gümüş aldı , ol kişiye iletdi , vērdi , (7) eyitdi : Ey fulān , al uş
 bunı dahı ne vakt hâcetüñ olursa (8) baña degil , dēdi . Ol e-
 yitdi : Benüm Tañrımdan ne gileyüm var , anı koyam (9) sen-
 den tevaḳḳu^c kılām kim bundan evvel on kez ola geldüm , bir
 pul vērmedüñ . (10) Ben Tañrımdan tevekkül ēyledüm . Çalabum
 dün yarusında seni durguzdı , (11) anuñ hâcetini bitür , dēdi . İlāhî
 lutf u keremüñ birle bizi (12) tevekkül ehlinde kılvergil . Āmīn yā
 Rabbel- ‘ālemīn . (13) Bābu’s- s̄anī ve’s- s̄elsūne fi’l ictinābi
 mine’d- dünyā .

(1) Bilün kim Tañrı ta‘ālā Kur‘ân içinde çok yerde dünyâyı sıdı ,
 (2) şatdı kim dünyāya rağbet eylemeyesiz , ahirete rağbet edesiz . Ev-
 vel (3) eyitdi kim dünyānuñ metā‘ı arzudur . Nitekim Kur‘ānda bu-
 yurdi :

قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا

(4)⁵⁵

قَلِيلٌ

Dahı bir āyetde buyurdi :

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ⁵⁶

(5) Yā‘ni dünyānuñ dirliği degüldür , illā aldanmaklık metā‘ıdur dahı
 buyurdi kim (6)

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ⁵⁷

Yā‘ni degüldür , dünyā dirliği illā (7) oyundur . Rivāyetdür kim
 bir gün Peygāmbere hāzretine bir er geldi . (8) Eyitdi kim e’s-
 selamü ‘aleyküm yā Rēsula’llah . Peygāmbere ‘aleyk (9) aldı . Eyitdi :
 Bir kaç su‘ālim saña sorayım . Eyitdi : Şor . Bu dünyā ne nesne-
 dür , dedi . Eyitdi : Halk uyuriken düş gördüğü gibidür . Oyanacak nes-
 ne yok , dedi . Eyitdi : Ahiret ne nesnedür ? (12) Eyitdi halk biri-
 birinden seçilip kimi uçmağa kimi tāmuya varacak yerdür , (13)
 dedi . Eyitdi : Uçmak ne nesnedür ? Eyitdi : Uçmak ol kişilerin
 makāmıdır

⁵⁵ Kur‘an 4 . sure - 77 . ayet

⁵⁶ Kur‘an 3 . sure - 185 . ayet

⁵⁷ Kur‘an 6 . sure - 32 . ayet

(1) kim dünyā mālına ğarre olmadılar . Eyitdi : Tamu nedür ? Eyitdi : Tamu bir makāmdur kim (2) dünyāyı seven anda varısardur , dedi . Eyitdi : Ümmetüñ yêgregi kimdür ? (3) Eyitdi : Ol kişidür kim ihlāsıla tāʿat kıla . Eyitdi : Erlik (4) ne nesnedür ? Erlik oldur kim tāʿati şöyle kıla kim tamām (5) bir kişi yetdüğün ister gibi . Şordı : Bu dünyānuñ qararı ne kadardur ? (6) Eyitdi : Ol kadardur kim bir kārubānuñ öñi göçecek soñı dahı (7) göçmekde ne kadar eglenürse ol kadar ola , dedi . Bu dünyâyıla āhiretüñ (8) arası ne kadar ola . Eyitdi : Göz yumup açınca , dedi . Çün suʿalleri (9) şordı , cevābın işitdügi sāʿat ğāyib oldı . Peyġamber ʿaleyhi's - (10) selām Eyitdi : Bu Cebṛā'il size { ne } öğütler vėrdi . Resūl ʿaleyhi's - selām (11) Eyitdi : Bu dünyāda oluñ dünyādan sakınuñ ve Kurʿān okuñ , { Hāk } buyruğın (12) tutuñ hoşnūdlıġın isteñ ve cümle yazuklaruñ başı dünyāyı (13) sevmekdür ve kamu eylüklerüñ başı dünyāya raġbet eylememekdür ve kamu

(1) eylüklerin başı tevfiqdür ve Tañrıdan korkuñ ve tevfiķ isteñ
 (2) dedi . Hakīm eydür : Dünyā yıldırım gibidür , geçer ve göl-
 ge gibidür , döner . (3) Eylük yaz çemeni gibidür , döner tēz ve
 düş gibidür , geçer . Düşinde māl ve ni'met görür , (4) oyanur
 nesne bulmaz , mağbūn olur . Bir zāhide şordılar kim zāhidlik (5)
 ne nesnedür ? Eyitdi : zāhidlik dünyāya rāğbet 'eylememekdür dahı
 eyitdi (6) kim bu dünyāyı kamular sır , şatar , gerçek dērler , illā
 dünyānuñ (7) hüneri var . Evvel oldur kim nice geçirürseñ şöyle
 geçer , dedi . (8) İkinci oldur kim āhiretüñ azığı bunda düzilür ,
 āhireti dünyāyla alurlar , (9) dedi . İlāhī bize āhirete lāyık 'amel
 sen rūzī kılğıl . Āmin yā Rabbe'l - 'ālemīn . (10) Bābü's - sālis ve's
 - selsūne fi ma'rifeti'n - nefsi . (11) Bilün kim nefis üç dürlüdür :
 Evvel emmāredür , ikinci levvāmedür , üçünci (12) mutma'innedür .
 Nitekim Kur'ānda üçin dahı yād kıldı :

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ

(13)⁵⁸ بِالشُّوْعِ

dahı buyurdi :

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ⁵⁹

ve dahı buyurdi

⁵⁸ Kur'an 12 . sure - 53 . ayet

⁵⁹ Kur'an 75 . sure - 2 . ayet

يَاءُ يَهَا النَّفْسُ لِمَطْمَئِنَّةٍ أَرْجِي (1) ⁶⁰

‘alimler bunuñ üzerine çekişdiler . (2) Bir nicesi eyitdiler : Emmāre zālīm tendür , levvāme mukteşid tendür , mutma’inne (3) sâbık tendür . Bir niceler eyitdiler : Emmāre dünyādur , levvāme göñüldür , mutma’inne (4) cāndur . Bir niceler eyitdiler : Emmāre dünyādur , levvāme āhiretdür , mutma’inne (5) ölüm vaktıdur . Süheyl eydür : emmāre ten şehvetidür , levvāme hırşdur , mutma’inne (6) ma’rifetdür . Yahyā ibni Me’āz eydür : Kendü nefsumü bilmezem . Tañrım bilmezem . Vāsıti (7) eydür : Ten karanlukdur . Anuñ çırağı sırdur . (8) Ten karanluk içinde geçer . Bilüñ kim ādem kendüzini bilmek kulluğuñ bünyādıdır . (9) Kaçan kişi kendüzin bil-mese , Tañrı dahı bilmez ve kişi kendüzin bilmek nik - (10) bahtlıkdur , kendü tenin dahı yazukdan arıdur , tā’at birle ve ziyān-lu (11) lukdur ol kişi kim kendü tenin küfürden ve ma’şiyetden a-ritmaya (12) Fużayl eydür :

وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ

Dédüginüñ ma’nisi budur : Kendü (13) nefsünüzi öldürmemek ma’şiyet ve ğāfillık birledür . Res’ul hāzreti’s -

(1) selām eydür kim ġāzılık yēgregi kendü nefsiyle doķuş kılmaķdur , (2) nefis çerisin sımakdur , zırā kamu düşmanlardan nefis ķatı düşmāndur . (3) Hakīm eydür : Nefsün saña ikiden hālī de-
göl . Yā dōstdur yā düşmandur . (4) Eger dōst olursa sen anı
dünyāya bulaşmaķa komagıl , nitekim (5) buyurdı :

61

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ

Ma'nisi budur kim (6) küllü nefsin kazandugıyla tutudur . Ha-
yırdan ve şerden ne kazandıysa kıya (7) metde şorarlār . 'Abdu'llah
ibni Mübārek eydür : Edeb için de çok dürlü (8) söz söylediler .
Ben eydürem kim edeblerün başı kişi kendü kadrin (9) bil-
mekdür . 'Alī razıya'llāhu 'anhu eydür : Helāk olmaya ol kişi kim
kendü (10) kadrın bile . Ebu'l Kāsım Hakīm eydür : Bir kişinün
yüz hüneri olsa (11) bir 'aybı olsa anuñla dōstluk eylemeye .
Eger ol 'ayıbda kendüzin (12) görmekte olur , zırā andan ulu
'ayıb yokdur ve ol kişi kim kendü kadrın (13) bile . Ne kadar
'aybı çok olursa anuñla dōstluk eyleye . Yahya ibni Me'āz eydür :

(1) 'akıl sa'âdetdür . Benüm tenüm 'akılsızdur . Uçmak ebedligin , göñli sev (2) düğine vèrür . İlâhî cümle müsülmānları nefsi dileğinden sen bekleğil . Āmin . (3) Bābu'r - rābi'ü ve's - selsüne fi 'adāveti's - şeytān . (4) Bilün kim şeytān ādem oğlanınuñ ve mü'minlerün düşmānidur . Anı düşmān (5) bilmek gerekdür , nitekim Kūr'ānda buyurdi :

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ
فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا (6)⁶²

dahı bir yerde buyurdi kim ey ādem oğlanları saķınıñ (7) şeytān size fitne edip sizi aldamasun . Nitekim Ādem atañuzıla (8) Havva anañuzu uçmağdan çıkardı . Nitekim Kūr'ānda buyurdi :

يَا بَنِي آدَمَ
لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ (9)
الْجَنَّةِ

Veheb bin (10) münebbeh eydür : Bir zāhid İblisi gördi yā İblis ādem oğlanın (11) nite azdırursın , yoldan nice çıkarursın , İblis eyitdi : (12) Kankı kişi de kim üç nesne olsa ben anı yoldan tēz çıkaruram , dēdi . (13) Evvel oldur kim katı bahil ola , dēdi . İkinci , tēz kaçınğan olsa ; üçüncü ,

⁶² Kur'an 35 . sure - 6 . ayet

⁶³ Kur'an 7 . sure - 27 . ayet

(1) esrük olsa . Eger üç şıfatlu kişinüñ du'āsından ölü dirilür (2) olsa , ol benüm elümden kurtulmaz , dedi . Rivāyet kıldılar kim bir gün (3) İblīs 'aleyhi'l-la'ne Mūsā peygāmbere geldi , eyitdi : Yā Mūsā beni Tañrıdan (4) dilegil , tevbe kılayım . Eger tevbem kabul kılursa saña üç nesne öğredem kim (5) ādem oğlanlarınuñ tamudan kurtulması ola . Mūsā Tūr tağına varıcak (6) Hākıla münācā'at kıldı , İblīsi diledi . Tañrı ta'āla eyitdi : Yā Mūsā eyit , İblīse . Varsun ādemüñ gūrına secde éylesün . (8) Ben anuñ tevbesin kabul kılam , dedi . Mūsā bu haberi iblīse degürdi . (9) İblis eyitdi : Ol vakt kim cānı 'aklı ve heybeti vārıdı ve muşavveridi (10) étmedüm , gūrına dahı étmezem , dedi . Dahı eyitdi : Yā Mūsā üç nesne (11) kim öğredem dedüm . Evvel oldur kim bahıl olma kim bahıllık , iki (12) cihān eylugin gide-rür , bed bahtlık getirür . İkinci harām 'avratlardan (13) yırak olsunlar kim kankı kişi kim harām 'avrata baksa benüm andan

(1) yeg duzagım yokdur . Üçinci tēz kaķıgan olmağıl . Kim tēz kaķıgan (2) olursa ben anuñıla oyunlar oynaram , dēr , oğlanlar top oynadığı (3) gibi ‘İsa ‘aleyhi’s - selām bir gün bir çobana oğradı , eyitdi : Yā çoban , (4) niçün şehre gelmezsin , ‘ilm öğrenmezsin ? Çoban eyitdi : Ben altı (5) mes’ele öğrendüm , aña kana‘at eyledüm . ‘İsā ‘aleyhi’s - selām eyitdi kim ol (6) altı mes’ele nedür , eydiver , işideyim , dédi . Çoban eydür : Ta‘at göre (7) dururken ma‘şıyyet işlemeyem . İkinci , helāl görürken harām yemeyem . Üçinci , (8) gerçek variken yalan söylemeyem . Dördinci öğüt , naşihat variken (9) hasūdlık etmeyem . Beşinci baña ne şanursam , ayruga dahı anı şanuram . (10) Altıncı İblīs gibi düşmenüm variken ayruk kimseyi düşmen bilmeyem . İlāhī , şeytān (11) mekrinden emin kıl bizi ve cümle mü’mınleri , fażluñıla . Āmīn , yā Rabbe’l ‘ālemin . (12) Bābü’l hāmısu ve’s - selṣūne fī’r - rızā’i . (13) Bilüñ kim Tañrınuñ każālarına rāzī olmaķ , farīzadur . Nitekim Kur’ānda buyurdı :

(1) ⁶⁴ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

Dahı bir yerde buyurdi :

(2) ⁶⁵ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

Yā'ni her kim Tañrınuñ kazâlarına râzî olursa Tañrı dahı (3) andan râzî olur . Tañrı ta'âlâ eydür : Her kim benüm kazâlaruma (4) râzî olsa ben dahı andan hoşnûd olam ve her kim kâni⁶ olmasa ben (5) andan hoşnûd degülem , tamu içinde giriftâr kılam , dèdi . Rivâyetdür , Mūsâ (6) Peyğâmbir 'aleyhi's - selâm Hakkıla münâcât kıluriken eyitdi : Bâr-ı Hüdâyâ (7) kullaruñda kankı kuluñı sevmezsin düşmen tutarsın . Hakk ta'âlâ (8) eyitdi : Oı kişiyi tutaram kim baña töhmet eyleye , dèdi . Mūsâ eyitdi : (9) Hudâvend saña töhmet eylemek nice olur , dèdi . Eyitdi : Baña töhmet oldur (10) kim verdüğüme kanâ'at eylemeye , artuq nesne isteye , dèdi . Peyğâmbir 'aleyhi's - selâm eyitdi : Kankı kula kim Tañrı ta'âlâ hazreti hayr (12) dilese nişanı oldur kim verdüğüne kanâ'at ede , kazâsına râzî (13) olur ve kankı kul kim Tañrı ta'âlâ hayr dilemese nişanı oldur kim

⁶⁴ Bu ayet Kur'an'da bir kaç yerde birden geçmektedir :

52 . sure - 48 . ayet

68 . sure - 48 . ayet

76 . sure - 24 . ayet

⁶⁵ Bu ayet de Kur'an'da bir kaç yerde birden geçmektedir :

5 . sure - 119 . ayet

9 . sure - 100 . ayet

58 . sure - 22 . ayet

98 . sure - 8 . ayet

(1) v rd ğine kan 'at  ylemez ve kaz larına r z  olmaz . Peyg mber h zreti (2) h zreti 'aleyhi's - sel m , gözü k luriken ağzına bir ta  tokund  , kan rev n (3) oldu . Peyg mber 'alehi's - sel m ba ın kaldurdı , y  Rabbi ded  . Ta rı ta  l  eyitdi : Y  Muhammed şabr eylegil kim ben seni göre duram . (5) Nitekim Kur anda buyurdı :

66

فَاَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ بِأَعْيُنِنَا

Riv yetd r , M s  (6) peyg mbere 'aleyhi's - sel m ben  İsr il kavmi eyitdi kim Ta rıdan bize ey  amel (7) dilegil kim biz an  işle-yel m Ta rı bizden ho n d ola , (8) dediler . M s   alabdan dile-di . Ha  ta  l  eyitdi : Y  M s  eyit , anlara , (9) Benüm ta -dir me ve kaz laruma r z  olsunlar , v rd  me şükür eylesünler (10) ben anlardan ho n d olam . Riv yet kıldılar kim bir gün ' s  (11) peyg mber 'aleyhi's - sel m bir m btel ya oğradı , gördü kim el ayak (12) yok . Kuşlar an  burnile d rter ve o lancuklar an    send r r . Ol (13) d yim dudağın tebred r . Eyitdi : İ l h  ben  da-h  sen yaratdu  oda da-h 

⁶⁶ Kur'an 52 . sure - 48 . ayet . Bu ayet Kur'an 'da şu şekilde geçmektedir :

(1) göyündürürsen takdirüñiledür . Ben senüñ takdirüñe rāzī olmuşam , (2) hiç gileyim yokdur , dedi . ‘İsā sordı kim ‘ēy biçāre du-dağūñ (3) tebrenür , oğlanlara mı sögersin ? Ol eydür kim ya ‘İsā benüm ne işimdür (4) kim oğlanlara sögem . Benüm Çalabum kim beni yaratdı , nice kim baña takdir (5) kıldıysa ben aña rā-zīyam , dedi . ‘İsā andan gitdi , halvete geldi (6) Çalaba nāz u niyāz ‘eyledi , yalvardı , eyitdi kim ‘ēy ḥakīm , bu biçāre kuluñ (7) halin bakmadın göresin . El , ayak véresin , dedi . Ḥaḳ ta‘ālā ‘İsā (8) peygāmbere vahyi kıldı kim ol benüm dōstuma şorgıl . Ol dilerse (9) vérem , dedi . ‘İsā geldi , eyitdi : ‘Ey Tañrı dōstı el , ayak ister (10) miseñ ? Çalabum véreyim , dedi . Ol eyitdi : Yā ‘İsā (11) ben kulam , ol Çalabumdur . Ol nite dilerse ben aña rā-zīyam , dedi . (12) ‘İsā peygāmbere , yine Allāh ile münācāt ‘eyledi , eyitdi kim ‘ēy diñlemedin (13) işiden , saña aşkāre ve giz-lü birdür , bu biçāre sözi beyle , dedi .

(1) Hāk ta‘ālā eyitdi : Eger dilerse cānın alayım , uçmağa iledeyüm (2) ve eger dilerse tendürüst kılayım ve eger dilerse şol hāl içinde koyayım , (3) dēdi . Cevāb vērđi : Kankısın kim Çalabum dilerse eyle olsun , (4) dēdi . Yine ‘İsā nāz u niyāz eyledi . Hāk ta‘ālā eyitdi : Beni seveni ben (5) uş bu hālde dilerem , dēdi . Aña ‘ivāz dīdārım olısar , dēdi . Dāvud (6) peygāmbēr Zebūrında şöyle yazılmışdı kim sırat köprisin téz geçēn (7) çok çok ‘ışkıla yād kılan kişidür ve anuñ kazasına rāzı (8) vērđüğine kañā‘at ve şükür edenlerdür , dēdi . İbrāhim Edhem (9) bir kul şatun aldı . Aña şordı kim nice ta‘ām yērsin ? Eyitdi : (10) Ne kim sen vērürsin . Eyitdi : Nice ton giyersin ? Eyitdi : Ne kim (11) sen giyürürsin ? Eyitdi : Ne işlersin ? Eyitdi : Ne kim sen buyurursın ? (12) Aduñ nedür ? Eyitdi : Ne kim sen dersin , oldur , dēdi . Eyitdi : Yā senüñ (13) hiç ihtiyāruñ yok mıdur ? Eyitdi : kuluñ ne ihtiyārı ola , dēdi . İbrāhim

(1) Edhem kendüzin kınadı . eyitdi kim bu kadar 'ömrüñ içinde sen hiç bunun (2) gibi kulluk eyledüñ mi , dedi . Ebu'l Kāsım Hakkīm eyitdi : Kankı kişi kim Tañrınuñ (3) kazāsına rāzī olmasa annuñ eylüğünde hiç naşib yokdur (4) ve kankı kişi kim gönül dilegin istemez olur Kulluk oldur kim var olıcak (5) sadaka ve nafaka eyleye . Yok olıcak şükür ve kanā'at eyleye . İlāhī (6) kamu-muza kanā'at ve tevfiķ rūzī kılğıl . Āmin , yā Rabbe'l - 'ālemīn (7) Bābü's - sādīs ve's - selsūne fi'l yakīn . (8) Bilüñ kim yakīn üçdür , nitekim Kur'ānda buyurdi :

67 عِلْمُ الْيَقِينِ
(9) عَيْنُ الْيَقِينِ حَقُّ الْيَقِينِ
68

'ilmü'l - yakīn muhlislerüñdür . 'Ayne'l - yakīn 'ariflerüñdür . Hakkü'l - yakīn dōstlaruñdür . İlme'l - yakīn dünyāda bilmekdür . (11) 'Ayne'l - yakīn ölürken bilmekdür . Hakkü'l - yakīn ölümden sonra bilmekdür (12) ve mü'minler ihlāsıla dünyāda bildügi oldur kim Tañrıyı görmedin bilürler (13) ve birliğine inanurlar ve peygām-bere imān getirürler ve melā'iketihi ve kütübihi .

67 Kur'an 102 . sure - 5 . ayet

68 Kur'an 102 . sure - 7 . ayet

(1) Emr ü nehyi tutanlar , nitekim buyurdu :

⁶⁹ ^{بِأَمْرِ مَنْ يُدْعَىٰ بِالْغَيْبِ}
 dedi . Bir yerde dahi (2) haber verdi :
^{كُلُّ أَمْرٍ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ}

⁷⁰ Nitekim (3) buyurdu :
^{وَأَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَىٰ عَنِ الْمُنْكَرِ}

⁷¹ Ve 'arifler , 'ayne'l - yakîn (4) ölürken bildügi oldur kim dünyâda gizlûsin ve âhiretde makâmâtın (5) ve derecâtın hep sıralan bilürdi . Ölürken dahi Allâhu ta'âlâ didârın (6) gösterdi ve müşâhade şükrânesi , cânın pertâv êde didâr görmekdür (7) ve bilmekdür .

Nitekim buyurdu :
^{وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ}

⁷² ve döstlâr (8) ölümden sonra Hakku'l - yakîn bildügi oldur kim Allâhu ta'âlâ kendü (9) döstile 'sidretü'l - müntehâda sır geleccisin etdügin yer yüzinde bunlara ölümden (10) soñra bunlar vaşlat - ı Hâk oldılar . Hur u behişt derecâtı ve makâmâtı (11) kabul eylemediler . Didâra müstahak oldılar , didârın gördiler , didârın (12) bildiler . Rivâyetdür kim Resûl Cebra'ile sordı kim yakîn (13) ma'nisi ne demekdür ? Cebra'il eyitdi : Oldur kim işin Tañrıçün

⁶⁹ Kur'an 2. sure - 3. ayet

⁷⁰ Kur'an 2. sure - 285. ayet

⁷¹ Kur'an 22. sure - 41. ayet

⁷² Kur'an 75. sure - 22. ayet

(1) işleyesen Tañrıyı görmezisen Tañrı seni görür . Peygamber 'aleyhi's
 (2) - selām eyitdi : Benüm ümmetümün şalāhı ve zühdi yakın için-
 dedür (3) ve ümmetümün bahılı tolu 'amel içindedür . Süfyān-ı Sev-
 rī eydür : Yakın (4) oldur kim Tañrıya töhmet etmeyesin . Ni-
 tekim Tañrıdan hayr u şer gelürse (5) rāzī olasın . Fethi Mūşulī ey-
 dür : Mekke yolında , beriyyede giderdüm . (6) Bir genc oğlan gör-
 düm , giderdi , eyitdüm : Yā oğlan bu seferi saña buyur (7) madı .
 Niçün gidersin , dēdüm . Oğlan eyitdi : Yā ata , kocalar nice va-
 rursa (8) nā-resideler dahı şöyle varur , dēdi . Eyitdüm : Yā oğ-
 lan yol ırak , (9) sen za'fī , dēdüm . Eyitdi : Benden ayağum teb-
 retmek andan iletmek . (10) dahı eyitdi : Kur'anda buyurdi :

وَالَّذِينَ جَاءُوا فِينَا لِنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

73

(11) Eyitdüm : Yā oğlan hiç azıguñ yok . Eyitdi : Her kanda
 kim olursam (12) acıgıcak baña aş , etmek vērür , suşarsam şu vè-
 rür . Benüm yakınüm baña (13) aş şu yeter , dēdi . baña eyitdi :
 Aduñ nedür , dēdi . Eyitdüm : Fethi Mūsılī .

(1) Eyitdi : Seni bir dōstuñ evine okısa azıguñ aparıcak , ol dōsta
 (2) Yā saña hoş gelür mi , dēdi . Eyitdüm : Yok . Ėmdi ben dahı
 ol dōstum (3) evine azıgum tuta varmağa utanıram , dēdi . Baña e-
 yitdi : Senüñ (4) yakıñüñ za'if imiş , dēdi . Rivāyetdür kim bir
 'avrat beriyyede (5) ekin ekmişidi . Tolu oğradı hiç nesne kıomadı .
 Ol 'avrat (6) eyitdi : İlāhī benüm ümidüm sañadur , rızkıum sen-
 dendür , dēdi . Anuñ (7) yakını berekātında Tañrı ta'ālā , bir ulu
 begüñ göñline şöyle bırakdı (8) kim aña yüz Mısrı altun vērdi . İm-
 di kimüñ kim yakını (9) varısa şöyle olur . İlāhī bizi dahı ya-
 kınlu kılgıl . Ėmin , yā Rabbe'l - 'ālemin . (10) Bābü's - sābi' ve's -
 selesün fi'n - naşihatı . (11) Bilün kim peygāmbere 'aleyhi's - selām üç
 keze degin eyitdi kim dīn (12) naşihatdür . Eyitdiler : Yā Resūla'l-lāh
 naşihat nedür ? Eyitdi : Müsülmanlara (13) dīn yolın kılavuz-
 lamaqdur , Tañrıyı bildürmekdür , dēdi . Peygāmbere

(1) ‘aleyhi’s - selām peygāmlere ve kitāblara ve ferīştelere ve kıyāmet gününe (2) ve hayra ve şerre inanmağdır, dedi ve kamu halka eylük dilemekdür, kendüye (3) diledügi gibi . Resūl eyitdi : Bir biriñüzile düşmen olmañ ve birbiriñüzile (4) kardaş oluñ . Birbiriñüzden bızār olmañ ve birbiriñüzile küsülü (5) olmañ üç güne degin gerek kim şafalaşasız ve ‘özür dileşesiz (6) ve kankı kişi kim bu üç günden öñdin söylerse küdüratı göñlinden (7) çıkarursa uçağmağa öñdin ol gire , dedi . Rivāyetdür kim Mūsā (8) peygāmler ‘aleyhi’s - selām , Hākıla münācāt kılurdu bir eri gördi (9) kim ‘arş gölgesinde oturur . Mūsā eyitdi : Bār Hudāyā⁷⁴ bu kimdür ? Eyitdi : (10) Bu şol kişidür kim dünyāda kimseye hased eylemedi ve gaybet (11) söylemedi . Göñlinde bir sāt kin tutmadı . Muhammed ibni Ka’b (12) eydür : Üç nesneyi kimse hakkında söylemegil , revā degüldür ve eger işlerseñ (13) kendü hakkında işlemiş olasın . evvel zulm eylemegil kim kendü nefsüne

⁷⁴ Bu kelime metnimizde kuralı olarak bu şekilde yazılmıştır .

(1) kılmış olursın . nitekim Kur'ānda, buyurdu :

75

إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ

(2) İkinci kavı eyleyip kavlüñüzden dönmek kendü nefsüñüze döner . Nitekim (3) Kur'ānda buyurdu :

76

فَمَنْ نَكَتَ فَإِنَّمَا يَنْكُتُ عَلَى نَفْسِهِ

Üçüncü mekr ü (4) hile eyleme kim kendü nefsüne etmiş olursın . Nitekim Kur'ānda buyurdu :

77

وَلَا يَحْقِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ

Rivāyetdür kim İblīs 'aleyhi'l-lā'ne (6) bir gün Fir'avn kapısına geldi , kapuyı kağıdı . Fir'avn yalañuz (7) otururdu , eyitdi : Kimsin ? Eyitdi : Eger sen Tañrımısañ kapuya (8) geleni bileydüñ . Fir'avn bildi kim İblisdür . Yā mel'un (9) içerü gir , dedi . İblīs içerü girdi . Katına geldi Fir'avn eyitdi : (10) Yā İblīs hiç dünyāda biz ikiden mel'un var mıdır , dedi . İblīs (11) eyitdi : Vardur . Fir'avn eyitdi : Kimdür ? İblīs eyitdi : Benüm bir dōstüm (12) vardur . Senden anı yēgrek severidüm . Nite kim buyurursam işlerdi . Kōnşı (13) sinuñ bir inegi vardı . Ol inegüñ südinden dōstıma dahu verürdi .

75 Kur'an 10 . sure - 23 . ayet

76 Kur'an 48 . sure - 10 . ayet

77 Kur'an 35 . sure - 43 . ayet

(1) Bir gün ol dōstıma eyitdüm : Sen benüm hiç sözüüm şıduğūñ yok . (2) İmdi sen dahı benden ne dilersin , dile vēreyim , dedim . Eyitdi : Dilegüm (3) oldur kim konşumuñ inegin öldüresin kim benüm inegüm yokdur , (4) anuñ dahı olmasun , dedi . Hased ēyledi . Ben eyitdüm : Saña bēş inek vēreyim , anı ko , dedüm . Eyitdi : Baña ol bēş inekden ol bir inegi öldügi (6) yēgrekdür , dedi . Fir'avn eyitdi : Bildim kim ḥasūdliğı biz ikimüzden (7) dahı mel'uniregimiş . Bir zamanda üç ḥasūd bir yere cem' oldılar . Birisi (8) eyitdi : Hiç kimseye eylügüm degdügin dilemezim . Birisi dahı eyitdi : Ben de biregü (9) biregüye eylük ēyledügin dilemezim . Üçinci eyitdi : Baña hiç kimse eylük (10) ēyledügin dilemezim , anuñıla düşman olurım . İlāhī bizi kamu mü'minlerilen (11) ḥasūdlikdan beklegil . Āmin , yā Rabbe'l - 'ālemin . (12) Bābü's - sāminu ve 's - seṣsüne fi't - tevvābi . (13) Bilüñ kim Tañrı ta'ālā alçak gönüllü kulları sever ve tekebbürleri .

(1) sevmez . Nitekim Kur'ānda buyurdu :

75 إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُتَكَبِّرِينَ

Hak ta'ālā (2) Muhammede 'aleyhi's - selām eyitdi kim sen mü'minlere alçak göñüllü olgıl . (3) Nitekim buyurdu :

76 وَانْخَفِضْ جَبَاهَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

Peyğamber 'aleyhi's - selām (4) Eydür : Her kişinüñ boynunda iki zencir var . Birisinüñ ucu yedi (5) kat gökdedür ve birisinüñ ucu yedi kat yerdededür . Her kim (6) alçaklık ederse yokuşu zenciri çekerler , ol kulluk içinde (7) olur ve 'aziz olur ve her kim tekebbürlük eylese aşağı zenciri (8) çekerler ol kul halk içinde hakir olur . İmdi ne bahtlıdur (9) ol kişi kim anuñ göñli alçak ola , yoksulları göricek esirgeye (10) ola ve anlara şadağa ve nafağa vürür ola ve 'âlimleri ağırlaya ve çok (11) sözlü olmaya . Hâtim eydür : İlâhî rûzigârumuz 'âlimlerinüñ ve pâdişah (12) larınuñ göñüllerini ârâste kılvergil . Fuẕayl eydür : Zâhidler var kim (13) göñülleri fir'avn göñli gibidür . İlâhî biz kullarıñ göñlin sen yumuşak ve alçak

75 Kur'an 16 . sure - 23 . ayet

76 Kur'an 15 . sure - 88 . ayet

(1) kılıvergil, fazluñla ve 'ināyetüñile . Āmīn yā Rabbe'l - 'ālemīn
 (2) Bābu't - tāsī'u ve selsüne fi'l - hilmī . (3) Bilüñ kim ḥalīmlik
 Tañrı ta'ālānuñ şıfatıdır , ntekim Qur'ānda buyurdı : (4)

77 إِنَّ اللَّهَ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا
 Hak tāālā İbrāhīmüñ ḥalīmliğin (5) añdı . Nitekim eyitdi :

78 فَاغْفِرْ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ
 ve Peygāmbere eyitdi kim (6)

ve 'Ayişetü raziya'llāhu 'anhā eydür : Resülün şıfatı (7) İncil i-
 çinde yazılmışdır kim dili tatlu, göñli rahīm nefsi selīm , yavuzluk
 (8) edenlere hiç yavuzluk etmedi . Diliyle kimsenün göñlin incit-
 medi (9) urağutlarından kimsesin yatlu dutmadı , berāber tutdı . Hid-
 metkār (10) larına yavuz söz söylemedi . Aña kın tutanlara yatlu
 söz söylemedi . (11) Resül 'aleyhi's - selām eyitdi : Kaķımaķ imānı
 harāb kılur . Yaḥyā (12) ibni Me'āz , 'İsā peygāmbere şordı kim
 Tañrınuñ kaķıduğın (13) ne giderür ? Eyitdi : Kaķı kıl kim kaķı-
 duğın giderür , Tañrı ta'ālā ol

77 Kur'an 17 . sure - 44 . ayet

Kur'an 35 . sure - 41 . ayet

78 Kur'an 9 . sure - 114 . ayet

(1) kıldan hışmın savar ve eydürler kim hilm üç dürlüdür . Hilm - i
 (2) zālīmān ve hilm - i muktaşidan ve hilm - i sâbıkān . Hilm - i zālīm-
 limler oldur kim (3) âşikāre gönli kinin giderür , 'afv kılur . Muk-
 taşıdılar hilmî oldur kim (4) yavuzluk edenün eylügin ister ve hem
 suçın dahı bağışlar . (5) Sâbıklar hilmî oldur kim yavuzluk eden-
 nün tevfiğin ister . Nitekim (6) 'Ömer ibni Hattābuñ bir kulu varıdı .
 Emire'l - mü'minin Tañrı ta'ālā (7) Kur'an içinde buyurdı :

وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْحَافِينَ عَنِ النَّاسِ⁷⁹

(8) Dēmedi mi ? 'Ömer razıya'llāhu 'anhu eyitdi : Suçuñ 'afv kıl-
 dum , dēdi . Ol (9) kul eyitdi :

وَاللَّهُ يُحِبُّ الْحَسَنِينَ

Dēmedi mi ? 'Ömer razıya'llāhu 'anhu eyitdi : (10) āzād kıldım seni
 dēdi . Hikāyetdür kim Nevşirvān - ı 'Ādil bir kulına kaķıdı . Ol kul
 üç biti eline vērde . Evvel bitide yazılmışdur kim (12) hışmuñ gi-
 der , Tañrı degülsin dēyü , andan ikinci bitide yazılmışdı (13) kim
 rahmet , üçüncü bitide yazılmışdı kim Tañrınuñ kullarını Tañrıya ko ,
 dēyü .

⁷⁹ Kur'an 3 . sure - 134 . ayet

(1) İlāhî bizi kamu mü'minlerilen halîm gönüllülerden eylegil . Ā-
mîn , yâ Rabbe'l - 'âlemîn . (2) Bâbü' erba'üne fî ma'rifeti'l -
'uyûb . (3) Bilûn kim kişi kendü 'aybını görse gerek , ayruklar
'aybın gözetmemek gerek (4) ve kimseye yavuz endîşe kılmamak
gerek . Nitekim Kur'ânda haber verür :

(5) 80

Peygamber 'aleyhi's - selâm eydür : (6) Kişiler vardır kim kendü gö-
zindeki diregi görmez , ayruklar gözindeki (7) çöpi görür . İmdi ne
bahtlıdur , ol kişi kim kendü 'aybına meşgûl (8) ola ayrukları gö-
zetmeye , dedi ve bilûn kim

81

(9) iki kişi hakkında geldi ve anuñ hikayeti oldur kim peygamber
'aleyhi's - selâm (10) kaçan gazāya varsa iki kişiye bir yohsul ısmar-
ladı . Selmān-ı Fārısıyi (11) iki kişiye ısmarladı , anlara tapu ey-
leye ve ta'am anlardan yeye . Ol iki (12) kişi Selmānı öñdin
veribidiler kim vargıl biz gelince aş bişürgil (13) Selmān od ye-
rine geldi uyku aña gālib oldu uyıdı , aş bişürmekden ... 82

80 Kur'an 49 . sure - 12 . ayet

81 Kur'an 49 . sure - 12 . ayet

82 Metnimizde hikaye burda yarım kalmıştır .

(1) oruç tutsaңыз kim gevdeңыз aruk ve za'if olsa ve ol (2) kadar namāz ve fa'at kılsaңыз kim ayaklarıңыз şişse ve belünüz (3) yay gibi bükilse size hiç aşısı yoktur, tā harāmdan perhīz (4) kılıp yigünmayınca İlāhī 'ināyetün ve keremün fa'atün sen rūzi (5) kılğıl, imānumuzu şeytān - ı la'in mekrinden sen beklegil ve (6) dīdāruñdan maḥrūm komağıl. Āmin yā Rabbe'l - 'ālemin . (7) Bābü's - sādīs ve erba'üne fī şıfat - i uçmak⁸³ (8) Bilün kim uçmağı Hāk ta'ālā sekiz kapulu yarattı ve her kapudan (9) kapuya kırk yıllık yoldur . Kaçan kim Tañrı ta'ālā mü'minleri (10) uçmağa girmek buyursa anca halk kim kapulara sığışmaya ve kapu (11) halkası çıñraya ve kapusu ıkşaya . Uçmak şıfatın bilün kim (12) Hāk ta'ālā dört uçmak yarattı . Nitekim buyurdu :

وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ

(13)⁸⁴

ve dahı buyurdu :

وَمِنْ دُنَيْمًا جَنَّاتٍ

Tañrı 'azze ve celle

⁸³ Bu kısımda Türkçe kelimeyle Farsça tamlama yapıldığı görülmektedir .

⁸⁴ Kur'an 55 . sure - 54 . ayet

⁸⁵ Kur'an 55 . sure - 62 . ayet

(1) bu dört uçmağı birisi cennetü'l-me'vâ, ikinci huld, üçüncü na'imdür (2) dördüncü firdevs, bu dört uçmağlar içinde anca uçmağlar yarattı kim (3) eger yedi kat göği ve yedi kat yeri pāre pāre kılsalar (4) her pāresi haşhaş deñlü olsa anuñ sağışınca uçmağ yarattı. (5) Belkim dahı artuğ yarattı ve her uçmağuñ geñligi yedi kat (6) gökden ve yedi kat yercedür. Uçmağuñ ırmağları şıfatı : (7) Hak ta'ālā uçmağ içinde dört ırmak yarattı : Biri süci (8) ırmağı, birisi bāl ırmağı, birisi süd ırmağı. Nitekim buyurdu :

(9) فِیْهَا أَنْهَارٌ مِّنْ مَّاءٍ غَیْرِ اْأَسْنِ وَأَنْهَارٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ یَتَغَیَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ

(10) مِّنْ حَمْرٍ لَّدَّةٍ یَّشَارِ بَیْنَهُمْ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّیٍّ

86

dahı hiç

(11) ev, hiç köşk, hiç saray, hiç çardak ve hiç oturacak (12) yer yokdur kim, ol ırmağlar andan akmaz ve hergiz eksilmez. Kevser (13) suyu şıfatı. Hayať içinde aşı uçmağdandır, dediler ve bizim

(1) Resûlümüzün köşki altında çıkar , akar . Uçmak içinde ol arhuñ
 (2) genişliğin Tañrıdan artuk kimse bilmeye ve anuñ şuyı kıardan şa-
 vuğırak , (3) baldan şirinirek ve müşkden yumşağırakdur ve anuñ
 (4) çakıl taşı kamu kızıl ya'kutdandır ve yeşil zeberceddendür ve
 la'l ü (5) mercandandır ve ak incidendür . Ol şuyun köpüğü ak ı-
 pardandır (6) yerinün toprağı kâfûrdandır ve nesne var ol şuda
 kim hiç (7) kimse şıfatın vaşf étse olmaya . Uçmak ağaçları şı-
 fatı : (8) Hâk ta'ālâ uçmakda ağaçlar yarattı . Ol ağaçların öz-
 değı (9) kızıl altındandır ve yaprağı zümrütdendür ve ol ağacın
 köki gümüşdendür ve anuñ budağı yeşil zeberceddendür ve yemişi süd-
 den (11) ağırakdur ve tadı baldan tatlırakdur ve müşkden yumu-
 şağırakdur (12) ve ol yemişün derisi ve süñüğü yokdur . Eger uç-
 mak tağları yemişin (13) arzulasa ağaca yakın varmadın ve kim-
 seden dilemedin gönline

(1) düşdükde kankı yemiş hoşrak gelse şol sâ'at ol yemiş uça uça (2) gele öñine kona , nice gerekse yeye . Bākisi uça uça yē-rine vara . Tañrınuñ (3) kudreti birle hiç eksilmez ola . Eger ö-rü tururken ve eger otururken (4) arzūlasa gele ve eger yaturken arzūlasa tudagı üzerine gele . Tūbā (5) ağacı şıfatı : Haq ta'āla uçmakda bir ağaç yaratdı . Ol ağacuñ (6) adı Tūbādur ve hiç ev ve hiç sarāy ve hiç yer yokdur kim uçmakda (7) anuñ bir bu-dagı ol yere degmez ve ol ağacuñ aşlı bizüm Reşūlümüz (8) köş-kindendür . 'Aleyhi's - şalātü ve's - selām ol ağacuñ yemişi kamu hūl-le (9) tonıdur ve tācdur . Nesneler var ol ağaçda bitmiş kim hiç gözler (10) görmedükdür , kulaklar işitmedükdür ve ol ağaçlar üze-rine kuşlar öter (11) kim dürlü ünilen kim kaçan kim her uç-maklık öten kuş etin arzūlasa ol kuşlardan (12) birisi uça uça ge-le öñine düşe yarusı bişmiş ve yarusı süklünmiş (13) ola . Ne dilese yeye , hiç eksilmeye . Hürü'l - 'ayınlar şıfatı : Tañrı 'azze ve celle

(1) kırnaqlar yaratdı . Bunlara *hürü'l* - 'ayın dërler , ayaklarından dizine değin (2) taze za'ferândandır , dizlerinden göğse değin aķ yıpardandır , göğsinden (3) boyunlarına değin 'anberdendür , boyunlarından başlarına değin kâfûr (4) dandır . Görklü yüzlülerdür . Eger bunlardan birisi dünyāya baksa güneşüñ (5) nûrı belürmeyeyidi . Karanlık geceyi aydın êderdi ve bularuñ (6) uykusu olmaya . Dürlü kılınçları erine êyleye ve dürlü nâzlar êyleye (7) ve 'itâb êylemeye ve günücülük êylemeye ve hayz olmaya ve burunları şuyı (8) aķmaya ve yabāna oturmaya ve hiç bularuñ mihrince şöhet kılsa gitmeye (9) *bikr ola* . Hoş hûlu , görklü yüzlü , tatlu sözlü ola . Erinüñ (10) gönlin hergiz ağırtmaz ola ve zahmet êtmez . Şirîn sözlü , görklü kılınçlu (11) ola ve uçmak sarāyları şıfatı . Ve uçmakda dürlü dürlü şarāblar ola . Birisi şarābe'n - tahûr , ikinci kevser , üçinci süddür , dördinci bāl , beşinci (13) selsebîl , altıncı , zencebîl , yedinci kâfûr , sekizinci tesnîm , tokuzuncı

(1) tahūr , onuncı rahik ola ve bu şarāblar altun gümüş şağraklarılan ola . (2) Ol şarāblar eyle sāfī ola kim şağraklardan dışra balkıyu dura . Her kim ol (3) şarāblardan içse 'aklı bilüsi artuğ ola , 'azālārdan hiç birisi (4) ağrımaya ve bir niçenüñ sākisi kahrūmān ola ve bir niçesinüñ vildān ola . Nitekim Kur'ānda buyurdu :

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ

87

Bir niçesinüñ gilmān ola . (6) Nitekim buyurdu :

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكَنُونٌ

88

(7) ve uçmak tahtları sıfatı : Ve bularuñ oturmağı ol taht üzerine ola . (8) Kondurma incü la'l ve yā'kūt ve zümürriüd ola . Ol tahtlar üzre döşekler kalınlığı anca ola kim , eger bir karga toğduğı gündən kariyınca (10) uça ol döşeklerüñ üstine ermeye yaşdukları sıfatı : Tañrı ta'ālā yaşduklar (11) yaratdı taht üzerine ve taht yarusına degin gemişik durur , kıvıllı (12) altundan ve kondurma incüden ola ve perdeler aşılı durur , nūrdan (13) ve dahı nūrdan hücreler içinde olalar , dışra çıkmayalar ve sökel olmayalar

87 Kur'an 76 . sure - 19 . ayet

88 Kur'an 52 . sure - 24 . ayet

(1) ve hergiz ölmeyeler ve kamu emekden ve kaygudan ve sayrılıkdan kurtulmuş (2) olalar . Degme bir kişiye uçmakta yetmiş (3) çanak aş vereler , altun çanaklar içinde ola . Degme çanakda dürlü (4) dürlü aş ola . Degme loğma kim alsalar tadı dürlü dürlü ola . Hiç (5) nesne bularuñ göñlinde olmaya illā Tañrı dīdārı ola : Tañrı ta‘ālā (6) eyide bunlara kim : Yā kullarum ne kim Kur’ānda va‘de kıldum , vërdüm dëdüm mi ? Bunlar eyide kim vërdüñ dëyeler , dahı şol nesne kim bizüm ‘aqlumuz (8) érmezdi , fehmümüz hiç bilmezidi , ol nesneleri vërdüñ , dëyeler . Yine eyide (9) kim hiç dahı nesne var mı kim , dëdüm , vërmedüm ? Bunlar eyideler kim yokdur . Üç kez Tañrı ta‘ālā kullarına şora , andan bunlar eyide kim (11) şol meger kim dīdāruñ gösteresin , dīdār va‘de kılduñdı dëyeler . (12)

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ

dëyeler yā Allāh göster dëyeler . (13) Tañrı ‘azze ve celle bunlara dīdārın erzānī kıla arzuların bulalar ,

(1) maşşūdlarına erişeler , hisābsız şükr 'edeler . İlāhī bize kamu mü'minlere naşīb eyle . (2) Bābü's - sādese erba'üne fī tamu sıfatı . (3) Enes ibni Mālik razıyā'llāhu 'anhu rivāyet kıldı kim , bir gün Resūl (4) 'aleyhi's - şalātü ve's - selām otururdu . Cebrā'il 'aleyhi's - selām Resūl katına (5) geldi . Hiç anuñ gibi geldiği yo-ğıdı . Beñzi şararmış , göñli melül (6) geldi . Resūl 'aleyhi's - se-lām Cebrā'ile sordı kim beñzüñ şararmış , (7) göñlün melüldür . Ne haldür , dedi . Cebrā'il eyitdi : Yā Resūla'llāh (8) uş bu şa'at kim saña geldüm . Tañrı ta'alā bir zebāniye buyurdu : (9) tamuya urdu . Anı gördüm , hālden hāle döndüm . Yā Resūla'llāh revā (10) olmaya kimseye kim tamudan emīn görmeyince , ayruķ nesneye bak-sa olmaya , dedi . (11) Pes Resūl eyitdi : Tamu sıfatın eyitgil dedi . Cebrā'il eyitdi : (12) Bilgil tamuyı yaratduķda buyurdu kim biñ yıl kızdurdılar . Kızarınca (13) yine biñ yıl kızdur-dılar . Aġarınca yine biñ yıl kızdurdılar , kararınca dahu

(1) ol vaktiden berü bir sâ'at fârig olmaz yandurmağdan , günden (2) güne qarası arta durur . Tamu odınuñ hiç yahtısı olmaz . Ol (3) Tañrı hakiçün seni haq peygâmbar vëribidi . Eger tamu halkıçün (4) yaratduğı tonlardan bir ton dünyâda asa kosalar kamu dünyâ içindeki (5) yerler kapkara olayıdı . Eger ol zencirler kim bedbahtlarıçün yaratdı , (6) birin dünyâ tağları üstine kosalar kamu tağlar şu olup yedi kat (7) yer dibine varaydı . Eger bir tamu ehlin mağribde kınasalar maşrıkdakiler kamu (8) anuñ heybetinden ve anuñ yalıñından öle erdi ve anuñ ıssısı yavlak (9) başlar çokradur ve anuñ şarabı kamu şaru şu , irin gibidür , oddan (10) tonu kamu oddandur , tikilmiş durur ve ol tonuñ yedi terki ola . (11) Degme terk bir levn 'azab kılalar , dedi . Ümmetüñ tamu korkusından (12) emîn olsun , yâ Resûla'llâh . Âmin yâ Rabbe'l-âlemîn (13) Bâbü's - sâminü erba'üne fî şıfat - ı Resûl 'aleyhi's-selâm .

(1) Anuñ hulkı kılınıcı sıfatı : Hvāce imāmdan şeyhü'l - islāmi Ebu Naşri (2) Ahmed ibni Muhammed ibni Hamadāni'l - Ceddādi rahmetu'llāhi 'aleyhi işitdüm kim , (3) ol eyitdi kim bir nice kitāblarda okıdum kim Dāvūd 'aleyhi's - selām bir gün (4) münācāt kıldı , eyitdi : Yā Hudāyā ben Tevrātda bir nūr gördüm , balkı-yu (5) durur . Ne vakt kim ol āyeti okısam , benüm mihrābum titrer ve gönlüm sev (6) gülü ve mescidim aydın olur . Yā Rabbi , ol ne nūrdur , dedi . Tañrı (7) ta'ālā eyitdi : Yā Dāvūd ol nūr , Muhammed nūridur , 'aleyi's - salātü ve's - selām . (8) Bilgil kim dünyayı ve āhireti anuñiçün yaratdum . 'Arşı ve kürsiyi ve levh ve kalem , (9) bu tokuz felek kamu anuñiçün yaratdum dedi . Andan Dāvūd ünün tartıp (10) eyitdi : *la ilāhe illallāh Muhammedü'r - resūlu'llah* , dedi ve havādaki kuşlar (11) ve kamu cāneverler ve gūrdaki ölüler kamu aña cevap vërdiler : Rāst (12) eyitdün yā Dāvūd dediler . Andan soñra kankı vakt kim Tevrāt yā Zebūr (13) okur olursa , evvel *la ilāhe illallāh Muhammedü'r - resūlu'llah* dërdi , andan

(1) okırdı dahı ol Muhammede Muhammed - i Emīn dērlerdi . Hergiz haça (2) tapmadı , hergiz bor içmedi ve hergiz ziyān etmedi ve kimse mālın (3) yemedi . Güç üzre cūmerd idi . Yüzi aydan görklüyidi , dek tebessüm (4) kılurıdı ve ay gün nūrluyıdı . Öykelenmezidi ve kibir dutmazıdı (5) ve yaramaz söz söylemezidi . Edeb kāmıyıdı , hayā ma'deniyidi . Pīrleri (6) ulu tutarıdı , gicilere rahm kılurıdı . Nefy dahı Resūlūñ mu'cizātı (7) şıfatıyıdı . İmdi , bilgil kim degme peygāmbere bir mu'cizātı (8) varıdı . Mu'cizāt birlen peygāmbere maḥşūşıdı . Nitekim Nuḥuñ (9) mu'cizātı tūfāndı , Mūsā mu'cizātı 'asāyıdı , 'İsā mu'cizātı (10) ölü diriltmekdi . Degme peygāmbere mu'cizāt vērđi , ammā bizüm Resūlümüzüñ (11) her 'azāsınuñ bir mu'cizātı varıdı . Eger kamusun e-yitsem kitāb (12) uzun olurıdı . Resulūñ başı mu'cizātı böyleyidi kim her kimüñlen (13) otursa anlaruñ başından bir karış artukıdı . Ne kadar boylu olsa ,

(1) bir  arış arukıdı dahı y  rken Res l  n başına güneş degmezdi . (2) Bir p re ak bulut anu n başı üzerinde gölge  ylerdi . Her  anda (3) varsa anu ıla bile varurdi ve kendünün gölgesi yöre düşmezdi (4) ve gözleri  arşusından nice görürse  aka-binden dahı öyle görürdi . (5) Uyanuğiken nice görürse uyuriken dahı öyle görürdi , dahı perde (6) içinde ne kim olsa d şra-dan dahı anı görürdi . Nitekim bir vakt (7)  avrat alıardı .  Aişeyi verbidi . G rmegi  n  Aişe anı içerü (8) eve giv rdi , gördi . D şra geldi , eyitdi kim y  Res la  l h anca (9) g r kl  d g l , dedi . Res l eyitdi : Nite g r kl  degüldür kim sen anu n (10) ol şol ya ağındaki be i gördün anı gizled  n , dedi .  Aişe (11) eyitdi : Y  Res la  l h , senden hiç nesne gizlemek olmaya , dedi (12) ve  ulağı mu cizatu . Uy uda oyanuğdağı gibi işid rdi . Bir gün (13) bir c h d Res l  atına geldi , eyitdi : Y  Eb  l  asım sağa nesne

(1) şorayım . Eger cevāb vērseñ saña girtüneyim , dēdi . Resūl (2) eyitdi : Bu kavı üzre tanuķ oluñ , dēdi . Tanuķ oldılar . Resūl eyitdi : (3) Şorgıl , dēdi . Cühūd eyitdi kim peygāmberlık ‘alāmeti nedür ? Resūl (4) eyitdi : Peygāmber uyur göñli uyumaz , dahu peygāmberler uyur olsa , (5) ne söz söyleseler , anı işidür . Anuñ su-āline cevāb vērdi . Cühūd (6) müsülmān oldı . Resūlün eli mu‘cizātı oldur kim bir vaktde ğazāya (7) varmışıdı . Namāz vakti erişdi . Hiç kimsede su bulunmadı . Halkuñ (8) vārına şordılar . Anca şu bulundu kim Resūle yetince , Resūl ‘aleyhi’s - selām (9) elin ol suya sokdı . Ol suyu deprettdi . Andan eyitdi : Gelüñ , (10) ābdest aluñ , dēdi . Geldiler , ābdest aldılar . Kamu aşhābına⁸⁹ yetdi . (11) Anuñ ayağı mu‘cizātı oldur kim , Cābir ibni ‘Abdullah eydür kim ölmüşidi , atam . (12) Borcı öküş kaldı ve bizüm hurmāmız dahı az bitdi , borcumuza yetmezdi , (13) bize yemeklik hiç yoğıdı . Resūl ‘aleyhi’s - selām katına vardum ,

⁸⁹ Metnimizde bu kelime *ashabeye* şeklinde yazılmıştır . Aslının *ashabına* ya da *sahabeye* olması gerekirdi .

(1) halümi söyledüm . Resûl tûrdı , benümile hurmalığa geldi ve hurma dërilmış (2) yigılı tûrurdu . Ol yigını bir kez yörendi . Baña eyitdi : Var borçlularuñ (3) getir , borcuñı ver , dëdi . Vardum , getürdüm , borcumı vërdüm . Bize dahı yıl (4) yëmegi kaldı . Bâb deve söyledügi şıfatı . (5) Haber öldür kim , Resûl ‘aleyhi’s - selâm meclis kûrmışıdı . Halka naşihat (6) eydürdi . Nigahından bir ‘Arabî deveyi yëde geldi . Yâ Resûla’llâh ben bu (7) deveyi Tañrı içün saña fedâ kıldım , dëdi . Andan Resûl , ‘Ömere (8) razıya’llâhu ‘anhu buyurdi : Bu deveyi kıymete tutgıl , dëdi , bahâsın vëreyim , (9) dëdi . ‘Ömer deveyi kıymet kıldı . Resûl bahâsın vërdi . Aldı kaçan (10) gazāya vârsa , ol deveye biner . Bir vakt gazādan gelmişidi , deveyi (11) kapuda komışıdı . Resûl dünle evinden çıkdı . Yine gelüriken (12) ol deve uludın çağırdı : E’s - selâmü ‘aleyke yâ Zeyne’l - kıyâmeti , dëdi . (13) Resûl ‘aleyk aldı , cevâb vërdi . Deve eyitdi kim yâ Resûla’llâh

(1) ben kâfir devesi idüm . Anuñ evinden kaçdum , yabānda otladum . Kurtlar (2) dēildi , benüm yōreme geldiler , beni yēmegiçün biri kaşd kıldı kim beni yēye . (3) bir nicesi eyitdiler kim bunı yēmek yokdur kim kıyāmet görki kamu (4) yaradılmışuñ yēgregi Resūlüñ bindügi bu olısar dēdiler . Bunlaruñ sözün işitdüm . Şükr ētdüm , dēdi . Dilerem kim kıyāmetde baña şefā‘at (6) kılasın . Resūl olsun , dēdi . Bāb kurt söyledügi şıfatı . (7) ‘Ameş rivāyet kıldı kim bir gün Resūlüñ ‘aleyhi’s - selām hidmetinde (8) otururdum ve yārenler kamu hāzırdı . Bir kurt gördiler kim girip (9) geldi tudaqları deprenür . Resūl ‘aleyhi’s - selām eyitdi : Ol kurda (10) yol vērüñ kim ol yırtıcılar resūlidür , baña verbidiler . Aña yol vērdiler . (11) Resūl öñine geldi . Selām verdi , eyitdi kim ēy Tañrı resūli (12) yırtıcılar dērildiler , beni saña vēribidiler , eyitdiler kim Resūl , ümmetine (13) eyitsün kim bize karılardan ve kocalardan ‘öşrin behresin çıkarsunlar

(1) kim biz ayruğına ziyân kılmayavuz , dēdiler . Resūl ‘aleyhi’s - selām , kurt (2) sözün yārenlerine eyitdi . Yārenler dahı eyitdiler kim biz Tañrı buyurduğı (3) zekātı vērdük , dēdiler . Andan Resūl ‘aleyhi’s - selām kūrda eyitdi : (4) Bu endiše kim ètdüñüz , batıldur , dēdi . Ādem oğlanı ‘azizdür , dēdi ve kerāmetlūdūr , dēdi . Kamu yaradılmış ādem oğlanları elinde zebūndur , (6) mutī’dür , dēdi . Size rızķ olan ayruğa varmaya , cemī‘ āleme (7) rızķ vēren Tañrı size dahı vēre , kudretten , cinsiyyetden hayvā (8) natdan dēdi . Andan kurt eyitdi : Yā Reasūlla’llāh kerem kılğıl , bizümiçün (9) yavuz du‘ā kılmağıl , dēdi . Resūl eyitdi : Kılmayam , dēdi . (10) Bāb at söyledügi şıfatı . (11) ‘Abdu’llah ibni ‘Abbās eyitdi kim bir vakt Rum ēline vardum . Kaysar - ı (12) Rūmdan yaña gerü döndüğümde kanķı at kim karşuma gelse , bu benüm atum (13) faşih dililen geldi , eyitdi kim *lā ilāhe illallāh Muḥammedü’r - resulu’llāh* .

(1) ve benüm ‘acāyibüm geldi . Yine bir gün baş götürdi , eyitdi kim diler (2) misiñ kim bundan dahı ‘acāyib göresin . Eyitdüm : Dilerem . Eyitdi : Bundan (3) ‘aceb oldur kim Tañrı seni yaratdı ve rūzî vèrdi ve sen eyitmezsın (4) kim *lā ilāhe illallāh Muḥammedü’r-resūlu’llāh* , dedi . Eyitdüm : Bu resūl kimdür . (5) Eyitdi : Muḥammedi’l - ‘Arabī . Eyitdüm : Bunı kimden söylersen . Eyitdi : (6) On sekiz biñ ‘ālemüñ Tañrısı kim andan ayruḵ Tañrı yok , dedi . (7) Bāb keler söyledügi sıfatı . (8) Bir gün Resūl ‘aleyhi’s - selām mescidde otururdu . Bir ‘Arābī girip (9) geldi , eyitdi : Ey Muḥammed hiç baña senden düşmen yok . Saña (10) girtinmeyem , dēyü söylerken nāgāh bucaḵdan bir keler yüzün yere süre (11) geldi . Ol kelere , Resūl : Ey keler , eyitdi : Lebbeyk . Eyitdi : Kıyāmet (12) serhengi Resūl lebbeyk , dedi . Resul eyitdi : Keler kime taparsın . Eyitdi : (13) Tañrıya taparam kim anuñ gökde ‘arşı var ve yerde sulṭānlığı var .

(1) On sekiz biñ 'ālemi yarattı ve anuñ içinde maḥlūk yaradan (2) ol, gērü fenā eden ol, kıyāmetde yine koparan ol . Terāzūsı, sırātı (3) var . Senüñ gibi ḥabibi var . Senüñ gibi benüm (4) peygāamberüm var, dēdi . Keler bēyle dēyicek 'Arābī hüccetsiz (5) ve bahānesiz müslümān oldı . *El - hamdū'li'lāhi Rabbe'l - 'ālemīn* . (6) Bāb ağaç söyledügi sıfatı . (7) Rivāyet kıldılar , Resūl 'aleyhi's - selām , Medineye geldükde kurumış (8) ḥurmā ağacı varıdı . Resūl 'aleyhi's - selām ağaca söykenüp (9) ḥalka 'ilm eydürdi . Bir gün eyitdi kim 'ey benüm yārenlerüm pīrlik erişdi , (10) za'īf oldum , örü turmağa gücüm yokdur . Bir yer edüñ kim (11) anuñ üzre oturam , size 'ilm eyitmege , dedi . Andan yārenler menber düzetdiler (12) kim üç ayaklu tamām olcaḳ mescide givürüp berkitdiler . Resūl (13) 'aleyhi's - selām , ol minbere çıkıdı , 'ilm eyitdi , ḥuṭbe okıdı .

(1) Bir gün 'ilm eyidürken ol kırmış ağaç iñledi şöyle kim (2) develer köşegi buzlar⁹⁰ gibi kamu aşhāb ol üni işitdiler kim (3) kamu zārī kıldılar . Resūl 'aleyhi's - selām vardı ol ağacı (4) kuçdı . Şol şā'at ol ağaç tallar getürdi , yeşerdi . Resūl (5) ağladı . Eyitdi kim ağaç ben za'if olmuşıdum , söykenü dururdım . (6) imdi ne dilersin kim saña du'ā kılam kim yaş olasın , yemişüñ (7) bite ve eger dilerseñ kim uçmak ağaçlarından olasın . Ağaç eyitdi . (8) Dünyāda dilemezem , ahiretde dilerem kim uçmakda olam yemişden sen (9) yeseñ . Andan Resūl du'ā kıldı , yine minbere ağdı , eyitdi : (10) Yā ümmet bilüñ kim bu dünyā fānidür , ahiret bākīdür , dedi . (11) Bāb fa'zı - ı Ebū Bekr ra'ziyā'llāhu 'anhu . (12) Kaçan kıyamet günü olıcak kamu halk kabrinden turıcak münādiler (13) çağrılar kim kamu Ebū Bekiri Şaddık dēyeler , Ebū Bekiri bulalar , getüreler ,

⁹⁰ Metnimizde *yüzler* şeklinde yazılan bu kelimenin *buzlar* olması gerekmektedir .

(1) Tañrı ta'ālā kâzî olduğu yerde, Tañrıya dura hisâb su'al (2) etmedim eyide kim yâ Ebâ Bekir vargıl, uçmağa girgil, dèye. Ebû Bekir (3) eyide kim İlâhî benüm döstlarımı baña bağışlağıl, dèye. Andan cuvâben (4) koyun sürüsin sürer gibi anı sevenleri ol dahı uçmağa süre, dèdi. (5) Bâb fażl - 1 'Ömer ibni Haţţâb razıya'llâhu 'anhu (6) Heşşâm ibni 'Arve atasından rivâyet kıldı kim Resûl 'aleyhi's - selâm (7) eyitdi kim 'Ömer bendendür ve ben 'Ömerden dèdi. Her kim 'Ömeri sevse beni (8) sever. Her kim 'Ömeri düşmen tutarsa beni düşmen tutar dahı eyitdi: Tañrı (9) ta'ālā bir hor0s yaratmışdur, y0karıķı gökde anuñ başı kıızıl altın (10) dandur ve kanadları yeşil zeberceddendür. Her namâz vaktinde kanadların (11) kanadına urup çağırur kim *lâ ilâhe illa'llâh 'Ömere'l Fâruk*. (12) Bâb fażl - 1 'Osmân razı - yâ'llâhu 'anhu. (13) Câbir ibni 'Abdu'llâhi'l Enşâri eyitdi kim Yâ Resûla'llâh uçmaķda

(1) yıldırım ola mı , dedi . Resûl 'aleyhi's - selâm eyitdi : Ol Tañrı hakkıçün (2) kim benüm cānım anuñ kudreti elindedür . 'Osmān kendü halkıylan bu köşkden (3) ol köşke varduğına iki na'leynleri yıldırım gibi yıldura ya kamu uçmağ ehli (4) anı göreler andan ötrü aña zi'n - nūreyn dērler . İlāhî bizi 'Osmān hürmetine bağışla . Āmin . (5) Bāb fazl - ı 'Ali rażıya'llāhu 'anhu . (6) 'Abdu'llāh ibni 'Abbās eydür kim bir gün Resûl 'aleyhi's - selām , 'Aliye eyitdi : Yā 'Ali eger deñiz midād olsa , kamu kuru yerler tolu ağaçlar kalem olsa (8) ve kamu ādemler yazıcı olsa ve yerler hisābcı olsa , fażluñı tamām yazamayalar . Resûl (9) 'aleyhi's - selām eyitdi : 'Ali baña şöyledür kim başım gevdemde nice ise (10) şöyledür . Enes ibni Mālik rażıya'llāhu 'anhu eyitdi kim bir gün biregü Resûl (11) katına geldi , eyitdi kim yārānlardan kim fażllurakdur ? Resûl eyitdi : Ebū Bekir , andan 'Ömer , (12) andan 'Osmān , andan 'Alī . Yine eyitdi : 'Aliyiçün ne dērsin . Resûl eyitdi kim 'Alī (13) benüm kardeşimdir , iki gözüm çırağıdur , dedi . Andan dahı eyitdi kim , her kim

(1) yārānlarumdan birisin sevmese ve yavuz söz söylese Tañrınıñ la'neti (2) aña gelsün , dèdi . Bāb faẓl - ı ümmet - i Muḥammed 'aleyhi's - şalātü ve's - selām (3) 'Abdullāh ibni 'Abbās eyitdi : Bir gün biregü Resûl katına geldi , eyitdi kim yā Resûla'llāh (4) baña haber vèrgil kim senüñ ümmetüñ faẓlı ayruk ümmetler üzerine nicedür ? Eyitdi : (5) Benüm ümmetüm faẓlı ayruk ümmetler üzerine şöyledür kim nice peygāamberler faẓlı (6) kendü ümmetlerinden ve dahı hadīs buyurdi kim

وَعَلَّمَ الْمُصْطَفَى كَاتِبِيَّ بَنِي إِسْرَءِيلَ

(7) dèdi : Ya'nī benüm ümmetümüñ 'alimleri benī İsrā'ıl peygāamberi gibidür . Eyitdi (8) kim kıyāmet güninde senüñ ümmetüñ nice gürüh ola , dèdi . Peygāamber eyitdi : (9) dört gürüh ola , dèdi . Bir gürüh peygāamberce şefa'at kıla , kendü ehline (10) ve dōstlarına . Bunlar 'alimler ola ve şehidler ola dahı bir gürüh bī su'al (11) ve bī-hisāb kıla ve bunlar uçmağa gire ve bir gürühilen Tañrı ta'alā (12) yünül hisāb kıla ve bunlar dahı uçmağa gire ve dahı bir bölüğine ben şefa'at kılam , (13) bunlar dahı uçmağa gire . Muḥammed 'aleyhi's - selām ümmetlerinüñ faẓlı bēyle ola , dèdi .

(1) Resûl 'aleyhi's - selâm eyitdi : Haq ta'âlâ bu beş namâzı benüm ümmetüm üzre (2) anuñiçün farîza kıldı . Anuñiçün kim öyle namâzı ol sâ'atdur kim (3) yaratduklarından ve halâyıqdan hiç kimse yokdur illâ kim Tañrının (4) arılığını ve ululığını yâd kılurlar anuñiçün ümmetime buyurdı kim ol vâkıdta (5) namâzı kılalar ve sevâb bulalar ve ikindü namâzın Âdem peygâmbere 'aleyhi's - selâm (6) kıldı . Ol vâkıtın kim uçmağda buğdayı yedi , uçmağdan çıqdı . (7) İkindü namâzın kılalar Âdem peygâmbere sevâbın bulalar . Ahşam namâzı ol (8) vâkıtdur kim Tañrı ta'âlâ Âdem peygâmbere tevbesin kabûl kıldı . (9) Ahşam namâzın kılarsız , tevbeñiz kabûl ola . Yatsu namâzı ol vâkıtdur (10) kim hiç peygâmbere yok kim ol sâ'at Tañrıya tâ'at kılmaduğ ola . (11) Yatsu namâzı kılun , peygâmbere sevâbın bulun . Erte namâzı ol vâkıtdur (12) kim veliler ve nebiler şehirde turdılar , nâz u niyâz eyitdiler . Du'aları kabûl ve (13) hâcetleri revâ oldılar . Andan tañ namâzın kıldılar . Tañ namâzın gün

(1) gün toğıcak vakte yakın komadılar kim gün toğmağa yakın vakt (2) kâferler Tañrıyı koyarlar , güne taparlar ve secde kırlurlar ve bu beş (3) namâz fażlı çokdur . Gey beklemek gerek , dedi . Şadağa ⁹¹ Resûla'llāh . (4) Bābü'l - hikāyeti . (5) Üç pārsā yigitler yolca giderdi ve bunları yağmur tutdı , sığınası (6) yer istediler , bir mağara buldılar , üsti ulu kaya . Üçi dahı ol mağaraya girdiler . (7) Bu ulu kaya üzüldi , yuğalanu geldi . Bu mağaranuñ ağzına dıkıldı . Çün kim (8) bu hāli gördiler , üçi dahı ağlaşdılar . Eyitdiler kim dirile yere gömüldük , (9) çıkmaga çaremüz yok . Diriga bunda ölevüz kimsenüñ bizden haberi yok , (10) meded eyleye yā destgir ola , dediler ve ol üçden biri eyitdi : (11) Gelüñ kim hāş Tañrıçün riyāsız eylük êtdüğümüzü söyleyelüm kazāya (12) karşı turalum , ola kim rāhat gele , anuñiçün kim ol cihanda eylük feryāda (13) karşı gelür , ola kim bu cihanda dahı bizüm feryādumuza karşı gele , dedi .

⁹¹ Bu kelime metnimizde şeddesiz olarak tek d ile yazılmıştır .

(1) Eyitdi kim eyitdi kim ben muhtesibdüm atam ve kardaşlarum hocalarıdı . Bir gün (2) bir 'avrat geldi . Eri yavuzlığından fer-yād kıldı . Ben anuñ yüzine (3) bakdum , anı sevdüm eyitdüm : Ey hatun muradımca olsañ işüñi rāst (4) kılayım , seni 'azābdan kurtarayım , dēdüm . 'Avrat pārsayıdı , kabūl (5) kılmadı . Katumdan gitdi . Bir kaç gün geçdi , yine geldi . Ol cevābı (6) vērđüm , gitdi . Üçinci gün yine geldi . Ol sözi eyitdüm . 'Avrat (7) yavlaķ buñalmışıdı . Eyitdi : Ayruk çāre yok , fermān senüñ , kanda gelem , (8) dedi . Ben eyitdüm : Halk yatduğı vakt bunda gel , dēdüm ve ol ev içinde (9) kamu yarağı ētdüm , aña baķarıdum . Ol geldi . Ben anı öpmege kaşd kıldum , (10) ēyle bozuldı , titredi kim 'acayibe kaldum . Ben eyitdüm : Ey nādān ne kōrkduñ ? (11) Eyitdi : Ben nādān degülem . Każı , bunda dōri şāgird ēyle göre tururlar , (12) kōrkarım , dedi . Ben eyitdüm : Każı kendü evinde , bunda ne ister , dēdüm . (13) Eyitdi : Tañrıyı każıce görmez misin ve bu dōrt feriştelere , iki sende , iki bende

(1) müzdi { olan } yazuğı yazarlar . Anları każi şagirtlerince görmez misin ? (2) İlāhi şol sâ'at korkuñ göñlüme düşdi . Ol 'avrat ileyinde⁹² tevbe kıldum . (3) İlāhi tevbem kabûl oldıysa bu belâyı bizden şavğıl , dēdi . Kayanuñ (4) bir pāresi sıçradı , şöyle düşdi ve dahu birisi eyitdi : Ben bir sürü koyun (5) güderdim . Bir qarı anam varıdı . Yaz u kış süd ile besleridüm (6) Bir vaqt kış içinde koyum ağıla götürirdüm . Dört yaña kurtlar vardı . (7) ben koyum hezār zürile ağıla getürdüm . Kurtlar ağıla geldiler . Anam çağırdı (8) kim süd sağ karnum açdur . Ben süd sağdum , koyunum isiz koydum . (9) Tañrıdan korkdum , anam aç yatmasun , dēdüm . Bişürdüm , getürdüm . Anam uyumuş , (10) oyarmağa Tañrıdan korkdum . Çölmek tolu elümde tutdum , sabaha degin (11) yasduğına oturdum . Yazuğum 'afv kılğıl , dēdüm . Senden korkup eyle kıldum . (12) İlāhi tevbem kabûl kılduñısa bu belâyı benden şavğıl , dēdi . Kaya dahu bir pāre (13) sıçradı , vardı . Üçinci yigit eyitdi kim ben bayıdum , bir ırğat tutdum .

⁹² Metnimizde *clinde* şeklinde yazılan bu kelimenin *ileyinde* olması gerektiği düşünülmüştür .

(1) Bir mud buğdaya ev yaparım . Öyle vaktinde bir kıoca er geldi , eyitdi (2) kim ben dahı işlerem , sen ne ki dilerseñ vèrerem , dèdüm . İşlediler gèceye degin , (3) birer mud buğday vèrdüm . Ol birisi küsdi , almadı kim ben günü tamam (4) işledüm . Ol , yarım gün işledi . Berāber vèürsen { dedi } . Ben eyitdüm : Saña kavlüm (5) , aña éderem , dèdüm . Küsdi , alıp gitmedi . Ol sâat biregü bir (6) dişi bızagu şatarıdı . Bir mud buğdaya bızaguyı aldum . Çok yıl bunun üzre (7) geçdi . Ol bızagudan yüz baş oldu . Bir gün eyitdüm . Bu kamu tavar (8) anuñdur , dèdüm . Anı istedüm , buldum . Kıoca olmuş ve bir etmege muhtac olmuş . (9) Eyitdüm : Beni bilür misin ? Eyitdi : Yok . Eyitdüm : Ben ol kişiyem kim bende (10) senüñ bir mud buğdayuñ vardır , dèdüm . Hakkuñ vermişiken küsdüñ , (11) almaduñ ben buğdayı bir buzağuya vèrdüm . Döllendi , delim oldu . Gel , (12) hakkuñı algıl , dedüm . Aldum , vardum , ol yüz sığırı aña ısmarladum . İlāhî (13) senden korkup vèrdüm . Eger ol işüm kabul kılduñsa bu belāyı benden

(1) şavğıl , dēdi . Ol kayanuñ küllisi ahtarıldı . Bunlar kendü (2) eylüklerilen , niyyetlerilen selāmet kurtuldılar . Emdi bilüñ kim eylük (3) pārsalık Tañrı katında hergiz zāyi⁶ olmaz . (4) Bāb pārsā yigit hikāyeti . (5) Haberde şöyledür kim bir vaqt beni İsrā'ıl kavminde bir yigit vardı , (6) yavlağ görklüyidi ve yavlağ pārsāyıdı ve dükāndārlık ēderdi . (7) Bir gün dükānda oturup ma'mele kılurıdı . Dükānı hem sultān sarāyına (8) karşıuydı . Nāgāh bir gün hatun sultānuñ sarāyına geldi , sarāydan (9) baqdı , yigidi gördi . Şol sa'at aşık oldu , bī karar oldu . (10) Kırnağına eyitdi kim var , ol yigidi sarāya okı gelsün , dükā (11) nında varından alalum , dedi . Kırnağ yigide eyitdi kim sultān (12) hatunı seni okır . Sarāya gel , gidelüm , dükānuñda varından bile alalum , (13) dēdi . Yigit aldı , bādām , hurmā her dürlüden destāra taldurdılar .

(1) Çün sarāya erişdiler , yigit hatuna selām vērdi . Destarı öninde
 (2) kodi . Yigit ayāğın turu vardı . Hatun anı katına okıdı , (3)
 eyitdi : Yigit cimriyā nedür , gel sözüm tut , terk et (4) bu
 teşvīşüñi , benümlen bir olursañ sultān olasın , yok dērseñ (5) şöyle
 cimri kalasın . Sen sultān ol . Sultānı öldürelüm , gel ikimüz (6)
 çok cırağ yanduralum . Yigit pārsayıdı , Tañrıdan korkdı , (7)
 eyitdi kim Tañrı göstermesün kim ben harāma rāzī olam , dedi . (8)
 Hatun eyitdi : Çıkmağa komayam , murādumca olmayınca , dedi .
 Pes (9) yigit eyitdi : Ey Hatun ben bir cimri , der içinde ğarğ
 olmışam , pes (10) sultān hatunıma ben ne lāyıkam , dedi . Hatun
 eyitdi : Şu getir (11) sünler , bu tenüñ içre şafā bulsun , cānuñ ,
 dedi . Yigit eyitdi : Şu (12) çıkarsunlar tam üstine , fikri bu kim
 gele kendü kâsdına . (13) Hatun sevindi , anı tama vërbidi kim
 yunsun , dedi .

(1) ol atlas tonları geysün , dēdi . Yigit eydür kim şimdi ne kılam ?
 (2) ol yēgdür kim tamdan aşğa düşüp ölem ve ol yēgrekdür , baña
 (3) kim tamuda kalınca bir sâ'at hoşlığıün özümü tamuya giriftār
 etmeyem , (4) dēdi . Yā Allāh , dēdi , kendüzin sarāy tamından
 aşğa bırakdı . (5) Hāk ta'ālā Cebra'ile buyurđı kim , benüm ol
 bendeme tēz ērgil . Cebra'il (6) ērdi , yigidi kanadına aldı . Ohşayu
 yēre kodı . Yigit yūgirü evine geldi . (7) 'Avratı eyitdi kim
 dükānda hīç nesne kalmış mı şatmağa iletdüğünden , (8) dēdi .
 Bahāsı kanı dēdi ? Yigit eyitdi : Bahāsın yarın vèrevüz , dēdi . (9)
 'Avratı eyitdi : Hīç dükkānda nesne dahı var mıdur ? Yigit eyitdi :
 Yokdur . (10) 'Avrat eyitdi : Evde dahı nesne yokdur , pes ne yē-
 yelüm , dēdi . Yigit (11) eyitdi : Tañrı şaburluk vère , dēdi ve dahı Tañ-
 rı vère , dedi . Hele tūr (12) tenūra odcuğaz urgıl kim bacamızdan
 tütün çıksun kim (13) kōnşılarumuñ göñli emīn ola ve bizüm kayğumuzda
 olmayalar ve yaraqsız

(1) şanmayalar . ‘Avratı tırdı , girdi , tenūrı yakdı , dışarı eri atına
 (2) ıdı . onşısı ‘avratı od almaa geldi , grdi kim tenūr olu
 (3) etmek ızaru bışmış , ıdı , eyitdi : etmegüñ ızaru bışmış ,
 yanar , ddı . (4) Eri eyitdi : Yā ‘avrat tenūra bir ba , ddı .
 ‘Avrat eve girdi . (5) Tañrınuñ udreti birle grdi , tenūr olu etmek
 bışıp durur . Andan (6) ‘avrat etmegi ıardı , eri ñine getürdi .
 Andan eyitdi kim ‘ey er bilürem (7) kim Tañrıdan naşıblüsin du‘ā
 ılıl kim Tañrı ‘azze ve celle bir nesne (8) vre kim diri
 olduumuzca hoş dirilevüz , sen daı emekden urtulasan . (9)
 eyitdi : ‘Ey ‘avrat bu yohsullua şabur ılıl kim ‘avrat eyitdi : (10)
 Sen du‘ā ılıl , ddı . Yigit gece tırdı , ābdest aldı , iki rike‘at
 (11) namāz ıldı , du‘ā ıldı , eyitdi kim ‘ey bārı Hudāya bu
 benüm ciftüm nesne (12) diler , vergil kim kifāf ola , ölince , ddı .
 Nāgāh dıvar yarıldı , (13) bir el ıdı , ayasında bir gevher , ev ii
 ıra yanmış gibi aydın oldu .

(1) ‘Avratına eyitdi kim turgıl , diledüğüñ algıl , dēdi . ‘Avrat tırdı (2) eyitdi kim baña gerekmez . Du‘ā kılğıl , gerü yerine varsun , dēdi . Eri eyitdi : (3) N’olduñ dēdi , niçün dilemedüñ , dēdi . ‘Avrat eyitdi : Ben düşümde (4) uçmakda bir köşk gördüm , şöyle kim hergiz gözler görmedük , kulaqlar (5) işitmedükdür ve hergiz anuñ sıfatın kimse eyidebilmege ve anuñ içinde (6) bir altun taht gördüm kim her gevheri yākut aña kondur (7) mışlar , bir yerinde gevher yok . Ben eyitdüm : Bu köşk ve bu taht kimüñdür , (8) dēdüm . Eyitdi kim bu köşk ve bu taht senüñ erüñiçündür . Ben eyitdüm : (9) şol bir yerdeki gevheri kamı . Eyitdiler kim senüñ erüñ diledi , (10) aña vèrbidi , dēdiler . Ol taht bu gevhersiz yaraşmaz . Du‘ā kılğıl , (11) gerü yerine varsun , dēdi . Eri du‘ā kıldı , yine ol gevher (12) yerine vardı . Eyü dirliğilen Tañrı korkusını bilenler , dünyāda derecātın (13) buldı . Āhiretde māgfıret buldı . İlāhî bize ve kamu mü‘minlere naşib eyle . Āmīn .

(1) Hikāyet - i Cüdeyr ibni ‘atā ibni Cüzeyh . (2) Enes ibni Mālik raḏıya’llāhu ‘anhu eydür : Bir gün Resūlūñ katında oturdum . (3) Eyitdi kim bu sâ‘at Cebrā’îl baña geldi , haber vèrdi kim Cüdeyr ibni (4) ‘atā ibni Cüzeyh öldi . Anuñ cānın göge ağdurdılar ve uçmağı (5) ve tamuyı aña gösterdiler dahı ‘acāyibler gördi . Yine diri gördiler . (6) ve aña şorgıl kim görügi ‘acāyiblerden saña haber vère , dèdi . (7) Andan Resūl ‘aleyhi’s - selām vèrbidi anı getürdi . Eyitdi : Sen misen ? (8) Ol kim öldüñ yine dirildüñ . Eyitdi : Belī , yā Resūla’llāh , dèdi . (9) Resūl eyitdi : Haber vèr , işidelüm ne ‘acāyib gördüñ anda bilelüm , (10) dèdi . Eyitdi : Yā Resūla’llāh bir gün dükkānda oturdum . Başım ağrıdı ve kamu endāmlarum titredi . Yüregüm od gibi yandı . Yüz (12) cehdile dükānı yapdum , eve geldüm . Döşek şaldılar . Döşek üstine (13) düşdüm . Bir içim şu diledüm . Vèrdiler , içdüm . ‘Aklım gitmiş ağlaşurlar .

(1) İşitdüm , gözüm açdum . Niçün ağlarsız , dēdüm . Eyitdiler kim uşşuñ (2) gitti . Hālūñ nedür , dēdiler . Ben eyitdüm : Bilmezem , dēdüm . Andan bākdum , bir kavüm (3) gördüm , kerekese beñzer . Evüm kapusunda turdılar ve dahı bir kavüm gördüm , (4) kaplana beñzer , Bunlara bākariken dilim bağlanmış . Söylemez oldum . Bir kavüm (5) dahı gördüm kim girip geldiler , bularuñ şfātın eyitse , olmaya , hiç (6) nesneye beñzedimezem . Bunlar katuma geldiler . Beni yiylediler . Eyitdiler kim (7) *lā ilāhe illallāh Muḥammedü'r-resūlu'llāh* dēyenlerdendür , dēdiler . Andan yönlerin (8) ol kaplan gibi kavümden yaña dönderdiler dahı eyitdiler kim siz gerü dönüñ (9) ol kim kerkese beñzerdi , anlara eyitdiler kim siz yanında oturuñ . (10) Yanumda oturdılar dahı eyitdiler kim Bismi'llāh cānın alalum , dēdiler (11) ve dahı cānum dartmağa başladılar . Cānım dardılar , tenümden ayırdılar . (12) Yā Resūla'llāh eger kamu 'ömrümde cān vermek acısın ve Melekü'l - Mevt (13) korkusın şfātın şerḥ kılsam , tükedemeyem . Andan cānumı aldılar , getürdiler .

(1) Bir pāre harīre kodılar , kerkese beñzer kavūme vërdiler . Bunlar beni yëdi kat (2) göge çıkardılar . Anda zebāniler gördüm , baña karšu geldiler . Ellerinde odlu (3) çaķmaķlar tutarlardı . Çapındılar , beni urmaĝa ve baña yavlaķ söksendiler . (4) Beni iledenler eyitdiler kim bu sizden degül tevĥid issidür , dëdiler ve beni (5) tamu māliki katına iletdiler ve bir kavüm gördüm kim Haķ ta‘ālā anları (6) yaratmış , biyükligi şıfatın Tañrıdan artuķ kimse bilmeye . Tamu māliki (7) od üstinde , oddan kürsıde oturmuş , yüzi ādem yüzi gibi (8) ve anuñ öñinde oddan gönlekler gördüm dahu bireĝüyi gördüm , (9) bu gönlekden kırķ gönlek giyürdiler ve ben korķdum , titredüm . (10) Andan oddan zencir getürdiler . Mālīk buyurdi : Tamunuñ orta (11) yërine atdılar . Beni iletenlere şordum . Bu kimdür , dëdüm . Tamu mālīkidür , dëdiler . (12) Andan beni anuñ öñine iletdiler . Baña eyitdi kim aduñ nedür ? Hemān beni titremek tutdı . Eyitdüm : Adum Cüdeyrdür . Eyitdi : Kimüñ oĝlısın ?

(1) Eyitdüm : Cuzeyh oğlıyam . Eyitdi : Ne yêrlüsin . Eyitdüm : Medînelüyem . Andan (2) bir bitî çıkardı , baqdı , eyitdi kim sen tanukluk vêürsen kim Tañrı (3) birdür ve Muhammed anuñ resûlidür . Eyitdüm : Belî . Andan eyitdi kim buña ecel (4) vaqti gelmedi . Tañrı ta‘âlâ baña bu bende üzre fermānlamadı . Cān (5) alıcıya varuñ kim bunuñ cānın almakda murād neyidügin Tañrı bile . (6) Bunuñ cānın yañılmış almış ola kim cānın almak buyurduğı adı (7) Cüdeyr ibni ‘Atādur . Fıryaklıdur ve ol kâfirdür , dēdi . Beni ileten (8) ferîştelerü bir nicesi ‘Azrā’ile vardılar , haber getürdiler (9) kim Tañrı ta‘âlâ bu kaza’ ü mucābāb görsün diyü ve dūzah (10) huld , na‘īm ve ‘azamet ve heybet görsün dēyü Muhammed ümmeti (11) içün bēyle kıldı . Meger yoksa benüm ne kaderüm var kim destürsüz (12) bir karıncanuñ cānın alam yā bir nefes uram yā gözüm açam yumam (13) ve dahı ol cān dünyāya varsa gerü tenine gire . Muştafā öñinde gör -

(1) düklerin şerh eyleye kim ikrârları arta , inkârları varısa (2) ikrâr olalar , dèdi dahı kendü 'ilmin yeg bilür , dèdi . Andan (3) Mâlik baña eyitdi kim gèrû dönersin . Eyitdüm : Bir az turayım (4) dahı eyitdi kim senüñ girdâruñı görgil , dèdi . Bir biti benüm elüme (5) vèrdi . Üç yüz altmış yazuk anuñ içinde gördüm . Andan baña (6) eyitdi : Degme yazuğuñiçün bir odlu kaççı urayım , dèdi . Korkdum . Eyitdi kim (7) korkmağıl . Andan eyitdi kim diler misin tamu , halkın göresin . Dilerem , (8) dèdüm . Zebânilerden birisine eyitdi kim bunu tamu kapusına iletgil , (9) görsün , dèdi . Muhammed ümmeti olduğına Tañrıya şükür kılsun ve bularuñ (10) şükûbetin gözilen görsün ve bu Muhammed ümmetidür . Yumuşaklıgılan iletüñ (11) dèdi . Gök ehlinüñ şefî'i Muhammeddür kim dünyaya varıcak gördüğünü (12) söyleye , dèdi . Andan beni tamu kapusına ilettiler . Evvelki tamuda (13) bir kavüm gördüm kim bularuñ ağızlarına oddan toplar atarlar ve bunlar

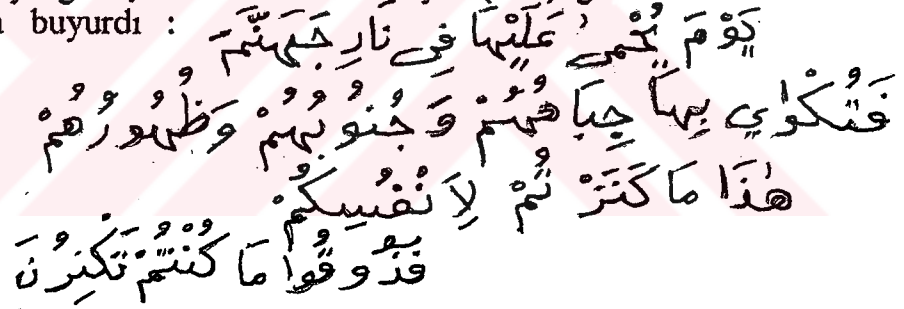
(1) anı yudarlar ve aşağılarından çıkar ve dahı şöyle çığırurlar kim kamu dünyā (2) halkı bularuñ ünin işitse helāk olalarıdı . Ol feriştelere selām (3) kıldum . ‘Aleyk cevāb aldılar . Ben eyitdüm : ‘Aceb bu bî çâreler ne yazuklar (4) kıldılar . Eyitdiler kim bunlar ğaybet söyleyüp müsülmānları kınarlardı (5) ve bunlaruñ ‘azābı budur , dēdiler . İkinci tamuya vardum , bir kavüm gördüm (6) kim dillerin ağızlarından çekmişler dahı dillerinden aşmışlar ve dahı zebā (7) niler ‘amūd ururlar , şöyle kim dilleri dibinden üzilür , yine aşarlar . (8) Ben eyitdüm : Anlardan bularuñ ‘azābı artuğdur , dēdüm . Andan bulara (9) dahı şordım kim ‘aceb bunlar dahı ne yazuk işlediler , dēdüm . Eyitdiler : (10) Bunlar yalan tanuıkluk verdiler . Gerçek bildiler , tanuıkluk vermediler (11) ve bunlaruñ ce-zāsı budur , dēdiler dahı öñerü⁹³ vardum . Bir kavüm dahı gördüm , (12) yüzleri eñsesine dönmiş , dilleri eñsesinden çıkmış . Bunlara (13) dahı odlu ‘amūdılan ‘azab kılurlardı kim eñsesinden

⁹³ Bu kelime metnimizde *añaru* şeklinde yazılmıştır . Fakat anlama göre *öñerü* olması gerektiği düşünülmektedir .

(1) soğarlardı , ağzından çıkarıdı , ağzından soğarlardı , karından
 (2) çıkarıdı . Eyitdüm : Bunlar dahı ne yazuk işlediler , ‘aceb ?
 Eyitdiler kim iki (3) yüzlüleridi . Müsülmânların yüzine eyü
 dërleridi . Gaybetinde mesâvî (4) êderleridi ve öldiler , tevbesiz .
 Bulara bu cezâ naşib oldı , dëdiler (5) dahı añaru vardum . Bir
 kavüm gördüm kim bularuñ ‘avretlerinden (6) irin kan aқardı , iki
 ırmaқ gibi ve murdârdan artuқ yërdi . Şöyle (7) kim tamu halkı
 bunlardan feryâd kılurdı . Eyitdüm : Bunlar kimlerdür ? (8)
 Eyitdiler kim bunlar zînâ edicilerdür , helâli koyup harâma
 varıcılardur . (9) Tevbesiz öldiler . Pes ‘azâba giriftâr oldılar dahı
 añaru vardum . (10) Bir kavüm dahı , gördüm karınları tağ gibi
 şişmiş ‘akrep , yılan (11) içi toluyıdı . Andan odlu ‘amūd ağzına
 soğarlardı . Şordum , bunlara kim ne yazuk işledi ‘aceb ? Eyitdiler
 kim ribâ horlardur (13) ve yetim rızkın yëyicilerdür ve dahı añaru
 vardum kim oddan kürsiler üzerinde

(1) otururlar . Zebāniler , ellerinde kadehler tutmuşlar , içi dolu şaru sular kan gibi (2) kızıl oddan zehirler ve bir ellerinde 'amūd tutmuşlar ve o kadehleri ellerine (3) sunarlar , iç , dërler . Bunlar eyle çığırur kim 'avāzların dünyā halkı işitse (4) kamu öleleridi . Andan kadehleri ellerine alur , elleri od olur , 'ağzına ilter , (5) hemān tudaklarına degdügi sâ'at kapkara geçerler , yine dirilürler . Bunlara (6) şordum kim 'aceb bunlara bu katı cezā niçün oldu ? Eyitdiler kim (7) süci içip harām yëyenlerdür ve dahı dünyādan tevbesiz çıkdılar . Pes bunlara (8) bu cezā nasib oldu . Bir az dahı ol yaña vardum . Bir bölük (9) kavüm gördüm , ellerinden aşmışlar ve bunlara 'azāb kılurlar . Oddan zencirler (10) boyunlarında bağludur . Oddan 'amūdla ururlaridi . Bunlara şordum kim (11) ne yazuk 'etmiş olalar , bunlar , dëdüm . Eyitdiler kim dünyāda müsülmānları nā hak (12) yëre aşip dögdileridi . Şanā'atı 'avānlığıdı ve cellādlığıdı . Pes (13) bularuñ cezāsı budur , dëdi . Bir kavüm dahı gördüm kim akçesini

(1) ve altunını yüzine ve alına ve sağ yanına ve sol yanına ve arhasına (2) od gibi kızdurmışlar dahı urmuşlar , anlarıñıla 'azāb kılurlardı . Ben (3) eyitdüm : Bu ne hāldür , dēyü şordum . Eyitdiler kim bunlar , şunlardur kim (4) mālārınuñ zekātın vērmezleridi dahı sāl gelicek şey'enli'lāhiçün (5) yüzün dönderdiler , nite ki buyurdı : Biz dahı kızdurduk yüzine başduk (6) ve dahı sağ yanın dönderdi , sağ yanına başduk . Sol yanın çevürdi , (7) sol yanına başduk . Arhasın çevürdi , arhasına başduk . (8) Alnın giring çeyledi , alına başduk dahı eyitduk kim gizledüğün (9) tadını tad , dedük . Çün bunlar Tañrı buyruğın tutmadılar , bu belāya (10) giriftar oldılar . Nitekim Kur'ānda buyurdı :

(11)

ve dahı 'avratlar gördüm , kimisin (13) emceginden aşmışlar , kimisin saçından aşmışlar 'azāb kılurlar .

⁹⁴ Kur'an 9 . sure - 35 . ayet

(1) Bunları dahı sordum kim ‘aceb bunlar dahı ne yazuk kıldılar . Eyitdiler kim (2) emceginden aşılan , helâli üstine zinâ edendür . Saçından aşılan (3) eri destürsüz yüzün ve saçın gösterüp erenler beni sevsün , (4) dèyendür ve bunlar , Tañrı korkusın koydılar , nefslerine uydılar . Pes bu ‘azâb (5) bunlara erzânîdür , dèdiler dahı anda nesneler gördüm kim demek olmaya (6) ve beni yine Mâlik katına getürdiler . Mâlik baña eyitdi kim eger müsülman (7) degül miseñ tamuya atdumıdı ve ben çok şükür etdüm . Andan (8) Mâlik baña etitdi kim diler miseñ kim uçmağı göresen . Eyitdüm : Dilerem . Eyitdi : (9) Âdem oğlanı ölüm tadmayınca uçmağa girse , olmaya . İmdi sen öldüñ , (10) tamuyı gördüñ , uçmağı , ilet görsün , dèdi . Rızvâna benden sefâm (11) vèrgil , dèdi . Eyitgil kim bu Muhammed ümmetlerindendür . Melekü’l - mevt (12) cânın yañlış almış , yine dünyâya varıcakdur . Ölümü taddı , tamuyı gördi . (13) uçmağı dahı görsün . Vardum , andan Rızvân baña eyitdi kim tanukluk

(1) v    r misen kim All  h birdür ve Ahmed anu   res  lid  r .
 V    rem , d  d  m . (2) Bir feris  teye eyitdi kim uçmak   apusun a  dı ,
 beni uçmağa giv  rdi (3) ve buyurdu . Her yerde ilt    n , düşdi . İlk
 bir k    k gördüm yavlak görklüyidi . (4) Ben eyitdüm . Bu k    k
 kim    nd  r ? Eyitdi :          mevl  s  nu  ndur . Eyitdüm : (5) benüm
 dahu k    k  m var mı , d  d  m . Eyitdi : Vardur dahu eyitdi kim
 (6) Hiç uçmak ehli yokdur kim anu   k    ki yokdur . Anca ni  met
 ve   ac  yibler (7) gördüm , uçmak içinde kim anu   va  f  n Ta  n  
 ta  ala bile , ben eyidemezem . (8) Andan beni R  zv  na iletdiler . Ol
 zeb  n  ye kim d    ra t  rduy  dı , yine a  na (9)   smarladılar . Ol beni
 M  lik   atına getürdi . M  lik yüzine b  kd  m , k  rk  d  m . (10)
 Tamuya b  kd  m , halkı ölmüş ve kimseye   az  b kılmazlar . M  like
 sel  m v  rd  m . (11) Cev  b v  rdi , eyitdi kim ey Cüdeyr bu   amu
 tamu halkı öldi . Hiç (12)   az  b yokdur . Bilür misin kim
 ni    nd  r ? Eyitdüm : Yok . Eyitdi : Bu gücü (13)   azine⁹⁵ gecesid  r .
 Ta  n   ta'ala buyurdu kim   azine gecesinde   az  b   tmeyem .

⁹⁵ Bu kelime metnimizde adine şeklinde yazılmıştır .

(1) Andan baña eyitdi kim diler miseñ kim ‘ömründen nice yıl kalduğın bilesin . (2) Dilerem , dēdüm . Ol zebāniye buyurdi kim bunı ecel feriştesine iletgil , (3) Mālīk selām kıldı , dēgil . Bu bende Muḥammed ümmetindendür . Melekü’l - mevt (4) cānın yañılış almışdır . Yēgregin Tañrı bilür . Bu bilmek diler kim ‘ömründen (5) ne kalmışdır . Bu zebānī benı anda iletđi ve peygām degürdi . Ol ecel (6) feriştesi baña şordı kim aduñ nedür ? Ben eyitdüm ki Cüdeyr bin ‘Atā ibni (7) Cüzeyḥ . Ne yērlüsin , dēdi . Medinelüyem , dēdüm . Bir ulu dīvān çıkardı . (8) Çok baқdı . Eyitdi kim benüm katumda bu adlu yokdur , dēdi . Eyitdüm (9) adum budur , dēdüm . Eyitdi hiç ayruқ aduñ yok mıdur ? Eyitdüm atam (10) ğazāya gıtdügi günün ğecesi doğmuşam . Atam ‘Abdü’lhamid Ğāzī ad vērmiş (11) dahı ğazāya gıtmış . Ğazādan gelicek anam adumı degşürmiş , Cüdeyr dēmiş . (12) Ol ferişte eyitdi kim rāst eyidürsen kim biz ne ad yazarsavuz (13) eyvelki adılan yazaruz . Uşta ‘Abdü’lḥamd ibni ‘Ata ibni Cüzeyḥ , Medinelü . Senüñ

(1) ecelüñ yigirmi bir yıl , bir ay dahı bir sâ'at kaldı . Bu bakı
 'ömrüñi tātīlen (2) geçür , dēdi . Yine beni Mālik katına
 getürdiler . Mālik beni kerkese beñzerlere ısmarladı , (3) eyitdi kim
 bunu tēz gevdesine ērişdürüñ , dēdi ve bunlar beni aldılar , (4)
 göklerden yere indürdiler ve gevdeyi yumışlarıdı , kefin gey-
 dürmüşleridi (5) ve t̄abūt getürmüşler kim gevdeyi koyalar .
 Atam anam ağlaşurlardı . (6) Beni getürdiler tudağım arasında
 kodılar , gitdiler ve ben ten içinde yayıldım . (7) Uş yā
 Resūla'llāh yine dirildüm . Resūl eyitdi rast eyitdüyñ yā 'Abde'l (8)
 hamd bin 'Atā ibni Cüzeyh kim sen bunda gelmezden ilerü Cebra'il
 (9) geldi , baña haberüyñ vērdi dahı Resūl eyitdi kim bu iş kim
 saña (10) oldu , kıyāmete degin ayruk kimseye olmayısardur , dēdi .
 (11) Bāb - ı hikāyet - i yılan . (12) Rivāyet kılurlar kim bir
 vakt Ca'fer ibni 'l - Ferā Süfyān - ı 'Uveynā katında (13) geldi , bir
 pīr dahı şöhbete meşgūl oldılar , şöhbet içinde nāgāh

(1) yılan gelecisi geldi . Abdu'lcabbār ibni Humeyde ibni 'Abdu'llāh eyitdi (2) kim bir gün şehirden dışra çıkıp yörürdüm . Nāgāh gördüm , bir yılan (3) karşıma geldi . Bunu gördüm , yolum şapıtdım . Ol yılan başa eyitdi kim (4) eger sen beni düşmenden saklarsañ Tañrı senüñ imānuñı düşmenüñ (5) şeytān şerrinden saklaya . Eger gölgeñde sığındursañ Tañrı kıyāmet (6) güninde saña 'arş gölgesinde yer vere , dedi . Eyitdüm : Kimden korkarsın ? (7) Eydür : Düşmenüm ardumca geli durur , dedi . Eyitdüm : Ne dindesin ? Eyitdi : (8) *lā ilāhe illa'llāh* deyenlerdenem . Eyitdüm : Kanda gizleyeyüm , seni . Eyitdi : Ağzuñı (9) aç gireyüm , dedi . Eger feryāduma meded éerisen ve başa rahmet kılursañ (10) ve beni düşmenden kurtarursañ , dedi , böyle kıl , dedi . Andan ağzum açdum . Ağzumdan (11) kanuma gitdi . Bir damdan bir er çıka geldi . Elinde bir yalın kılıç , eyitdi : (12) Ey Hamīd oğlu , ol yılan kançaru vardı . Eyitdüm : Ben kimse görmedüm , (13) dedüm . Ol er gerü döndi . Andan yılan başın ağzumdan çıkardı ,

(1) eyitdi kim  y Ham d oğlı, imdi iki sözüm var . Tut . Birin dilerse  (2)  okayım , hem n hel k ol ve birin dilerse  bağru a ağu t keyim . (3) bağru  p re p re olup ağzu ndan t k ls n , zamanilen  lesin , (4) d di . Ben eyitdüm kim benüm eyl ğ me bu degüldür kim eyd rsin . (5) Andan yılan eyitdi : Bilmezsensin , kim eylük  tmeyecek yöre eylük (6)  tse cez sı budur ve dahı ikimiz arasında eski d   m nl k var , (7) unutdu ı mı , d di . Andan ben eyitdüm  ylese ba a mühlet v r kim (8)  ol tağ dibine varayım ve g r  azayım ve ol g r i ine gireyim (9) Andan sen bil rsen ne gerekse  tgil , d d m . Var , d di . Andan (10) ev me vardum ehl   a y l me h lim  arz  yled m . Ağla dılar ve bunlardan (11) ve  amu y r n lardan hel ll k diledüm .  azma , kürek aldum , tağ dibine (12) vardum . Benüm halkum ve  ehr halkı bile geldiler . H kimler getürdiler , s d getür (13) diler . Ba u  aşağa a alum , tim r  del m , d diler . Ben eyitdüm , g r  azınca

(1) mühlet vèrũñ , dèdũm , ‘ömrũm takdirde bu kadarmış ve beni fātihadan (2) unutmayasız . Gidũñ , gũrũmı ben kázayım , dèdũm . Şol { vakt } gèrũ tũrdılar ve ben (3) kázmağa başladum , karşumdan bir aķ saķallu er geldi , selām (4) vèrdi , ‘aleyk aldum . Gökcek yüzlü , tatlu sözlüyidi . Baña (5) eyitdi : Mütehayyir olmışsın , ne haldesin , dèdi . Ben eyitdũm : Düşmān (6) benim karnum içindedür , beni helāk èder , gũr kázınca amān vèrdi (7) ancak dèdũm . Andan bu pĩr yèñinden bir nesne çıkardı , baña vèrdi . (8) Yègil , dèdi , dermān ola . Aldum , anı yèdũm sālāt yılan pāre pāre (9) oldu ve benden ayrıldı . Eyitdũm : *Reḥamike Allāhũ ‘ankũm* . Allāh ta‘ālā (10) seni cānuma meded vèrbidi , dèdũm . Eyitdi kim ben ol senũñ eylũgũñem (11) kim sen yılana ètdũñ ve ol seni öldürmege kāsıd èdicek (12) kamu feriştelere , Tañrıdan meded dilediler . Tañrı baña eyitdi kim ey ma‘rũf (13) ol kulumuñ feryādına meded èrgil , dèdi . Uş geldũm , seni kurtardũm ,

- (1) dedi ve bu hikāyetde üç ma'ni var . Biri ol kim , eylüğe (2) lāyık degül kişiye eylük etmemek gerek . Bir dahı bu kim , kim eylük (3) ederse Tañrı ta'ālā katında zāyi⁶ olmaya , üçinci bu kim , her kim yavuzluk (4) etse ve yavuzluk şansa ol yavuzluk kendüye oğraya . (5) İki kardaşlar hikāyeti budur . (6) Bir zamānda iki kardaş varıdı . Biri ğazāya vardı ve birisin (7) evinde kodı , eyitdi : Bu akçeyi karşı harc edesin eksügin (8) göresin . Ben gelince kethüdāh⁶ edesin , ammā taqşır kılma kim (9) taqşır olmayalar . Her gün kardaşı evüne gelüridi , eksügin alurdi . (10) Kardaşı 'avratın bekleridi hem eksügin görüridi . Bir gün ańsuzın (11) eve girürdi kim kardaşı 'avratın başın tarar , helālin ańup (12) ağlarıdı , eydürdi : Ey benüm tatlu yārum Tañrı bilür senüñiçündür , bu zārım
- (13) Olmasun sensiz baña uşbu cihān
İnisi tırmasıdı anda nihān

- (1) Bakdı , gördi , bir şûret beñzer aya
Tudağın beñzedür şekkerneye
- (2) Gözleri cānlar alur , ğamze atar
Kırpüğinden biri bir ‘aşıkā yeter
- (3) Hayrān oldu , geldi ‘avrat katına
Kaşd kıldı , kardaşı ‘avratına
- (4) ‘Avrat eydür , hey zālīm kork Tañrıdan
Kāfer olur yarın bu işi eden
- (5) Aşılursañ el vèrmeyem git gèrù
Kim saña şerrüm degir , gelme berù
- (6) Yigit ārām edemez kendüzin
Hasret oldu görmege anuñ yüzün
- (7) ‘Avratuñ ayruk yüzün görmezidi
Söylese sözün eşer etmezidi
- (8) Altı ay geçdi , bunuñ üstine
Gör ‘itāb eyleyiser ol dōstına
- (9) Eydür , bühtān eyleyem risvāy kılam
‘Avrat eydür , ben anı Haqdan bilem
- (10) Kakıdı , ol yigit . İki biñ altun aldı , ol şehrüñ begine vardı .
- (11) Kardaşım ‘avratın zīnā ederken , gördüm , dedi . Şol elçi kim
fülān (12) begden geldi , yanumda konşuma kondardılar . Anuñıla
tutdum . Ol er (13) dünle gitdi , dedi . Kudretten ol kişi dünle
gitmişidi . Sordılar ,

(1) dünle gütmiş bildiler , dīvānile gërçekdür , dēdi . Şerī‘ate bakmadılar . Anı (2) gıyesiler vërbidiler , çekdürdiler . Bühtānilen ‘avān eline vërdiler . Saçından (3) sürüyü seyāsete getürdiler ve anda bir kuyu kazdılar , ‘avratı seng-sār (4) êtdiler . Çok taşlar atdılar , öldi diyü kodılar , gıtdiler . Tañrı ta‘ālā (5) anı bekledi , öldürmedi . Şunca taşdan birisin kayurmadı . (6) Taş yığıldı , kaldı , ‘avrat altında . Gün dolundı . Meded êrdi , (7) hatuna . Taş zahmenden Urviye iñledi . Bir ‘Arab bunun ünin diñleridi (8) ‘Arabuñ bir kaç devesi varıdı . Deveyi şuya iltürdi , anuñ āvāzın (9) işitdi . Vardı , gördi bir hoş şüretlü nigār , taşa başdur (10) mışlar , iñiler , zār u zār . Çün anı şöyle gördi , özi göyündi . ‘Avratı (11) yoku çekdi , deveye bindürdi , evine iletdi , buyurdi (12) kim tūmār êtdiler , cerāhatları oñuldi . Bir gün ol ‘Arab anuñ yüzine (13) bakdı ve anı sevdi . Eyitdi : Êy Urviye baña ‘avrat ola mısın , dēdi , alayım .

(1) ‘Avrat dēdi : Olmayam , benüm erüm vardır .Ġazāya gitmişdür , ġāzīdür . (2) ‘Arab eyitdi : Baña ħarām - fermā olġıl . Eyitdi : Yā seyyid , sen diriltüñ (3) bunca eylük sen baña ètdüñ , imdi key midür kim müzdüñi beyle vèresin . (4) Yaramaz işiçün pārsā du‘ā kıldı . Eyitdi kim bu arzūdan geçdüm ve tevbe (5) kıldum , Tañrıya döndüm , dēdi . Ol ‘Arabuñ bir Ĥabeş oġlanı varıdı . (6) Urviyeyi göreliden severidi , yavlaġ ‘āciz oldı . Bir gün gizli (7) ħalin ‘arz eyledi . Urviye aña kakıdı , ħiç bakmadı . Ol oġlan (8) eyitdi : Eger sen baña muñi‘ olmazsañ bir iş kılam kim saña kim öldüreler . (9) ‘Avrat eyitdi : Tañrıya şıgınmışam ve benüm üzerüme ne ħazā kıldıysa (10) ol görem , dēdi . Ol ‘Arabuñ bēşiginde bir oġlanuġı varıdı . Bir ġece Ĥabeş (11) geldi , ol oġlanı boġazladı , kanlu bıçaġı Urviyenüñ yaşıduġı (12) altında ħodı . Anası tırdı , oġlanı emzürmege . Oġlanı boġazlanmış (13) buldı . Çıraġ yaġdılar , gördiler , ħan ħama ħama Urviye yaşıduġına

(1) yarmış . Yasduğı götürdiler , kanlu bıçağı gördiler . ‘Arab eyitdi :
 (2) Ey hatun , benüm hayrum bu mıdur kim oğlum niçün boğazladıñ ? (3) Urviye eyitdi : Yā seyyid , ol eylük kim sen baña eyledüñ (4) ölmışidüm , diriltüñ , bunca dahı eylük kim êtdüñ , baña senüñ kim (5) hayruñ degdi . Benden saña bu mıdur kim genc oğlanı yazuk (6) suz öldürem . Andan ne fāyide ve ne ziyān baña , dēdi dēdi . ‘Arab ‘akildi . Bildi (7) kim bu yazuksuzdur , iş ayruksıdur ve aña ‘aḫāb cevāb étmedi . (8) Eyitdi kim *elḥamdüli’lilāhi ta‘ālā* ve kaḫa ve kadere , dēdi . Ol kul (9) oğlan anasın azdurdı . Bu ‘avrat kanlumuzdur , öldürelüm , (10) dēdi . Bir gün ol ‘Arab eyitdi kim Urviye bundan var , git (11) kim bu halkumdan saña ziyān degmesün . Dört (12) yüz yarmak vērdi , eyitdi : Nafakāt èyle , dēdi . Urviye akçeyi (13) aldı , ağlayu evden çıkdı , yola girdi , gider , bilmez kim kançaru gider .

(1) Ol gün ahşam olunca gitdi, köye erişmedi . Bir yerde yatdı . Şabāh (2) oldu , gērü yola girdi , gider . Bir depe aşdı , bir köy gördi . (3) Ol köye vardı kim biregüyi başı aşağı aşı komışlar , döger (4) ler . Sordı kim bu ne yazuk işledi ? Eyitdiler kim bunda ‘āmil var , (5) iki yıllık hak var , vèrmez . Ya vère ya bunda öle , dèdiler . Urviye (6) eyitdi : Ne kadar nesne var ? Eyitdiler : Dört yüz akçedür . Urviye (7) ol dört yüz yarmak anuñiçün vèrdi ve anı kurtardı . Evine vardı , (8) eyitdi kim ol ‘avrat kim beni kurtardı eve okı , ana , dèdi . (9) Anası anı getürdi çün Urviyeyi oğlu gördi , derhal ‘āşık oldu . (10) Bir zaman bunuñ görkine hayran oldu , takāti tak oldu . (11) Bir gün hālın ‘arz èyledi . Çok yalvardı , söyledi . Urviye (12) erim var , dèdi . Eyitdi : Harāmın baña fermān olgıl , dèdi , dedi . Eyitdi : (13) Seni ölümden kurtardım , baña eylügüñ bu mıdur , dèdi . Bu işi ben bilmezem ,

(1) var , git , dēdi . Bu yigit ‘āşık ‘āciz ƣaldı ve ol bir deñiz (2) kenārıyıldı . Bāzırgān gēmisi giderdi ve bu er bunlaruñ ƣatına (3) vardı , eyitdi kim bir güzel ƣaravaşum var , şatlık , (4) dēdi . Biregü eyitdi : Baña gerek , alayım , dēdi . Urviyeyi gördi , (5) biñ altuna şatun aldı . Biçāre Urviye feryād kıldı , ben (6) āzādum , erim var . Bu baña zūlm ēder , dēdi . Esere almadılar . Gemiye ƣoydılar . (7) Ol bāzırgān el uzatdı . Urviye yüzün göge götürdi , Tañrıya (8) niyāz ēyledi . Şol sāt yēl esdi , bulut oldu kim helāk (9) olmağa vardılar . Urviye eyitdi : *Elhamdüli’līlāh* ki ben *ẓa’ifüñ* (10) du‘āsın kabūl ētdüñ , dēdi . Ol bāzırgānlar eyitdiler kim (11) ne söylersin *hatun* ? Eyitdi kim bu er beni şatun aldı . Benüm (12) erüm var , āzādum ve baña ƣaşd ētdi . Tañrıya *zārī* kıldum . Tañrı ta‘ālā (13) bu şa‘ıƣayı bunda vėrbidi . Bunlar eyitdiler kim biñ altun

(1) saña vërdüm , bunı āzād 'edelüm , yohsa ölürüz , dëdiler . Biñ
 (2) altun vërdiler , āzād kıldılar . Urviye du'a kıldı , yel sakin (3)
 oldu , kurtuldılar dahı Urviyenüñ yüzine baqdılar ve kamu 'aşık
 (4) oldılar . Varı zīnā 'etmege kâsd 'etdiler . Urviye yüzün (5)
 göge tutdı . Tañrı ta'ālā bunları gemi içinde kamu helāk 'eyledi . (6)
 Tañrı kudretinden gemi yörüdi , ol gün ol gece gitdi , bir şehre (7)
 'erdi . Güneş toğariken gemi limana girdi . Ol şehir , Şām şehir (8)
 lerindendi . Urviye { er } jonın geydi , dülbend şarındı , yüzün göge
 (9) tutdı , eyitdi kim İlāhî evvelden 'ahire degin benüm yönüm
 sañadur ve senüñ (10) korkuñilen içim toludur . Bunları helāk kılduñ ,
 gemiyi bu limana , (11) bu şehre getürdüñ . Saña sığındum , sen
 kolay getir . Uş kişiler geldi , (12) dëdi : Bir sâ'at kim gemi li-
 manda turdı , galébesi yok . Gördiler geminüñ (13) sesi semi
 belürmez . Bir er ki verbidiler , geldi , gördi

(1) kim bir hub yigit . Eyitdiler : Yā yigit , yalañuz bu gemiylen nice geldüñ , (2) sen , dēdiler . Ol eyitdi : Tañrı getürdi , dēdi . Andan eyitdi (3) kim bergeyilen biriñüz beni çıkaruñ kim pādişāh katına varam . Birisi (4) aldı , vardı . Qalanı gemide oturdılar . Ūrviye pādişāh katına girdi . Selām vērdi . Ta‘ām yēdiler . Bunuñ görkine pādişāh ve kamu hayrān (6) kaldılar dañı yalañuz şol gemiylen geldügin ta‘accüb ‘etdiler . Pādişāh (7) eyitdi : Kimse görmiş degül ve kimse işitmiş degül , yalañuz bu deñizler (8) geçmek . Bāri nērde girdüñ gemiye ‘azmüñ kaçayıcı ? Urviye eyitdi . (9) Pādişāh dilek haqquñ , dēdi . Bāzırganlaridük , degmemiz bir şehirden (10) idi . Benden artuğı öldiler , malları kaldı . Ol mālı algıl . (11) Mīras hōresi gelürse vėresin , gelmezse sen bilgıl . Pādişāh (12) bunun emānet ısmarladuğından ‘acebledi , eyitdi senüñ neñ vardır . (13) Benüm nesnem yokdur , dēdi , varı dañı saña olsun . Eyitdi : Hiç benden

(1) hācetüñ yok mı , dēdi . Eyitdi : Bir şavmı'a yapdurğıl , benümiçün deñiz (2) kıyında . Pādişāh yapdurdı . Urviye aña girdi . Tā'ate meşgūl (3) oldu . Bunuñ üstine bir zamān geçdi . Pādişāh şayru oldu . Begligi (4) ol şavmı'adaki yigide véresiz , velidür , dēdi . Sehel vaktan pādişāh (5) öldi . Şehirlüleri şavmı'a içine girdiler . Seni pādişāh vaşiiyet (6) kıldı , dēdiler , çok söylediler . Ol yigit eyitdi kim ben Tañrı'ibādetine (7) meşgūlem ve ol işden fāriğam . Eyitdiler kim çāre yokdur , vaşiiyetdür . (8) Eyitdi kim kızoğlan 'avratlığa getürüñ , varam , dēdi . Vardılar , (9) ol vezirler ve nāyibler kızların aldılar , vėrdiler , hādimler katına (10) iletdiler . Anları göricek gögsin açıp gösterdi , eyitdi 'avratam . (11) Ben 'avrata pādişahlık yaramaya ve adına huṭbe okunmaya , dēdi . Ol (12) 'avratlar , vardılar , haber vėrdiler . Andan bu kavüm bir pārsā er buldılar , (13) aña beglik vėrdiler . Urviye tā'ate meşgūl oldu . Her kime 'özür

(1) degse aña gelürlerdi . Ol du‘ā kılurdi . Tañrı sağlık vèrürdi .
 (2) Bunuñ haberi iqlimlere vardı kim bir harun fulān yèrde deñiz
 kırañında (3) her rencūra du‘ā kılsa şifā olur . Urviye eri
 ğazādan geldi , (4) gördi kim ‘avratı yok , han u mānlar harāb
 olmuş . Kardaşına (5) şordı kim ‘avrat kanı ? Eyitdi kim zinā ètdi .
 Seng sār ètdiler . (6) Ol miskin göñli melül oldı . Eyitdi : Bu
 yavlağ pārsāyıcı (7) bu hatun , dèdi . Mütehayyir kaldı . Andan
 bir kaç günden ol kardaşı (8) kötürüm oldı ve gözleri dahı görmez
 oldı . Urviye haberin eyitdiler kim (9) fulān cezirede bir hatunuñ
 du‘ası kamu rencūra şifādur, dèdiler . (10) Ol ğāzī bu kardaşın aldı ,
 aña iletürken każāyilen ol ‘Arāb (11) evine kondılar . Anuñ dahı
 Habeş oğlanı gözsiz olmuşıdı . Ol (12) ‘Arabi anı aldı . Bun-
 larunuñ bile gıtdiler ve bu ikisi giderken yolları (13) Urviyeyi
 şatan kişinüñ evine geldiler . Ol dahı bunlaruñ gibi ma‘zūr olmuş .

(1) Üçü dahı yola girdiler ve ol deñizden geçdiler . Ol şavmı'aya
 (2) girdiler . Urviye çün bunları bu halde gördi , Tañrıya secde
 eyledi , (3) şükür kıldı ve dahı eri yüzine bakdı , eyitdi : Bu
 senüñ (4) kardaşuñ yavlağ yazuğ kılmuş . Tañrı ta'ālā bunu a-
 nuñiçün beyle (5) mübtelā kıldı . İmdi eger ol êtdügin rāst ey-
 dürse (6) Tañrı ta'ālā buña şifā vère , dēdi . Buñalmışıdı çāresi
 yogıdı . (7) Êtdügin kamu eyitdi kim ey kardaş ben senüñ ha-
 kuña zulüm êtdüm . (8) Ol yazuğsuzıdı , öldürtdüm . Urviye du'ā
 kıldı , şol sâ'at (9) Hakk ta'ālā şifā vērđi . Ol 'Arab geldi .
 Bu kuluma du'ā kılğıl , (10) dēdi . Urviye eyitdi : Bu dahı yazuğ
 kılmuşdur , yazuğına muğır olmasa (11) şifā bulmaya , dēdi . Ol
 kul dahı muğır oldu . Urviyeye şandüğün (12) oğlan boğazladüğün
 eyitdi . Urviye erine eyitdi : İşitdün mi (13) , dēdi . İşitdüm , dēdi
 Urviye du'ā kıldı , Tañrı şifā vērđi .

(1) Andan ol Urviyeyi şatan kişinüñ anası eyitdi kim oğluma dahı
 (2) du‘ā kılğıl , dēdi . Urviye eyitdi : Ol dahı yazuğın eyitse gerek
 (3) rāst kim ben du‘ā kılām , Tañrı şifā vère , dēdi . Ol dahı eyitdi
 (4) kim ben aşılı dururdum , başum aşğa , dögerlerdi . Dört yüz
 yarmağ (5) borç isterlerdi . Gördüm , bir ğarib ‘avrat geldi , ol
 dört yüz yarmağı (6) vèrdi , beni kurtardı . Ben ol hatuna hayın
 oldum . Ol baña kendüzin (7) vèrmedi , ne harām ve ne helāl yüzilen
 ve ben anı bezirgāna şatdum (8) gemiye aldı , girdi , deñizi geçdi ,
 dēdi . Urviye eyitdi erine : İştüñ mi (9) İştüdüm , dēdi . Andan
 du‘ā kıldı , aña dahı Tañrı ta‘ālā şifā vèrdi . (10) Andan Urviye
 yüzün nıkābın giderdi , eri yüzine bakdı , eyitdi kim (11) hıç ben
 senüñ ‘avratuña beñzer miyem ? Eri eyitdi : Āvāzuñ aña beñzer
 (12) ve yüzüñ , gözüñ dahı aña beñzer , dēdi ve ol miskini
 yazuksuz (13) öldürmişler anı öldüreni ben dahı öldüreydüm ,
 dēdi . Andan kamu

(1) kıssasın erine eyitdi kim bu kamu miñnet kim ben çekdüm , Tañrı (2) hoşnūdlığıçün ve dahı senüñ hoşnudluğuñıçün çekdüm , dédi . (3) Andan ikisi görışdiler , zār u zār ağlaşdılar dahı Urviye namāza (4) tırdı , baş secdeye vardı , eyitdi kim êy Huzâyâ eger benden hoşnūd (5) sañ , beni dünyādan kurtargıl , dédi . Tañrı ta‘ālā , ol pārsā (6) hatunuñ secde içinde cānın aldı . Bir zamān geçdi , hatun gelmedi . (7) Eri tırdı , katına vardı , gördi kim ölmüş . Ol şavmı‘ada gūr kazdılar (8) ve ol şehriñ begi kamu ulu , kiçi ol şavmı‘aya geldiler , namāzın kıldılar ve (9) danışmanlar , hatimler okıdılar ve ol pārsā hatunu anda kodılar . Eri (10) anuñ gūrı üzre otırdı ve ol dahı üç gün diri kaldı ve ol (11) dahı öldi . Anı dahı yanında kodılar . Pārsā Gāzī Türbesi dēyü ad (12) vërdiler . Her ne rencūr bunlara gelse şifā bulurıdı , hācetmendlerüñ (13) hāceti revā olurdı . Bunlaruñ ‘ışkına evler yapıdılar . İki yıldan soñra

(1) Bir ulu şehir oldu . Gelen rencûrlar anda muķim oldılar ve bunların kıssası (2) dünyâda ‘ibret oldu ve kamu halk bilsünler kim hiç (3) kimseye pārsalık ve doğruluk ziyān kılmaya . (4) Pārsasızlık , hāyınlık (5) hiç kimseye aşşı (6) kılmaya , va’llāhü (7) a‘lem (8) bi’s - şavāb .

.....

.....

.....

.....

.....

.....

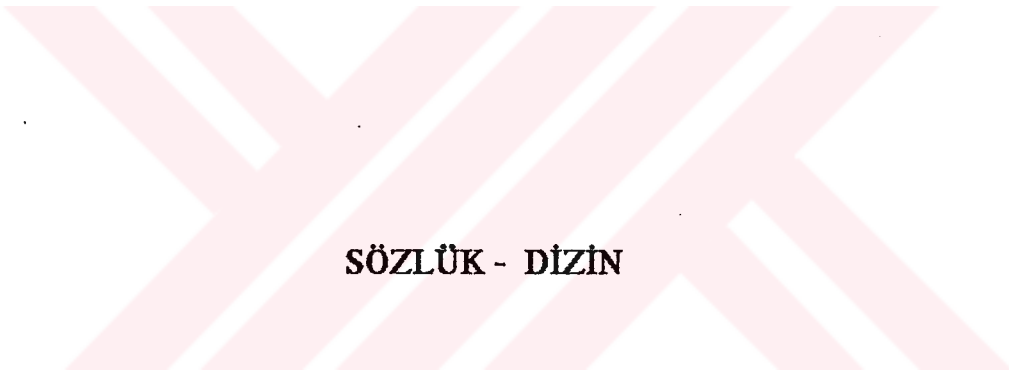
.....

☐ Tamamı

FOTOKOPİSİ İSTENEN BÖLÜM:

TEZ NO:

SIRA NO:

SÖZLÜK - DİZİN

SÖZLÜK - DİZİN

A

- ābdest** *Far.* Abdest, namazdan sonra el yüz vb. yıkama
a. aldı 119a10
a. aldılar 110a10
a. aluñ 110a10
- ‘acāyib** *Ar.* Acayip, şaşılacak şey 120a9
a. göresin 112a2
a. -e kaldum 116a10
a. -ler 120a5, 125a6
a. -lerden 120a6
a. -üm geldi 112a1
- ‘aceb** *Ar.* Acaba 90a8, 122b3,9, 123a2,12, 123b6, 124b1
Garip, şaşılacak şey 112a3
- ‘aceble-** *Ar.* Hayret etmek, şaşırmak
'a. -di 131a12
- acı** Ağrı, sancı
a. -sın 120b12
- acıq-** Acıkmak
(yavlak) a. -dı 91b3
a. (g) -ıcak 99b12
- ‘aciz** *Ar.* Aciz, güçsüz 92a1
a. kaldı 130a1
a. oldu 128b6
- aç** Aç, acıkmış
a. ola 83a10
a. toyuran 82b7
a. yöriyip 81b7
a. -dur 116b8
a. -lara 80b7

aç-	Açmak, a. 126b10 a. -am 121b12 a. -dı 125a2 a. -dum 120b1, 126b10 a. -ıla 84b9 (göñlinde başı) a. -ılur 84b3 a. -ınca 88b9, 93a8 a. -ıp 131b10
ad	Ad, isim 125b10,12 a. verdiler 133b11-12 a. -ı 105b6, 121b6 a. -ılan 125b13 a. -ın 88a2 a. -iñ 87b1 a. -ına 131b11 a. -lu 85b10, 125b8 a. -um 81a6, 125b9 a. -umu 125b11 a. -uñ 98a12, 99b13, 121a12, 125b6,9
‘adāvet	Ar. Düşmanlık 95a3
ādem	Ar. İnsan 82b9, 94a8 a. oğlanı 111b4, 124b9 a. oğlanın 95a10 a. oğlanınuñ 83a12, 95a4, a. oğlanları 95a6, 111b5 a. oğlanlarınıñ 95b5 a. yüzi 121a7 a. -i 84a1 a. -ler 80b11, 114a8 a. -üñ 95b7
ādemī	Ar. İnsan a. -ler 77b2
‘afv	Ar. Af ‘a. kılam 81a8 ‘a. kıldum 103a8 ‘a. kılul 116b11 ‘a. kılur 103a3
ag-	Çıkmak, yükselmek

	a. -dı 113a9 (anuñ canın göge) a. -durdılar 120a4
ağaç	Ağaç 105b5, 112b6, 113a1,4,5,7 a. -a 105a13, 112b8 a. -da 105b9 a. -ı 113a6 (Tuba) a. -ı 105b5 (hurma) a. -ı 112b8 a. -lar 105a8, 105b10, 114a7 (uçmak) a. -ları 105a7 (uçmak) a. -larından 113a7 a. -laruñ 105a8 a. -uñ 105b5,7 a. -uñ köki 105a9 a. -uñ yemişi 105b8
ağar-	Beyazlaşmak a. -dı 82a13, 82b1 a. -ınca 107b13 (tenüñ) a. -mak 82a10
ağıl	Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin gecelediği yer a. -a 116b6,7
ağır	Ağır a. mı 89b4
ağırla-	Saygı göstermek, yüceltmek a. 86a10 a. -ya 86a11, 102a10
ağırlık	Ağırlık a. -ıdur 77a5
ağız	Ağız a. -ı 82a1 a. -ın 123a1 a. -ına 86b4, 97a2, 123a11, 123b4 (magaranuñ) a. -ına 115b7 a. -ında 86b2 a. -larına 122a13 a. -larından 122b6 a. -um 126b10 a. -umdan 126b10,13 a. -uñdan 126c3 a. -uñı 126b8

ağla-	Ağla- a. -dı 79a3, 92a3, 113a5 a. -rıldı 127a12 a. -rsız 120b1 a. -şdılar 115b8, 126c10, 133b3 a. -urlar 120a13 a. -urlardı 126a5 a. -yu 129a13
ağlık	Aklık, beyazlık (yüz) a. (g) -ı 77a4
ağrı-	Ağrımak a. -dı 120a11 a. -maya 106b4 a. -r 79b5 (göñlin) a. -tmayasın 80a6 (göñlin) a. -tmaz ola 106a10 (göñlin) a. -tmış olursañ 80a7
ağu	Zehir a. tökeyim 126c2 a. verdiler 86b11
āh	Far. Feryat bildiren ünlem 86b10
ahir	Ar. Son a. -e 130b9
ahiret	Ar. Ahiret, öbür dünya 79a6, 92b11, 113a10 a. -de 81a6, 83a10, 11, 89b8, 99b4, 113a8, 119b13 a. -dedür 77a4 a. -dür 94a4 a. -e 92b2, 93b9 a. -i 93b8, 108b8 a. -i ... alurlar 93b8 a. -içün 76b3 a. -üñ 93a7, 93b8
ahşam	Akşam a. namazı 115a7 a. namazın 115a9 a. olunca 129b1

ahtarıl-	Devrilmek a. -dı 117b1
ak	Ak, beyaz a. ıpardandur 105a5 a. incüdendür 105a5 a. sakallu 126ç3 a. yıpardandur 106a2 a. (g) -ırakdur 105a11
ak-	Akmak a. -ardı 123a6 a. -maya 106a8 a. -maz 104b12
‘akabinden	Ar. Ardından, arkasından 109b4
akçe	Akçe, para a. -dür 129b6 a. -sini 123b13 a. -yi 127a7, 129a12
ākıbet	Ar. Son 77a1, 86b5 a. -i 86b3
‘akıl	Ar. Akıl, düşünce 95a1 a. orucıdır 83a3 a. -ı 95b9 a. -ı bilüsi 106b3 a. -um gütmiş 120a13 a. -umuz 107a7 a. -sızdur 95a1
akıt-	Akıtmak a. -sun 80b1
‘akıl	Ar. Akıllı, akıl sahibi a. padişah 87a1 a. -di 129a6
‘akiller	Ar. Akıllılar, akıl sahipleri 87a13, 88a13
‘akreb	Ar. Akrep 123a10

al- Almak
 a. 92a7
 a. -a 84b7
 a. -alum 117b11,12
 a. -ayım 'evlenmek, eş al-' 128a13
 a. -ayım 'satın al-' 130a4
 a. -dı 92a6, 110b9,13, 117a12, 117b13, 118b6, 127b10, 129a13, 131a4, 132a10,12
 a. -dılar 126a13, 131b9
 a. -dum 83b7, 117a6, 126c11, 126ç4,8
 a. -gıl 117a12, 119b1, 131a10
 a. -ıp 78b7, 117a5
 a. -madı kim 117a3
 a. -maduñ 117a11
 a. -maga 119a2
 a. -magıla 80a7
 a. -makdur 76b3
 a. -ur 123b4
 a. -urdu 127a9

‘alâmet Ar. İşaret, nişan, iz
 a. -i 80b3, 110a3

alçak Alçak, aşağı
 a. gönüllü 101b13, 102a2
 (gönli) a. ola 102a9
 (gönlin) a. kılıvergil 102a13
 a. -lık 'alçak gönüllülük' 102a6

alda- Aldatmak
 a. -masun 95a7

aldan- Aldanmak
 a. -maklık meta'ı 92b5

alın Alın
 a. -ın 124a8
 a. -ına 124a1,8

‘âlem Ar. Dünya, âlem
 (cem'-i) a. -e 111b6
 (on sekiz biñ) a. -üñ 112a6
 (on sekiz biñ) a. -i 112b1

‘aleyhi'l-lâ'ne(ti) Ar. "Allah'ın lâneti üzerine (olsun)" anlamında söylenen söz. 90a4, 95b3, 101a5

‘aleyhi’s-şalâtü ve’s-selâm Ar. "Allah'ın salât ve selâmı üzerine (olsun)" anlamında bir saygı sözü
78b5, 86a6, 87b10, 105b8, 107b4, 108b7, 114b2

‘aleyhi’s-selâm Ar. "Allah'ın selâmı üzerine (olsun)" anlamında bir söz
76b6, 11, 77a12, 77b13, 78a3, 9, 79a2, 79b13, 80b13, 81a3, 82b3, 7, 83b9, 84a5, 84b6, 85a10, 13, 85b3, 6, 87b13, 88a5, 88b12, 89a7, 90a6, 91a9, 12, 93a9, 96a3, 5, 96b6, 11, 97a2, 3, 97a6, 11, 99b1-2, 100a11, 100b1, 8, 102a2, 3, 102b11, 103b5, 9, 107b4, 6, 108a13, 108b3, 110a8, 13, 110b5, 111a7, 9, 111b1, 3, 112a8, 112b7, 8, 13, 113a3, 113b6, 114a1, 6, 9, 114b13, 115a1, 5, 120a7

‘aleyk Ar. Senin üzerine
a. 92b8, 110b13, 122b3, 126ç4

‘âlimler Ar. Alimler, bilginler
a. 80b3, 89a1, 94a1, 114b10,
a. -lere 80b4,
a. -leri 102a10
a. -lerile 85b7

Allah Ar. Allah, Tanrı
a. 125a1
a. ilen 97b12
a. ta'ala 126ç9
a. -u ta'ala 99a5, 8

alt Alt, aşağı
a. -ında 105a1, 128a6, 128b12

altı Altı
a. 82b2, 96a4, 6, 127b8
a. yüz biñ 82b9
a. -ncı 78b13, 80b6, 89b2, 96a10, 106a13

altmış Altmış
a. 82b8, 84b8

altun Altın
a. 106b1, 107a3, 119b6, 127b10, 130a13, 130b2
(Mısri) a. 100a8
a. -a 130a5
a. -dan 106b12

	a. -dandur 105a9, 113b10 a. -dandur 105a9, 113b10 a. -mı 124a1
altunlık	Altınlık a. 79a12
amān	Ar. Aman a. 126ç6
‘amel	Ar. Yapılan iş a. 89b11, 93b9, 97a6, 99b9 a. -dür 77a3, a. -i 76a3, 77b8 a. -i salih 77b7
‘amil	Ar. İşçi a. 129b4
āmīn	Ar. "Yâ Rab duamızı kabul et." anlamında bir söz a. 76a6, 77a8, 79b6, 81b3, 84a2, 86a3, 87b8, 88b4, 90a9, 92a12, 93b9, 95a2, 96a11, 98b6, 100a9, 101b11, 102b1, 103b1, 104a6, 108a12, 114a4, 119b13
ammā	Ar. Ama, fakat a. 76b5, 77a2, 77b2, 11, 82b10, 88a10, 89a3, 4, 5, 6, 109a10, 127a8
‘amūd	Ar. Sopa a. 122b7, 123a11, 123b2 a. -ilen 122b13 a. -la 123b10
añ-	Ar. Anmak, hatırlamak, yad etmek a. -alar 77b3 a. -dı 102b5 a. -ıp 80a13, 84a4 a. -sam 85b12, 13
ana	Anne a. 129b8 a. -m 116b5, 7, 9, 125b11, 126a5 a. -ñ 86b7 a. -ñuzu 95a8 a. -sı 128b12, 129b9, 133a1 a. -sın 129a9

aña	Ona (bk. ol)
añaru	Ona doğru (bk. ol)
‘anber	Güzel koku 'a. -dendür 106a3
anca	O kadar, nice (bk. ol)
ancak	O kadar (bk. ol)
anda	Onda, oraya, orada, sonra (bk. ol)
andan	Ondan (bk. ol)
anı	Onu (bk. ol)
anlar	Onlar (bk. ol)
añsuzın	Ansızın, aniden a. 127a10
anuñ	Onun (bk. ol) a. üzerine 84b9
apar-	Götürmek a. -ıcak 100a1
ara	Ara a. -sı 93a8 a. -sında 78a5, 89a8, 126a6, 126c6
‘Arab	Arap 'A. 128a7,12, 128b2, 129a1,6,10, 132a10, 132b9 'A. dilince 83a4 'A. -uñ 128a8, 128b5,10
‘Arabī	Çölde oturan Arap 'A. 110b6, 112a8, 112b4, 132a12
ārām	Far. Durma a. 127b6

ārāste	Far. Süslenmiş, süslü a. kıldum 76b9,10 a. kılıvergil 102a12
ard	Arka a. -umca 126b7
arh	Ark, su yolu a. -uñ 105a1
arha	Arka a. -sın 124a7 a. -sına 124a1,7
arılık	Temizlik a. (g) -ını 115a4
arıt-	Arıtmak a. (d) -ur 94a10 a. -maya 94a11
aruk	Yorgun a. 104a1
‘arifler	Ar. Bilgililer, irfan sahipleri 'a. 99a3 'a. işidür 88a13 'a. -üñdür 98b10
‘ariyet	Ar. Eğreti, geçici 'a. 89a12
arslan	Arslan a. -dur 87b1
‘arş	Ar. Gök yüzü, dokuzuncu gök katı 'a. gölgesinde 81b13, 100b9, 126b6 'a. titredügi vaktin 85a11 'a. -ı 112a13
art-	Artmak, fazlalaşmak a. -a 122a1 a. -a durur 108a2 a. -ar 85b13
artuk	Fazla

- a. 87a5, 96b10, 123a6, 104b5, 106b3
- a. -dur 122b8
- a. -ıdı 109a13, 109b1
- a. mı 89b4

Başka

- a. 92a2, 121a6, 105a2
- a. (g) -ı 131a10

artur-

- Artırmak,
- a. -a 76a12
 - a. -am 76a10
 - a. -maz 79a10

'arz' eyle-

- Ar. Bir büyüğe sunmak
- 'a. -di 128b7, 129b11
 - 'a. -düm 126c10

arzū

- Far. İstek, arzu
- a. -dan 128b4
 - a. -dur 92b3
 - a. -ların 107a13

arzūla-

- Ar. Arzu etmek
- a. -r 82b5
 - a. -sa 105a13, 105b4,11
 - a. -yıp 78b2

as-

- Asmak
- a. -a komışlar 129b3
 - a. -a kosalar 108a4
 - a. -alum 126c13
 - a. -arlar 122b7
 - a. -ılan 124b2
 - a. -ilu durur 106b12
 - a. -ilu dururdum 133a4
 - a. -ilursañ 127b5
 - a. -ıp 123b12
 - a. -muşlar 122b6,9, 124a13

'asā

- Ar. Değnek, sopa
- 'a. -yıldı 109a9

aşhāb

- Ar. Peygamberin sohbetinde bulunan kişiler
- a. 113a2

	a. -ına 110a10
‘āṣī	Ar. İsyankar 'a. 88b9
aṣl	Ar. Esas, kök a. -ı 104b13, 105b7
aṣṣı	Yara, fayda a. kılmaya 134a5-6 a. -sı 87b6, 104a3
aş	Yemek a. bişürgil 103b12 a. bişürmekden 103b13 a. vereler 107a3 a. -dan 83a2
aş-	Aşmak, geçmek a. -dı 129b2
aşağa	Aşağı başı a. 129b3 başum a. 133a4 başuñ a. 126c13 tamdan aşaga 118b2,4 a. -larından 122b1
‘āṣık	Ar. Aşık 'a. 130a1 'a. oldı 117b9 'a. oldılar 130b3 'a. -a 127b2
āṣikāre	Far. Açık, belli a. 87b12, 103a3 aşkare 97b13
at	At a. 111b10, 111b12 a. -um 111b12
at-	Atmak (gamze) a. -ar 127b2 a. -arlar 122a13

	a. -dı 90b7 a. -dılar 121a11, 128a4 a. -dumıdı 124b7
ata	Ata, baba a. kocalar 99b7 a. -larına 85b1 a. -m 110a11, 116a1, 125b9,10, 126a5 a. -ñ 86b7 a. -ñuzıla 95a7 a. -sından 113b6
atlas	Atlas, yüzü ipek, tersi pamuklu bir kumaş cinsi a. 118b1
‘avān	Ar. Yardakçı a. 128a2
‘avānlık	Ar. Yardakçılık a. (g) -ıdı 123b12
āvāz	Far. Ses a. 91b7 a. -ın 128a8 a. -ların 123b3 a. -uñ 133a11
‘avrat	Ar. Kadın a. 100a4,5, 116a2,4,6, 116b2, 118b9,10, 119a4,6,9, 119b1, 3, 127b3,4, 128a6, 128b1,9, 129a9, 129b8, 132a5, 133a5 a. -a 95b13, 131b11 a. -am 131b10 a. -ı 128a3,10 a. -lar 124a12, 131b12 a. -lara 81b10 a. -lardan 95b12 a. -uñ 127b7 Eş, zevce a. 109b7, 128a13 a. -ı 118b7, 119a1,2, 127a11, 132a4 a. -ın 127a10, 127b11 a. -ına 119b1, 127b3 a. -uña 133a11
‘avratlık	Ar. Zevcelik a. (g) -a 131b8

‘avret	Ar. İnsanın gösterilmesi ayıp olan yeri a. -lerinden 123a5
ay	Ay, dünyanın uydusu a. gün nurluydı 109a4 a. -a beñzer 127b1 a. -dan görklüyidi 109a3 Ay, yılın on ikide biri a. 82b12, 126a1, 127b8 a. -da 82a3 (ramazan) a. -ın 82b2 (şevval) a. -ında 82b2 (ramazan) a. -ınuñ 82b7 a. -uñ 82a7,11
aya	Avuç içi a. -sında 119a13
ayak	Ayak a. 97a11, 97b7,9 a. (g) -ı 91b2, 110a11 a. (g) -ın turu vardı 118a2 a. -ları 84a6 a. -larından 106a1 a. -laruñuz 104a2 a. -lu 112b12 a. (g) -um 99b9
āyet	Ar. Kur'anın her bir cümlesi a. 82b6, 88b13 a. -i 77b5, 108b5
āyet-i Kurān	Ar. Kur'an ayeti a. 88b12
aydın	Aydınlık a. ederdi 106a5 a. eyler 84b5 a. oldı 119a13 a. olur 108b6
‘ayıb	Ayıp (ulu) a. 94b12 a. -da 94b11 a. -ı 94b11,13

- a. -ın 103b3
- a. -ına 103b7
- a. -ını 103b3
- a. -lama 79a4
- a. -sız 87a13

ayır- Ayırmak
 a. -dılar 120b11
 a. -ıldı 126ç9
 a. -magıl 90a9

'ayne'l-yakīn *Ar. Gözüyle görmüş gibi, kat'i*
 a. 98b9,11, 99a3

ayru Ayru
 a. 86a2

ayruk Artık, bundan sonra
 a. 80a3, 83b9, 127b7
 Başka
 a. 80b6, 87a1, 96a10, 107b10, 112a6, 114b4,5, 116a7, 125b9, 126a10
 a. eylemek 80b4
 a. (g) -a 96a9, 111b6
 a. (g) -ına 111b1
 a. -lar 103b3,6
 a. -ları 103b8

ayruksı Başka
 a. -dur 129a7

az Az
 a. 83a11, 110a12
 (bir) a. turayım 122a3, 123b8

az- Azmak, rahatsız olmak
 a. 83b8

'azā *Ar. Organ*
 a. -lardan 106b3
 a. -sınıñ 109a11

'azab *Ar. Azap, eziyet*
 a. 124b4, 125a12
 a. cevap etmedi 129a7
 a. etmek 125a13

	a. kılalar 108a11 a. kılmagıl 90a9 a. kılmak 122b13, 123b9, 124a2,13, 125a10 a. -a 123a9 a. -dan 80b13, 116a4 a. -ı 122b5,8 a. -ın 85a15
āzād	<i>Far.</i> Serbest, hür a. edelüm 130b1 a. kılur 82b8,9,10,12,13, 103a10,130b2 a. -um 130a6,12
‘azamet	<i>Ar.</i> Büyüklük a. 121b10
azdur-	Azdırmak, şaşırtmak a. -dı 129a9 a. -ursın 95a11
azık	Azık a. (g) -ı 93b8 a. (g) -um tuta 100a3 a. (g) -uñ 99b11, 100a1
azine	<i>Far.</i> Cuma a. gecesi dür 125a13
‘aziz	<i>Ar.</i> Değerli, kıymetli a. olur 102a7 a. tutar 85a12 a. -dür 111b4
‘azm	<i>Ar.</i> Azim, güçlükleri yenme yeteneği a. -üñ 131a8
‘Azrā’il	<i>Ar.</i> Azrail, ölüm meleği a. -e 121b8
azuk	Azık a. -suz 81b6
‘azze	<i>Ar.</i> Tañrı adından sonra söylenen hürmet sözü a. ve celle 104a13, 105b13, 107a13, 119a7

B

bāb	<i>Ar.</i> Bölüm b. 76a7, 77a9, 79b7, 81b4, 84a3, 86a4, 87b9, 88b5, 90a10, 92a13, 93b10, 95a3, 96a12, 98b7, 100a10, 101b12, 102b2, 103b2, 104a7, 107b2, 108a13, 110b4, 111a6, 111b10, 112a7, 112b6, 113a11, 113b5,12, 114a5, 114b2, 115b4, 117b4, 126a11
baça	Baca b. -mızdan 118b12
bādām	<i>Far.</i> Badem b. 117B13
bağır	Bağır, ciğer b. -uñ 126c3 b. -uña 126c2
bağışla-	Bağışlamak b. 114a4 b. -gıl 113b3 b. -r 103a4 b. -ya 80b11, 88a6
bağla-	Bağlamak b. -nmış 120b4 b. -yam 91b2
bağlu	Bağlı b. -dur 123b10
bahā	<i>Far.</i> Bedel, kıymet b. -sı 79b1,9, 118b8 b. -sın 110b8,9, 118b8
bahāne	<i>Far.</i> Sebep b. -siz 112b5
baḥīl	<i>Ar.</i> Cimri, hasis b. 95a13, 95b11 b. -i 99b3

bahillik	<i>Ar.</i> Cimrilik b. 95b11
bahş ⁹⁶	Kısım b. -ı 82a12,13 b. -ından 82a12
bahtlu	<i>Far.</i> Şanslı, talihli b. 84b10 b. can 85a12 b. -dur 102a8, 103b7
bak-	Bakmak b. 119a4 b. -aridum 116a9 b. -ariken 120b9 b. -dı 117b9, 121b2, 125b8, 127b1, 128a13, 132b3, 133a10 b. -dılar 130b3 b. -dum 116a3, 120b2, 125a9 b. -madı 128b7 b. -madılar 128a1 b. -madım 97b7 b. -sa 95b13, 106a4, 107b10
bakī	<i>Ar.</i> Kalan, artakalan b. 126a1 b. -si 105b2 Kahcı b. -dür 113a10
bāl	Bal b. 104b8, 106a12 b. -dan 105a3,11
balkı-	Parlamak b. -yu dura 106b2 b. -yu durur 108b4-5
baña	Bana (bk. ben)
bār	<i>Far.</i> Defa, kere

⁹⁶ Metninizde *bahş* şeklinde yazılan ve bir görüşe göre de Farsça kabul edilen bu kelimenin aslının Türkçe bak- > bakış ' hisse, bölüm ' olduğu şeklinde düşünülmektedir .

	b. 82b13
bār- ĥudā	<i>Far.</i> Cenab-ı Hak, Allah b. -ya 96b9, 100b9, 119a11
bāri	<i>Far.</i> Bari, hiç olmazsa b. 131a8
bas-	Basmak b. -duk 124a5,6,7,8
başdur-	Bastırmak, yapıştırmak b. -mışlar 128a9-10
baş	Baş, kafa b. 133b4 b. götürdi 112a1 b. -ı 86a1, 109a12, 109b2, 113b9 b. -ı aşağı 129b3 b. -ım 114a9, 120a10 b. -ın kaldırdı 97a3, 126b13 b. -ına 109b1 b. -ından 109a13, b. -lar çokradur 108a9 b. -ları 81b12 b. -larına 106a3 b. -um aşağı 133a4 b. -uñ aşağı 126c13 Saç b. -ın tarar 127a11 Yara başı b. 86b1 b. -ı açılır 83b3 İlk, önde gelen, en birinci b. -ı 93a12, 93a13, 93b1, 94b8 Adet, tane b. 117a7
başla-	Başlamak b. -dılar 120b11 b. -dum 126ç3
bātıl	<i>Ar.</i> Batıl, yanlış b. 89b6,7

	b. -dur 89b8,9,10, 111b4
bay	Zengin b. -ıdum 116b13
baylık	Zenginlik b. (g) -a 76a13
bayram	Bayram b. 82b12
bāzīrgān	<i>Far.</i> Bezirgan, tüccar b. 130a2,7 b. -a 133a7 b. -lar 130a10 b. -laridük 131a9
bedbaht	<i>Far.</i> Zavallı, talihsiz b. -lariçün 108a5
bedbahtlık	<i>Far.</i> Zavalhlık b. 90a1, 9512
beg	Bey b. -den 127b12 b. -i 133b8 b. -ine 127b10 b. -üñ 100a7
beglik	Beylik b. 131b13 b. (g) -i 131b3
behre	<i>Far.</i> Hisse, pay b. -sin 111a13
bekle-	Korumak, sakınmak b. 88b3 b. -di 91a9, 128a7 b. -gil 79b6, 95a2, 101b11, 104a5 Beklemek b. -ledüñ 91b6 b. -mek gerek 115b3 b. -ridi 127a10

bəl	Bel b. -üm 79b5 b. -üñüz 104a2
belā	Ar. Bela b. 91a13 b. -sından 84a2 b. -ya 76a1, 124a9 b. -yı 116b3,12, 117a13
belī	Far. Evet b. 120a8, 121b3
belkim	Belki b. 104b5
belür-	Belli olmak b. -meyeydi 106a5 b. -mez 79a13, 130b13
beñ	İz, nokta b. -i 109b10
ben	Ben b. 77b1, 80a5,8,10,11, 80b2, 81a4, 82a5,8, 83b9, 85a3, 88b12, 90a4, 90b3,5, 92a1,10, 94b8,95a12, 95b8, 96a2, 4, 96b4, 97a4,10,13, 97b1,5,11, 98a4, 100a2, 101b4,8, 108b4, 110b6, 111a1, 113a5,113b7, 114b12, 116a1,2,8,9, 116a10,11,12, 116b4,7,8,13, 117a2,3,4,9,11, 118a7,9,10, 119b3,7,8, 120b2, 121a9, 122b3,8, 124a2, 124b7, 125a4,7, 125b6, 126b12, 126c4,7,13, 126ç2,5,10, 127a8, 129b13, 130a5,9, 131b6,11,132b7, 133a3,4,6,7, 11,13, 133b1 baña Bana 77b3, 80a10, 81a7, 82a2,6, 84a9,10, 85a7,9, 90b4, 91b8, 92a8, 96a9, 96b8,9, 97b4, 99b12,13, 100a3, 101b5,9, 110b2, 111a5,10, 112a9, 113b3, 114a9, 114b4, 118b2-3, 119b2, 120a3, 121a2,3,12, 121b4 122a3,5, 124b6,8,13 b. -de 116a13, 117a9 b. -den 76b11, 83b6, 84a10, 99b9, 101b2, 116b12, 117a13, 124b10, 126ç9, 129a5, 131a10,13, 133b4 b. -dendür 113b7 b. -i 77b2, 80a11, 80b8, 85b12, 89b1, 95b3, 97a13, 97b4, 98a4, 111a2,12, 113b7,8, 117a9, 120b6, 121a1,3, 4,11,12,13, 121b7, 122a12, 124b3,6, 125a2,8,9,

	125b5, 126a2,3,6, 126b4,10, 126ç1,6, 129b8, 130a11, 131a3, 133a6, 133b5
	b. -im 121b11
	b. -üm 81a2,4,6, 85a2,3, 91b6, 92a2,8, 95a1, 95b2,13, 96b3,97a9, 97b3,4,8, 99b2,12, 100a6, 101a11, 101b1,3, 108b5, 111a2, 112a1, 112b3,9, 111b12, 113b3, 114a2,13, 114b5,7, 115a1, 118b5, 119a11, 122a4, 125a5, 125b8, 126c4,12, 126ç6, 128b1,9, 129a2, 130a3,11,130b9, 131a13
	b. -ümiçün 131b1
	b. -ümile 78a5, 110b1
	b. -ümiledür 91a2
	b. -ümlen 118a4
	b. verdüğüm 76a10
bende	<i>Far.</i> kul b. 121b4, 125b3 b. -me 118b5
benī İsrā'īl	<i>Ar.</i> İsrail oğulları b. 97a6, 114b7, 117b5
beñiz	<i>Beniz</i> b. -i 107b5 b. -in 80b4 b. -üñ 107b6
beñze-	<i>Benzemek</i> b. -r 77a7, 88a6,8, 120b4, 127b1, 133a11,12, 121a1 b. -rdi 120b9 b. -rlere 126a2 b. -r miyem 133a11
beñzet-	<i>Benzet-</i> b. (d) -imezem 120b6 b. (d) -ür 127b1
berāber	<i>Far.</i> Birlikte b. 102b9, 117a4
berekāt	<i>Ar.</i> Bereket, bolluk b. -ında 81a5, 90b11, 91a4,8, 100a7
beriyye	<i>Ar.</i> Çöl, sahra b. -de 99b5, 100a4

berkit- Sağlamlaştırmak

- b. -diler 112b12
- b. (d) -e 80a3
- b. (d) -em 91b2
- b. -mek gerek 80b8

berü

Beri
b. 108a1
Buraya, bu tarafa
b. 127b5

besle-

Beslemek
b. -ridüm 116b5

bêş

Beş
b. 77a2,4, 80b13, 85b7,13, 89b12, 90a1, 101b4,5, 115a1, 115b2
b. -inci 77a3,5, 78b12, 80b5, 81a2,8, 82a7,11, 85b9, 88a2, 89a13, 90a3, 96a9, 106a12

beşâret

Ar. Müjde
b. 80b12, 81b10

bêşik

Beşik
b. (g) -inde 128b10

beyân

Ar. Anlatma, bildirme
b. 76a7, 77a9, 79b7, 81b4, 84a3

beyle

Böyle
b. 79a2, 79b6, 86b6, 128b3, 132b4
{ beyle 112b4, 114b13, 121b11 }
{ böyle 126b10, b. -yidi 109a12 }

bıçak

Bıçak
b. -dur 87b1
b. (g) -ı 128b11, 129a1

bırak-

Bırakmak
b. -dı 91b10, 100a7-8, 118b4,

bî-çâre

Far. Çaresiz, zavallı
b. 97b2,6,13, 130a5
b. -ler 122b3

bî-hisâb

Far. Ar. Hesapsız

	b. 114b11
bî-karar	<i>Far. Ar. Kararsız</i> b. 117b9
bikr	<i>Ar. Dokunulmamış, kızıoğlankız</i> b. 106a9
bil-	Bilmek b. -di 101a8, 129a6-7 b. -diler 99a12, 122b10, 128a1 b. -dim 101b6 b. -dügi 99a4,8, 98b12 b. -e 87a5, 89a12,13, 94b10,13, 121b5, 125a7 b. -eler 77b3 b. -elüm 120a9 b. -enler 119b12 b. -esin 125b1 b. -eyidüñ 101a8 b. -gil 86a12, 87a10, 108b8, 109a7, 107b12, 131a11 b. -medin 86a13, 89b9,10 b. -medügüñüz 86a5 b. -mek 94a8,9, 125b4 b. -mekdür 76b6, 94b9, 98b10,11, 99a7 b. -mek gerekdür 95a5 b. -mese 94a9 b. -meye 105a2, 121a6 b. -meyem 96a10 b. -mez 94a9, 129a13 b. -mezem 94a6, 120b2, 129b13 b. -mezidi 107a8 b. -mezsen 126c5 b. -señ 84b11 b. -sünler 134a2 b. -ür 122a2, 125b4, 127a12 b. -ürdi 99a5 b. -ürem 88b12, 119a6-7 b. -ürler 98b12 b. -ür misin 117a9, 125a12 b. -ürse 88b13 b. -ürsen 126c9 b. -üñ 76a8, 77a10, 79b8, 81b5, 83a4, 84a4, 87b10, 88b6, 90a11,13, 92b1, 93b11, 94a8, 95a4, 96a13, 98b8, 100a11, 101b13, 102b3, 103b3,8, 104a8,11, 113a10, 117b2

bildür-	Anlatmak, haber vermek b. -mekdür 100a13
bile	Birlikte b. 109b3, 117b12, 126c12, 132a12 (ikisi) b. geldiler 78a7
bilü	Bilgi b. -si 106b3
biñ	Bin b. 79a12, 82a1, 107b12,13, 130a5,13, 130b1 altı yüz b. 82b9 altmış b. 82b8 iki b. 127b10 iki yüz b. 82a5 on b. 82a4 seksen b. 86a7
bin-	Binmek b. -dügi 114a4 b. -er 110b10
bindür-	Bindirmek b. -di 128a11
bir	Bir b. 77b1,4, 78a5, 79a13, 80a4, 80b4, 81a12, 81b8,13, 82a12, 82b2,5,8, 83a7, 83b5, 84b3,7,12, 85b10, 86a1, 86b1,2,6,7, 87a10, 88b12, 91b11, 93a1,5,6, 93b4, 94b10,11, 95a6,10, 96b1, 97a2,11, 98a9, 99a1, 99b6, 100a1,4,7, 100b8,11, 101a11,13, 101b7, 103a6,11, 103b10, 105b5,7, 106b9, 107a2, 107b8, 108a1,7,11, 108b4, 109a7,11, 109b2,13, 111a8, 110b6, 112a10, 112b10, 113b9, 114b9,10,11,12, 115b6, 116a2, 116b4,5,6,12,13, 117a1,5,6,8,10,11, 118a9, 118b3, 119a7,13, 119b4,6,7,9, 120a13, 120b2,3,4, 121a1, 5, 121b2,12, 122a4,6,13, 122b5,11, 123a5,10, 123b2,13, 125a2,3, 125b7, 126a1,13, 126b11, 126c8, 126ç3,7, 127b1, 128a3,7,9, 128b5,8,10, 129b1,2, 130b6,12, 131a1,3, 131b1,12, 132a2,9, 133a5, 134a1 b. az 122a3, 123b8 b. dahı 89a9, 127a2 b. -dür 121b3, 125a1 b. -er 87a2, 117a3 b. gün 76b6, 83b3, 86b12, 90a6, 91b3, 92b7, 95b2, 96a3, 97a10,101a6, 101b1,5, 107b3, 108b3, 109b12,

- 111a7, 112a1, 112a8, 112b9, 113a1, 114a6, 10, 114b3,
116a1, 117a7, 117b7, 8, 120a2, 10, 126b2, 127a10,
128a12, 128b6, 129a10, 129b11
- b. -i 87b5, 88a11, 89a8, 104b7, 111a2, 115b10, 127a1, 6,
127b2,
- b. -i birinden 92b12
- b. -i biriñüzden
- b. -i biriñüzile 100b3, 4
- b. -in 108a6, 126c1, 2
- b. -iñüz 131a3
- b. -isi 77a3, 78a1, 79a9, 81a11, 83a2, 86b5, 101b7, 8
104b1, 8, 105b12, 106a4, 12, 116b4, 131a3
- b. -isin 114b1, 127a6, 128a5
- b. -isine 122a8
- b. -isinüñ 102a4, 5
- b. karış 109a13, 109b1
- b. kaç 92b9, 116a5, 128a8, 132a7
- b. kez 83a8, 87b12, 90a5, 110b2,
- b. kezden 82a9-10
- b. nefes 86a2
- b. niceler 81b7
- b. nicesi 94a2, 111a3, 121b8
- b. niçeler 94a3, 4
- b. niçenüñ 106b4
- b. niçesinüñ 106b5
- b. pul 79b1, 92a9
- b. vakt 109b6, 110b10, 111b11, 117b5, 126a12
- b. vakt (t) a 110a6
- b. zaman 129b10, 131b3, 133b6
- b. zamanda 101b7, 127a6
- her b. 102a4
- her b. -isinden 83b5
- hiç b. -isi 106b3
- ol b. -isi 117a3
- 'Birinci, ilk olarak'
- b. 90a13
- 'Aynı'
- b. 87a1, 131a9
- b. -dür 97b13
- b. yerde 87a1
- 'Birlikte'
- b. 118a4

biregü

Bir kişi, birisi

- b. 101b8, 114a10, 114b3, 117a5, 130a4
- b. -nüñ 80a6

	b. -ye 101b9 b. -yi 86a13, 121a8, 129b3
birle	İle b. 76b9,10, 77a6,13, 80b2, 92a11, 94a10, 105b3,119a5 b. -dür 94a13 b. -n 109a8
bi-smi'llāh	Tanrının adıyla b. 83a7, 120b10
bī-su'āl	<i>Far. Ar.</i> Sorusuz b. 114b10
biş-	Pişmek b. -miş 105b12, 119a3 b. -ip durur 119a5
bişür-	Pişirmek b. -ürgil 103b12 b. -ürmekden 103b13
bit-	Çıkmak, meydanaçıkmaq, yetişmek b. -e 113a7 b. -miş 105b9
bit-	Bitmek, sona ermek b. -di 110a12
biti	Mektup, yazılı kağıt b. 103a11, 121b2, 122a4 b. -de 103a11,12,13
bitür-	Bitirmek b. 92a11
biyüklük	Büyüklük b. (g) -i 121a6
biz	Biz b. 78b1, 90a7, 97a7, 103b12, 111b1,2, 124a5, 125b12 b. -den 97a7, 115b9, 116b3 b. -e 91a2, 93b9, 97a6, 107b1, 110a13, 110b3, 111a13, 119b13 b. ikiden 101a10

- b. ikimüzden 101b6
- b. kulları 77a8, 88b3
- b. kullaruñ 102a13
- b. -i 76a5, 78a13, 84a1, 90a9, 92a11, 96a11, 100a9, 101b10, 103b1, 114a4
- b. -üm 90a8,9, 104b13, 105b7, 107a7, 109a10, 110a12, 115b13, 118b13
- b. -ümiçün 85b1, 111b8

bızagu Buzağı, inek yavrusu
 b. 117a6
 b. -dan 117a7
 b. -ya 117a11
 b. -yı 117a6

bizār *Far.* Bıkmış, usanmış
 b. 100b4

boğazla- Boğmak, boğazlamak
 b. -nmiş 128b12
 b. -dı 128b11
 b. -dugın 132b12
 b. -duñ 129a2

bor Şarap
 b. 109a2

borç Borç
 b. 133a5
 b. (c) -ı 91b12, 92a5, 110a12
 b. -lularuñ 110b2
 b. (c) -um 92a2
 b. (c) -umu 110b3
 b. (c) -umuza 110a2
 b. (c) -uñı 110b3

boylu Boylu
 b. 109a13

boyun Boyun
 b. -larında 123b10
 b. -unda 102a4
 Boyın
 b. -larına 106a3
 b. -larından 106a3

bozul-	Bir şeye kızmak içerlemek b. -dı 116a10
bölük	Bölük b. 78a9,13, 78b1, 123b8 b. (g) -i 78a11, 78b4, b. (g) -ine 114b12
bu	Bu (Sıfat) b. 76b12, 77b5,13, 78a11, 78b6, 81b2, 82a6,8, 82b1, 83b4, 84a11, 86b10, 93a10, 95b8, 97b6,13, 99b6, 100b6,10, 104b1,2, 106b1, 108b9, 110a2, 112a4, 110b6,8, 113a10, 114a2, 115a1, 115b2,7,8,13, 116a13, 116b3,12 117a7,13, 118a4,11, 119a9,11, 119b7,8,10, 120a3, 121a9, 121b4,9, 122b3, 123b6,8, 124a9, 124b4, 125a4,11,12, 125b3,5,8, 126a1,9, 126ç7, 127a1,7,12, 127b4, 128b4, 129a9,11, 129b13, 130a1,2,11,13, 130b10,11, 131a1,7, 131b12, 132a7,10,12, 132b2,3,9, 133b1 (Zamir) b. 100b9,10, 111a4, 118a12, 121a4, 121a11, 122a10, 124a3, 124b11, 125b4, 126c4, 127a2,3, 129a7, 129b4, 130a6, 132a6, 132b10 b. cihanda 77a2 b. dünyayıla 83a10,11, 92b9, 93a5,7,11, 93b6, b. gün 91b6,8 b. kadar 84a8, 98b1 b. kadarımış 126ç1 b. resme 88b10 b. -dur 77b6, 82a9, 88a6,8,9, 94a12, 94b5, 122b5,11, 123b13, 125b9, 126c6, 127a5 b. -lara 78b7, 123a4 b. mıdur 129a2,5, 129b13 b. -ña 121b3, 132b6 b. -nca 128b3, 129a4 b. -nda 129b4, 'Burada, bu dünyada' 84b6, 93b8, 116a11, 115b9, 129b5 , 'Buraya' 116a8, 126a8 b. -ndan 112a2 , 'Burdan, buradan' 129a10 b. -mı 111a3, 122a8, 125b2, 126a3, 126b3, 130b1, 132b4 b. -nlar 99a10, 107a7,9,10, 114b10,11,12,13, 117b1, 120b6, 121a1, 122a13, 122b4,9,10, 123a2,7,8, 123b3,11, 124a3,9, 124b1,4, 126a3, 130a13 b. -nlara 78a12, 82b9, 99a9, 106a1, 107a6,13, 120b4, 123a12, 123b5,6, 124b5, 133b12 b. -nlardan 123a7, 126c10 b. -nlardan birisi 106a4 b. -nları 79a7, 115b5, 124b1, 130b5,10, 132b2

- b. -nlaruñ 86a2, 106a5,8, 106b7, 107a5, 111a4, 120b5, 122a9,13, 122b2,8,11, 123a5, 123b13, 130a2, 132a13, 133b13, 134a1
- b. -nlaruñilen bile 132a12
- b. -nuñ 77b4, 121b5,6, 128a7, 131a5,12, 132a2
- b. -nuñ gibi 98b1
- b. -nuñ üstine 127b8, 131b3
- b. -nuñ üzerine 94a1
- b. -nuñ üzre 117a6
- b. -yidi 86b8
- uş b. 98a5, 107b8, 127a13

bucak Köşe
b. -dan 112a10

budak Budak
b. (g) -ı 105a10, 105b7

buğday Buğday
b. -a 117a1,3,6
b. -ı 115a6, 117a10
b. -uñ 117a10

bul- Bulmak
b. -a 84b8, 89b1
b. -alar 107a13, 113a13, 115a5
b. -dı 119b13, 128b13
b. -dılar 115b6, 131b12
b. -dum 117a8
b. -madı 91b4
b. -madum 76a2
b. -maya 85a5, 132b11
b. -maz 93b4
b. -uñ 115a11
b. -undı 110a8
b. -unmadı 110a7, 115a7
b. -ur 76a1
b. -urıdı 133b12
b. -urlar 85b6
(safa) b. -sun 118a11

bulaş- Bulaşmak, ilgilenmek
b. -maga 94b4

bulut Bulut
b. 130a8

buñal-	Bunalmak b. -mışam 83a9 b. -mışıdı 116a7, 132b6
burun	Burun b. -ları 106a7 b. -ile 97a12
buyruk	Emir, buyruk b. sıdı 90a7 Tañrı b. (g) -ın tutmadılar 124a9 b. (g) -ın tutuñ 93a11 b. (g) -uñ 78b3
buyur-	Buyurmak b. -a 77b4 b. -dı 76a10, 77a11, 78a9, 79b8,10,11,12, 81b6, 82b4, 84b6, 85b4, 86a5,6, 88b7,11, 90a5,12, 90b2,4,5,12, 91a3, 92b3,4,5, 93b13, 94b5, 95a5,6,8, 96a13, 96b1, 97a5, 98b8, 99a1,3,7, 99b10, 101a1,3,4, 102a1,3, 102b3, 103a7, 104a12,13, 104b8, 106b5,6, 107b8,12, 110b8, 114b6, 115a4, 118b5, 121a10, 124a5,10, 125a3,13, 125b2, 128a11-12 b. -duğı 111b2, 121b6 b. -madı 99b6-7 b. -ur 81a3, 89a5 b. -ursa 104a10 b. -ursam 101a12 b. -ursın 98a11
buzla-	Ses çıkarmak b. -r 113a2
bühtan	Ar. Yalan, iftira b. -ilen 128a2
bükil-	Bükülmek b. -se 104a3
bünyad	Far. Temel, esas b. -ıdur 94a8

C

cāfi	Ar. Cefa eden c. 88b1
cāhil	Ar. Bilgisiz c. -ler 88b1
cān	Far. Can, ruh c. 80b12, 81a8, 83a2,4, 85a12, 88a12, 89b2, 120b12, 121b13 c. -dur 94a4 c. -ı 95b9 c. -ım 114a2, 120b11 c. -ın 89a13, 98a1, 99a6, 120a4, 120b10, 121b5,6,12, 124b12, 125b4, 133b6 c. -um 86a2, 120b11 c. -uma 126ç10 c. -umı 120b13 c. -uñ 118a11
can alıcı	Azrail c. -ya 121b5
cānever	Far. Yaratık, hayvan c. -ler 108b11
Cebraʿil	Ar. Dört büyük melekten biri c. 77b4, 78a4, 82a2,10, 90b9, 93a10, 99a13, 107b4,7,11, 107b4,7,11, 118b5, 120a3, 126a8 c. -den 90b10 c. -e 78a4, 85a10, 99a12, 107b6, 118b5
cehd	Ar. Çalışma, çabalama c. 120a12
celāl	Ar. Büyüklük, ululuk c. -üñ 90a8
celīl	Ar. Büyük, ulu (Tanrının sıfatlarından) c. -dendür 90b10
cellādlık	Ar. Merhametsizlik

	c. -(g) -ıdı 123b12
celle	Ar. "Yüce ve aziz olsun" anlamında bir dua sözü c. 104a13, 105b13, 107a13, 119a7
cem^ç	Ar. Toplama c. 101b7 c. olup 87a2 c. -den 83a2
cemā^çat	Ar. Topluluk c. 80b4 c. -e 88a2 c. -iledür 88a10
cemī^ç	Ar. Bütün c. 89a7, 111b6
cennetü'l-me'vā	Ar. Sekiz cennetten biri c. 104b1
cerāhat	Ar. Yara c. -ları 128a12
cevāb	Ar. Cevap c. 98a3, 108b11, 110a1,5, 110b13, 122a3, 123a11, 129a7 c. -ı 116a5 c. -ın 77b4, 86a12,13, 93a9 cuvab c. -en 113b3
cezā	Ar. Ceza c. 123a4, 123b6,8 c. -sı 122b11, 123b13, 126c6
cezīre	Ar. Ada c. -de 132a9
cift	Ar. Karı kocadan her biri c. -üm 119a11
cihān	Far. Dünya c. 95b12, 127a13 c. -da 76a12, 77a2, 115b12,13 c. -dadur 77a2

cimri	<i>Far.</i> Soysuz, dilenci c. 118a5,9 c. -ya 118a3
cinsiyyet	<i>Ar.</i> Cinsle ilgili olan c. -den 111b7
cum^{‘ā}	<i>Ar.</i> Cuma c. 82b10
cūmerd	<i>Far.</i> Cömert c. -idi 109a3
cūmerdlık	<i>Far.</i> Cömertlik c. 76b2, 83a1
cūhud	<i>Ar.</i> Yahudi c. 109b13, 110a3,5
cümle	<i>Ar.</i> Bütün c. halkılan 79a6 c. iman ehline 86a3 c. Muhammed ümmetin 81b3 c. mü'minleri 96a11 c. müsülmanları 79b6, 95a2 c. ta'atuñ 81b5 c. yazuklaruñ başı 93a12 c. -sin 84a8

Ç

çağır-	Çağırmaq ç. -alar 113a13 ç. -dı 110b12, 116b7-8 ç. -ur 113b11
çakıl	Çakıl ç. 105a4
çakmak	Çakmak, ateş sağan bir alet ç. -lar 121a3
Çalab	Tanrı ç. 84a4, 84b9, 87b11 ç. -a 97b6 ç. -dan 97a8 ç. -um 77a8, 77b4, 84a10, 92a10, 97b4,10, 98a3 ç. -umdan 85b2 ç. -umdur 97b11
çanak	Kap ç. 107a3 ç. -da 107a3 ç. -lar 107a3
çapın-	Atılmak, saldırmak, çabalamak ç. -dılar beni urmaga 121a3
çardak	Çardak ç. 104b11
çâre	<i>Far.</i> Çare, yol ç. 116a7, 131b7 ç. -müz 115b9 ç. -si 132b6
çek-	Çekmek yukaru ç. -di 128a11 mihnet kim ben ç. -dim 133b1 hoşnudluğuñiçün ç. -düm 133b2 zenciri ç. -erler 102a6,8

	dillerin ağızlarından ç. -mişler 122b6
çekdür-	Çektirmek ç. -diler 128a2
çekiş-	Tartışmak, çekişmek ç. -diler 94a1
çemen	<i>Far.</i> Çimen, yeşillik ç. -i 93b3 ç. -lerinden mi 89b3
çeri	Asker ç. 91a8 ç. -sin 94b2 ç. -siyle 91a1,4,7
çevür-	Çevirmek ç. -di 124a6,7
çığır-	Acıyla çığlık atmak ç. -ur 123b3 ç. -urlar 122b1
çık-	Çıkmak sefere ç. -a 81b6 ç. -a geldi 126b11 ç. -ar 105a1, 122b1 ç. -arken 78b7 ç. -dı 110b11, 119a2,3,13, 129a13 minbere ç. -dı 112b13, 115a6 ç. -dılar 121a2, 123b7 ç. -ıcak 82a9 ç. -maga 115b9, 118a8 dışra ç. -mayalar 106b13 ç. -miş 122b12 ç. -ıp 126b2 ç. -sun 118b12
çıkar-	Çıkarmak ç. -dı 95a8, 119a6, 121b2, 125b7, 126b13, 126ç7 ç. -ıdı 1123a1,2 ç. -sunlar 111a13-111b1, 118a12 ç. -uñ 131a3 ç. -ur 84b2 ç. -uram 95a12

	ç. -urđı 86b4 ç. -ursa 100b7 ç. -ursın 95a11
çĩŕa-	Çingırak çalmak , çalmak kapu halkası ç. -ya 104a11
çırak	Ateş , ışık ç. 118a6, 119a13, 128b13 ç. (g) -ı 94a7 ç. (g) -ıdur 114a13
Çĩn ü Mā Çĩn	Çin ũlkesi ç. 87a4
çirkin	Far. Çirkin ç. 88a9
çoban	Far. Çoban ç. 96a3,4,6 ç. -a 96a3
çok	Çok ç. 83a10, 83b3,8,10,12,13, 84b7, 86a9, 92b1, 94b7,13, 98a7 102a10, 117a6, 118a6, 124b7, 125b8, 128a4, 129b11, 131b6 ç. (g) -ısa 90a11 ç. -dur 115b3
çokra-	Kaynamak ç. -duğı 81b12
çokrat-	Kaynatmak ç. (d) -ur 108a9
çök-	Çökmek dizin ç. -eler 78a7
çölmek	Çömlək, güveç ç. 116b10
çöngel-	Zayıflamak ç. -ür 83b1
çöp	Far. Çöp

ç. -i 103b7

çukur

Çukur
ç. -larından mı 89b3

çün

Far. Vakta ki, -ınca, -dığı zaman
ç. 93a8, 115b7, 118a1, 128a10, 129b9, 124a9, 132b2

D

dahı	da, de, dahi d. 76b4, 81a7, 82b2,4, 83b6,12, 84b5, 87a8, 87b6,7, 90a1, 90b7, 92a7, 93a6, 93b12, 94a9,10, 96a9, 96b2,4, 97a13, 99a1,5, 99b8, 100a2,9, 101a13, 101b2,4,7,8, 103a4, 104b5, 107b13, 109a6, 109b4,5,6, 110a12, 110b3, 111b2, 7, 112a2, 113b4, 114a13, 114b12,13, 115b6,8,13, 116b12, 117a2, 118b10, 119a8, 120b5, 122b9,13, 123a2, 10, 123b13,124a5, 124b1,13, 125a5, 126a13, 127a2, 129a4, 131a13, 132a8,11,13, 132b1,10,11, 133a1,2,3,9,12 13, 133b10,11 bir az d. 123b8 bir d. 89a9 'bundan başka , ayrıca' d. 76a1, 77b12,13, 79b12, 81b7, 83a8, 84a9, 86a10, 92b4,5, 93b5,13, 95a6, 95b10, 96b1, 99b10, 104b10, 107a7,9, 109a1, 109b1, 110a4, 113b8, 114b10, 118b9, 120a5, 120b8,10, 121a8, 122a2,4, 122b11, 123a5,9, 124a2,4, 8, 124b5, 125b11, 126a1,9, 130b3, 131a6, 133b3 ve d. 76b1, 77b8,11, 84a10, 104a13, 106b13, 114b6, 116b4, 118b11, 120b3,11, 121b13, 122b1,6, 123a13, 123b7, 124a6,12, 126c6, 132b3, 133b2
dam	Çatı d. -dan 126b11
danışmanlar	Bilgililer d. 133b9
dart-	Çekmek d. -dılar 120b11 d. -maga 120b11 d. -makdur 88a12
da'vî	Ar. İddia d. -si 89b5
dāyim ⁹⁷	Ar. < da'im . Devamlı, sürekli

⁹⁷ Metnimizde sürekli olarak dayim şekliyle yer almaktadır .

- d. 97a13
- d. tutar 83a6

de-

Demek

- d. -di 76a1,11, 76b8,11,13, 77b1,3,4, 78a6, 79a8, 79b6, 80a5,8,10,11, 80b3, 82a7,8, 83a9,10,11, 83b2,9,10, 83b12, 84a9,10,12,13, 84b7,8, 85a7,9,10, 85b3, 86a8,10,11, 86b9, 87a1,3,5,7,9,13, 87b11,13, 88a4, 10, 89b11, 90a8, 90b9,10, 91a2,7,8, 91b7,9, 92a3, 5,8,11, 92b10,11,13, 93a2,7,8, 93b2,7,9, 95a11, 12,13, 95b2,8,10, 96a6, 96b5,8,9,10, 97a3, 97b2,5, 7,9,10,11,13, 98a3,4,5,8,12,13, 98b2, 99a1, 99b8,13, 100a2,3,4,6,13, 100b2,7, 101a9,10, 101b4,6, 103a8, 10, 103b8, 107b7,11, 108a11, 108b6,9,10, 109b9,10, 11, 110a1,2,3,10, 110b3,7,8,9,12, 111a5,6, 111b4,5, 6,8,9, 112a4,6,12, 112b4,11, 113a10, 113b4,7, 114a1,13, 114b2,7,8,9,13, 115b3,13, 116a8,12, 116b3,12, 117b1,11,13, 118a7,8,10,11,13, 118b1, 4,8,10,11, 119a3,4,10,12, 119b1,2,3,11, 120a6,8,10, 121b7, 122a2,4,6,9,11,12, 123b13, 124b10,11, 125a3, 126a2,3, 125b7,8, 126a10, 126b6,7,9,10, 126c4,7, 126c5,8,13, 127a1, 127b11,13, 128a1,13, 128b1,5,10, 129a6,8,10,12, 129b8,12,13, 130a1,4,6, 10, 130b12, 131a2,9,13, 131b1,4,8,11, 132a7, 132b6,10,11,13, 133a2,3,8,9,12,13, 133b2,5
- d. -diler 83a8, 84a8, 86b12,13, 87a2, 91a1, 97a8, 104b13, 108b12, 111a4, 111b1,3, 115b10, 119b10, 120b2, 7,10, 121a4,11, 122b5,11, 123a4, 124b5, 126c13, 129b5, 130b1, 131a2, 131b6, 132a9,
- d. -dim 101b2
- d. -dügün 94a12
- d. -dük 124a9
- d. -düm 82a9, 95b11, 99b7,9, 101b5, 107a9, 116a4,8,12, 116b11, 117a2,5,8,10,12, 119b8, 120b1,2, 121a11, 122a8, 122b8,9, 123b11, 125a1,5, 125b7, 126b13, 125b2,9, 126c1,2,7,10, 126c9
- d. -düm mi 107a6
- d. -gil 92a8, 125b3
- d. -me 79a5
- d. -medi mi 103a8,9
- d. -mek 124b5
- d. -mekdür 76b5, 99a13
- d. -miş 125b11
- d. -r 96a2
- d. -rdi 108b13
- d. -rem 122a7, 124b8

- d. -r misin 122a7
- d. -r misen 124b8
- d. -rler 81b6, 82a8, 82b1, 83a5, 93b6, 106a1, 114a4, 123b3
- d. -rlerdi 86b12, 109a1
- d. -rleridi 123a3
- d. -rsin 77b3, 79b5, 98a12
- d. -rsen 114a12
- d. -se 77a13
- d. -ye78a13, 78b1, 89b3,5, 113b2,3
- d. -yeler 77b13, 78b3, 80b13, 107a7,8,11,12, 113a13
- d. -yendür 124b4
- d. -yenlerdenem 126b8
- d. -yenüñ 89a11
- d. -yicek 79a2, 112b4
- d. -yü 77b8,11, 78a13, 78b3, 89a9,10, 89b1,2, 103a12,13, 112a10, 121b9,10, 124a3, 128a4, 133b11

deg-

Değmek, ulaşmak

- d. -di 129a5
- d. -dügi 123b5
- d. -dügin 101b8
- d. -er 88a10
- d. -mesün 129a11
- d. -meye 87b7
- d. -mez 87b5, 105b7
- d. -mezidi 109b1
- d. -mezse 87b6
- d. -se 91a13, 132a1
- d. -ir 127b5
- d. -ür 76a13
- d. -ürem 81a5

degin

Kadar

- d. 100a11, 100b5, 106a1,2,3, 106b11, 116b10, 117a2 126a10, 130b9,

degme Her, hep

- d. 82a3, 107a2,3,4, 108a11, 109a7,10, 122a6,
- d. -miz 131a9
- d. -si 87a2

degşür-

Değiştirmek

- d. -ür 79b12
- d. -miş 125b11

degül

Değil

	d. 90b10, 94b3, 109b9, 121a4, 127a2, 131a7
	d. -dür 92b6, 100b12, 109b9, 126c4
	d. -em 96b5, 116a11
	d. miseñ 124b7
	d. -sin 103a12
degür-	Ulaştırmak d. -di 95b8, 125b5
dek	Sessiz d. 109a3
delim	Çok d. 117a11
dem	An d. -de 91b5
demür	Demir d. 88a9
demürçi	Demirci d. 88a8
deñiz	Deniz d. 91a1,4, 114a7, 130a1, 131b1, 132a2 d. -den 132b1 d. -i 133a8 d. -ler 131a7
deñlü	Kadar d. 104b4
depe	Tepe d. 129b2
depren-	Kıpırdanmak d. -ür 111a9
depret-	Kıpırdatmak d. -di 110a9
derecāt	Ar. Dereceler, mertebeler d. -ı 99a10 d. -ın 99a5, 119b12

dergāh	<i>Far.</i> Tekke d. -ından 84b9
derḥal	<i>Far.</i> Hemen, o anda d. 129b9
deri	Deri d. -si 105a12
déril-	Toplanmak d. -di 111a2 d. -diler 111a12 d. -miş 110b1
dermān	<i>Far.</i> Çare d. 126ç8 d. -dur 85b7
destār	<i>Far.</i> Sarık, tülbent d. -a 117b13 d. -ı 118a1
dest-gir	<i>Far.</i> Yardımcı, elinden tutan d. 115b10
destürsüz	<i>Far.</i> İzinsiz d. 121b11, 124b3
deve	Deve d. 110b4,12,13 d. -si 128a8 d. -si idüm 111a1 d. -ler 113a2 d. -ye 110b10, 128a11 d. -yi 110b6,7,8,9,10, 128a8
dıķıl-	Tıklamak d. -dı 115b7
dışra	Dışarı d. 88b9, 106b2,13, 109b8, 125a8, 126b2 d. -dan 109b6 dışarı 119a1
dib	Dip d. -inden 122b7

d. -ine 108a7, 126c8,11

didār

Far. Yüz, çehre

d. 99a6, 107a11

d. -a 99a11

d. -ı 107a5

d. -ın 77b7, 99a5,11, 107a13

d. -um 98a5

d. -uñ 78b2, 107a11

d. -uñdan 104a6

d. -uñı85b13

dil

Dil

d. 76b4,4, 77a6, 87a13

d. -i 102b7

d. -ilen 111b13

d. -im 120b4

d. -in 82b6, 86a9, 87a8

d. -ince 83a4

d. -iyle 80a2, 102b8

d. -leri 122b7,12

d. -lerin 122b6

d. -lerinden 122b6

d. -siz 86b5,10, 88b2

d. -ümüzi 87b8

d. -üñi 76b10, 79a4, 86a10

dile-

Dilemek

d. 101b2

d. -di 95b6, 97a8, 119b9

d. -diler 126ç12

d. -dügi 100b3

d. -dügüñ 119b1

d. -düm 120a13, 126c11

d. -gil 85b1, 95b4, 97a7

d. -medin 105a13

d. -medüñ 119b3

d. -mekden 91a11

d. -mekdür 100b2

d. -mese 91a11, 96b13

d. -mezem 101b9,10, 113a8

d. -mezim 101b8

d. -r 119a12, 125b4

d. -rem 77b2, 98a5, 111a5, 112a2, 113a8, 125b2

d. -r miseñ 125b1

d. -r misiñ 112a1-2

	d. -rse 91a10, 97b11, 98a1,2,3, 97b8 d. -rseñ 82a11, 113a7, 117a2, 126c1,2 d. -rsin 101b2, 113a6 d. -se 96b12, 105b13 d. -yem 85b2
dilek	Dilek d. 131a9 d. -in 83a3, 98b4 d. -inden 95a2 d. -üm 101b2
dilen-	Dilenmek d. -di 91b12
dileş-	Dileşmek d. -esiz 100b5
dilkü	Tilki d. -nüñ 76b8 d. -yi 76b7
dīn	Ar. Din d. 76b1,3, 100a11,13 d. -desin 126b7 d. -in 89b13
dīñle-	Dinlemek d. -medin 97b12 d. -mek 85b8 d. -ridi 128a7
direk	Direk d. -i 103b6
diri	Diri d. 80a10, 119a8, 120a5, 133b10 d. -lerüñ 81a5
dirīga	Far. Yazık d. 115b9
diril-	Yaşamak d. 79a7 d. -e 89b1, 115b8 d. -evüz 119a8

	Canlanmak, dirilmek d. -düm 126a7 d. -dün 120a8 d. -ür 95b1 d. -ürler 123b5
dirilt-	Diriltmek d. -dün 128b2, 129a4 d. -mekdi 109a10
dirlik	Hayat, geçim d. 89b1 d. -i 92b5,6 d. -ilen 119b12
dişi	Dişi d. buzaguyı 117a6
dīvān	Ar. Mecmua d. 125b7 d. -ile gerçektür 128a1
dīvar	Far. Duvar d. 119a12
diz	Diz d. -in 78a7 d. -ine 106a1 d. -lerinden 106a2
doğ-	Doğmak d. -mışam 125b10
doğruluk	Doğruluk d. 134a3
doğuş	Savaş, mücadele d. kılmakdur 94b1
dolun-	Dolanmak, bitmek, geçmek gün d. -dı 128a6
dōst	Far. Dost, arkadaş d. -a 100a1 d. -dur 94b3,4 d. -lar 99a7

d. -larına 114b10
d. -larımı 113b3
d. -laruñdur 98b10
d. -ıma 101a13, 101b1
d. -ına 127b8
d. -um 100a2, 101a11
d. -uñ 100a1
d. -uma 97b8
d. -ı 97b9
d. -ıla 99a9

dōstluk Dostluk
d. 81a11, 94b11,13

dög- Dögmek
d. -dileridi 123b12
d. -erler 129b3-4
d. -erlerdi 133a4
d. -megile 80a6

döllen- Döllenmek, çoğalmak
d. -di 117a11

dön- Dönmek
gerü d. -dügümde 111b12
halden hale d. -düm 107b9
d. -er 93b2,3, 101a2
d. -ersin 122a3
kavlüñüzden d. -mek 101a2
d. -miş 122b12
gerü d. -üñ 120b8

dönder- Döndürmek
d. -di 124a6,
d. -diler 120b8, 124a5
d. -düm 128b5
d. -ürler 79a2

dört Dört
d. 78a8, 80a12, 80b10, 87a1,11, 89a1, 89b6,9,13, 91b10,
104a12, 104b1,2,7,9, 116a11,13, 116b6
d. yüz 129a11, 129b6,7, 133a4,5
d. -dür 88a11
d. (d) -inci 77a3,5, 78b11, 79a10, 80b2,5,12, 81a2,7, 85b8,
87a12, 88a2, 88b1, 89a2,13, 90a2, 96a8, 104b2,
106a12

on d. -inci 82a7,11

döşek

Döşek

d. 120a12

d. -in 85a2

d. -ler 106b8-9

d. -lerüñ 106b10

du‘ā

Ar. Dua

d. berekatında 81a5

d. dilegil 85b1

d. kıl 119b2

d. kılām 85a8, 113a6, 133a3

d. kıldı 92a1, 113a9, 119a11, 119b11, 128b4, 130b2, 132b8
13, 133a9

d. kılğıl 85a8-9, 119a7,10, 119b10, 132b9, 133a2

d. kılmağıl 111b9

d. kılmak 85a11

d. kılurdu 132a1

d. -ları 115a12

d. kılsa 132a3

d. -sı 81a2, 82b4, 132a9

d. -sın 81a5, 130a10

d. -sından 95b1

dudak

Dudak

d. (g) -m 97a13

d. (g) -uñ 97b2

dur-

Kalkmak

d. -a 113b1

d. -sa 84b13

Yardımcı fiil

ayakları şişip d. -urdu 84a6

gemişik d. -ur 106b11

tikilmiş d. -ur 108a10

asılı d. -ur 106b12

asılı d. -urdum 133a4

Durmak, bulunmak

dilsiz d. -makdan 88b3

durguz-

Uyandırmak

d. -dı 92a10

dut-

Tutmak

d. -madı 102b9

	d. -mazıdı 109a4
dūzah	Far. Cehennem d. 121b9
duzak Tuzak	d. (g) -ım 96a1
dükkan	Ar. Dükkan d. -da 117b7, 118b7,9, 120a10 d. -ı 117b7, 120a12 d. -ında 88a8 Dükan d. -ında 117b10-11 d. -uñda 117b12
dükandarlık	Öteberi satma işi d. 117b6
dükeli	Hepsi, bütünü d. 81b11, 82a6, 82b1 d. -nden 81a3, 87a2,4,6 d. -sinden 87b11
dülbend	Tülbent d. 130b8
dün	Gece, dün d. 82b8, 84a4,6,13, 85a5,9, 86a1, 92a10 d. -ile 82b8 d. -in 85b10 d. -le 83b8, 84b13, 85b8, 110b11, 127b13, 128a1
dünyā	Ar. Dünya d. 90a3, 92a13, 92b9, 93b2, 113a10 d. dirligi 92b6 d. halkı 122b1, 123b3 d. içindeki 108a4 d. işi 78a1 d. işin 79a5 d. işini 78a2 d. malına 93a1 d. ni'meti 76b1,2 terk-i d. eylemekdür 76b4 d. sağınçında 78b9 d. sözün 87b3

- d. tama' için 79a1
- d. tama'ı için 78b1
- d. -da 78a12, 78b1, 83a10,11, 84b7, 89a12, 89b9, 93a1, 98b10,12, 99a4, 100b10, 101a10, 108a4, 113a8, 119b12, 123b11, 134a2
- d. -dan 123b7, 133b5
- d. -dan elin dartmak 88a11
- d. -dan sakın- 89b13, 93a11
- d. -dur 94a3,4
- d. -nuñ 92b3,5, 93a5
- d. -ya 84a11, 92b2, 93a13, 93b5, 94b4, 106a4, 121b13, 122a11, 124b12
- d. -yı 89a13, 92b1, 93a2,12, 93b6, 108b8
- d. -yıla 93a7, 93b8

dünyalık

Dünyalık

- d. - için 78a11

dürüş-

Çalışmak, çabalamak

- d. -mek 84a8

dürlü

Türlü

- d. 81a13, 82b5, 83b5, 89a11, 94b7, 105b11, 106a6,11, 107a3,4
- d. -den 117b13
- d. -dür 76b1,4, 83a2, 89a1, 93b11, 103a1

dürt-

Dürtmek

- d. -er 97a12

düş

Düş, rüya

- d. 92b10, 93b3
- d. -inde 92a3, 93b3
- d. -ümde 119b3

düş-

Düşmek

- d. -di 116b2,4
- d. -dükde 105b1
- d. -düm 12a13
- d. -e 105b12
- d. -mezdi 109b3
- d. -üp 118b2

düşmān

Far. Düşman

- d. 101b10, 126ç5
- d. -dur 94b2,3

	d. -ıdur 95a4 d. -lardan 94b2
düşmānlık	<i>Far.</i> Düşmanlık d. 126c6
düşmen	<i>Far.</i> Düşman kimseyi d. bilmeyem 96a10 d. olmañ 100b3 d. tutarsın 96b7 d. tutar 113b8 d. tutarsa 113b8 d. yok 112a9 d. -den 126b4,10 d. -üm 96a10 d. -üñ 126b4
düzil-	Düzenlemek d. -ür 93b8
düzet-	Yapmak, tanzim etmek d. -diler 112b11-12

E

ebedlik	Ar. Sonsuzluk e. -in 95a1
ecel	Ar. Ecel, ömrün sonu e. 121b3, 125b2,5, e. -i 83a4 e. -üñ 126a1
edeb	Ar. Edep, terbiye e. 94b7, 109a5 e. -lerüñ 94b8
eger	Far. Eğer e. 76a10, 80a6, 80b8,13, 84b11, 85b13, 86a10,11,13, 86b3, 87b6,7, 94b4,11, 95b1,4, 98a1,2, 100b12, 101a7, 104b3,105a12, 105b3,4, 106a4, 106b9, 108a3,5,7, 109a11, 110a1, 113a7, 114a7, 116b3, 117a13, 120b12, 124b6, 126b4,5,9, 128b8, 132b5, 133b4
egerçi	Far. Gerçi e. 88a10
eglen-	Oyalanmak e. -ür 81b9 e. -ürse 93a7
ehl	Ar. Halk, ahali e. ü ayalüme 126c10 tamu e. -in 108a7 uçmak e. -i 114a3, 125a6 e. -ine 114b9 e. -üñile 78a8,9 gök e. -nüñ 122a11 Sahip ma'rifet e. -idür 88b11 iman e. -ine 86a3 tevekkül e. -inden 92a12 riya e. -nüñ 79a8

ekin ek- Ekin ekmek
e. -mişdi 100a5

eksil- Esilmek, azalmak
e. -meye 105b13
e. -mez 104b12, 105b3,

eksük Eksik
e. -in 127a7,9,10
e. mi 89b4-5

el El
e. 97a11, 97b7,9, 119a13, 127b5, 130a7
e. -i 110a6
e. -in 88a12, 92a1, 110a9
e. -in göncüğine urdı 91b9
e. -inde 83b3, 111b5, 126b11
e. -indedür 114a2
e. -ine 103a11, 128a2
e. -leri123b4
e. -lerinde 121a2, 123b1,2
e. -lerinden 123b9
e. -lerine 123b2,4
e. -ümde 116b10
e. -ümden 95b2
e. -üme 122a4
e. -üñdeki 83b4

elçi Elçi
e. 127b11

elḥamdü li'llāhi Ar. "Allah'a hamd olsun" anlamında bir söz
e. 76b5, 130a9
e. Rabbe'l - 'alemin 112b5
e. Rabbi'l - 'alemin 82b13
e. ta'ala 129a8

emānet Ar. Emanet
e. 89a13, 131a12

emcek Göğüs
e. -inden 124a13, 124b12

emdi Şimdi
e. 117b2, 100a2

emek	Emek e. -den 107a1, 119a8
emīn	Ar. Emin, sağlam e. 80b13, 85a4, 87a7, 96a11, 107b10, 108a12, 118b13
emmāre	Ar. Emredici e. 94a2,3,4,5 e. -dür 93b11
emire'l - mü'minīn	Mü'minlerin emiri e. 103a6
emr	Ar. Emir, buyruk e. -inden 88b9
emr ü nehy	Ar. Emir ve yasak etme e. -i tutanlar 99a1
emzür-	Emzirmek e. -mege 128b12
endāmlar	Far. İnsan bedeninin azaları e. 83b11 e. -um 120a11
endişe	Far. Endişe, düşünce e. 111b4, 103b4 e. -lerin 84b1
eñse	Ense e. -sinden 122b12,13 e. -sine 122b12
er	Adam, erkek e. 77b1, 83a7, 85b10, 92b7, 117a1, 119a6, 126b11,13, 126ç3, 127b12, 130a2,11, 131b12 e. -i 100b8, 116a2, 119a1,4,6, 119b2,11, 124b3, 132a3, 132b3, 133a10, 133a11, 133b7,9 e. -im 129b12, 130a6 e. -ine 106a6, 132b12, 133a8, 133b2 e. -inüñ 106a9 e. -üm 128b1, 130a12 e. -üñ 119b9

	e. -üñiçündür 119b8 e. -lik 93a3,4
êr-	Ermek, ulaşmak e. -di 90b9, 118b6, 128a6, 130b7 e. -erisen 126b9 e. -gil 118b5, 126ç13 e. -meye 106b10 e. -mezdi 107a8
eren	Erkek e. -ler 124b3 e. -lere 81b9
eriş-	Ulaşmak, yetişmek e. -di 91a1, 110a7, 112b9 e. -diler 118a1 e. -dün 84b12 e. -dürün 126a3 e. -e 88a7 e. -eler 107b1 e. -medi 129b1
erte	Ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı e. namazı 115a11
erzānî	Far. Layık görme e. kıla 107a13 e. -dür 124b5
es-	Esmek e. -di 130a8
esenlik	Esenlik, sağlık, mutluluk e. -i 85b5
e's-selāmü 'aleyke	Ar. Selam senin üzerine olsun e. 110b12
e's-selāmü 'aleyküm	Ar. Selam sizin üzerinize olsun e. 92b8
eser et-	Dikkat etmek, kaale almak e. -mezidi 127b7

esere al-	Dikkate almak e. -madılar 130a6
esirge-	Korumak, esirgemek e. -ye 102a9 e. -yici 102a9
eski	Eski e. 126c6
esrük	Sarhoş e. 95b1
et	Et e. -in 105b11
êt-	Etmek, yapmak terk e. 118a3 kasd e. -di 130a12 zina e. -di 132a5 kasd e. -diler 130b4 sengsar e. -diler 128a4, 132a5 ta'accüb e. -diler 131a6 timar e. -diler 128a12 e. -dügin 99a9 eylük e. -dügümüzü 115b11 e. -dükleri 80b10 kamu yaragı e. -düm 116a9 şükür e. -düm 111a5, 124b7 zulüm e. -düm 132b7 e. -düñ 126ç11, 128b3, 129a4 kabul e. -düñ 130a10 e. -düñüz 111b4 kana'at e. (d) -e 96b12 pertav e. (d) -e 99a6 şükr e. -eler 107b1 azad e. -elüm 130b1 timar e. (d) -elüm 126c13 aram e. (d) -emez 127b6 e. (d) -en 127b4 fena e. (d) -en 112b2 zıkr e. (d) -en 88a3, zina e. (d) -endür 124b2 tevbe e. (d) -eni 79b11 kana'at ve şükür e. (d) -enlerdür 98a8 yavuzluk e. (d) -enlere 102b8

tevbe e. (d) -enleri 79b10
hasudluk e. (d) -enüñ 78b12
pişe e. (d) -enüñ 83a12
tekebbürlük e. (d) -enüñ 78b11
yavuzluk e. (d) -enüñ 103a4,5
fahre. (d) -er 85a1
helak e. (d) -er 126ç6
terk e. (d) -er 79a1
zulm e. (d) -er 130a6
e. (d) -erdi 106a5
dükandarlık e. -erdi 117b6 e.
(d) -erem 117a5
cömerdlük e. (d) -erem 77b2
zina e. (d) -erken 127b11
mesavi e. (d) -erleridi 123a4
alçaklık e. -erse 102a6
eylük e. -erse 127a3
halka gile e. (d) -ersin 79b3
naz e. (d) -ersin 76b2
harc e. (d) -esin 127a7
kethüdalık e. (d) -esin 127a8
ragbet e. (d) -esiz 92b2
e. -gil 126c9
kask e. -icek 126ç11
tevbe e. (d) -icek 79b12
zina e. (d) -icilerdür 123a8
fitne e. (d) -ip 95a7
cevab e. -medi 129a7
yavuzluk e. -medi 102b8
ziyan e. -medi 109a2
e. -medügiçün 90a5
e. -medüm 95b10
su'al e. -medin 113b2
zina e. -mege 130b4
dostluk e. -mek 81a12
eylük e. -memek gerek 127a2
şükür e. -mese76a13,
eylük e. -meyercek 126c5
azab e. -meyem 125a13
giriftar e. -meyem 118b3
hasudluk e. -meyem 96a9
töhmüt e. -meyesin 99b4
zahmet e. -mez 106a10
e. -mezem 95b10
yazuk e. -miş olalar 123b11
eylük e. -se 126c6

vasf e. -se 105a7
yavuzluk e. -se 127a4

etmek

Ekmek
e. 99b12, 119a3,5
e. -e 117a8
e. -i 119a6
e. -üñ 119a3

ev

Ev
e. 104b11, 105b6, 116a8, 117a1, 119a13
e. -de 118b10
e. -den 129a13
e. -e 109b8, 119a4, 120a12, 127a11, 129b8
e. -in 88a1
e. -inde 116a12, 127a7
e. -inden 110b11, 111a1
e. -ine 100a1,3, 118b6, 128a11, 129b7 132a11,13
e. -ler 133b13
e. -üm 120b3
e. -üme 126c10
e. -üne 127a9

evvel

Ar. Birinci, önce
e. 76a2, 77a4, 78a10, 80a1,12, 80b10, 81a1,13, 82a12, 82b5
85b7, 86a12, 87a11, 87b3,13, 89a2,11, 89b6,12, 90a1,
90b7, 92a9, 92b2, 93b7,11, 95a13, 95b11, 100b13,
103a11, 108b13
e. -den 130b9
e. -ki 78b8, 82a3, 122a12, 125b13

ey

Ey
e. 81a9, 84b10, 85a1, 92a7, 95a6, 97b2,6,9,12, 111a11,
112a9,11, 112b9, 116a3,10, 118a9, 119a6,9,11, 125a11,
126b12, 126c1, 126ç12, 127a12, 128a13, 129a2, 132b7,
133b4

eyit-

Demek, söylemek
e. 97a8, 121b2
e. -di 76a1, 76b7,11,13, 77a1,12, 77b3,10,13, 78a5,6, 78b5,
79a3,4,8, 79b13, 80a4,5,8,10,11,12, 80b13, 81a3,
81b10, 82a2,6,9,10, 82b3,7, 83a8,9, 83b4,6, 83b7,9,
84a8,9,10, 85a7,8,9,11, 85b12, 86a10, 86b7,8,10,13,
87a2,4,6,7, 87a4, 87b10,13, 88b12, 89a8, 90b3,4,9,
91a6,7,9,13, 91b5, 92a1,7,8, 92b3,8,9,10,12,13,
93a1,2,3,4,6,8,10,11, 93b5-6, 95a11, 95b3,6,7,9,10,

- 96a3,4,5, 96b6,8,9,11, 97a4,8, 97a6,13, 97b6,9,10,12, 98a1,4,9,10,11,12,13, 98b1,2, 99a13, 99b2,7,9,10,11, 11, 100a1,3,6,11,12, 100b3,9, 101a7,8,9,11, 101b2,5, 101b6,8,9, 102a2, 102b5,11,13, 103a8,9, 107b7,11, 108b3,4,7,10, 109b8,9,11,13, 110a2,3,4,9, 110b2,13, 111a9,11, 111b2,3,8,9,11,13, 112a1,2,5,9, 11,12, 112b9,13, 113a5,7,9, 113b7,8,13, 114a1,6,9,10,11, 12,13, 114b3,4,7,8, 115a1, 115b10, 116a1,7,11,13, 116b4,13, 117a1,9, 117b10,11, 118a3,7,8,9,10,11, 118b7,8,9,10,11, 119a3,4,6,9,11, 119b1,2,3,8, 120a3, 7,8,9, 121a12,13, 121b1,2,3, 122a3,4,6,7,8, 124b6,8, 13, 125a2,4,5,8,11,12, 125b1,8,9,12, 126a3,7,9, 126b1,3,7,8,11, 126c1,5, 126ç5,10,12, 127a7, 128a13, 128b4,8,9,12, 129a1,3,8,10,12, 129b6,8,12, 130a3,4,9, 11, 130b9, 131a2,7,8,12,13, 131b1,6,8,10, 132a5,6, 132b3,7,10,12, 133a1,2,3,8,10,11, 133b1,4
- e. -diler 80b9, 81a13, 84a6, 85b1, 86b12, 87a13, 92a4, 94a2,3,4, 111a3,12, 111b2, 115a12, 115b8, 119b9, 120b1,6,8,9,10, 121a4, 122b4,9, 123a2, 8,12, 123b6,11, 124b1, 129b4,6, 130a10,13, 131a1, 131b7, 132a8
- e. -dük 124a8
- e. -düm 82a5,8, 99b6,8,11,13, 100a2, 101b1,4, 112a2,4,5, 116a3,6,8,10,12, 117a4,7,9, 119b7,8, 120b2, 121a12, 121b1,3, 122a3, 122b3,8, 123a2,7, 124a3, 124b8, 125a4, 125b6,7,8,9,12, 126c4,7,13, 126ç5,9
- e. -dün 108b12, 112b10, 126a7
- e. (d) -e 77b12, 78a8,13, 78b1, 107a6,7,8,9,10, 113b2,3,
- e. (d) -ebilmeye 119b5
- e. -ler 107a9
- e. (d) -emezem 125a7
- e. -gil 107b11, 124b11
- e. (d) -iver 96a6
- e. -mege 112b11
- e. -mezsin 112a3
- e. -se 120b5
- e. -se gerek 133a2
- e. -sem 109a11
- e. -sün 111a13
- e. (d) -ür 76a11, 79a11,79b1, 80b3, 81a12, 81b11, 82a1,3 83a1, 83b2, 84a5,9, 84b12, 85a1,4, 85b6,13, 86a8, 86b5, 87a9,11, 87b2,4, 88a10,11, 88b1,8, 89a1,3,4,10, 89b6,10,12, 90a3, 91b1, 93b2,5, 94a6,7,12, 94b1,3,7,9,10,13, 95a10, 96a6, 96b3, 97b3, 99b3,5, 100b12, 102a4,11,12, 102b6,

103b5, 110a11, 114a6, 118b1, 120a2, 126b7,
127b4,9,

- e. (d) -ürdi 110b6,112b9, 127a12
- e. (d) -ürem 94b8
- e. (d) -ürken 113a1
- e. (d) -ürler 81b7, 103a1
- e. (d) -ürse 132b5
- e. (d) -ürsen 125b12
- e. (d) -ürsin 126c4

éyle

Öyle

- e. 98a3, 106b2, 109b4,5, 116a10, 116b11, 123b3
- ele 116a11

éyle-

Eylemek

- e. 94b13, 107b1, 119b13, 129a12
- e. -di 80b13, 81b1,2, 85a2, 85b3, 90b6,8,12, 91a5, 97b6,12,
98a4, 101b4, 124a8, 128b7, 130a8, 130b5, 129b11,
132b2
- e. -diler 90b13
- e. -dügin 101b9,10
- e. -düm 92a10, 96a5, 126c10
- e. -dün 129a3
- e. -dün mi 98b2
- e. -gil 76a6, 97a4, 103b1
- e. -me 84a11, 85b12, 87a12, 101a4
- e. -medi 100b10
- e. -mediler 99a11
- e. -megil 100b13
- e. -mek 76a8,13, 80b4,7, 83a13, 87b12, 89b7,9, 96b9
- e. -mekden 87b12
- e. -mekdür 76b4, 87b11
- e. -memekdür 93a13, 93b5
- e. -mese 77a7, 91a13
- e. -meye 94b11, 96b10, 106a7
- e. -meyesiz 92b2
- e. -mez 97a11
- e. -ñ 81a10, 83b1
- e. -r 84b5, 85a6
- e. -rdi 109b2
- e. -rem 90b10
- e. -se 76a12, 80b10, 102a7, 126c7
- e. -sün 80a11,12, 95b7
- e. -sünler 97a9
- e. -ye 87a9, 89a10, 90b5, 96b8, 98b5, 103b11, 106a6

115b10, 122a1

- e. -yem 76b13, 80b3, 91b2, 127b9
- e. -yesin 80a8
- e. -yip 101a2
- e. -yiser 127b8
- e. -yüp 91a7

eylük

İyilik

- e. 93b3, 100b2, 101b9, 115b11,12, 117b2, 126c5, 127a2, 128b3, 129a3,4
- e. -e 127a1
- e. -in 87b6,7, 95b12, 103a4
- e. -inde 98b3
- e. -lerinden 117b2
- e. -lerüñ 93a13, 93b1
- e. -üm 101b8
- e. -üme 126c4
- e. -üñ 129b13
- e. -üñem 126ç10

eyü

İyi

- e. 87a6, 88a4,5,7, 97a6, 119b12, 123a3
- e. -ler 81a2
- e. -si 87b4

eyyām -ı bīz Beyaz günler

- e. 82a8

eyyāmü'l - bīz Beyaz günler

- e. 82a8, 82b1

F

fahr	Ar. Övünme f. eder 85a1
fakī	Ar. Bilgili, tecrübeli f. 89b10
fānī	Ar. Geçici f. 84a11, 89a13 f. -dür 113a10
fāriğ	Ar. Boş f. 108a1 Vaz geçmiş f. -am 131b7
farīza	Ar. Allah'ın emri, gerekli olan f. 115a2 f. -dur 76a8, 77a10, 79b8, 88b6, 96a13 f. -lar 89b7
Fars	İran f. 87a7
fāsīd	Ar. Yanlış, boş f. 84b2
faṣīh	Ar. Düzgün, açık f. 111b13
fātiha	Ar. Kur'anda bir sure adı f. -dan 126ç1
fāyide⁹⁸	Ar. < fa'ide . Yarar, fayda f. 76a3, 129a6
faẓl	Ar. İyilik, üstünlük, erdem

⁹⁸ Metnimizde sürekli olarak bu şekilde geçmektedir .

fedā	Ar. Feda f. kıldım 110b7 f. 113a11, 113b5,12, 114a5, 114b2 f. -ı 82a4, 114b4,5,13, 115b3 f. -uñı 114a8 f. -uñıla 76a6, 88b4, 96a11, 102b1 f. -urakdur 114a11
fehm	Ar. Anlayış, anlama f. -ümüz 107a8
felek	Ar. Gök yüzü f. 108b9
fenā	Ar. Yok olma f. eden 112b2
ferište	Far. Melek f. 86a7, 125b12 f. -ler 78b6, 84b10, 116a13, 126ç12 f. -lere 78b7, 100b1, 122b2 f. -ler(i) 78b8,9,10,11,12,13, 79a1,84b13, 85a1 f. -lerüm 85a1 f. -lerüñ 90a5, 121b8 f. -si 125b6 f. -sine 125b2 f. -ye 125a2
fermān	Far. Ferman, emir f. 116a7, 129b12 f. -lamadı 121b4
feryād	Far. Feryat f. 116a2, 123a7, 130a5 f. -a 115b12 f. -ına 126ç13 f. -uma 126b9 f. -umıza 115b13
fī	Ar. -de içinde anlamını veren bir edat f. 76a7, 79b7, 81b4, 84a3, 86a4, 87b9, 88b5, 90a10, 92a13, 93b10, 95a3, 96a12, 98b7, 100a10, 101b12, 102b2, 103b2, 104a7, 107b2, 108a13

fikir	Ar. < fikr Fikir, düşünce f. -i 118a12 f. -lerin 84b1
fir^ʿavn	Ar. Tanrılık iddiasında bulunan eski Mısır hükümdarları f. 91a1,4, 101a6,8,9,11, 101b6, 102a13
firdevs	Ar. Cennet f. 104b2
fitne	Ar. Fesat, azdırma f. 95a7
Furyak	Bir şehir adı f. -ludur 121b7
fülān	Ar. Falan f. 83b7, 92a4,7, 127b11, 132a2,9

G

ġāfil	Ar. Gafil g. -lık 94a13
ġaflet	Ar. Gafillik g. 84a1 g. -den 83b13
ġalebe	Ar. Çokluk, kalabalık g. -si 130b12
ġālib	Ar. Yenen, kuvvetli g. 103b13
ġamze	Far. Süzgün bakış g. atar 127b2
ġarīb	Ar. Garip, tuhaf g. 133a5
ġark	Ar. Batma, boğulma g. 91a5, 118a9
ġarre	Ar. Mağrur g. 93a1
ġavġa	Kavga g. -dan 79b1
ġaybet	Ar. Dedikodu, çekiştirme g. 78b8, 87b4, 100b10, 122b4 g. -den 87b8 g. -inde 123a3
ġāyib	Ar. Kayıp g. oldı 93a9
ġazā	Ar. Savaş g. 88a1, 97a2 g. -dan 110b10, 125b11, 132a3

	g. -ya 103b10, 110a6, 110b10, 125b10,11, 127a6, 128b1
ġāzī	Ar. Gaza eden g. 132a10 g. -dür 128b1
ġāzilik	Ar. Gazilik g. 94b1
gece	Gece g. 83b8, 119a10, 125a12, 128b10, 130b6 g. -si 82b11, 125b10 g. -sidür 125a13 g. -sinde 125a13 g. -ye 117a2 g. -yi 106a5
geç-	Geçmek g. -di 116a5, 117a7, 127b8, 131b3, 133a8, 133b6 g. -diler 132b1 g. -düm 128b4 g. -en 89a8, 98a6 g. -er 93b2,3, 94a8 kapkara g. -erler 123b5 g. -mek 131a8 g. -mekdür 77a5 g. -miş 84a7
geçür	Geçirmek g. -ür 126a2 g. -ürmezler 78b8,9,11,12,13, 79a1 g. -ürürseñ 93b7
gel-	Gelmek g. 116a8, 117a1, 117b12, 118a3,5 g. -di 77b1,5, 82a10, 83a7, 85b11, 91a1,7, 91b7,11, 92b7, 95b3, 97b5,9, 101a6,9, 103b9,13, 107b5,6, 109b8, 13, 110b1,6, 111a9,11, 111b13, 112a1,9,11, 114a10, 114b3, 115b7, 116a2,5,6,9, 117a1, 117b8, 118b6, 119a2, 120a3, 126a9,13, 126b1,3, 126ç3, 127b3,12, 128b11, 130b11,13, 132a3, 132b9, 133a5 g. -diler 110a10, 111a2, 116b7, 120b5,6, 121a2, 126c12, 132a13, 133b8 g. -dügi 107b5 g. -dügin 131a6 g. -dükde 112b7

g. -düm 82a2, 92a9, 107b8, 120a12, 126ç13
g. -dün 131a1
g. -e 81b9, 89b4,5, 105b2,4,12, 115b12,13, 118a12
g. -eceansin 84a10
g. -eler 78a7
g. -em 116a7
g. -en 89a9, 134a1
g. -eni 101a8
g. -esi 84a7
g. -icek 124a4, 125b11
g. -i durur 126b7
g. -ince 103b12, 127a8
g. -ip 89a13
g. -me 127b5
g. -medi 121b4, 133b6
g. -mez 87a11
g. -mezden 126a8
g. -mezse 131a11
g. -mezsın 96a4
g. -mişidi 110b10
g. -se 111b12, 105b1, 133b12
g. -sün 78b3, 114b2, 117b10
g. -ün 110a10, 115b11
g. -ür 83b13, 115b13
g. -ürdi 91b3
g. -üridi 127a9
g. -üriken 110b11
g. -ürlerdi 132a1
g. -ür mi 100a2
g. -ürse 99b4, 131a11

geleci

Söz

g. 86b3,6, 87a2
g. -si 126b1
g. -sin 99a9

gemi

Gemi

g. 130b5,6,7,12
g. -de 131a4
g. -nün 130b12
g. -si 130a2
g. -ye 130a6, 131a8, 133a8
g. -yi 130b10
g. -ylen 131a1,6

gemişik

Koyulmuş, bırakılmış

	g. durur 106b11
genc	Genç g. oğlan 99b6 g. oğlanı 129a5
geñez	Kolay g. 85a6
geñlik	Genişlik g. -i 104b5 g. -in 105a2
ger	<i>Far. Eğer</i> g. 79a7
gerçek	Gerçek g. 89b6, 93b6, 96a8, 122b10 g. -dür 128a1
gerek	Gerek g. 80b8, 89a8,11, 90a13, 91b4, 100b5, 103b3,4, 115b3, 127a2, 130a4, 133a2 g. -di 86b10 g. -dür 95a5 g. -mez 119b2 g. -se 105b2, 126c9
gerü	Geri g. 127b5 g. döndi 126b13 g. dönderürler 79a2 g. döndüğümde 111b12 g. dönersin 122a3 g. dönüñ 120b8 g. kalan 81a7 Tekrar, yine g. 80a7, 86b4, 112b2, 119b2,11 g. tenine gire 121b13 g. yola girdi 129b2
getür-	Getirmek g. 110b3, 130b11 g. -di 77b5, 113a4, 119a6, 120a7, 125a9, 129b9, 131a2 g. -diler 120b13, 121a10, 121b8, 124b6, 126a2,6, 126c12,

	g. -düm 110b3, 116b7 g. -dün 130b11 g. -eler 113a13 g. -mese 81a7 g. -mişler 126a5 g. -sünler 118a10 g. -ün 131b8 g. -ür 95b12 g. -ürler 98b13
gevde	Gövde g. -mde 114a9 g. -mi 126a4,5 g. -ñüz 104a1 g. -si 82a10, 86a2 g. -sine 126a3
gevher	<i>Far.</i> Değerli taş, elmas g. 119a13, 119b7,11 g. -i 119b6,9 g. -siz 119b10
gey	Çok g. 79a5, 115b3
gèy-	Giymek g. -di 130b8 g. -ersin 98a10 g. -mez 77a7 g. -sün 118b1
gèydür-	Giydirmek g. -mişleridi 126a4
geyür-	Giydirmek g. -diler 121a9 g. -ürsin 98a11
gez-	Gezmek g. -di 91b12 g. -er 81b8
ġilmān	<i>Ar.</i> Delikanlı, genç g. 106b5
gibi	Gibi

	g. 82a1, 83a9,13, 83b6, 93a5, 96a10, 98b2, 96a3, 100b3, 104a3, 107b5, 109b12, 112b3, 113b4, 114a3, 119a13, 120a11, 120b8, 121a7, 123a6,10, 123b1, 124a2, 132a13, g. -dür 79a12, 82a4,5, 92b11, 93b2,3, 102a13, 108a9, 114b7
gici	Küçük g. -lere 109a6
gider-	Gidermek, yok etmek g. -ür 81a11, 95b12, 102b13, 103a3,
gile	<i>Far.</i> şikayet g. 76b9, 79b3 g. -yim 97b12 g. -yüm 92a8 giley 87a12
gir-	Girmek g. 101a9 g. -di 76b7, 101a9, 119a1,4, 129a13, 129b2, 130b7, 131a4, 131b2, 133a8 g. -diler 91a6, 115b6, 131b5, 132b1,2 g. -dün 131a8 g. -e 77a13, 100b7, 114b11,12,13, 121b13 g. -eyim 126c8 g. -eyüm 126b9 g. -gil 113b2 g. -ip 111a8, 112a8, 120b5 g. -mek 104a10 g. -mekdür 77a6 g. -meyeydi 81a1 g. -mez 83b2 g. -se 124b9 g. -ürdi 127a11
girdâr	<i>Far.</i> İş g. -uñ 122a4
giriftâr	<i>Far.</i> Esir g. 96b5, 118b3, 123a9, 124a10
giriñç	<i>Far.</i> < girenc . Alnını kırıştırmak , yüzünü ekşitmek alnın g. eyledi 124a8
girtin-	İman etmek, inanmak

	g. -meyem 112a10
	Girtün-
	g. -eyim 110a1
git-	Gitmek
	g. 127b5, 129a10, 130a1
	g. -di 97b5, 116a5,6, 120b2, 126b11, 127b13, 129b1, 130b6
	g. -diler 126a6, 128a4, 132a12
	g. -dügi 125b10
	g. (d) -e 76a13, 89b2
	g. (d) -elüm 117b12
	g. (d) -er 83b11, 85b12, 87b3, 103a12, 129a13, 129b2
	g. (d) -erdi 76b6, 99b6, 115b5, 130a2, 133a10
	g. (d) -erdüm 99b5
	g. (d) -erken 132a12
	g. (d) -ersin 99b7
	g. -medi 117a5
	g. -meye 106a8
	g. -miş 120a13, 125b11, 128a1
	g. -mişdür 128b1
	g. -mişidi 127b13
	g. (d) -üñ 126ç2
givür-	Koymak, yerleştirmek, sokmak
	g. -di 109b8, 125a2
	g. -em 80a5,8
	g. -ip 112b12
giyesi	Giyesi
	g. -den 89a7
	g. -ler 128a8
gizle-	Gizlemek
	g. -dügüñ 124a8
	g. -düñ 109b10
	g. -mek 109b11
	g. -yeyüm 126b8
gizlü	Gizli
	g. 97b13, 128b6
	g. -sin 99a4
göç-	Göç etmek
	g. -icek 93a6
	g. -mekde 93a7

gögüs	Göğüs g. -e 106a2 g. -in 131b10 g. -inden 106a2
gök	Gök, gök yüzü g. 78b8,10,11,12,13, 79a1 g. -de 112a13, 113b9 g. -dedür 102a5 g. -den 104b6 g. -e 78b7,8, 120a4, 121a2, 122a11, 130a7, 130b5,8 g. -i 104b3 g. -lerden 126a4
gökcek	Güzel g. 126ç4
gölge	Gölge g. 93b2, 109b2 g. -ñde 126b5 g. -si 109b3 g. -sinde 81b13, 100b9, 126b6
gömül-	Gömülmek g. -dük 115b8
göncük	Giyim eşyalarındaki cep elin g. -ine urdı 91b9
gönder-	Göndermek g. -eler 78b4
göñlek	Gömlek g. 121a9 g. -den 121a9 g. -ler 121a8
gönül	Gönül g. 76b4,5, 77a6, 78b9, 89b12, 90a1, 98b4, g. -den 80a13 g. -dür 94a3 g. -e 83a3 g. -i 84b5, 85b7, 95a1, 102a9,13, 102b7, 103a3, 107b5, 110a4, 118b13, 132a6 g. -in ulu tutup 78b10

g. -in 80a6,7, 84b3102a13, 102b8, 106a10
 g. -inde 78b13, 80b8, 84b2, 100b11, 107a5
 g. -indeki 84b1, 91b1
 g. -inden 100b6
 g. -ine 78a6, 81b8, 100a7, 105a13
 g. -lere 85b6
 g. -leri 102a13
 g. -lerini 102a12
 g. -lü 101b13
 g. -lülerden 103b1
 g. -ü 102a2
 g. -üm 108b5
 g. -üme 116b2
 g. -üñ 107b7
 g. -ünde 80a3
 g. -üñi 76b10

gör-

Görmek

g. 127b8
 g. -di 76b7, 83b3, 91b10, 92a4, 95a10, 97a11, 100b8, 109b8, 117b9, 119a2,5, 120a5, 124b12, 127b1, 128a9,10, 129b2,9, 130a4, 130b13, 132a4, 132b2, 133b7
 g. -diler 99a11, 111a8, 115b8, 120a5, 128b13, 129a1, 130b12
 g. -dügi 92b10, 120a6
 g. -dügini 122a11
 g. -düklerin 121b13
 g. -düm 99b6, 108b4, 119b4,6, 120b3,5, 121a2,5,8, 122a5, 13, 122b5,11, 123a5,10, 123b9,13, 124a12, 124b5, 125a3,7, 126b2,3, 127b11, 133a5
 g. -dün 107b9,109b10, 120a9, 124b10
 g. -e 77b12, 82a1, 83b1
 g. -e duram 97a4
 g. -e dururken 96a6
 g. -e tururlar 116a11
 g. -eler 114a4
 g. -eliden 128b6
 g. -em 128b10
 g. -en 78b11
 g. -ersin 97b7
 g. -esen 124b8
 g. -esin 112a2, 122a7, 127a8
 g. -gil 122a4
 g. -icek 102a9, 131b10
 g. -medin 98b12

g. -medük 119b4
g. -medükdür 105b10
g. -medüm 126b12
g. -mege 127b6
g. -megiçün 109b7
g. -mek 77b7
g. -mekde 94b12
g. -mekdür 99a6
g. -meyince 107b10
g. -mez 103b6, 132a8
g. -mezidi 127b7
g. -meziseñ 99b1
g. -mez misin 116a13, 116b1
g. -miş degül 131a7
g. -se 103b3, 109b5
g. -sün 77b8,11, 121b9,10, 122a9,10, 124b10,13
g. -ün 85a1
g. -ür 99b1, 103b7
g. -ürdi 86b3, 109b4,5,6
g. -üridi 127a10
g. -ürken 96a7
g. -ürse 109b4

göre

Göre

g. 90a9

görin-

Görünmek

g. -meziken 84b4

g. -ür 84b4

görüŝ-

Görüŝmek

g. -diler 133b3

görk

Güzellik

g. -i 84a8,9, 111a3

g. -ine 129b10, 131a5

görklü

Güzel

g. 106a4,9,10 109b9

g. -yidi 109a3, 117b6, 125a3

göster-

Göstermek

g. 107a12

g. -di 99a6, 131b10

g. -diler 120a5

g. -esin 107a11

	g. -mesün 118a7 g. -üp 124b3 g. -ürler 78b7
götür-	Kaldırmak g. 129a1 g. -di 92a1, 112a1, 130a7 Götürmek, taşımak g. -di 91b10 g. -enile 88a5,6 g. -irdüm 116b6 g. -ür 79a13
göyün-	Yanmak özi g. -di 128a10
göyündür-	Yakmak g. -ürsen 97b1
göz	Görme organı g. karalugı 90a2 g. yumup açınca 88b9, 93a8 g. -i 84b4 g. -ilen 122a10 g. -indeki 103b6 g. -ler 105b9, 119b4 g. -leri 109b4, 127b2, 132a8 g. -siz 132a11 iki g. -üm çıragı 114a13 g. -üm 120b1, 121b12 g. -üñ 133a12
gözet-	Gözetlemek, gözlemek, aramak g. -memek 103b3 g. -meye 103b8
göz yaşı	Göz yaşı g. -ın 80b1
gūr	<i>Far.</i> Mezar g. 85a5, 126c8,13, 126ç6, 133b7 g. -daki 108b11 g. -ı 133b10 g. -ına 95b7,10 g. -um 89b3 g. -umı 126ç2

güşşalan-	Ar. Kaygılanmak , tasalanmak g. -a 89b2
güç	Güç, kuvvet g. 109a3 g. (c) -üm 112b10
güd-	Güdmek koyun g. -erdim 116b5
gül	Bir çiçek türü g. 90b11
güliš-	Gülüşmek g. -mek 87b13
gümiş	Gümüş g. 91b12, 92a5,6, 106b1 g. -dendür 105a10
gün	Güneş ay g. nurluyıdı 109a4 g. togacak 115b1 g. -e taparlar 115b2
gün	Gündüzü ve geceyi içine alan bir zaman dilimi g. 76b6, 81b11,13, 82a3,5, 82b2, 83b3,7, 86b11 g. dolundı 128a6 bir g. 86b12, 90a6,91b3,6, 92b7, 95b2, 96a3, 97a10 101a6, 101b1, 107b3, 108b3, 109b12, 111a7, 112a1,8, 112b9, 113a1, 114a6,10, 114b3, 116a1, 117a7,117b7,8, 120a2,10, 126b2, 127a10, 128a12, 128b6, 129a10, 129b1 her g. 127a9 ol g. 129b1, 130b6 üçinci g. 116a56 yarım g. 117a4 g. -de 82b5, 90a7 g. -den 100b6 togdugı g. -den 106b9 g. -den g. -e 108a1 bir kaç g. 116a5 bir kaç g. -den 132a7 üç g. 133b10 üç g. -e 100b5

g. -idür 82a7
g. -i 82a12,13, 117a3
g. -in 82a11
g. -inde 114b8
bayram g. -inde 82b12
cum'a g. -inde 82b10
dünile g. -inde 82b8
kıyamet g. -i 113a12
kıyamet g. -inde 78a6, 83b5, 90b1, 100b1, 126b6
g. -lere 82a8, 82b1
g. -üñ gecesi 125b10

günāh *Far. Dini suç*
g. 89a5
g. -ı 81a9, 90a11
g. -lardan 81b3
g. -umuza 90a9

gündüz *Gündüz*
g. -in 81b7, 85b10

güneş *Güneş*
g. 109b1, 130b7
g. -üñ 106a4

günücülük *Kıskançlık*
g. 106a7

gürūh *Far. Bölük*
g. 114b8,9,10
g. -ilen 114b11

güzel *Güzel*
g. 130a3

H

haber	Ar. Haber h. 90b13, 99a2, 103b4, 110b5, 114b4, 120a3,6,9, 121b8, 131b12 h. -de 117b5 h. -i 95b8, 115b9, 132a2 h. -in 132a8 h. -üñ 126a9
Habeş	Ar. Afrika'nın doğusunda Yemen'in karşı kıyısında bulunan Habeşistan'ın yerli halkına verilen ad h. 128b5,10, 132a11
habîb	Ar. Sevgili, seven h. -i 112b3
hac	Ar. İslamın beş şartından biri olan ve belirli zamanlarda Kabe'yi ziyaret etme farızası h. 84b8
hâce	Far. < hvace . Hoca h. 108b1
hâcet	Ar. İhtiyaç h. 87a3 h. -i 133b13 h. -in 91a11, 92a2 h. -ini 92a11 h. -ler 91b1 h. -leri 115a13 h. -lerin 90b7 h. -üñ 90b9, 92a7, 131b1
hâcetmend	Far. Muhtaç h. -lerüñ 133b12
haç	Far. Put h. -a 109a1

hādīm	Ar. Hizmet eden h. -ler 131b9
hadīs	Ar. Peygamber sözü h. 114b6
hafta	Far. Hafta, yedi gün h. -sı 82b10
hak , hakk	Ar. Bir kimseye veya bir şeye ait olan şey, pay h. 129b5 h. -uñ 117a10, 131a9 h. -uña 132b7 h. -uñı 117a12
hak , hakk	Ar. Gerçek, doğru h. peygamber 108a3 Doğruluk h. -içün 90a8, 108a3, 114a1-2
Hak	Ar. Tanrı H. subhanehu ve ta'ala 86a5 H. -dan 91a11 H. -ıla 95b6, 96b6, 100b8
Hak ta'ālā	Ar. Ulu Tanrı H. 76b8, 79b11, 81b9, 83a6, 85a7, 87b7, 90b2, 91a3, 91b1, 96b7, 97a8, 97b8, 98a1,4, 102a1, 102b4, 104a8,12, 104b7, 105a8, 105b5, 115a1, 118b5, 121a5, 132b9
hakikat	Ar. Gerçek, doğru h. 90b3
hakīm	Ar. Bilen, bilgin h. 79a11, 79b1, 83a1, 83b12, 87a11, 88a10, 88b1, 89a10, 89b6, 93b2, 94b3, 94b10, 97b6, 98b2, h. -ler 126c12
hakir	Ar. İtibarsız, değersiz h. 102a8
hakkında	Ar. Hakkında, üzerine h. 100b12,13, 103b9
hakku'l - yakīn	Ar. Gerçeğe ulaşma

<u>hāl</u>	h. 98b10,11, 99a8 Ar. Durum h. 98a2 h. -de 98a5, 132b2 h. -den h. -e 107b9 h. -desin 126ç5 h. -dür 107b7, 124a3 h. -i 115b8 h. -im 126c10 h. -in 89b8, 97b7, 128b7, 129b11 h. -ümi 110b1 h. -ümüz 90a8 h. -üñ 120b2
<u>halāyık</u>	Ar. İnsanlar, halk h. 81b11 h. -dan 115a13
<u>hālī</u>	Ar. Boş, serbest h. degül 94b3 h. olmayayidüñ 84b12
<u>halīm</u>	Ar. Yumuşak huylu h. 103b1
<u>halīmlik</u>	Ar. Yumuşak huyluluk h. 102b3 h. (g) -ın 102b4
<u>hālisen</u>	Ar. Temiz. saf kalple h. 77b8
<u>halk</u>	Ar. Halk h. 77b8,11, 92b10,12, 102a8, 104a10, 113a12, 116a8, 134a2 h. içinde 79a9 h. -a 79b2,3, 88a13, 91a12,13, 100b2, 110b5, 112b9 h. -dan 83a10 h. -ı 79a13, 122b2, 123a7, 123b3, 125a10,11, 126c12 h. -ılan 79a7, 114a2 h. -ın 122a7 h. -içün 108a3 h. -um 126c12 h. -umdan 129a11 h. -uñ 110a7
<u>halvet</u>	Ar. Yalnız, تنها

	h. 87b11 h. -e 97b5
ḥamīd	Ar. Şükr eden h. oğlu 126b12, 12ac1
ḥāmis	Ar. Beşinci h. 79b7, 96a12
ḥan u m̄ān	Far. Ev bark, ocak h. -lar 132a4
ḥarāb	Ar. Yıkık, perişan h. 102b11, 132a4
ḥarām	Ar. Dince yasak olan şey h. 85a2, 89a6, 95b12,13, 96a7, 123b7, 133a7 h. -a 118a7, 123a8 h. -dan 104a3 h. -in 129b12
ḥarām-fermā	Haram emreden h. 128b2
ḥarc ēt-	Harcamak h. (d) -esin 127a7
ḥarīr	Ar. İpek h. -e 121a1
ḥāş	Ar. Mahsus, özgü h. Tañrıçün 115b11
ḥased	Ar. Kıskançlık, kin h. eyledi 101b4 h. eylemedi 100b10
ḥaşm	Ar. Davacı h. -ı 80a9 h. -ın 80b2
hasret	Ar. Hasret h. oldu 127b6
ḥasūd	Ar. Kıskanç 101b7

<u>hasūd</u> lık	Ar. Kıskançlık h. 78b12, 81b7, 96a9 h. (g) -1 101b6 h. -dan 101b1
<u>haş</u> haş	Ar. Haşhaş, taneli bir bitki h. 104b4
<u>haş</u> yet	Ar. Korku, korkma h. -dür 89a2 haşiyet 89a5
<u>hāt</u> if	Ar. Sesi duyulup da kendisi görünmeyen h. -den 91b7
<u>hāt</u> im	Ar. Sona erdiren, bitiren h. 87b2, 102a11
<u>hāt</u> im	Ar. Kur'anı okuyup bitirme, dua h. -ler 133b9
<u>hāt</u> un	Kadın h. 116a3, 117b8, 118a2,8,9,10,13, 129a2, 130a11, 132a2,7, 133b6 h. -a 118a1, 128a7 h. -ı 117b12, 133b9 h. -ına 118a10 h. -uñ 133b6
<u>hāv</u> a	Ar. Hava h. -dan 90b8 h. -daki 108b10
<u>hāv</u> f	Ar. Korku h. 88b5, 89a3 h. -dur 89a2
Havvā	Yaratılan ilk kadın insanın adı h. anañuzu 95a8
<u>hayā</u>	Ar. Utanma h. 109a5
<u>hayāl</u>	Ar. Hayal fasid h. -lerin 84b2

<u>hayat</u>	Ar. Hayat h. 104b13
<u>hayır</u>	Ar. Hayır, iyilik h. 88b2 h. -dan 94b6
<u>hayırlı</u>	Ar. Hayırlı h. 86b3
<u>hayin</u>	Ar. < ha'in Hıyanet eden h. 133a6
<u>hāyinlik</u>	Ar. hainlik, hıyanet h. 134a4
<u>hayr</u>	Ar. Hayır h. 89b11, 96b11,13 h. -a 100b2 h. -um 129a2 h. -uñ 129a5
<u>hayrān</u>	Ar. Beğeniyle şaşkın kalma h. 127b3, 129b10, 131a5
<u>hayre'n - nāşırīn</u>	Ar. Yardım edenlerin hayırlısı h. 88b4
<u>hayvānat</u>	Ar. Hayvanlar h. -dan 111b7-8
<u>hayz</u>	Ar. Kadının adet görmesi h. 106a7
<u>hazer</u>	Ar. Sakınma, korunma h. 83b1
<u>hāzır</u>	Ar. Hazır h. 91b1 h. -dı 111a8
<u>hāzret</u>	Ar. Huzur, makam, saygı sözü h. -i 96b11, 97a1 h. -inde 78a7 h. -ine 77b1, 78a3,11, 82a2, 83a7, 92b7

	h. -ini 82b5, 84b6, 85a4, 87b10
ḥazretî's - selām	Ar. Selam ve saygıyı ifade eden bir söz
	h. 94a13
ḥekim	Ar. Hekim, doktor
	h. 86a8
helāk	Ar. Yok olma, mahvolma
	h. 85b11, 94b9, 122b2, 126c2, 126ç6, 130a8, 130b5,10
helāl	Ar. Dince yasak olmayan
	h. 85b9, 88b2, 96a7, 133a7
	h. -i 123a8, 124b2
	eşlerden biri
	h. -in añup 127a11
helallık dile-	Ar. Vedalaşmak
	h. 126c11
hele	Öncelikle
	h. 118b11
hem	Hem, ve
	h. 103a4, 117b7, 127a10,
hemān	Far. Hemen, derhal
	h. 86b6, 121a2, 123b5, 126c2,
hemîşe	Far. Daima, her zaman
	h. 91b7
hep	Hep
	h. 84b2, 99a5,
her	Her
	h. ayuñ 82a11,
	h. azasınuñ 109a11
	h. bir 82b7, 102a4
	h. birisinden 83b5,
	h. dürlüden 117b13
	h. gevheri 119b6
	h. gün 127a9
	h. kanda 99b11, 109b2
	h. kapudan 104a8
	h. kim 76a11,12, 77a12, 77b7, 81a7, 81b13, 82a7, 82b1,
	83a9,10, 83b1,4, 84b6, 86a7,8,9, 88b12, 90b4, 91a10

	11, 96b2,3,4, 102a5,7, 106b2, 113b7,8, 114a13, 127a3
	h. kime 91a13, 131b13
	h. kimüñ 88b10
	h. kimüñlen 109a12,
	h. namaz vaktinde 113b10
	h. ne 133b12
	h. paresi 104b4
	h. rencura 132a3
	h. uçmaguñ 104b5
	h. uçmaklık 105b11
	h. vakt 91b4,5
	h. yerde 125a3
hergiz	<i>Far.</i> Asla, hiç bir zaman
	h. 80a10, 81b3, 87a3,11, 88b10, 91a11, 106a10, 104b12, 107a1,109a1,2, 119b4,5, 117b3
herze	<i>Far.</i> Boş laf, saçma söz
	h. -den 82b6
heves	<i>Ar.</i> İstek, arzu
	h. -im 85b13
hey	<i>Hey</i>
	h. zalim 127b4
heybet	<i>Ar.</i> Heybet, gösteriş
	h. 121b4
	h. -i 95b9
	h. -inden 108a8
hezār	<i>Far.</i> Bin, pek çok
	h. 116b7
	h. bar 82b13
hırş	<i>Ar.</i> Öfke, kızgınlık, sonu gelmeyen istek
	h. -dur 94a5
hışm	<i>Far.</i> Öfke, kızgınlık
	h. -ın 103a1
	h. -uñ 103a12
hıdmet⁹⁹	<i>Ar.</i> Hizmet
	h. -inde 111a7

⁹⁹ Kelime metnimizde d 'li şekliyle yer almıştır .

ẖudmetḵār¹⁰⁰ Hizmetkar
h. -larına 102b9-10

ẖiç Far. Hiç, asla
h. 83b6, 86b12, 91b4, 97b2, 98a13, 98b1, 3 101b1, 10,
102b8, 104a3, 104b10, 11, 105b3, 6, 9, 13, 106a8,
107b5, 10, 112a9, 115a10, 118b9, 125a6, 11, 125b9,
128b7, 131a13, 133a11
h. belürmez 19a13
h. bilmezidi 107a8
h. birisi 106b3
h. dahı 107a9
h. kanda 99b11
h. kimse 91b12, 101b9, 105a6-7, 115a3
h. kimsede 110a7
h. kimseye 101b8, 134a2, 5
h. nesne 100a5, 107a4, 109b11, 118b7
h. nesneye 120b5
h. yogıdı 110a13

ẖikāyet Ar. Hikaye
h. 115b4, 120a1, 126a11
h. -de 127a1
h. -dür 103a10
h. -i 103b10, 117b4, 127a5

ẖikmet Ar. Herşeyi bilme
h. 76b10, 83b11

Hindüstān Hindistan
H. 87a5

ẖisāb Ar. Hesap, sorgulama
h. 113b1, 114b12
h. -a 81b12
h. -çı 114a8
h. -sız 107b1

ẖile Ar. Hile, aldatma
h. 101a4

ẖilm Ar. Yumşaklık, sabır

¹⁰⁰ Kelime metnimizde d 'li şekliyle yer almıştır .

	h. 102b2, 103a1,2,3,5
<u>hoca</u>	<i>Far.</i> Hoca, din adamı, bilgin h. -larıdı 116a1
<u>hor</u>	<i>Far.</i> Değersiz h. olur 86a9 h. tutarsan 86a11 h. tutma 79a6
<u>horos</u>	Horoz h. 113b9
<u>hoş</u>	<i>Far.</i> Hoş, iyi h. diril 79a7 h. dirilevüz 119a8 göñlin h. eyleyesin 80a7 saña h. gelir mi 100a2 h. hulu 106a9 h. -ırak 105b1 h. suretlü 128a9 h. tutgıl 86b8 h. yer 81b8
<u>hoşlık</u>	<i>Far. T.</i> Hoşluk, iyilik h. (g) -içün 118b3
<u>hoşnūd</u>	<i>Far.</i> hoşnut, razı, memnun h. degülem 96b5 h. eylesün 80a11,12 h. eyleyem 80b2 h. ola 97a7 h. olam 96b4, 97a10 h. -sañ 133b4-5
<u>hoşnūdlik</u>	<i>Far. T.</i> Hoşnutluk, razı olma h. (g) -içün 133b2 h. (g) -ın 93a12 h. (g) -um 85a3 h. (g) -uñiçün 133b2
<u>hulu</u>	<i>Ar. T.</i> Huylu, yaradılışlı hoş h. 106a9
<u>hub</u>	<i>Far.</i> İyi, hoş, güzel h. 131a1

<u>Hudā</u>	<i>Far.</i> Hūda, Tanrı h. 133b4
<u>Hudāvend</u>	<i>Far.</i> Tanrı, sahip h. 96b9
<u>huld</u>	<i>Ar.</i> Sonu olmayan varlık, sekiz cennetten biri h. 104b1, 121b10
<u>hulk</u>	<i>Ar.</i> Yaradılış h. -ı 108b1
<u>hulle</u>	<i>Ar.</i> Cennet elbisesi h. tonıdur 105b8
<u>hūri</u>	<i>Far.</i> Cennet kızı h. -ler 84b7
<u>hur mā</u>	<i>Far.</i> Hurma h. 110b1, 117b13 h. ağacı 112b8 h. -mız 110a12
<u>hur mālık</u>	Hurma ağaçlarının bulunduğu yer h. (g) -a 110b1
<u>hur u behišt</u>	<i>Ar. Far.</i> İslamiyette bir mertebe adı h. 99a10
<u>huru'l - ʿayn</u> ¹⁰¹	<i>Ar.</i> İri gözlü cennet kızları h. 106a1 h. -lar 105b13
<u>huṣūʿ</u>	<i>Ar.</i> Alçak gönüllülük h. 89a4 h. -dur 89a2
<u>hutbe</u>	<i>Ar.</i> Cuma namazlarından önce, bayram namazlarından sonra ya da savaş gibi ictimai tarafı olan ve halka verilen dini öğüt h. 112b13, 131b11

¹⁰¹ Ahmet Topaloğlu 'nun Muhammed Bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi adlı eserinin ikinci cildinde bu kelime " huru'l - 'in" şeklinde yer almaktadır. (İstanbul, 1978)

hüccet	<i>Ar.</i> Delil, belge h. -siz 112b4
hücre	<i>Ar.</i> Odacık, göz h. -ler 106b13
hüner	<i>Far.</i> İş, maharet h. -i 93b7, 94b10
hürmet	<i>Ar.</i> Hürmet, saygı h. -ine 114a4
hürmetlü	Hürmetli, saygılı h. 86a9

I

ıkşıa-	Sallanmak 1. -ya 104a11
ıpar	Yavşan denilen güzel kokulu bir ot 1. -dandır 105a5
ırak	Uzak 1. 80b6, 99b8
ırğat	İşçi, amele 1. tutdum 116b13
ırmak	Irmak 1. 104b7, 123a6 süci 1. (g) -ı 104b8 1. -lar 104b12 uçmaguñ 1. -ları 104b6
ısır-	Isırmak 1. -ur 87b1
ısmarla-	İsmarlamak, havale etmek 1. -dı 103b10,11, 126a12 1. -dılar 125a9 emanet 1. -dugından 131a12 1. -dum 117a12
ıssı	Sıcaklık, hararet 1. -sı 108a8
ışk	Aşk, sevgi Tañrıyı çok çok 'ı. -ıla yad et- 98a7 bunlaruñ 'ı. -ına 133b13

I

i- 102	İmek, olmak (cevher fiili) kılıcı i. -miş 77b13
‘ibādet	Ar. İbadet, tapma i. 85a7, 86a3 i. -ine 131b6
iblis	Ar. İblis, şeytan i. 83a12, 83b2, 90a4, 95a10,11, 95b3,9, 96a10 101a5,9,10,11 i. -dür 101a8 i. -e 95b7,8 i. -i 83b3, 95a10, 95b6 i. -üñ 81b1, 83a13
‘ibret	Ar. İbret i. 134a2
ictināb	Ar. Sakınma, çekinme i. 92a13
iç	İç, iç kısım, gönül i. -i 123a11, 123b1 korkuñilen i. -im toludur 130b10 i. -inde 76a2, 77b3, 78b10, 79a9, 82b11,12, 83a12, 84a4, 84b4, 85a9, 85b11, 86a2,5, 89a10, 92b1, 94a8, 94b7, 96b5, 98a2, 98b1, 102a6,8, 102b7, 103a7, 104b2,7,13, 107a3, 109b6, 112b1, 116a8, 116b6,13, 118a9, 119b5, 122a5,125a7, 126a13, 130b5, 133b6 i. -indeki 108a4 i. -inde mi 89b1 i. -indedir 99b3 i. -indedür 89a4,5, 99b2, 126ç6 i. -inden 91a4 i. -ine 83b2, 126a6, 126c8, 131b5

¹⁰² Birleşik fiil çekimlerinde metnimizde genellikle ekleşmiş olduğu için ilgili kelimeye ait maddede değerlendirilmiştir.

	i. -ine 83b2, 126a6, 126c8, 131b5
ıç-	İçmek i. 123b3 i. -düm 120a13 i. -er 83b13 bir i. -im su 12a13 süci i. -ip haram yeyenlerdür 123b7 i. -medi 109a2 i. -se 106b3
ıçerü	İçeri i. 101a9, 109b7
ıçün	İçin didaruñ i. 78b3 Muhammed ümmeti i. 121b11
ihdā	Ar. Bir, "ahad" kelimesinin müennesi i. 90a10
ihlās	Ar. < hulus . Doğruluk i. 77a9,10,13, 77b10, 78a3,5, 86a1 i. -a 78a8 i. -dur 77a3 i. -ıla 77a10, 78a2,6,10, 78b4,5, 89a12, 93a8, 98b12
iẖtiyār	Ar. Seçme i. -ı 98a13 i. -uñ 98a13
iki	İki i. 78a1, 116a13 i. bahşı 82a13 i. biñ 127b10 i. bölügi 78b3 i. cihan 95b11 i. cihanda 76a12 i. gelecti 86b6 i. gözüm çıragıdur 114a13 i. ırmak gibi 123a6 i. kardaş 127a6 i. kardaşlar 127a5 i. kişı 103b9 i. kişıye 103b10,11 i. korku 89a8

- i. na'leynleri 114a3,
- i. nesnedür 81a11
- i. rik'at namaz 91b13, 119a10
- i. sözü 126c1
- i. yıldan soñra 133b13
- i. yıllık 129b5
- i. yüz ayet 82b6
- i. zencir 102a4
- i. -den 101a10
- i. -den hali 94b3
- i. -miz 126c6
- i. -müz 118a5
- i. -müzden 101b6
- i. -si 78a7, 132a12, 133b3

ikinci

İkinci

- i. 76a3, 77a3,4, 78a10,13, 78b8, 79a9, 80a2,13, 80b4,11, 81a1,5,11, 81b1, 82a4,5,13, 82b6, 83a3, 85b8, 86b8, 87a12,87b3,5, 88a1,12, 89a2,12, 89b7,13, 90a2, 90b1,13 93b8,11, 95a13, 95b12, 96a7, 101a2, 103a12, 104b1, 106a12, 122b5

ikindü

İkindi

- i. namazın 115a5,7

iki yüzlü

İki yüzlü, riyakar

- i. -leridi 123a3

iklîm

Ar. Memleket

- i. -lere 132a2

ikrâr

Ar. Tasdik, kabul

- i. olalar 122a2
- i. -ları 122a1

ilâhî

Ar. Ey Allahım, ey Tanrım

- İ. 76a5, 79b6, 80a5,8,12, 84a1, 86a3,88b3, 90a8, 91b5, 92a1,11, 93b9, 95a2, 96a10, 97a13, 98b5, 100a6,9, 101b10, 102a11,13, 103b1, 104a4, 107b1, 113b3, 114a4, 116b2,3, 12, 117a12 119b13, 130b9

ile ¹⁰³

İle, birlikte

- süd i. 116b5,7

¹⁰³ Getirildiği kelimeyle ilgili maddede yer almıştır.

ilerü	İleri, önce i. tutma 79a6 gelmezden i. 126a8
ilet-	İletmek, götürmek, ulaştırmak i. 124b10 i. -di 92a4, 125b5, 128a8 i. -diler 121a4,5,12, 125a8, 131b10 i. -dügünden 118b7 i. (d) -eler78a11 i. -en 121b7 i. -enlere 121a11 i. (d) -eyüm 98a1 i. -gil 125b2, 122a8 i. (d) -iver 92a5 i. -mek 99b9 i. -üñ 122a10 i. (d) -ür 84a1 i. -ürken 132a10
iley	Huzur, makam i. -inde 116b2
ilk	İlk i. 125a3
illā	Ar. İlle, mutlaka i. 90b10, 92b5,6, 93b6, 107a5, 115a3
'ilm	Ar. < 'ilm . İlim i. 76a2, 84a9, 85b8, 89b7, 94a4 112b9,11,13, 113a1 i. -de 89b11 i. -dür 77a3, 84a9 i. -i 76a3 i. -in 122a2 ilim 76a2
'ilme'l - yakīn	Ar. Yapılan işi görerek yapana tanıma i. 98b10 'ilmü'l - yakın 98b9
ilt-	İletmek i. -er 123b4 i. -üñ 125a3 i. -ürdi 128a8

imām	Ar. İmam i. -dan 108b1
īmān	Ar. İman i. 84a8, 85a4, 86a3, 98b13 i. -ı 102b11 i. -ile mi 89b2 i. -sız mı 89b2 i. -umuzu 104a5 i. -uñı 126b4
imdi	Şimdi i. 81a10, 84b5, 86b8, 90a7, 100a8, 101b2, 102a8, 103b7, 109a7, 113a6, 124b9, 126c1, 128b3, 132b1
in	İn i. -i 76b8 i. -ine 76b7
in-	İnmek i. -e dururken 90b8
inan-	İnanmak i. -makdur 100b2 i. -urlar 98b13
īnāyet	Ar. Yardım, lütuf, ihsan i. 84b9 i. -üñ 104a4 i. -üñile 76a6, 88b4, 102b1
İncil	Ar. Dört büyük peygambere gönderilen dört kitaptan biri i. 102b7
incit-	İncitmek i. -medi 102b8
incü	İnci i. 106b8 i. -den 106b12 i. -dendür 105a5
indür-	İndirmek i. 126a4

inek	İnek i. 101b4 i. -den 101b5 i. -i 101a13, 101b5 i. -in 101b3 i. -üm 101b3 i. -üñ 101a13
ini	Küçük kardeş i. -si 127a13
iñile-	İnlemek i. -r 128a10
inkār	Ar. İnkār i. -ları 122a1
iñle-	İnlemek i. -di 113a1, 128a7
inṣā'allāh	Ar. Allah kısmet ederse i. 77a8
irin	İltihaplı sarı sıvı i. 108a9, 123a6
isiz	(issiz) Sahipsiz i. 116b8
issi	Sıcak gün i. -sinden 81b11
iste-	İstemek, aramak i. -diler 115b6 i. -düm 117a8 i. -mek 81a11, 88b2 i. -memek 80b5 i. -mez 98b4 i. -ñ 93a12, 93b1 i. -r 81b8, 85a3, 93a5, 103a4, 116a12, 130a5 i. -rlerdi 133a5 i. -r miseñ 97b9,10 i. -r ola 80a2 i. -rdi 86b3 i. -rse 77b7

- i. -rseñ 86a12
- i. -ye 96b10

istigfār

- Ar. İstigfar, tövbe
- i. 80b5, 81a10, 85a13, 85b2

iş

- İş
- i. 80a4, 126a9, 128b8, 129a7
 - i. -den 131b7
 - i. -dür 80a5
 - i. -e 80a1,12, 80b9
 - i. -i 78a1, 80a3, 80b1, 127b4, 129b13
 - i. -içün 128b4
 - i. -idür 88a12,13, 88b1
 - i. -imdür 97b3-4
 - i. -in 78a2, 79a5
 - i. -inden 79a6
 - i. -ine 80a9
 - i. -ini 78a2
 - i. -lerden 80b5
 - i. -üm 117a13
 - i. -üñ 99a13, 118a3
 - i. -üñe 87a11
 - i. -üñi 116a3

işit-

- İşitmek
- i. -di 128a9
 - i. -diler 113a2
 - i. -dügi 93a9
 - i. -düm 108b2, 111a5, 120b1, 132b13, 133a9
 - i. -dün mi 132b12, 133a8
 - i. (d) -elüm 120a9
 - i. (d) -en 97b13
 - i. (d) -eyim 96a6
 - i. (d) -ür 110a5
 - i. (d) -ürdi 109b12
 - i. -medükdür 105b10, 119b5
 - i. -miş degül 131a7
 - i. -se 122b2, 123b3

işle-

- İşlemek, çalışmak, yapmak
- i. -di 117a4, 129b4,123a12
 - i. -diler 117a2, 122b9, 123a2
 - i. -dügi 80a1,12,13
 - i. -düm 117a4
 - i. -mekden 80b1

- i. -memek 80b6
- i. -mesün 77b8
- i. -meye 80a3
- i. -meyem 96a7
- i. -mezseñ 79a7
- i. -miş 100b13
- i. -se 83b5
- i. -rdi 101a12
- i. -rem 117a2
- i. -rseñ 100b12
- i. -rsin 98a11
- i. -rsiz 81a9
- i. -rüz 90a7
- i. -süñ 77b7,9
- i. -sünler 80a4
- i. -ye 78a2
- i. -yelüm 97a7
- i. -yesen 99b1

‘iṣrūn

Ar. Yirmi

- i. 76a7, 77a9, 79b7, 81b4, 84a3, 86a4, 87b9

it

Köpek

- i. 83a8
- i. -dür 87b1
- tamu i. leri 79a7

‘itāb

Ar. Azarlama, paylama

- i. 106a7, 127b8

‘ivāz

Ar. Karşılık

- i. 98a5

‘izz

Ar. İzzet, şeref, itibar

- i. -üñ 90a8

K

Kā'be	Ar. Kabe k. -den 91b3
ḵabr	Ar. Kabir, mezar k. -inden 113a12
ḵabūl	Ar. Kabul, razı olma k. 77a11, 79a4, 81a8,13, 81b3, 89a9, 95b4,8, 99a11, 115a8,9,12, 116a4,12,13, 116b3, 130a10
ḵaç	Kaç, ne kadar k. 86b9, bir k. 92b9, 128a8, 132a7
ḵaç-	Kaçmak k. -dılar 91a6 k. -dum 111a1
ḵaçan	Ne zaman k. 79b2,3, 85a11, 85b12, 86b2, 87a9, 94a9, 103b10, 104a9,105b11, 110b9, 113a12
ḵadar	Ar. Kadar, miktar bu k. 84a8, 98b1 bu kadarımış 126ç1 ne k. 82b11, 90a11, 93a7,8, 94b13, 109a13, 129b6 ne k. -dur 93a5 ol k. 82b11,12,13, 104a1-2 şol k. 82b10 ol k. -dur 93a6 kendü k. -ın 87a5 k. -ından 87a5
ḵadeḵ	Ar. İçki bardağı k. -i 123b4 k. -ler 123b1 k. -leri 123b2

kader	Ar. Kader k. -e 129a8 k. -üm 121b11
Kadîr gecesî	Ar. Kur'anın indirilmeye başlandığı gece k. 82b11
kadr	Ar. Değer k. -ın 94b8,10 kendü k. -ın 94b12
kâfer	Ar. Kafir, dinzsiz, inkar eden k. 127b4 k. -ler 115b2
kâfir	Ar. Kafir, dinsiz, inkar eden k. 90a6, 111a1 k. -dür 121b7 k. -lerdür 90b7
kâfûr	Ar. Beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde k. 106a13 k. -dandur 105a6, 106a3-4
kâhil	Ar. Tembel, gayretsiz k. 79a9
kahrumân	Far. Yiğit, cesur k. 106b4
kakı-	Öfkelenmek, kızmak, azarlamak k. -dı 101a6, 103a11, 127b10, 128b7 k. -dugın 102b12,13 k. -mak 102b11
kakıgan	Öfkeli, hiddetli k. 96a1
kakıngan	Sinirlenen tez k. olsa 95a13
kal-	Kalmak k. -an 81a7 k. -anı 131a4 k. -asın 118a5

- k. -dı 110a12, 110b4, 126a1, 128a6, 130a1, 131a10, 132a7, 133b10
k. -dılar 131a6
k. -dugını 125b1
k. -dum 116a10
k. -ınca 118b3
k. -mış 80b5
k. -mışdur 125b5
k. -mişken 89b7
k. -miş mı 118b7
k. -ur 86b1

kaldur- Kaldırmak
başın k. -dı 97a3

kalem Ar. Kalem
k. 108b8, 114a7

kalınlık Kalınlık
k. (g) -ı 106b9

kamçı Kamçı
k. 122a6

kamu Bütün, hep
k. 108a7, 108b9, 113a3, 130b3,5, 131a5, 134a2
k. ademler 114a8
k. ashab 113a2
k. ashabına 110a10
k. caneverler 108b11
k. dünya halkı 122b1
k. dünya içindeki 108a4
k. düşmanlardan 94b2
k. emekden 107a1
k. endamlarum 120a11
k. etdikleri 80b10
k. eyitdi 132b7
k. eylüklerüñ 93a13
k. ferişterler 126ç12
k. ferişterleri 84b13
k. halk 113a12
k. halka 100b2
k. halkdan 83a10
k. hazırdı 111a8
k. hulle tonıdur 105b8
k. kıssasın 133a11

k. kızıl ya'kuttandır 105a4
k. kuru terler 114a7
k. mihnet 133b1
k. mü'minlere 107b1, 119b13
k. mü'minlerle 76a5, 84a1
k. mü'minlerilen 101b10, 103b1
k. müsülmanları 79a6
k. oddandır 108a10
k. öleleridi 123b4
k. rencura 132a9
k. saru su 108a9
k. taglar 108a6
k. tamu halkı 125a11
k. tavar 117a7
k. uçmak ehli 114a3
k. ulu kiçi 133b8
k. vilayeti 91b12
k. yaradılmış 111b5
k. yaradılmışuñ 111a3
k. yaragı 116a9
k. yaranlardan 126c11
k. -lar 93b6
k. -muza 98b6
k. 'ömrümde 120b12
k. -sın 109a11

kan

Kan

k. 83a13, 128b13
irin k. akardı 123a6
k. gibi 123b1
k. revan oldu 97a2

kān

Far. Kaynak, menbağ
edeb k. -ıydı 109a5

kanā'at

Ar. Bir şeyi yeter görüp fazla istememe
k. 98b6
k. ede 96b12
k. ve şükür edenlerdür 98a8
k. eyledüm 96a5
k. eylemeye 96b10
k. eylemez 97a1
k. eyleye 87a8, 98b5

kanad ¹⁰⁴	Kanat k. -ı 86a1 k. -ına 113b11, 118b6 k. -ları 113b10 k. -ların kanadına urup 113b10
kança	Nereye k. -yıldı 131a8
kançaru	Nereye k. 126b12, 129a13
kanda	Nerede, nereye k. 99b11, 109b2, 116a7, 126b8,
kani	Hani k. 113a13, 118b8,9, 132a5
kāni ^c	Ar. Kanaat sahibi k. olmazsa 96b4
kanķi	Hangi k. 77a6,10, 80b9, 81a3, 84a13, 84b7,13, 87b2, 94a7, 95a12, 95b13, 96b7,11,13, 98b2,4, 100b6, 102b13, 105b1, 108b12, 111b12
kanķisi	Hangisi k. -n 98a3
kanlu	Kanlı k. bıçağı 128b11, 129a1
kanlu	Düşman, kan akıtan k. -muzdur 129a9
kapķara	Kapkara, simsiyah k. 108a5, 123b5
kaplan	Kaplan k. 120b8 k. -a 120b4
kapu	Kapı

¹⁰⁴ Bu kelime metnimizde , ünsüzle başlayan ekler aldığı halde / d / ünsüzüyle yazılmıştır.

	k. halkası 104a10 k. -da 110b11 k. -dan 104a8 k. -lara 104a10 k. -sı 81a11, 84b9, 104a11 k. -sın 125a2 k. -sına 101a6, 122a8,12 k. -sında 120b3 k. -ya 101a7, 104a9 k. -yı 101a6
kapulu	Kapılı sekiz k. 104a8
kar	Kar k. -dan savugırak 105a2
kara	Kara, siyah k. -sı 108a2
karaluk	Siyahlık k. (g) -ı 90a2
karanluk	Karanlık k. 85a9, 94a8, 106a5 k. -dur 94a7
karār	Ar. Durma k. -ı 93a5
karar-	Kararmak, siyahlaşmak k. -dı 82a10 k. -ınca 107b13 k. -mış 84b5
karavaş	Cariye, köle k. -um 130a3
kardaş	Kardeş k. 100b4, 127a6,10, 132b7 k. -ı 127a9,11, 127b3, 132a7 k. -ım 'avratın 127b11 k. -ımdur 114a13 k. -ın 132a10 k. -ına 132a4 k. -lar 127a5

	k. -uñ 132b4
karğa	Karga k. 106b9
karı	Yaşlı k. 116b5 k. -lardan 111a13
karı-	Yaşlanmak, ihtiyarlamak k. -yınca 106b9
karın	Karın k. -ında 79a12 k. -ından 123a1 k. -ları 123a10 k. -um 83a9, 116b8, 126ç6 k. -uma 126b11
karınca	Karınca k. -nuñ 121b12
karış	Elle ölçmede bir birim bir k. 109a13, 109b1
karış-	Bulaşmak, karışmak k. -mamakdur 88a13
karşu	Karşı k. 127a7 k. geldiler 121a2 k. gelse 111b12 k. gelür 115b13 k. -sından 109b4 kazaya k. tutalum 115b12 k. -uma 126b3 k. -umda 126ç3 k. -yıldı 117b8
kārubān	Far. Kervan k. -uñ
kaşd	Ar. Kasıt, kötü niyet k. edicek 126ç11 k. etdi 130a12 k. etdiler 130b4

	k. kıldı 111a2, 127b3 k. kildum 116a9 k. -ına 118a12
kat	Yan, nezd, huzur deniz k. -ına 91a1 k. -ına 101a9, 107b4, 109b13, 110a13, 114a10, 114b3, 118a2, 119a1, 121a5, 124b6, 125a9, 126a2, 127b3, 130a2, 131a3,4, 131b9, 133b7 k. -ında 80b11, 117b3, 120a2, 126a12, 127a3 k. -uma 120b6 k. -umda 125b8 k. -umdan 116a5 Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka k. 102a5, 104b3,5,6, 108a6, 121a1
katı	Kuvvetli, sert, pek k. bahil ola 95a13 k. ceza 123b6 k. düşmandur 94b2 k. hacet 87a3 kavlün k. olsa 87a9 borcum yavlak k. -dur 92a3
katılık	Katılık gönül k. (g) -ı 90a2
kav-	Peşinde koşmak k. -arsın 79b4
kavî	Kuvvetli, sağlam k. lerden 91a10
kavl	Ar. Söz k. 101a2, 110a2 k. -üm 117a4 k. -ün 87a9 k. -ünüzden 101a2
kavüm	Ar. < kavm . İnsan topluluğu k. 120b2,3,4, 122a13, 122b5,11, 123a5,10, 123b9,13, 131b12 k. -den 120b8, 121a5 k. -e 121a1 k. -i 97a6 k. -inde 117b5

ḳaya Kaya
k. 115b6,7, 116b12
k. -nuñ 116b3, 117b1

ḳayḡu Kaygı, üzüntü, endişe
k. -dan 107a1
k. -muzda 118b13

Ḳaysar -ı Rūm Eski Roma ve Bizans imparatoru ve yönettiği devletin adı
k. 87a2
k. -dan 111b11-12

ḳayur- Kayırmak, esirgemek
k. -madı 128a5

ḳaz- Kazmak
k. -ayım 126c8, 126ç2
k. -dılar 128a3, 133b7
k. -ınca 126c13, 126ç6
k. -maga 126ç3

ḳazā Ar.Allah'ın takdir ettiği şeylerin meydana gelmesi
k. 128b9, 129a8
Tañrınıñ k. -larına 96a13, 96b2
k. -larına 97a1
k. -laruma 96b3, 97a9
Tañrınıñ k. -sına 87a8, 98b3
k. -sına 96b12, 98a7,
k. -ya 77a3, 115b11
k. -yilen 132a10
Vakti geçen ibadet
tañ namazın k. kıldıñ 83b9

ḳazā' ü mücābāb Kaza ve duası kabul olunmuşlar
k. 121b9

ḳazan- Kazanmak
k. -dıysa 94b6
k. -dugıyla 94b6

ḳazanç Kazanç
k. (c) -a urmak 89b10

ḳāzī Ar. Şeriat hakimi, kadı
k. 116a11,12, 116b1

ķazma	k. -ce 116a13 Kazma k. 126c11
kefīn	Ar. Kefen, ölü sarılan bez k. 126a4
kelam	Ar. Söz k. -ında 81b9
keler	Bir çeşit kertenkele, yılanebesi k. 112a7,10,11,12, 112b4 k. -e 112a1
kenār	Far. Kıyı deñiz k. -ıyidi 130a2
kendü	Kendi k. 81b9, 86a10, 87a4, 94a6,10,11,12, 94b1,8,9,12, 99a8, 100b13, 101a2,4, 103b3,6,7, 114a2, 114b6,9, 116a12, 117b1, 118a12, 122a2 k. -ñ 79a5 k. -nüñ 109b3 k. -ye 100b2, 127a4
kendüzi	Kendisi (kendüzüñi) 85b11, 86a11, 87a12 k. 87a6, k. -n 78b11, 94a9, 94b11, 98b1, 118b4, 127b6, 133a6 k. -ne 91b2 k. -ni 94a8
kerāmetlü	Ar. Kerametli, olağanüstü yetenekli k. -dür 111b5
kerem	Ar. Cömetlik, lütuf k. 111b8 k. -iyile 81a9 k. -üñ 92a11, 104a4
kerīm	Ar. Cömert, kerem sahibi k. -dür 81a6
kerkes	Far. leş yiyerek beslenen akbabaya benzer bir kuş k. -e 120b3,9121a1126a2

kes-	Kesmek bıçakdur k. -er 87b2 sevgüsin k. -er 84b1 ümid k. -meye 90a12 ümidin k. -meye 81a4
kethüdālīk	Far. Kahyalık k. 127a8
Kevser	Cennette bir ırmağın adı k. 106a12 k. suyu 104b12
key	Uygun, layık k. midür 128b3
kez	Kere, defa k. 83a8, 87b12, 90a5, 92a9, 107a10, 110b2 k. -den 82a10 üç k. -e degin 100a11
kıl-	Kılmak, yapmak, etmek böyle k. 126b10 du'a k. 119b2 emin k. 96a11 'ibadet k. 85a7 bi hisab k. -a 114b11 erzani k. -a 107a13 kabul k. -a 79a4 şakirlerden k. -a 77a8 şefa'at k. -a 114b9 şöyle k. -a 93a4 ta'at k. -a 93a3 yüñül hisab k. -a 114b12 ziyaret k. -a 88a1 'azab k. -alar 108a11 namazı k. -alar 115a5 ta'at k. -alum 79a3 'afv k. -am 81a8 bir iş k. -am 128b8 du'a k. -am 85a8, 113a6, 133a3 giriftar k. -am 96b5 kabul k. -am 95b8 müstecab k. -am 85a10 ne k -am 118b1

risvay k. -am 127b9
şefa'at k. -am 114b12
tevakku' k. -am 92a9
gaza k. -an 88a1
ta'at k. -an 78a10,11
riyayiçün k. -an 78a13
yad k. -an 98a7
namazı k. -anlar 115a7
dün namazın k. -anları 84a4
ihlasıla k. -anları 78b4
namaz k. -anuñ 79a1
müstecab k. -asın 85a9
şefa'at k. -asın 111a6
ta'at k. -asın 77b11, 84a12, 88b9
ahşam namazın k. -asız 115a9
rast k. -ayım 116a4
tendürüst k. -ayım 98a2
tevbe k. -ayım 95b4
k. -dı 91b13, 115a6, 121b11
du'a k. -dı 113a9, 119b11, 128b4, 130b2, 132b8,13, 133a9
fariza k. -dı 115a2
feryad k. -dı 116a2, 130a5
kabul k. -dı 115a8
kasd k. -dı 111a2, 127b3
kıymet k. -dı 110b9
merdud k. -dı 90a6
mübtela k. -dı 132b5
münacat k. -dı 95b6, 108b4
namaz k. -dı 92a1, 119a11
reva k. -dı 90b7
rivayet k. -dı 107b3, 111a7, 113b6
selam k. -dı 125b3
şükür k. -dı 132b3
tevekkül k. -dı 91a2
vahy k. -dı 76b8, 97b8
vasiyyet k. -dı 131b6
azad k. -dılar 130b2
namazın k. -dılar 115a13, 133b8
ne yazuk k. -dılar 124b1
ne yazuklar k. -dılar 122b4
rivayet k. -dılar 95b2, 97a10, 112b7
zari k. -dılar 113a3
azad k. -dım 103a10
fida k. -dım 110b7
azad k. -dıysa 82b11,12
ne kaza k. -dıysa 128b9

takdir k. -dıysa 97b5
k. -dugı 77b8, 89a9
k. -duguñ namaz 79a5
k. -duguñı 77b11
münacatı k. -duguñ 84b11
ruzi k. -duguñ 76b12
'afv k. -dum 103a8
araste k. -dum 76b9,10,11
emin k. -dum 85a4
eyle k. -dum 116b11
kasd k. -dum 116a9
selam k. -dum 122b3
tevbe k. -dum 116a2, 128b5
va'de k. -dum 107a6
zari k. -dum 130a12
k. -duñ 91b8
helak k. -duñ 85b11, 130b10
kaza k. -duñ 83b9
k. -duñıdı 107a11
kabul k. -duñısa 116b12, 117a13
k. -duñuz 78a12
k. -duk 78a13, 78b1,2,3
'afv k. -gıl 116b11
du'a k. -gıl 85a10, 119a7,10, 119b10, 132b9, 133a2
kerem k. -gıl 111b8
meded k. -gıl 92a3
ruzi k. -gıl 93b9, 98b6, 104a5
sabur k. -gıl 119a9
yakınlu k. -gıl 100a9
reva k. -ıcı 92a2
ta'at k. -ıcı imiş 77b13
azad k. -ınca 82b11
namaz k. -ıp 85b10
perhiz k. -ıp 104a4
tevbe k. -ıp 80a9,11
k. -ı vergil 92a12
alçak k. -ıvergil 102b1
araste k. -ıvergil 102a12
taksir k. -ma 127a8
kabul k. -madı 116a5
ta'at k. -maduk ola 115a10
ibadet k. -maga 86a3
ta'at k. -maga 83b11
tevbe k. -maga 85a13
'azab k. -magıl 90a9
yavuz du'a k. -magıl 111b9

ziyan k. -mayavuz 111b1
dua k. -mak 85a11
ihlasıla k. -mak 77a10
istigfar k. -mak 80b6
namaz k. -mak 85b8
namazın k. -mak 89b8
niyaz k. -mak 85b9
tevbe k. -mak 79b8
namazın k. -makdan 84a6
dokuş k. -makdur 94b1
müdavemet k. -makdur 83a6
ta'at k. -makdur 76b2,5
yavuz endişe k. -mamak 103b4
riyayilen k. -mañ 78b6
assı k. -maya 134a6
ziyan k. -maya 134a3
k. -mayam 111b9
mahrum k. -mayam 81a4
k. -mayasın 77b11
namazın k. -mayınca 85a5
kabul k. -maz 77a11
'azab k. -mazlar 125a10
namazı k. -mazım 79b5
yazuk k. -mış 132b4
yazuk k. -mışdur 132b10
k. -mış olursın 101a1
k. -sa 83b12, 91a12
du'a k. -sa 132a3
dün namazın k. -sa 84a13
namaz k. -sa 84b8,1
sohbet k. -sa 106a8
şükür k. -sa 77a6
üküş k. -sa 84b7
pare pare k. -salar 104b3
şerh k. -sam 120b13
ta'at k. -sañ 79b3
şükür k. -sañuz 76a10
ta'at k. -sañuz 104a2
şükür k. -sun 122a9
ta'at k. -sun 80b2
tevekkül k. -sun 91a10
ihlasıla k. -uñ 78b6
namazın k. -uñ 115a11
'afv k. -ur 103a3
azad k. -ur 82b8,9,10,12,13
harab k. -ur 102b11

namaz k.-uram 77b1
 du'a k. -urdi 132a1
 feryad k. -urdi 123a7
 münacat k. -urdi 100b8
 baña k. -urduñ 91b8
 ma'mele k. -urıdı 117b7
 rahm k. -urıdı 109a6
 tebessüm k. -urıdı 109a4
 rahmet k. -urısañ 126b9
 gaza k. -uriken 97a2
 münacat k. -uriken 96b6
 namaz k. -urken 78b9
 'azab k. -urlar 123b9, 124a13
 münadi k. -urlar 84b10
 rivayet k. -urlar 126a12
 secde k. -urlar 115b2
 yad k. -urlar 115a4
 'azab k. -urlardı 122b13
 'azab k. -urlarıdı 124a2
 kabul k. -ursa 95b4
 şikayet k. -ursın 76b11

kılıç Kılıç
 elinde bir yalın kılıç 126b11

kılınç Ahlak, huy
 k. -ı 108b1
 k. -ları 106a6

kılınçlı Ahlaklı, yaradılışlı, huylu
 k. 106a10

kına- Kınamak
 k. -dı 98b1
 k. -arlardı 122b4
 k. -sa 79a11
 k. -asalar 108a7

kınayıcı Kınayıcı
 k. 87a12

kırāñ Kenar, kıyı
 k. -ında 132a2

kırk Kırk
 k. göñlek 121a9

	k. yıl 86b5 k. yıllık 104a9
kırnak	Cariye, halayık k. 117b11 k. (g) -ına 117b10 k. -lar 106a1
kışsa	Ar. Hikaye k. -sı 134a1 k. -sın 133b1
kış	Kış k. 116b5,6
kıyâmet	Ar. Kıyamet k. görki 111a3 k. günü 113a12 k. güninde 78a6, 83b5, 90b1, 114b8, 126b5 k. gününe 100b1 k. serhengi 112a11 k. -de 81b11, 94b6-7, 111a5, 112b2 k. -e 126a10
kıymet	Ar. Değer, kıymet deveyi k. kıldı 110b9 k. -e tutgıl 110b8
kız	Kız, kız evlat k. -ların 131b9 k. oğlan ' bakire ' 131b8
kızar-	Kızarmak k. -ınca 107b12 k. -u bişmiş 119a3
kızdur-	Kızdırmak, kızartmak, çok ısıtmak k. -dılar 107b12,13 k. -duk 124a5 k. -muşlar 124a2
kızıl	Kızıl k. altundan 106b11 k. altundandır 105a9, 113b9 k. oddan 123b2 k. ya'kutdandır 105a4

ki	Ki bağlacı bir er k. 130b13 ne k. dilerseñ 117a2 nite k. 124a5
kibir	Ar. < kibr. Kibir k. 109a4
kiçi	Küçük ulu k. 133b8
kifāf	Ar. Yeterli, yetecek miktarda k. 119a12
kim	Kim (soru zamiri) k. 86a11, 96a1, 114a11, 126c5, 127a2 her k. 76a11,12, 77a12, 77b7, 81a7, 81b13, 82a7, 82b1, 83a9,10, 83b1,4, 84b6, 86a7,8,9, 88b12, 90b4, 91a10,11, 96b2,3,4, 113b7,8, 114a13, k. -den 126b6 k. -dür 77b13, 84b11, 93a2, 100b9, 101b11, 112a4, 121a11, k. -e 112a12, 131b13 k. -isin 124a12,13 k. ki 76a2 k. -lerdür 123a7 k. -sin 101a7 k. -üñ 76a3,4, 81a6, 88b10, 100a8, 121a13 k. -üñdür 119b7, 125a4 k. -üñlen 109a12
kim	Ki bağlacı k. 76a8,10, 76b7,8,12, 77a1,2,4,6,7,10, 77b1,2,9,10,12,13 78a3,5,8,9,12,13, 78b1,6, 79a3, 79b8, 80a3,4,11, 80b2,3, 9,12, 81a3,10,13, 81b1,6,8, 82a2,3,9, 82b5,9,10, 83a5,12, 13, 83b2,3, 84a5,6,9,10,13 84b6,7,10,11, 85a1,2,3,8,11, 12, 85b1, 86a5,8, 86b7,10,11, 87a8,10,11,13, 87b2,10, 88a1,3,4,12,13, 88b1,6, 89b10,11, 90a4,11,13, 90b2,13, 91a7,9,10,13, 91b3,4,7,11, 92a4,9, 92b1,3,5,7,8, 93a1,3, 6, 93b46, 94a7,8,11, 94b1,5,8,9,12, 95a4,12, 95b2,9,13, 96a5,13, 96b8,12,13, 97a4,6,7,10,11, 97b2,3,4,6,8,12, 98a6,9, 98b1,2,4,8, 99a12, 100a4,8,11, 100b6,7,9,10,13, 101a4,5,8, 101b6, 102a2,9,12, 102b3,5,7,12,13, 103a1,10 13, 103b3,6,7,8,12, 104a1,2,8,10,11, 104b3,12, 105a6, 105b6,9,11, 106b2,9, 107a4,6,7,9,10, 107b6,8,12, 108b3,

5,8,12, 109a7, 109b9, 110a3,8, 111a2,3,7,8,11,12,13,
111b1,2,4,11,12,13, 112a1,2,112a4, 13, 112b9,10,12,
113a2,5,6,7,8,10,13, 113b2,3,6,7,11, 114a2,6,10,11,12,13,
114b3,4,6,8, 115a4,6,8,10,12, 115b1,8,11, 116a1,10,
116b13,117a2,3,9, 117b2,10,11, 118a7, 118b1,2,5,7,12,
119a2,6,7,8,9,11,12, 119b1,8,9 120a3,6, 120b1,5,6,8,10,
121a4,5,9,12, 121b2,3,5,6,9,11, 122a1,3,4,6,7,8,11,13,
122b1,4,6,9,13, 123a2,5,8, 123b6,10,11,13, 124a3,8,
124b1,8,13, 125a1,2,6,7,11,12,13, 125b1,2,4,6,8,12,
126a3,5,8,9,12, 126c1,4,7, 126ç11,12, 127a8, 127b5,
128a12, 128b4, 129a3,7,11,13, 129b3,4,8, 130a3,10,13,
130b9, 131a1,3, 131b6,7,8, 132a2,4,9, 132b7, 133a1,3,
4,10, 133b1,4,7, 134a2

aña k. 85b11

anların k. 81b2

anuçün k. 83b10, 115a2

baña k. 118b2-3

böyleydi k. 109a12

bu k. 118a12, 127a2,3

bu mıdır k. 129a2,5

bunlara k. 123a12

budur k. 77b6, 88a6,8,9

çün k. 115b7 (...çün kim buhali gördiler, üçü dahı ağlaştılar.)

gerek k. 80b8, 89a8,11, 100b5

kaçan k. 104a9

kanda k. 99b11

kankısın k. 98a3

ne k. 98a10,11,12, 109b6

ol k. 120a8, 120b9, 127a1

ola k. 115b12,13

oldur k. 78a1, 79a9, 80a1,6, 87a3,4,6, 93a4, 93b7,8, 95a13,

96b11, 98b12, 99a8,13, 99b4, 101b3, 103a2,3,5,

103b9, 110a6,11, 110b5, 112a3

saña k. 128b8

şöyle k. 113a1, 119b4, 122b7

şöyledür k. 114a9, 114b5

kimse

Kimse

k. 79a10, 91b13, 100b12, 101b9, 105a2,7, 109a2, 115a3,
119b5, 121a5, 126b12, 131a7

k. -de 110a7

k. -den 105a13

k. -nüñ 84a10, 102b8, 115b9

k. -sin 102b9

k. -ye 76a3, 76b2, 79a5, 87b6, 100b10, 101b8, 103b4,
107b10, 125a10, 126a10, 134a3,5

	k. -yi 87a12, 96a10 (kimsene) -yi 79a4
kīn	<i>Far.</i> Kin, garaz k. tutanlara 102b10 k. tutmadı 100b11 göñli k. -in 103a3
kirpük	Kirpik k. (g) -inden 127b2
kişi	Kişi k. 77a6, 77b13, 80b9, 82b5, 84a13, 84b7, 87a4,6,13, 87b13, 93a5, 94a11, 94b8,9,12, 95b13, 98b2,4, 100b6, 102a9, 103b3,7,9,12, 127b13 k. -de 95a12 k. -dür 81b8, 88a1, 93a3, 98a7, 100b10 k. -ler 103b6,130b11 k. -lerüñ 92b13 k. -nüñ 78b12, 81a13, 81b2, 82b2, 91b1,11, 92a4, 94a9 94b10, 95b1, 102a4, 132a13, 133a1 k. -ye 77a7, 81b6, 92a5,6, 103b10,11, 107a2,127a2 k. -yem 117a9 k. -yi 96b8 k. -yile 88a4,7
kitāb	<i>Ar.</i> Kitap k. 109a11 k. -lara 100b1 k. -larda 108b3
ko-	Koymak, bırakmak, terk etmek k. 101b5, 103a13 k. -dı 118a2, 118b6, 127a7, 128b12 döşegin k. -dı 85a2 k. -dılar 121a1, 126a5,6, 128a4, 130a6, 133b9,11 k. -madı 100a5 k. -madılar 115b1 k. -magıl 94b4, 104a6 k. -mayam 118a8 k. -mışıdı 110b11 k. -mışlar 129b3 kullaruñ göñline k. -ram 78a6 k. -rdı 86b4 k. -salar 108a6 dünya işini k. -ya 78a2

	k. -yam 92a8 k. -yarlar 115b2 k. -ayım 98a2 k. -ydılar 124b4 k. -dum 116b8 k. -yup 123a8
koça	İhtiyar, yaşlı k. 117a1 k. olmuş 117a8 k. -lar 99b7 k. -lardan 111a13
kocalık	Yaşlılık k. -da 79b4
kok-	Kokmak k. -a 82a1
koğu	Koku eyü k. 88a7 k. -sı 88a10
kolay	Kolay k. getir 130b11
kon-	Konmak, mola vermek için bir yere yerleşmek k. -a 105b2 k. -dılar 132a11
kondar-	Kondurmak, gelen misafiri oturtup ağırlamak k. -dılar 127b12
kondur-	Yerleşik bir şekilde bırakmak k. -mışlar 119b6
kondurma	Kondurma k. incü 106b8 k. incüden 106b12
konşı	Komşu k. -larumuñ 118b13 k. -sı 119a2 k. -sinuñ 101a12
konşu	Komşu

	k. -ma 127b12 k. -muñ 101b3
kop-	Meydana çıkmak k. -a 78a10
kopar-	Var etmek, ortaya çıkarmak k. -an 112b2
kor<u>h</u>	Korku k. -sından 85a4
kor<u>k</u>-	Korkmak k. Tañrıdan 127b4 k. -a 89a9,10 k. -aram 89a11, 90a4 k. -arım 116a12 k. -arsın 126b6 k. -dı 118a6 k. -dum 116b9,10, 121a9, 122a6, 125a9 k. -duñ 116a10 k. -magıl 122a7 k. -mak 88b6,8, 90a1 k. -mamak 90a2 k. -uñ 93b1 k. -up 78b2,116b11, 117a13
kor<u>k</u>	Korku k. 89a1,8 k. -ñ 116b2 k. -ñılan 130b10 k. -sı 88b10 k. -sın 120b13, 124b4 k. -sından 108a11 k. -sını 119b12 k. -yile 88a3
ko<u>y</u>un	Koyun k. 113b4, 116b4 k. -ı 116b6,7 k. -um 116b8
kök	Kök agacuñ k. -i 105a9
kömür	Kömür

	k. 88b9
köpri	Köprü sırat k. -sin 98a6
köpük	Köpük suyun k. -i 105a5
köşek	Deve yavrusu develer k. -i 113a2
köşk	<i>Far.</i> < kuşk Köşk, yüksek ve gösterişli bina k. 104b11, 119b4,7, 119b8, 125a3,4 bu k. -den ol k. -e 114a2,3 k. -i 105a1, 125a6 k. -indendür 105b8 k. -üm 125a5
kötürüm	Kötürüm k. 132a8
köy	<i>Far.</i> < kuy Köy k. 129b2 k. -e 129b1,3
kuç-	Kucaklamak k. -dı 113a4
kudret	<i>Ar.</i> Kudret, Allahın ezeli gücü, varlık, zenginlik k. -den 111b7 k. -i 105b3, 114a2, 119a5 k. -ilen 127b13 k. -inden 130b6
kul	Kul, köle k. 81a3, 84b11,13, 85a4, 96b13, 98a9, 102a8, 102b13, 103a9,11, 129a8, 132b11 k. -a 96b11 k. -am 97b11 k. -dan 103a1 k. -ı 76a13, 103a6 k. -ına 103a11 k. -ları 77a8, 88b3, 101b13 k. -larına 107a10 k. -larını 103a13

	k. -larum 78a5, 85a2, 107a6
	k. -laruma 90b3
	k. -larumı 80a4
	k. -laruñ 78a6, 102a13
	k. -laruñda 96b7
	k. -uma 132b9
	k. -umu 85a3
	k. -umuñ 126ç13
	k. -uñ 92a2, 97b6, 98a13
	k. -uñı 96b7
kulak	Kulak
	k. (g) -ı 109b12
	k. -lar 105b10, 119b4
kulavuzla-	Emanet etmek
	k. -makdur 100a13
kulın	Tay
	k. 79a13
kulluk	Kulluk, kölelik
	k. 98b2,4102a6
	k. (g) -ında 83a6
	k. (g) -uñ 94a8
kur-	Kurmak, toplamak
	meclis k. -mışıdı 110b5
Kur'ân	Ar.< Kur'an . Kur'an - ı Kerim
	K. 82b6, 84a4, 85b8, 88b12, 92b1, 103a7,
	K. -da 76a9, 77a11, 79b8, 81b5, 85b4, 86a5, 88b6, 89a3,4
	5, 90a12, 91a3, 92b3, 93a11, 93b12, 95a5,8, 96a13
	97a5, 98b8, 99b10, 101a1,3,4, 102a1, 102b3, 103b4
	106b5, 107a6, 124a10
kurı-	Kurumak
	k. -mış ağaç 113a1
kurt	Yırtıcı bir hayvan olan kurt
	k. (d) -a 111a9, 111b3
	k. -dur 87b1
	k. -lar 111a1,6,8, 111b1,8, 116b6,7
kurtar-	Kurtarmak
	k. 133a6
	k. -ayım 116a4

	k. -dı 129b7,8 k. -dım 129b13 k. -dum 126ç13 k. -gıl 133b5 k. -ursañ 126b10
ķurtul-	Kurtulmak k. -a 80b11 k. -asan 119a8 k. -dı 85b4, 90b12 k. -dılar 117b2, 130b3 k. -makdur 77a5 k. -ması 95b5 k. -maya 91a11 k. -maz 95b2 k. -mış 107a1
ķuru	Kuru k. 114a7
ķuru-	Kurumak k. -mış 112b7
ķuř	Kuş k. 105b11 k. -lar 97a12, 105b10, 108 10 k. -lardan 105b11 k. -mısa 85b13
ķuyu	Kuyu k. 128a3
ķūdūrāt	Ar. kKederler, sıkıntılar k. -ı 100b6
ķūfūr	Ar. < küfr. Allaha inanmama, kötü söz söyleme k. -den 94a11
ķüllī	Ar. Bütün, tamam k. -si 117b1
ķürek	Kürek k. 126c11
ķürsi	Kürsü, bir çeşit oturacak yer oddan k. -de 121a7

oddan k. -ler 123a13
k. -yi 108b8

küs- Küsmek, gücenmek
k. -di 117a3,5
k. -dün 117a10

küsülü Küsülü, dargın
k. 100b4

kütübihî Ar. Allahın vahy ettiği din kitapları
k. 98b13

L

- la‘l** Ar. Kırmızı renkte değerli bir süs taşı
l. 106b8
l. ü marcandandur 105a4-5
- la‘net** Ar. Allahın yarlıgamasından mahrumluk, beddua
l. okur 86a7
Tañırınıñ l. -i 114b1
- layık** Ar. Layık, yakışır
l. 93b9, 127a2
l. -am 118a10
- lebbeyk, lebbeyke** Ar. " Buyrunuz " anlamında kullanılan bir söz
l. 112a11,12
- levh** Ar. Allahın takdir ettiği her şeyin yazılı olduğu levha
l. 108b8
- levn** Ar. Tür, çeşit
bir l. 108a11
- levvāme** Ar. Başa kakıcı, kınayıcı
l. 94a2,3,4,5
l. -dür 93b11
- leyl** Ar. Gece
l. 84a3
- liman** Liman
l. -a 130b7,10
l. -da 130b12
- lokma** Ar. < lukme Lokma
l. 88b2, 107a4
l. -dan 89a6
- lutf** Ar. Yumşaklık, güzellik, ihsan
l. 92a11

M

ma'asī	Ar. Günahlar cemi' m. -den 89a7
ma'de	Ar. Mide m. tolar 83b10 m. -ñ azdı 83b8
ma'den	Ar. Maden haya m. -iydi 109a5
mağara	Ar. Mağara m. 115b6 m. -nuñ 115b7 m. -ya 91a6
mağbūn	Ar. Aldanmış m. 93b4
mağfiret	Ar. Mağfiret, günahların bağışlanması m. 84b9, 119b13
mağrib	Ar. Batı m. -de 108a7
mağrur	Ar. Gururlu m. 87a7
maħalle	Ar. Mahalle m. -de 86b9
maħlūk	Ar. (< hulk ' dan) Yaratılmış m. 77b12, 112b1
maħrūm	Ar. Mahrum, yoksun m. 81a6, 104a6
maħşūs	Ar. Birine bir şeye ait olan, özgü

	m. -idi 109a8
makām	Ar. Yer m. -dur 92b13 m. -ıdur 93a1
makāmāt	Ar. Yerler m. -ı 99a10 m. -ın 99a4
maḫṣūd	Ar. İstenilen şey m. -larına 107b1
māl	Ar. Mal m. -ı 131a10 m. -ın 80a7, 109a2 m. -ına 93a1 m. -ları 131a10 m. -larının 124a4
mālik	Ar. Sahip, idareci m. 121a10, 122a3, 124b6,8, 125a9, 125b3, 126a2 m. -e 125a10 tamu m. -i 121a5 tamu m. -idür 121a11
ma‘mele	Ar. < ‘amel . Muamele, iş görme m. kılurdu 117b7
ma‘ni	Ar. Anlam m. 127a1 m. -si 77b6, 82a8,9, 94a12, 94b5, 99a13
ma‘rifet	Ar. Ustalık, maharet m. 76b10, 88b11, 93b10, 103b2 m. -dür 94a6
ma‘rūf	Ar. Tanınmış m. 126ç12
ma‘ṣiyet, ma‘ṣiyyet	Ar. Günah, isyankarlık (ma‘siyet) 94a13 m. -den 94a11 (ma‘siyyet) 89a5, 89b1, 96a7
maṣrık	Ar. Doğru

	m. -dakiler 108a7
ma'zūr	Ar. Özürlü m. 132a13
meclis	Ar. Meclis, toplantı m. kurmuşıdı 110b5 m. -de 87b2 m. -den 87b3
meded	Ar. Yardım m. dilediler 126ç12 m. erdi 128a6 m. ereriseñ 126b9 m. ergil 126ç13 m. eyleye 115b10 m. kılğıl 92a3 m. verbidi 126ç10
Medīne	Medīne M. -ye 112b7
Medīnelü	Medineli M. 125b13 M. -yem 121b1, 125b7
meger	Far. Meğer, yoksa m. 77b4, 86b12, 87a3, 121b11 m. kim 107a11
Mekke	Mekke M. 99b5 M. -de 85b9
mekr	Ar. Aldatmaca, düzen m. ü hile 101a3 m. -inden 104a5 şeytan m. -inden 96a11
mela'iketihi	Ar. Allahın melekleri m. 98b13
melāmet	Ar. Ayıplama m. eyleme 85b12
Melekü'l- mevt	Ar. Azrail, ölüm meleği

	m. 89a13, 120b12, 124b11, 125b3,
melûl	Ar. Bezgin, usanmış, mahzun m. 107b5 m. oldı 132a6 m. -dür 107b7
mel'ûn	Ar. Lanetlenmiş, şeytan m. 83b4, 90a6, 101a8,10 m. -iregimiş 101b7
menāhî	Ar. Haram olan şeyler, günah m. -den 89a7
menber, minber	Ar. Minber, konuşma yapmak üzere çıkılan yüksek bir yer m. düzetdiler 112b11 m. -e 112b13, 113a9
menfa'at	Ar. Yarar, fayda m. 76a2
merdūd	Ar. Geri çevrilmiş, redd olunmuş m. 90a6
mertebe	Ar. Derece, rütbe m. -ye 84b12
mesāvi	Ar. Kötülükler m. ederlerdi 123a3
mescid	Ar. Mescit m. 86b9 m. -de 112a8 m. -e 88a1, 112b12 m. -im 108b5
mesel	Ar. Örnek m. -i 77a7, 79a11,12, 88a5,8
mes'ele	Ar. Mesele, konu m. 96a5,6
meşgul	Ar. Bir işle uğraşan anı kendüzine m. eyleyem 91b2 kendü 'aybına m. ola 103b7 sohbete m. oldılar 126a13

	ta'ate m. oldı 131b2,13 tevbe kılmaga m. ola 85a13 m. -em 131b7
metā'	Ar. Mal, madde dünyanuñ m. -ı 92b3 aldanmaklık m. -ıdur 92b5
mevlā	Ar. Efendi, sahip m. sınıñdur 125a4
meyl	Ar. Meyil, eğilim m. eyleme 84a11
Mısrī altun	Mısır altını m. 100a8
midād	Ar. Yazı mürekkebi m. 114a7
miḥnet	Ar. Mihnet m. kim 133b1
mihnetlü	Ar. Mihnetli, sıkıntılı m. 79b2
mihr	Far. Muhabbet, sevgi m. -ince sohbet kılsa 106a8
mihrāb	Ar. Mihrap m. -um 108b5
mim	Ar. Arap alfabesinin bir harfi m. 83a6
mīras-hōre	Far. Miras yiyen, mirasçı m. -si 131a11
miskīn	Ar. Aciz, zavallı m. 132a6 m. -i 133a12
mu'cizāt	Ar. Mucizeler m. 109a8,10 m. -ı 109a6,7,9,11,12, 109b12, 110a6,11

mud	Eski dönemlerde kullanılmış bir ağırlık ölçęęi m. 117a1,3,6,10
muhliş	Ar. İhlas sahibi m. -en 77b8 m. -lerüñdür 98b9
muhtâc	Ar. Muhtaç, ihtiyaç sahibi m. 76b2, 91a12, 117a8
muhtesib	Ar. < hisab . Eskiden belediye işlerine bakan memur m. -düm 116a1
mu'în	Ar. < 'avn . Yardımcı (Tanrının sıfatlarından) m. 77a8
muķırr	Ar. < karar . Doğruyu söyleyen m. 132b10,11
muķim	Ar. < kıyam . İkamet eden , yerleşik, sürekli oturan m. 134a1
muķtaşid	Ar. Orta yolu tutan m. 94a2 m. -lar hilmi 103a3 hilm-i m. -an 103a2
murād	Ar. Murat, arzu m. 121b5 m. -ımca 116a3 m. -umca 118a8
murdār	Far. Pis m. -dan 123a6
muşavver	Ar. Tasvir edilmiş m. -idi 95b9
muti'	Ar. İtaat eden, boyun eğen m. olmazsañ 128b8 m. olup 88b8 m. -dür 111b6
mutma'inne	Ar. Kanmış, şüphesi olmayan m. 94a2,3,4,5 m. -dür

muvaḥḥik	Ar. Uygun sünnete m. eylemek 80b7
mübtelā	Ar. Düşkün m. -ya ogradı 97a11 m. kıldı 132b5
müdāveḥmet	Ar. Aralıksız çalışma, dayanıklılık m. kılmakdur 83a6
mühlet	Ar. Bir işin yapılması için verilen süre m. ver 126c7 m. verüñ 126ç1
mü'min	Ar. < emn . Mümin, iman etmiş m. 79a11, 89a8 m. -ler 81a8,9, 98b12 m. -lerden 103b1 m. -lere 102a2, 107b1,119b13 m. -leri 96a11, 104a9 m. -lerle 76a5, 84a1 m. -lerilen 101b10 m. -lerüñ 87b4, 95a4 m. -üñ 84a12, 90a11
münācāt	Ar. Allaha yalvarma m. 95b5, 96b6, 97b12, 100b8, 108b4 m. -ı 84a12, 84b11
münādī	Ar. < nida . Nida eden m. 84b10 m. -ler 113a12
münāḥik	Ar. Münafık, ikiyüzlü m. 79a12
münkir ve nekir	Ar. Kabirde sual soran melekler m. 85a6
müstahak	Ar. Hakkı olan, layık m. 99a11
müstecāb	Ar. Kabula layık olan m. 85a8,10 m. -dur 82b4

müslmān	Ar. Müslüman m. 110a6, 124b6 m. -lara 87b5, 100a12 m. -lardan 79a4 m. -ları 79a6, 79b6, 87b5, 95a2, 122b4, 123b11 m. -larıñ 87b6, 123a3 (müslüman) 112b5
müşk	Far. Güzel koku m. 82a1, 88a5,6 m. -den 105a3,11 m. -inden 88a6
mütehayyir	Ar. Şaşırmış m. kaldı 132a7 m. olmuşsın 126ç5
müşāhede	Ar. Gözle görme m. şükranesi 99a6
müzd	Far. Mükafat, karşılık m. 78b6 m. -e 79b12 m. -i 116b1 m. -in 84b8 m. -üm 89b4 m. -üñi 128b3

N

nādān	<i>Far.</i> Cahil, bilmez n. 116a10,11
nafaka	<i>Ar.</i> Nafaka, geçinmeye yetecek miktarda rızık n. eyleye 98b5 n. verür 102a10
nafakāt	<i>Ar.</i> Nafakalar n. 129a12
nāgāh	<i>Far.</i> Ansızın, birden bire n. 112a10, 117b8, 119a12, 126a13, 126b2
nā-haḳ	<i>Far. Ar.</i> Haksız n. yere 123b11
na‘īm	<i>Ar.</i> Cennetin bir kısmı n. 121b10 n. -dür 104b1
na‘leyn	<i>Ar.</i> Bir çift ayakkabı n. -leri 114a3
namāz	<i>Far.</i> Namaz n. 79a5, 84b3,5,6, 85b13, 104a2 n. fazlı 115b3 n. içindedür 89a4 n. kılanuñ 79a1 n. kıldı 92a1, 119a11 n. kılıp 85b10 n. kılmak 85b8 n. kılsa 84b8,13 n. kıluram 77b1 n. kılurken 78b9 n. vakti 110a7 n. vaktinde 113b10 n. -a 79a9, 133b3 n. -da 78b11

	n. -dur 84a12 n. -ı 78b10, 79a9, 79b5, 85a5, 86a1, 115a1,2,5,7,9,11 n. -ın 78b11,12,13, 79a1,11, 83b8, 84a4,6,13, 85a5, 89b8, 115a5,7,9,13, 133b8, n. -ların 80b5 n. -umızı 78b1-2 n. -uñuzu 78b5
nā-resīde	<i>Far.</i> Bülüğa ermemiş n. -ler 99b8
nāṣih	<i>Ar.</i> Nasihat eden n. 77b13, 78a1
nasīb	<i>Ar.</i> Nasip, kısmet n. eyle 107b1, 119b13 n. oldı 123a4, 123b8 n. yokdur 98b3
nasīblü	<i>Ar.</i> Kısmetli n. -lüsün 119a7
nasīhat	<i>Ar.</i> Nasihat, öğüt n. 96a8, 100a10,12 n. eydürdi 110b5 n. -dür 100a12
naṣuḥ	<i>Ar.</i> Halis, temiz, nasihat eden n. tevbesin 80b9 n. tevbesinüñ 79b13, 80b3
nāyib	<i>Ar.</i> < na'ib. Kadı, kadı vekili n. -ler 131b9
nāz	<i>Far.</i> Naz n. edersin 79b2 n. -lar eyleye 106a6
nāz u niyāz	Allaha yalvarma, ibadet etme n. eyitdiler 115a12 n. eyledi 97b6, 98a4
ne	Ne, hangi n. 'acayib gördüñ 120a9 n. ad yazarsavuz 125b12 n. bahtludur 102a8, 103b7

n. demekdür 99a13
n. dersen 114a12
n. dersin 77b3
n. dilersin 101b2, 113a6
n. dilese 105b13
n. dindesin 126b7
n. gerekse 126c9
n. giderür 102b13
n. gileyüm var 92a8
n. haldesin 126ç5
n. haldür 107b7, 124a3
n. ihtiyarı ola 98a13
n. ister 116a12
n. işlersin 98a11
n. kadar 82b11,12, 90a11, 93a7,8, 94b13, 109a13, 129b6
n. kadardur 93a5
n. kaderüm var 121b11
n. kalmışdur 125b5
n. kaza kıldıysa 128b9
n. kazandıysa 94b6
n. kılam 118b1
n. ki 117a2
n. kim 98a10,11,12, 107a6, 109b6
n. korkduñ 116a10
n. layıkam 118a10
n. mertebeye 84b11
n. nesnedür 77a1, 77b10, 92b10,11, 93a4, 93b5
n. ögütler 93a10
n. resme kılduñuz 78a12
n. sanursam 96a9
n. sebebden 91b6
n. söylersin 130a11
n. söz söyleseleler 110a5
n. takdir eyleye 89a10
n. vakt 79b5, 85a8, 92a7
n. yazuk etmiş 123b11
n. yazuk işledi 123a12, 129b4
n. yazuk işlediler 122b9, 123a2
n. yazuk kıldılar 124b1
n. yazuklar kıldılar 122b3
n. yerlüsün 121b1, 125b7
n. yeyelüm 118b10
n. vakt 108b5
benüm n. işimdür 97b3
her n. rencur 133b12
ol n. işdür 80a5

n. -dür 78a3, 82a8, 83b4, 84a8, 86b3, 92b13, 93a1, 98a12
 99b13, 100a12, 110a3, 118a3, 120b2, 121a12,
 125b6
 n. -me gerekdi 86b10
 n. -ñ vardır 131a12
 n. -yidügin 121b5
 n. -yile 80a12
 Ne ... ne ...
 n. fayide ve n. ziyan baña 129a6
 n. haram ve n. helal yüzileñ 133a7
 n'edelüm < ne edelüm 91a7
 n'olduñ < ne olduñ 119b3
 n'ylesün < ne eylesün 80a9

nebi Ar. Peygamber
 n. -ler 115a12

nefes Ar. Nefes, soluk
 bir n. ayru olmaya 86a2
 bir n. uram 121b12

nefis, nefis Ar. < nefis . Nefis, insan bedeninin istekleri
 n. 93b10,11,
 n. çerisin sımak 94b2
 n. -i 95a2, 102b7
 n. -iyle 94b1
 n. -lerine uydılar 124b4
 n. -ümü 94a6
 n. -üñ 94b3
 n. -üñe 100b13, 101a4
 n. -üñüze 101a2
 n. -üñüzi 94a13

nefiy Ar. < nefy. Yasak, olumsuzluk
 n. 109a6

nërde Nerde
 n. 131a8
 n. kim 81b8

nesne Nesne, şey
 n. 76a2, 80b10, 81a1, 83b4, 85b7, 87b2, 89b6, 90a1,13,
 91b4, 92b11, 93b4, 95a12, 95b4,10, 105a6, 107a9, 126ç7
 129b6, 118b10, 119a7
 'alimlere n. sormak 80b4
 artuk n. isteye 96b10

hiç n. 100a5, 107a5, 118b7
n. dahı 118b9
n. diler 119a11
şol n. kim 107a7
n. gizlemek 109b11
n. sorayım 109b13
n. umarsın 79b3
n. vermedi 91b13
n. yemeye 81b7
n. -dür 77a1, 77b10, 81a11, 92b10,11, 93a4, 93b5
n. -ler 105b9, 124b5
çok n. -ler 83b3
n. -leri 107a8
n. -m 131a13
ayruk n. -ye 107b10
hiç n. -ye beñzedimezem 120b6
n. -yi 100b12
n. -yile 80a12, 89b6

nice, niçe Nasıl, ne kadar çok
n. geçürürseñ 93b7
n. geldüñ 131a1
n. gerekse 105b2
n. görse 109b5
n. görürse 109b4
n. güruh ola 114b8
n. ise 114a9
n. kim 97b4, 114b5
n. nişan alduñ 83b7
n. olur 96b9
n. ta'at kılalum 79a3
n. ta'am 98a10
n. ton 98a9
n. varursa 99b7
yoldan n. çıkarursın 95a11
bir n. kitablarda 108b3
n. -dür 114b4
bir n. -ler 81b7
bir n. -si 111a3, 121b8
Niçe
n. yıl 125b1
bir n. -nüñ 106b4
bir n. -si 94a2
bir n. -sinüñ 106b5
bir n. -ler 94a3,4

niçün	Niçin n. 76b11, 96a4, 99b7, 119b3, 120b1, 123b6, 129a2 n. -dür 125a12
nidā	Ar. Seslenme n. geldi 85b11
nigār	Far. Resim hoş suretlü n. 128a9
nihān	Far. Gizli n. 127a13
niḳāb	Ar. Yüz örtüsü yüzün n. -ın 133a10
nikbahtlık	Far. T. Şanslılık n. -dur 94a10
niʿmet	Ar. Nimet n. 76a13, 76b1, 89a3, 93b3, 125a6 n. -e 76a12 n. -i 76b1,2,3 n. -in 76a12, 76b3 n. -lere 76a8 n. -lerüñ 76b12
niʿmetlü	Nimetli n. 79b2
nişān	Far. İz, belirti n. aluram 83b5 n. alduñ 83b7 n. alduñ mı 83b6 n. -ı 79a8, 80a1, 89a11, 96b12,13 n. -ıdur 89b12, 90a1
nite	Nasıl n. 109b9 n. azdurursın 95a11 n. dilerse 97b11 halümüz n. ola 90a8 halin n. olacağın 89b9 n. ki 124a5 n. kim 'nasıl ki' "nite kim buyurursam işlerdi..." 101a12

nitekim	Nitekim n. 76a9, 77a11, 79b8,10,11,12, 81b5, 84b3, 85b4, 88b6,11, 89a3,4,5, 90a12, 90b3,5,6,12, 91a2, 92b3, 93b12,94b4, 95a5,7,8, 96a13, 97a5, 99b4, 98b8, 99a1,2,7 101a1,2, 102a1,3, 102b3,5, 103a5, 103b4, 104a12,104b8,106b5,6, 109a8, 109b6, 124a10
niyāz	Ar. Yalvarma naz u n. 97b6, 98a4, 115a12 n. eyledi 130a8 zari ve n. kılmak 85b9
niyyet	Ar. Niyet n. -lerilen 117b2
nūr	Ar. Işık, ziya, aydınlık n. 108b7 n. -dan 106b12,13 n. -dur 108b6 n. -i 106a5 n. -ıdur 108b7
nūrlandır-	Aydınlatmak n. -ur 84b4, 85b7
nūrlu	Işıklı ay gün n. -yıldı 109a4
nuşret	Ar. Üstünlük n. -i 84a12

O

od

Ateş

- o. 90b8, 119a2
- o. gibi kızdurmışlar 124a2
- o. gibi yandı 120a11
- o. olur 123b4
- o. saçar 88a8
- o. üstinde 121a7
- o. yeri 103b13
- o. -a atdı 90b7
- o. -a dahi göyündürürsen 97a13
- o. -dan amudla 123b10
- o. -dan gönlekler 121a8
- o. -dan kürside 121a7
- o. -dan tonı 108a9
- kızıl o. -dan zehirler 123b2
- o. -dan zencir 121a10
- o. -dan zencirler 123b9
- o. -dandur 108a10
- o. -dur 87a13
- o. -ı 90b11
- tamu o. -ınuñ 108a2

odcuğaz

Çok az ateş

- o. urgıl 118b12

odlu

Ateşli, yakıcı

- o. amudılan 122b13
- o. çakmaklar 121a2
- o. kamçı 122a6

oğlan

Oğul, çocuk, genc

- o. 99b7,8,11, 128b7, 129a9, 132b12
- genc o. 99b6
- genc o. -ı 129a5
- o. -ı 128b5,11,12, 132a11
- adem o. -ın 95a10
- adem o. -ınuñ 83a12, 95a4
- o. -lar 96a2
- o. -lara 97b4

	o. -lara mı 97b3 o. -ları 85b1 adem o. -ları 95a6 adem o. -larının 95b5
oğlancuk	Küçük çocuk o. (g) -ı 128b10 o. -lar 97a12
oğlanlık	Çocukluk o. -da oynarsın 79b4
oğra-	Uğramak, rast gelmek, gelmek kendüye o. -ya 127a4 o. -dı 96a3, 97a11 tolu ugradı 100a5 o. -rlar 78b7
oğrat-	Göndermek o. (d) -alar 89b5
oğul	Oğul, çocuk o. 86a8,10,11 hamid o. -ı 126b12, 126c1 o. -ı 129b9 o. -ına 86a8 o. -ısın 121a13 o. -ıyam 121b1 o. -um 129a2 o. -uma 133a1
ohşa-	Taltif etmek o. -yu yere kodı 118b6
ok	Ok o. yarası 86b1 o. -ıla urduñ 86b1
okı-	Okumak hatimler o. -dılar 133b9 hutbe o. -dı 112b13 kitablarda o. -dum 108b3 Kuran o. -mak 85b8 ayeti o. -sam 108b5
okı-	Çağırarak

eve o. 129b8
saraya o. 117b10
o. -dı 118a2
o. -r 117b12
evine o. -sa 100a1

oku- Okumak
Kuran o. -ñ 93a1
Zebur o. -r olursa 108b13
o. -rdı 109a1
Kuran o. -yan 82b6

okun- Okunmak
hutbe o. -nmaya 131b11

ol O

o. (Zamir) 88a13, 88b1,11, 91a13, 95b2, 97a12, 97b11, 102a6,
112b1,2,121b7,125a9,126ç11,126ç11, 130a1, 132a1, 132b8,
133a6
o. dahı 113b4, 132a13. 133a2,3, 133b10
o. dilerse 97b8
o. eydür kim 97b3
o. eyitdi 86b13, 92a8, 97b10, 131a2
o. eyitdi kim 108b3
o. geldi 116a9
öñdin o. gire 100b7
o. kadar 82b12,13, 93a7, 104a1
o. kadardur kim 93a6
o. kim 120a8, 120b9, 127a1
o. ne işdür 80a5
o. ne nurdur 108b6
o. nite dilerse 97b11
o. yazuksuzıdı 132b8
o. yegdür kim 118b2
o. yırtıcılar resulidür 111a10
aña 'Ona' 80b10,12, 83a1, 83b6, 86a7, 88b8,13, 90b5,6,10,11,91a4,
91b11,13, 92a4, 96a5, 98a5,9, 100a8, 102b10, 103b13,
108b11, 111a10, 114a4, 114b2, 116a9, 117a5,12, 119b6,
120a5,6, 125a8, 128b7, 131b2,13, 132a1,10,133a9,11,12
razıyam 97b5,11
añaru 'Ona doğru' 122b11, 123a5,9,13
anca 'O kadar, nice' 104a10, 104b2, 106b9, 109b8, 11a8, 125a6
ancak 'O kadar' 126ç7
anda 'Orda' 89b11, 134a1, 93a2, 125b5, 133b9, 81b9, 120a9,
121a2, 124b5, 127a13, 128a3
'Sonra, ondan sonra' 86a3, 103a12, 107a10, 108b13, 110a9,

110b7, 111b3, 111b8, 112b11, 113b3, 114a11, 113 115a13,
 119a6, 120a7, 120b2, 7, 13, 121a10, 121a12, 121b1, 3,
 122a2, 5, 7, 12, 123a11, 123b4, 124b7, 13, 125a8, 125b1,
 126b13, 126c5, 7, 9, 131a2, 132a7, 133a1, 9, 10, 133b3
 andan 'Ondan' 76a13, 87a7, 88a7, 94b12, 95b13, 96b3, 4, 5, 99b9,
 129a6
 'Oradan' 97b5, 104b12, 119a5
 'Ondan dolayı, ondan ötürü' 108b9, 113a9, 122b8, 126b10,
 126ç7, 131b12, 133a13
 andan ayruk 112a6
 andan ötrü 114a4
 andan soñra 108b12
 anı 'Onu' 77a11, 77b12, 79a3, 10, 11, 80a11, 81a4, 81a9, 83b1,
 84a13, 85a8, 88b13, 89b8, 90a5, 91b2, 92a8, 94b4, 95a4,
 12, 96a9, 97a7, 12, 101a12, 101b5, 107b9, 109b6, 7, 10,
 110a5, 113b4, 114a4, 116a3, 9, 117a8, 118a2, 13, 120a7,
 122b1, 132a12, 133a7, 13, 126ç8, 128a5, 10, 13, 129b7, 9
 anlara 97a8, 102a10, 11, 120b9
 anlardan 97a10, 103b11, 122b8
 anları 80a5, 86b8, 91a9, 116b1, 121a5, 131b10
 anlaruñ 81b2, 109a13
 anlaruñla 124a2
 anuñ 'Onun' 76a3, 12, 80a7, 80b2, 81a3, 83a1, 83b2, 84b3, 9, 88b9
 92a11, 94a7, 95b8, 98a7, 98b3, 100a6, 101b4, 102a9,
 103b9, 104b4, 105a2, 3, 10, 105b7, 107b5, 108a8, 9, 108b1
 109b2, 9, 110a5, 11, 111a1, 112a13, 112b1, 11, 113b9,
 114a2, 116a2, 119b5, 120a4, 121a8, 12, 121b3, 122a5,
 125a1, 6, 7, 127b6, 128a8, 12, 132a11, 133b10
 anuñdur 117a8
 anuñla 86b6, 94b11, 13, 96a2, 101b10, 109b3, 127b12, 129b7
 anuñiçün 82b1, 83b10, 91b9, 108b8, 9, 115a2, 4, 115b12, 132b4
 o. -dur 98a12
 o. -dur kim 77b10, 78a1, 79a9, 80a1, 6, 87a3, 4, 6, 88b8, 93a4,
 93b7, 8, 95a13, 95b11, 96b9-10, 12, 13, 98b4, 12,
 99a4, 8, 99a13, 101b3, 103a2, 3, 5, 103b9, 110a6, 11,
 110b5, 112a3

o. (Sıfat)

- o. agacı 113a3
- o. agacuñ adı 105b5
- o. agacuñ aslı 105b7
- o. agacuñ köki 105a9
- o. agacuñ yemişi 105b8
- o. ağaç 113a4
- o. ağaçda 105b9
- o. ağaçlar üzerine 105b10
- o. ağaçlaruñ 105a8

- o. altı mesele 96a5
- o. 'Arab 128a12, 129a10, 132b9
- o. 'Arabi 132a11
- o. 'Arabuñ 128b5
- o. arhuñ 105a1
- o. atlas tonları 118b1
- o. 'avrat 100a5, 116b2
- o. 'avrat kim 129b8
- o. 'avratlar 131b11
- o. ayet 88b13
- o. ayeti 108b5
- o. 'ayıbda 94b11
- o. bazirgan 130a7
- o. bazirganlar 130a10
- o. bendeme 118b5
- o. benüm dostuma 97b8
- o. beş inekden 101b5
- o. beş kim 77a4
- o. bızagudan 117a7
- o. bir inegi 101b5
- o. birisi 117a3
- o. can 121b13
- o. cevabı 116a5
- o. cihanda 115b12
- o. cihandadır 77a2
- o. çeri şerrinden 91a8
- o. demde 91b5
- o. deñizden 132b1
- o. deve 110b12
- o. deveye 110b10
- o. dosta 100a1
- o. dostum 100a2
- o. dört yüz yarmak 129b7
- o. dört yüz yarmakı 133a5
- o. döşeklerüñ üstine 106b10
- o. du'a 81a5
- o. dünle 83b8
- o. ecel feriştesi 125b5
- o. eceli 83a4
- o. er 126b13, 127b12
- o. etdügin 132b5
- o. ev içinde 116a8
- o. eylük kim 129a3
- o. ferişte 125b12
- o. feriştelere 122b2
- o. gazi 132a10

- o. gevher 119b1
- o. gönle 83a3
- o. gur 126c8
- o. gün 86b11, 129b1
- o. gün kim 86b11
- o. gün o. gece 130b6
- o. hasmı 80a9
- o. hatuna 133a6
- o. ırmaklar 104b12
- o. iblisün 83a13
- o. iki bölüğü 78b3
- o. iki kişi 103b11
- o. 'ilmde kim 89b11
- o. inegün 101a13
- o. işden 131b7
- o. işe 80b9
- o. işi 80a3, 80b1
- o. işüm 117a13
- o. işlediği yazukları 80a13
- o. kadehleri 123b2
- o. kardeşi 132a7
- o. kayanun küllisi 117b1
- o. kelere 112a11
- o. kişi 127b13
- o. kişi kim 94a11, 94b9,12, 102a9, 103b7
- o. kişidür kim 81b8, 88a1, 93a3
- o. kişilerün makamıdur 92b13
- o. kişinin gönlindeki 91b1
- o. kişiye 81b6, 92a6
- o. kişiyem kim 117a9
- o. kişiyi 96b8
- o. köşke 114a3
- o. köye 129b3
- o. kul 102a8, 129a8, 103a8,11
- o. kul dahı 132b11
- o. kuldan 102b13
- o. kulumı 85a3
- o. kulumuñ feryadına 126ç13
- o. kurda 111a9
- o. kurumuş ağaç 113a1
- o. kuşlardan 105b11
- o. magaraya 115b6
- o. malı 131a10
- o. meclisden 87b2
- o. minbere 112b13
- o. miskin 132a6

- o. miskini 133a12
- o. Muhammede 109a1
- o. nesneleri 107a8
- o. oğlan 128b7
- o. oğlanı 128b11
- o. parsa hatunı 133b9
- o. parsa hatunuñ 133b5
- o. sa'at 91b10, 115a10, 117a5
- o. sa'atdur kim 115a2
- o. savmı'ada 133b7
- o. savmı'adaki 131b4
- o. savmı'aya 132b1
- o. sayru göñli 85b7
- o. seher vaktı 85a12
- o. senüñ eylügüñem 126ç10
- o. sırrı 78a5
- o. sol yañagındaki 109b10
- o. sözi 116a6
- o. sözüñ cevabın 86a12
- o. suda kim 105a6
- o. suya 110a9
- o. suyuñ 105a5
- o. şarablar 106b2
- o. şarablardan 106b3
- o. şehir 130b7
- o. şehriñ begi 133b8
- o. taht 106b7, 119b10
- o. tahtlar üzre 106b8
- o. ta'atde kim 89b10
- o. ta'atunuñ 78b7
- o. Tañrı hakkıçün 114a1, 108a3
- o. taşı 86b4
- o. ten 94a7
- o. tevekkül berekatında 91a3
- o. tonuñ 108a10
- o. Urviyeyi 133a1
- o. üçden biri 115b10
- o. üni 113a2
- o. vakt kim 95b9
- o. vaktde 115a4
- o. vaktden 108a1
- o. vaktdür kim 115a7,9,11
- o. vaktı 85a12
- o. vaktın kim 115a6
- o. vezirler 131b9
- o. yaña 123b8

o. yavuzluk 127a4
o. yemiş 105b1
o. yemişün derisi 105a12
o. yere 105b7
o. yığını 110b2
o. yılan 126b3,12
o. yigidi 117b10
o. yigit 127b10, 131b6
o. yumurtanuñ 79b1
o. yüz sığırı 117a12
o. zahide kim 86b7
o. zahidler işidür 88a12
o. zebaniye 125b2
o. zebaniye kim 125a8
o. zencirler kim 108a5

ol-

Olmak
helak o. 126c2
sultan o. 118a5
aç o. -a 83a10
agrıtımaz o. -a 106a10
'alimler o. -a 114b10
anca o. -a kim 106b9
artuk o. -a 106b3
bahil o. -a 95a13
beyle o. -a 114b13
bikr o. -a 106a9
derman o. -a 126c8
dest-gir o. -a 115b10
dürlü aş o. -a 107a4
eksilmez o. -a 105b3
emin o. -a 118b13
esirgeye o. -a 102a10
eyü o. -a 87a6
gerşek o. -a 89b6
gilman o. -a 106b5
göñli alçak o. -a 102a9
görklü kılınçlı o. -a 106a11
güruh o. -a 114b8,9
hoşnud o. -a 97a7
içinde o. -a 107a3
ihlasıla o. -a 89a12
iki korku arasında o. -a 89a8
incüden o. -a 106b12
kabul o. -a 115a9
kahruman o. -a 106b4

katı hacet o. -a 87a3
kavilerden o. -a 91a10
kifaf o. -a 119a12
kurtulması o. -a 95b5
meşgul o. -a 85a13, 103b8
ne ihtiyarı o. -a 98a13
ne kadar o. -a 93a8
nişanı o. -a 89a11
nite o. -a 90a8
ol kadar o. -a 93a7
ol taht üzerine o. -a 106b7
onuncı, rahik o. -a 106b1
on kez o. -a 92a9
peşiman o. -a 80a2
razı o. -a 87a8
safi o. -a kim 106b2
sevgülü o. -a 80b11
süklünmiş o. -a 105b13
şehitler o. -a 114b10
ta'at kılmaduk o. -a 115a10
tamu çukurlarından mı o. -a 89b3
Tañrı didarı o. -a 107a5
tok o. -a 83a11
yañılmış almış o. -a kim 121b6
yedi terki o. -a 108a10
zümrürd o. -a 106b8
nite o. -acagın 89b9
o. -a kim 115b12,13
'arş gölgesinde o. -alar 81b13
etmiş 0. -alar 123b11
içinde o. -alar 106b13
ikrar o. -alar 122a2
kurtulmuş o. -alar 107a2
helak o. -alardı 122b2
yıldırım o. -a mı
'avrat o. -a mısın 128a13
hoşnud o. -am 96b4, 97a10
razı o. -am 118a7
uçmakda o. -am 113a8
rızk o. -an 111b6
göñli dünya sağınçında o. -anuñ 78b9
işlemiş o. -asın 100b13
razı o. -asın 99b5
sultan o. -asın 118a4
uçmak ağaçlarından o. -asın 113a7
yaş o. -asın 113a6

kapkara o. -ayıldı 108a5
oruç o. -ayıldı 86a1
tevfik o. -ayıldı 86a2
'aşık o. -dı 117b9, 129b9
beyle o. -dı 86b6
bulut o. -dı kim 130a8
delim o. -dı 117a11
dilsiz o. -dı 86b10
galib o. -dı 103b13
gayib o. -dı 93a9
görmez o. -dı 132a8
hasret o. -dı 127b6
hayran o. -dı 127b3, 129b10
'ibret o. -dı 134a2
kafir o. -dı 90a6
melul o. -dı 132a6
meşgul o. -dı 131b3,13
mukırr o. -dı 132b11
müslüman o. -dı 112b5
müsülman o. -dı 110a6
nasib o. -dı 123a4, 123b8
niçün o. -dı 123b6
pare pare o. -dı 126ç9
revan o. -dı 97a3
sabah o. -dı 129b2
sakin o. -dı 130b3
saña o. -dı 126a10
şehir o. -dı 134a1
yavlak 'aciz o. -dı 128b6
yüz baş o. -dı 117a7
'aşık o. -dılar 130b4
cem' o. -dılar 101b7
giriftar o. -dılar 123a9, 124a10
meşgul o. -dılar 126a13
mukim o. -dılar 134a1
müstahak o. -dılar 99a11
reva o. -dılar 115a13
tanuk o. -dılar 110a2
vaslat-ı hak o. -dılar 99a10
kabul o. -dı mı 89a9
kabul o. -dıysa 116b3
kazi o. -dugı yerde 113b1
peşiman o. -dugı 80a9
Muhammed ümmeti o. -dugına 122a9
eyü o. -dugına 87a6
diri o. -dugumuzca 119a8

hayin o. -dum 133a6
söylemez o. -dum 120b4
süst o. -dum 79b5
za'if o. -dum 112b10
alçak gönüllü o. -gıl 102a2
ferma o. -gıl 128b2
ferman o. -gıl 129b12
halk içinde o. -ıcak 79a9
kıyamet günü o. -ıcak 113a12
tamam o. -ıcak 112b12
var o. -ıcak 98b5
ahşam o. -ınca 129b1
bu o. -ısar 111a4
didarım o. -ısar 98a5
helak o. -maga 130a9
tez kağıt o. -magıl 96a1
bahil o. -ma kim 95b11
kendüzünü öğüci o. -ma 87a12
garre o. -madılar 93a1
kınayıcı o. -ma kim 87a13
ırak o. -mak 80b6
razı o. -mak 96a13
dilsiz o. makdur 86b5
razı o. -makdur 77a4
muhtac o. -mamakdur 76b2
bizar o. -mañ 100b4
düşmen o. -mañ 100b3
'ameli o. -masa 76a3
ihlas o. -masa 77a11
mukırr o. -masa 132b10
razı o. -masa 98b3
sabrı o. -masa 76a4
olmasun 127a13
anuñ dahı o. -masun 101b4
'amel o. -maya 89b11
çok sözlü o. -maya 102a11
dini selamet o. -maya 76a4
emin o. -maya 87a7
eyitse o. -maya 120b5
gizlemek o. -maya 109b11
gönlinde o. -maya 107a5
hayz o. -maya 106a7
helak o. -maya 94b9
kabul o. -maya 81b3
muhtac o. -maya 91a12
reva o. -maya 107b10

Tañrıya yakın o. -maya 76a5
uykusı o. -maya 106a6
vasf etse o. -maya 105a7
zayi' o. -maya 127a3
kaygumuzda o. -mayalar 118b13
sökel o. -mayalar 106b13
taksir o. -mayalar 127a9
o. -mayam
razı o. -mayam 80b9
göñlinde şefekat o. -mayanuñ 78b13
'asi o. -mayasın 88b10
ayru o. -mayayıldı 86a2
hali o. -mayayidüñ 84b12
muradımca o. -mayınca 118a8
ayruk kimse o. -mayısardur 126a10
farig o. -maz 108a1
kabul o. -maz 81a13
razı o. -maz 97a1
yahtusı o. -maz 108a2
yüzlü o. -maz 83b12
zayi' o. -maz 117b3
kani' o. -mazsa 96b4
muti' o. -mazsañ 128b8
harab o. -mış 132a4
koca o. -mış 117a8
ma'zur o. -mış 132a13
muhtac o. -mış 117a8
sayru o. -mış 85b6
gark o. -mışam 118a9
razı o. -mışam 97b1
gözsiz o. -mışıdı 132a11
vacib o. -mışıdı 82b9
za'if o. -mışıdum 113a5
mütehayyir o. -mışsın 126ç5
'aybı o. -sa 94b11
boy lu o. -sa 109a13
dirilür o. -sa 95b2
esrük o. -sa 95b1
gerek o. -sa 91b4
haşhaş deñlü o. -sa 104b4
iki işi o. -sa 78a1
kalem o. -sa 114a7
katı o. -sa 87a9
midad o. -sa 114a7
ne kim o. -sa 109b6
ölmiş o. -sa 80a9

razı o. -sa 96b4
ruzuñ tar o. -sa 87a10
tez kakıngan o. -sa 95a13
uyur o. -sa 110a4
üç nesne o. -sa 87b2, 95a12
yazıcı o. -sa 114a8
yüz hüneri o. -sa 94b10
za'if o. -sa 104a1
muradımca o. -sañ 116a3
ni'metlü o. -sañ 79b2
küsilü o. -sañuz 100b5
o. -sun 111a6
emin o. -sun 108a12
eyle o. -sun 98a3
peşiman o. -sun 80a13
saña o. -sun 131a13
senüñ üzerine o. -sun kim 84a11
razı o. -sunlar 97a9
yırak o. -sunlar kim 95b13
bu dünyada o. -uñ 93a11
kardaş o. -uñ 100b4
tanuk o. -uñ 110a2
tanuk o. -uñ kim 85a3
cem' o. -up 82a2
dışra o. -up 88b9
magrur o. -up 87a7
muti' o. -up 88b8
pare pare o. -up 126c3
su o. -up 108a6
'aziz o. -ur 102a7
batıl o. -ur 89b6,7
gafletden o. -ur 84a1
hakir o. -ur 102a8
hor o. -ur 86a9
kafer o. -ur 127b4
kahil o. -ur 79a9
kendüzin görmekde o. -ur 94b12
kulluk içinde o. -ur 102a7
magbun o. -ur 93b4
nice o. -ur 96b9
od o. -ur 123b4
razı o. -ur 96b3,13
sevgülü o. -ur 108b6
süst o. -ur 83b12
şifa o. -ur 132a3
şöyle o. -ur 100a9

tanuk gibi o. -ur 83b6
reva o. -urdu 133b13
uzun o. -urdu 109a12
düşman o. -urım 101b10
çok o. -ursa 94b13
bu resme o. -ursa 88b10
dost o. -ursa 94b4
hacetüñ o. -ursa 92a7
hayırlu gelece o. -ursa 86b3
okur oç -ursa 108b13
razı o. -ursa 96b2
tez kakıgan o. -ursa 96a2
kanda kim o. -ursam 99b11
benümlen bir o. -ursañ 118a4
göñlin agrıtmış o. -ursañ 80a7
etmiş o. -ursın 101a4
kılmış o. -ursın 101a1

on

On

o. beşinci 82a7,11
o. biñ yıl 82a4
o. dördinci 82a7,11
o. dürlü 89a11
o. kez ola 92a9
o. nesnedür 77a1
o. sekiz biñ 112a6, 112b1
o. üçinci 82a7,11
o. yıl 86b2
o. -dur 80b3, 86b5

oñul-

İyileşmek

o. -maz 86b1
o. -ur 86b1

oñul-

İyileşmek

o. -dı 128a12

onuncı

Onuncı

o. 80b8, 89b5, 106b1

orta

Orta

tamunuñ o. yerine 121a10

oruç

Oruç

o. 83a1, 83b1,

- o. olayıdı 86a1
- o. tuta 81b7
- o. tutan 81b9, 82b3
- o. tutanlar 81b12
- o. tutanların 85b4
- o. tutaram 77b1
- o. tutardı 85b10
- o. tutduñıdı 83b7
- o. tutgıl 82a11
- o. tutmak 81b5
- o. tutmuş gibidir 82a4,5
- o. tutsa 81b13, 82b2
- o. tutsañuz kim 104a1
- o. tutsun 82a3
- o. (c) -a 83a4
- o. -dan 88b2
- can o. (c) -ıdur 83a2,4
- 'akıl o. (c) -ıdur 83a3

otla-

Otlamak

- o. -dum 111a1

otur-

Oturmak

- o. -acak yer 104b11
- o. -am 112b11
- o. -an 88a6
- o. -ana 88a8
- o. -dı 133b10
- o. -dılar 120b10
- o. -dum 116b11
- o. -maga 88a5
- o. -magı 106b7
- o. -maguñ 88a7
- o. -mak 88a4
- o. -makdan 88a4
- o. -maya 106a8
- o. -mış 121a7
- o. -sa 109a13
- o. -uñ 120b9
- o. -up 85b8, 117b7
- o. -ur 100b9
- o. -urdu 101a7, 107b4, 112a8
- o. -urken 105b3
- o. -dılar 131a4
- o. -urdum 111a8, 120a2,10
- o. -urlar 123b1

otuz	Otuz o. yıl 76a1
oyan-	Uykudan uyanmak o. -ıcak nesne yok 92b11 o. -ur nesne bulamaz 93b4
oyanuk	Uyanık o. -dagi 109b12
oyar-	Uyandırmak, uyatmak o. -maga 116b10 o. -ur 84a13
oyna-	Oynamak o. -ram 96a2 o. -rsın 79b4 top o. -dugi gibi 96a2
oyun	Oyun o. -dur 92b7 o. -lar oynaram 96a2

Ö

öde-	Ödemek ö. -medin 89b8 ö. -yübildüm mi kim 76b12
ög-	Övmek ö. -me 79a5 ö. -mese 79a10 ö. -sün diyü 78a13
ögücü	Öven, övücü ö. 87a12
ögren	Öğrenmek ö. -düm 76a2, 96a5 ö. -medin 89b7 ö. -meyince 76a2 ö. -mezsın 96a4
öğret-	Öğretmek ö. (d) -em 95b11 ö. (d) -em kim 95b4
ögüt	Öğüt, nasihat ö. 96a8 ö. (d) -i 76a3 ö. -ler verdi 93a10
ögütle-	Öğüt vermek ö. 80a4
öl-	Ölmek ö. -di 120a4, 125a11, 128a4, 131b5, 133b11 ö. -diler 123a4,9, 131a10 ö. -dügi 101b5 ö. -dügin 86b13 ö. -dün 120a8, 124b9 ö. -e 129b5

ö. -e erdi 108a8
ö. -eleridi 123b4
ö. -elüm 129a9
ö. -em kim 118b2
ö. -esin 126c3
ö. -evüz 115b9
ö. -ince 119a12
hergiz ö. -meyeler 107a1
ö. -miş 125a10, 133b7
ö. -miş olsa 80a9
ö. -mişdüm 129a4
ö. -müşidi 110a11
ö. -ürken 98b11, 99a4,5
ö. -ürüz 130b1

öldür-

Öldürmek

ö. -diler 86b11
peygamber ö. -diler 81b12
ö. -eler 128b8
ö. -elüm 118a5
ö. -em 129a6
ö. -eni 133a13
inegin ö. -esin kim 101b3
ö. -medi 128a5
ö. -mege kask edicek 126ç11
nefsünüzi ö. -memek 94a13
ö. -eydüm 133a13
ö. -mişler 133a13
beni ö. -seler 80b8

öldürt-

Öldürtmek

ö. -düm 132b8

ölü

Ölü

ö. 95b1109a10
ö. -ler 108b11
ö. -lere 81a5
ö. -leri 81a5

ölüm

Ölüm, ölme

ö. 80a10, 94a5
ö. tadmayınca 124b9
ö. -den 98b11, 99a8,9, 129b13
ö. -i taddı 124b12
ö. -in 89b9

'ömr	Ar. Ömür 'ö. -üm 126ç1 'ö. -ümde 120b12 'ö. -üñ 98b1 'ö. -üñden 125b1,4 'ö. -üñi 126a1
'ömür	Ar. < 'ömr. Ömür 'ö. 90a3
öñ	Ön, huzur, makam karubanuñ ö. -i 93a6 anuñ ö. -inde 121a8 destarı ö. -inde kodı 118a1 Mustafa ö. -inde 121b13 Tañrı ta'alanuñ ö. -inde 90b2 anuñ ö. -ine iletdiler 121a12 ö. -ine 105b2,12 eri ö. -ine getürdi 119a6 Resul ö. -ine 111a11
öñdin	Önce üç günden ö. 100b6 ö. ol gire 100b7 ö. veribidiler kim 103b12
öñerü	Öne doğru ö. 122b11
öp-	Öpmek ö. -mege kasd kıldum 116a9
ört-	Örtmek, kapamak yazugın ö. -sem 81a6 ö. -em 81a7 keremiyile ö. -er 81a10
örü tur-	Kalkmak, ayakta durmak ö. 92a5 ö. -ken 105b3 ö. -maga 112b10
'öşr	Ar. Malın onda biri 'ö. -in behresin 111a13
öt-	Ötmek

ö. -er kim 105b10

ötrü Ötürü, dolayı
andan ö. 114a4

öykelen- Öfkelenmek
ö. -mezidi 109a4

öyle Öğle vakti
ö. namazı 115a2
ö. vaktinde 117a1

öz Kendisi
ö. -i göyüندی 128a10
ö. -ümi 118b3
kendü ö. -üñ 86a10

özdek Kök, gövde
ol ağaçların ö. -i 105a8

‘özür Ar. < 'özü . Özür
her kime 'ö. degse 131b13
'ö. dileşesiz 100b5

‘özürsüz Ar. T. Yanlıssız
'ö. 86a7

P

pādiṣāh	<i>Far.</i> Padişah, hükümdar p. 87a1, 131a3,4,5,6,9,11, 131b2,3,4,5 p. -ı 87a4,5,7 p. -larının 102a11-12
pādiṣāhlık	Padişahlık, hükümdarlık p. (g) -ına 83a1 p. 131b11
pāre	Para p. 91b11, 92a5,6,
pāre	<i>Far.</i> Parça bir p. 109b2, 116b12, 121a1 bir p. -si 116b4 her p. -si 104b4
pāre pāre	<i>Far.</i> Parça parça p. kırsalar 104b3 p. oldu 126ç8 p. olup 126c3
pārsā	<i>Far.</i> Dindar, dine bağlı p. 115b5, 117b4, 128b4, 131b12, 133b5,9 p. gazi 133b11 p. -sızlık 134a4 p. -yıldı 116a4, 117b6, 118a6, 132a6
pārsālık	Dindarlık p. 117b3, 134a3
paslan-	Paslanmak p. -mış 84b4
perde	<i>Far.</i> Perde p. 109b5 p. -ler 106b12

perhîz	Far. Dince yasak edilen şeylerden uzak kalma p. 104a3 p. -i 76a4
perhîzkārîk	Nefsine hakim olma p. -dur 76b3
pertāv	Far. < pertab Hız alıp atılma p. ede 99a6
pes	Far. Ardından, öyleyse, şimdi p. 107b11, 118a8,9, 118b10, 123a9, 123b7,124b4
peşimān	Far. Pişman p. 80a2,9,13, 86b9
peygām	Far. Haber p. 125b5
peygāmber	Far. Peygamber, haberci (ve genellikle Hz. Muhammed) p. 76b6, 77a12, 77b1, 77b3, 78a3,6,9, 78b5, 79b13, 80b13, 81b2, 82a9, 82b3, 83b3,9, 84b12, 85a10,13, 85b2,3,6, 86a6, 87b13, 88a5, 88b12,89a7, 90a6, 90b6, 91a9, 92b7, 8, 93a9, 96b6,10, 97a1, 97a3,11, 97b12, 98a6, 99b1, 100a11,13, 100b8, 102a3, 102b5, 103b5,9, 108a3, 114b8, 115a5,7,10 p. -ce 114b9 p. -den 91a12 p. -e 77b9, 85a7, 90b2,13, 95b3, 97a6, 97b8, 98b13, 102b12, 109a10 p. -i 114b7 p. -ler 110a4, 114b5, 115a1 p. -lere 100b1 p. -üm 112b4 p. -üñ 90b1, 109a7, 115a8
peygāmberlîk	Peygamberlik p. 'alameti 110a3 p. (g) -a 109a8
pinhān	Far. Gizli p. 87b12
pîr	Far. Yaşlı, ihtiyar p. 126a13, 126ç7 p. -leri 109a5

p̄irlik

Yaşlılık
p. 112b9

p̄iše

Far. Adet, alışkanlık
p. 83a12

pul

Far. Bir akçenin üçte biri
p. 79b1, 92a9

R

Rab Ar. < Rabb. Allah, tanrı

Rabbe'l - 'ālemin Ar. Alemlerin yaratıcısı
r. 76a6, 84a2, 86a3, 87b8, 88b4, 90a9, 92a12, 93b9, 96a11,
98b6, 100a9, 101b11, 102b1, 103b1, 104a6, 108a12,

Rabbi Ar. Tanrım (Genellikle ya ünlemiyle kullanılmıştır.)
r. 76b7, 85a8, 85b12, 97a3, 108b6

rābi' Ar. Dördüncü
r. 77a9, 95a3

rağbet Ar. Rağbet
r. 92b2, 93b5

rāhat Ar. Rahat
r. 82a1, 115b12

rahik Ar. Duru ve temiz
r. 106b1

rahm Ar. Acıyıcı
r. 109a6
Rahm 102b7

rahmet Ar. Acıma
r. 84b8, 87b2, 103a13, 126b9
r. -i 81a2,3
r. -ile 90a13
r. -imden 81a4
r. -inden 90a11
r. -üñden 90a9

rahmetu'llāhi 'aleyhi Ar. "Allahın rahmeti üzerine olsun" anlamında
İslamiyette ileri gelen kişilerin adından sonra söylenen söz.
r. 76b13, 108b2

ramazān	Ar. Oruç ayı r. 82b1,7,11 r. -da 82b8 r. -uñ 82b10
rāst	Far. Doğru r. 108b12, 116a3, 125b12, 126a2, 132b5 r. kim 133a3
rāzī	Ar. Razi r. 77a4, 80b9, 87a8, 96a13, 96b2,3,4,12, 97a1,9, 97b1, 98a7, 98b3, 99b5, 118a7 r. -yam 97b5,11
rāziyā'llahu 'anhu	Ar. "Allah ondan razı olsun" anlamında, din ileri gelenlerinin adının arkasından söylenen söz r. 78a2, 79a8, 81b11, 82a2, 86b2, 94b9, 103a8,9, 107b3, 110b8, 113a11, 113b12, 114a5,10, 120a2
recā'	Ar. Ümit, umma r. 90a10
rencūr	Far. Hasta, dertli r. 133b12 r. -a 132a3,9 r. -lar 134a1
resme	Ar. Tarz, şekil, usul bu r. 88b10 ne r. 78a12
resūl	Ar. Elçi, peygamber, (Metinde genellikle Hz. Muhammed için kullanılmıştır.) r. 78a3, 79a2, 81a3, 82a2, 82b5,7, 83a6,7,9, 84b5, 85a4, 87b10, 93a10, 94a13, 99a12, 100b3, 107b3,4,6,11, 108a13, 109b9,13, 110a1,2,3,13, 110b1,5,7,9,11,13, 111a6,9,11, 111b1,3,9,12, 112a4,8,11,12, 112b7,8,12, 113a3,4,9, 113b6, 114a1,6,8,10,11,12, 114b3, 115a1, 120a7,9, 126a7,9 r. -e 110a8 Tañrı r. -i 111a11 r. -idür 121b3, 125a1 yurtıcılar r. -idür 111a10 r. -ümüz 105b7 r. -ümüzüñ 105a1, 109a10

r. -ün 102b6,11, 109a6,12, 109b1, 110a6, 111a4,7, 120a2

Resūlu'l-lāh Ar. Allahın resulü, (Hz. Muhammed için kullanılmıştır)
r. 82a6
Ya Resula'l-lah 79a3, 82a6, 84a7, 92b8, 100a12, 107b7, 9,
108a12, 109b7,8,11, 110b6,13, 111b8, 113b13, 114b3,
115b3, 120a8,10, 120b12, 126a7,

revā Far. Layık, uygun
r. degüldür 100b12
r. kıldı 90b7
r. kılıcı 92a2
r. oldılar 115a13
r. olmaya 107b9
r. olurdu 133b13

revān Far. Giden, gidici
kan r. oldı 97a2

reyhān Ar. Güzel kokulu bir ot, fesleğen
r. 90b11

rızā Ar. Razi olma memnuniyet
r. 96a12

rızk Ar. Rızık
r. 111b6,7
r. -ın 123a13
r. -um 100a6

Rızvān Ar. Cennetin kapısını bekleyen melek
R. 124b13
R. -a 124b10, 125a7

ribā-hor Far. Faiz yiyen, faizci
r. -lardur 123a12

rik'at Ar. Namazın her bir bölümü
iki r. 91b13
iki (rike'at) 119a10

risvāy Far. < rüsvay. Rezil
r. 127b9

rivāyet Ar. Rivayet, söylenti
r. kıldı kim 107b3, 111a7, 113b6

- r. kıldılar 112b7
- r. kıldılar kim 95b2, 97a10
- r. kılurlar kim 126a12
- r. -dür 85a6, 85b9, 87a1, 91a12, 96b5, 97a5
- r. -dür kim 77b9, 86b10, 88a3, 91a9, 91b2, 91b11, 92b7, 99a12, 100a4, 100b7, 101a5

riyā

- Ar.* Riya, iki yüzlülük
- r. ehlinüñ 79a8
 - r. -dan 79b6
 - r. -sız 115b11
 - r. -yiçün 78a12
 - r. -yile 78a10
 - r. -yilen 78b6

Rum eli

- Rum ülkesi
R. 111b11

rūzī

- Far.* Nasip, kısmet
- r. 91b11
 - r. kılduguñ 76b12
 - r. kılğıl 93b9, 98b6, 104a4
 - r. verdi 112a3
 - ruzumı 91b6
 - ruzuñ 87a10
 - ruzuñı 91b8,9

rūzigār

- Far.* Zaman, devir
gelen r. içinde 89a9
r. -umuz 'alimlerinüñ 102a11

S

sa'adet	Ar. Mutluluk s. 89b12 s. -dür 95a1
sa'adetlü	Mutlu s. 84b10
sā'at	Ar. Zaman bir zaman birimi bir s. 84b8,12, 108a1, 118b3, 126a1 bir s. kim 100b11, 130b12 bu s. 120a3 dedügi s. 123b5 işitdügi s. 93a9 ol s. 91b10, 115a10, 117a5 şol s. 105b1, 113a4, 116b2, 117b9, 130a8, 132b8 şoluk s. 86b9 uş bu s. kim 107b8 yedüğim s. 126ç8 bir s. -den soñra 77b4 ol s. -dur kim 115a2
şabāh	Ar. Sabah s. 129b1 s. -a 116b10
sābık	Ar. İleri geçen s. 94a3 s. -lar 103a5
sābikan	Ar. Rütbece ileride bulunanlar s. 103a2
şabırlu	Sabırlı s. -lardan 76a5
sabi'	Ar. Yedinci s. 84a3, 100a10

şabur	Ar. < sabr . Sabır s. etmeyen 76a1 s. kılğıl 119a9 s. -ı 76a3 sabr eylegil 97a4
şaburluk	Sabır, sabırlılık s. vere 118b11
saç	Saç s. -ın 124b3 s. -ından 124a13, 124b2, 128a2
saç-	Saçmak od s. -ar 88a8
saçıl-	Saçılmak s. -ur 84b10
şad	Arap alfabesinin bir harfi s. 83a5
şadaka	Ar. Sadaka s. ve nafaka eyleye 98b5 s. nafaka verür 102a10 s. Resulu'llah 115b3
sādis	Ar. Altıncı s. 81b4, 98b7, 104a7
şafā	Ar. Gönül şenliği, zevk s. 118a11
şafālaş-	Safalaşmak s. -asız 100b5
şafī	Ar. Saf, temiz s. 106b2
şag	Sağ taraf s. yanın 124a6 s. yanına 124a1
şag-	Sağmak s. 116b8

	süd s. -dum 116b8
sağınç	İstek, düşünce, endişe dünya s. -ında 78b9
sağış	Sayı s. -ınca 104b4
sağlık	Sağlık s. 132a1
sağrak	Kase, su kabı s. -dan 106b2 s. -larılan 106b1
şahābe	Ar. Sahabe, Hz. Muhammed'i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş kişiler s. -leriyle 83a7
şahūr	Ar. Ertesi gün oruç tutmak için gece yenilen yemek s. yerler 85b5
şā'ika	Ar. Yıldırım s. 130a13
sāil	Ar. Soru soran s. 124a4
sakallu	Sakallı ak s. 126ç3
sakın-	Sakınmak, kaçınmak dilüñi s. 86a10 s. -mak 89b13 s. -makdur 89a7 s. -uñ 93a11, 95a6
saki	Ar. İçeceği sunan s. -si 106b4
sākin	Ar. Sakin s. 130b2
sakla-	Korumak s. 79a4 s. -gıl 84a2

	s. -mak 89b13 s. -rısāñ 126b4 s. -sa 86a9 s. -ya 81b3, 87b8, 126b5 s. -yan 82b6
<u>şal-</u>	Yaymak s. -dılar 120a12
<u>şalāh</u>	Ar. İyilik, rahatlık, barış s. -ı 99b2
<u>şalāt</u>	Ar. Namaz s. 84a3
<u>şālih</u>	Ar. İyi, yararlı s. 77b7
<u>sālīs</u>	Ar. Üçüncü s. 76a7, 93b10
<u>şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem</u>	Ar. Peygamberin dünyada ve ahirette her türlü iyilik ve üstünlüğe kavuşması söylenen saygı sözü s. 91a5
<u>sāmin</u>	Ar. Sekizinci s. 86a4, 101b12, 108a13
<u>san-</u>	Düşünmek s. -asın 86a13 s. -dugın 132b11 s. -mayalar 119a1 s. -sa 127a4 s. -uram 96a9 s. -ursam 96a9
<u>şanā'at</u>	Ar. Ustalık, hüner s. -ı 123b12
<u>sānī</u>	Ar. < seny. İkinci s. 92a13
<u>şapıt-</u>	Değiştirmek yolum s. -dum 126b13
<u>sarar-</u>	Solmak , rengi kaçmak

beñzi s. -mış 107b5
beñzüñ s. -mış 107b6

şarāy *Far. Saray*
s. 104b11, 105b6, 118b4
s. -a 117b10, 12, 118a1
s. -dan 117b8
sultan s. -ına 117b7, 8
uçmak s. -ları 106a11

şarın- Örtünmek, başını örtmek
s. -dı 130b8

şaru *Sarı*
s. su 108a9
s. sular 123b1

şat- *Satmak*
s. -a 88a7
s. -an 132a13, 133a1
s. -aradı 117a6
s. -dum 133a7
s. -maga 118b7

şat- *Aleyhinde konuşmak*
s. -dı kim 92b2
s. -ar 93b6

şatlık *Satılık*
s. 130a3

şatun al- *Satın almak*
s. -dı 98a9, 130a5, 11

şav- *Defetmek, gidermek*
s. -ar 103a1
s. -gıl 116b3, 12, 117b1

şavm *Ar. Oruç*
s. 83a5

şavmı'a *Ar. İbadet yeri*
s. 131b1, 5
s. -da 133b7
s. -daki 131b4

	s. -ya 132b1, 133b8
şavugırak	Daha soğuk s. 105a2
saykalla-	Ar. Cilalamak, parlatmak s. -r 84b3
sayru	Hasta s. 85b6,7, 88a2, 131b3
sayruluk	Hastalık s. -dan 81a1, 107a1
sebeb	Ar. Sebeb s. -den 91b6
secde	Ar. Diz üstüne çökerek, alını yere koyma s. 90a5, 95b7, 115b2, 132b2,133b6 s. -ye 133b4
seçil-	Seçilmek s. -ip 92b12
sefer	Ar. Sefer, yolculuk s. -e çıka 81b6 s. -i 99b6
sehel	Ar. < sehl . Kolay, çabuk s. 131b4
seher	Ar. Seher, tan s. 85a12, 85b3,5,9 s. -de 115a12
sekiz	Sekiz s. 104a8
sekizinci	Sekizinci s. 80b7, 89b3, 106a13
seksen biñ	Seksen s. 86a7
selām	Ar. Selam

	s. 82a2122b2, 111a11, 118a1, 124b10, 125a10, 125b3, 126ç3, 131a5
selāmet	Ar. Selamet, esenlik s. 90b12, 117b2
selāmetlik	Emniyet, esenlik s. 88a10
selīm	Ar. Doğru, sağlam s. 102b7
selsebīl	Ar. Cennetteki şaraplardan birinin adı s. 106a13
semiz	Semiz s. it gibi 83a8
sen	Sen s. 78a8, 79b6, 83b7, 84a2, 84b11, 86a3, 11, 12, 88b3, 90a9, 92a3, 93b9, 94b4, 95a2, 97a13, 98a10, 11, 12, 98b1, 99b9, 101a7, 101b1, 2, 102a2, 13, 104a4, 5, 109b9, 112a3, 113a8, 117a2, 118a5, 119a8, 10, 121b2, 124b9, 126a8, 126b4, 126c9, 126ç11, 128b2, 3, 8, 129a3, 130b11, 131a2, 11, saña 'sana' 82a2, 85a8, 92b9, 94b3, 95b4, 96b9, 97b13, 99b6, 100a2, 101b4, 107b8, 109b13, 110a1, 110b7, 111a12, 112a9, 113a6, 117a4, 120a6, 126a9, 126b6, 127b5, 130b1, 11, 131a13, saña kim 128b8 sañadur 100a6, 129a5, 11, 130b9 s. -den 92a2, 9, 101a12, 109b11, 112a9, 116b11, 117a12 s. -dendür 100a6 s. -i 79a7, 80a12, 80b12, 86a11, 92a10, 97a4, 99b1, 100a1, 103a10, 108a3, 112a3, 117b12, 126b8, 126ç10, 11, 13, 129b13, 131b5 s. misen 120a7 s. -siz 127a13 s. -üñ 76b9, 78b2, 84a11, 97b1, 98a12, 100a3, 112b3, 114b4, 8, 116a7, 117a10, 119b8, 9, 122a4, 125b13, 126b4, 126ç10, 129a4, 130b9, 131a12, 132b3, 7, 133a11, 133b2 s. -üñiçün 77b12 s. -üñiçündür 127a12

sengsār	Far. Şeriat kanununa göre suçluyu beline kadar toprağa gömüp taşlama s. etdiler 128a3, 132a5
serheng	Far. Başta gelen, ulu kıyamet s. -i 112a12
ses	Ses s. -i semi 130b13
sev-	Sevmek s. -di 128a13 s. -düğine 95a1 s. -düğüm 78a5 s. -düm 116a3 s. -en 93a2 s. -eni 98a4 s. -enleri 113b4 s. -er 79b10, 101b13, 113b8 s. -eridi 128b6 s. -eridüm 101a12 s. -gil 84a10 s. -mek 90a3 s. -mekdür 93a13 s. -mese 114b1 s. -meyesin kim 77b12 s. -mez 102a1 s. -mezsın 96b7 s. -se 113b7 s. -sün 124b3
sevāb	Ar. Sevap s. 82a6, 85b5, 88a10, 115a5 s. -ı 82a3 s. -ın 79a5, 81b4, 82b3, 115a11
sevgü	Sevgi s. -güsin 84b1
sevgülü	Sevgili, aziz s. 80b11, 108b5-6
sevin-	Sevinmek s. -di 118a13 s. -dürür 87b5

seyāset	Ar. Ceza, idam cezası s. -e getürdiler 128a3
seyyid	Ar. Efendi, sahip s. 128b2, 129a3
sı-	Kırmak, bozmak buyruk s. -dı 90a7 s. -dı satdı 92b1 s. -duguñ 101b1 s. -makdur 94b2 s. -r satar 93b6
sıçra-	Sıçramak s. -dı 116b4,13
şifat	Ar. Sıfat, nitelik s. 108a13 s. -ı 102b6, 104b6,13, 105a7, 105b5,13, 106a11, 106b7, 10, 107b2, 108b1, 110b4, 111a6, 111b10, 112a7, 112b6, s. -ıdur 102b3, s. -ın 104a11, 105a7, 107b11, 119b5, 120b5,13, 121a6,
şifatlı	Sıfatlı, nitelikli, özellikli s. 95b1
sığın-	Sığınmak s. -dum 130b11
sığındur-	Sığındırmak s. -ası yer 115b5 s. -mışam 128b9 s. -sañ 126b5
sığır	Sığır s. -ı 117a12
sığış-	Sıgmak s. -maya 104a10
sır	Ar.< sırr . Sır, gizli gerçek s. 94a7 s. gelecisin 99a9 s. -dur 78a5, 94a7 s. -ilen 99a5

	sırrı 78a5
şırāt	Ar. Sırat köprüsü s. köprisin 98a6 s. -ı 77a5, 112b2
şıyānet	Ar. Koruma, korunma ten s. -idür 83a5
sidretü'l-müntehā	Ar. Yedinci kat gökte arşın sağındaki ağaç s. -da 99a9
siz	Siz s. 81a9, 120b8,9 s. -deki 78b6 s. -den 121a4 s. -e 76a10, 93a10, 95a7, 104a3, 111b6,7, 112b1 s. -i 95a7 s. -ün 86b8
şoḥbet	Ar. Sohbet s. 106a8, 126a13 s. -e 126a13
sok-	Sokmak s. -arlardı 123a1 s. -arlarıdı 123a11 Yılan sokması s. -ayım 126c2 s. -dı 110a9
sol	Sol taraf s. yañagındaki 109b10 s. yanına 124a1,6,7
soñ	Son s. -ı 93a6
soñra	Sonra s. 77b4, 81a12, 98b11, 99a8,10, 108b12, 133b13
sor-	Sormak s. 92b9 s. -a 107a10 s. -a kim 78a12 s. -an 88a2

- s. -arlar 94b7
- s. -ayım 92b9, 110a1
- s. -dı 78a3,4, 90a7, 93a5,9
- s. -dı kim 77b1, 85a11, 97b2, 98a9, 99a12, 102b12, 107b6, 122b9, 125b6, 129b4, 132a5
- s. -dılar 110a8127b13
- s. -dılar kim 77b9,13, 93b4
- s. -dum 123a11, 124a3
- s. -dum kim 77a1, 123b6,10, 124b1
- s. -gıl 97b8, 110a3
- s. -gıl kim 120a6
- s. -mak 80b4

sög- Sövmek, küfretmek
 s. -em 97b4
 s. -ersin 97b3
 s. -megile 80a6

sögsen- Tehdit etmek, kötülük yapmaya yeltenmek
 s. -diler 121a3

sökel Hasta
 s. olmayalar 106b13

söyken- Dayanmak, yaslanmak
 s. -ü dururdım 113a5
 s. -üp 112b8

söyle- Söylemek
 s. -di 86b7, 129b11
 s. -diler 94b8, 131b6
 s. -dügi 82b4, 110b4, 111a6, 111b10, 112a7, 112b6
 s. -dügine 86b9
 s. -düm 110b1
 s. -gil 86a13
 s. -me 87a11
 s. -medi 86b6, 87a1, 100b11, 102b10
 s. -megil 100b12
 s. -mek 83a12, 86a5,12, 86b3, 87b3,4, 88b2
 s. -mekden 88b3
 s. -meye 87a5, 87b7
 s. -meyeler 87a3
 s. -meyem 96a8
 s. -mez 87b7
 s. -mez oldum 120b10
 s. -mezdi 86b12

- s. -mezidi 109a5
- s. -mişsin kim 87a10
- s. -rdi 86b4
- s. -rken 112a10
- s. -rse 100b6
- s. -rseñ 86a13
- s. -rsin 130a11
- s. -se 86a7,9, 114b1, 127b7
- s. -seler 110a5
- s. -ye 86b12, 87b6, 122a12
- s. -yelüm 115b11
- s. -yenlerüñ 78b8
- s. -yü bilmege 90b2
- s. -yüp 122b4

söz

Söz

- s. 86a12, 86b1,3,6,8, 86b12, 87a10,11, 88b3, 95b8, 109a5, 102b10, 110a5, 114b1
- s. -i 97b13, 116a6
- s. -in 87b3, 111a5, 111b2, 127b7
- s. -ler 86b10
- s. -üm sıduguñ 101b1
- s. -üm tut 118a3
- s. -üm var 126c1
- s. -üñ 86a12

sözlü

Sözlü

- çok s. 102a11
- şirin s. 106a10
- tatlu s. 106a9
- tatlu s. -yidi 126ç4

su

Su

- s. 83b13, 99b12,13, 108a6,9, 110a7,8, 118a10,11, 120a13
- s. -da kim 105a6
- s. -dan 83a2
- s. -lar 123b1
- s. -ya 91a4, 110a9, 128a8
- s. -yı 104b13, 105a2, 106a7, 110a9
- s. -yuñ 105a5

sū'āl

Ar. Soru

- s. 113b1
- s. -im 92b9
- s. -in 85a6
- s. -ine 110a5

	s. -leri 93a8
suç	Suç s. -ın 103a4 s. -uñ 103a8
sultān	Ar. Sultan, hükümdar s. 117b7,11, 118a4,5,10 s. -ı 118a5 s. -uñ 117b8
sultānlık	Sultanlık s. (g) -ı 112a13
şun-	Sunmak, elini uzatmak s. 83a8 s. -arlar 123b3 s. -dı 83a8 s. -madı 83a8
şüret	Ar. Yüz, çehre, insan resmi s. 127b1 hoş s. -lü nigar 128a9
şuşa-	Susamak s. -rsam 99b12
süci	Şarap s. 104b7,123b7
süd	Süt s. 104b8, 116b5,8, 126c12 s. -den 105a10 s. -dür 106a12 s. -inden 101a13
süklün-	Şişe geçirilmek s. -miş ola 105b12
süküt	Ar. Susma s. 86a4
sünnet	Ar. Peygamberin yapılmasını istediği davranışlar s. -e muvafık eylemek 80b7
süñük	Kemik

s. -i 105a12

sür- Sürmek, sürtmek (Bir yüzeyin başka bir yüzeye değmesi)
s. -e 112a10
İdare etmek, götürmek
s. -e 113b4
s. -er 113b13

sürü Sürü
s. 116b4
koyun s. -sin 113b4

sürü- Sürüklemek
saçından s. -yü 128a3

süst *Far.* Gevşek, tenbel
s. oldum 79b5
s. olur 83b11
s. olsa 87a10

Ş

şadılık, şadılık *Far.* Sevinç, mutluluk
ş. (g) -ıla 78b4
ş. 89b9

şagird *Far.* Öğrenci
ş. 116a11
ş. -lerince 116b1

şakir *Ar.<* şükr . Şükr eden
ş. -lerden 76a5, 77a8

Şam Şam şehri
ş. 130b7

şarāb Şerbet
ş. -ı 108a9
ş. -lar 106b1,2,11
ş. -lardan 106b3
ş. -e'n tahur 106a12

şefa'at *Ar.* Şefa'at
ş. 90b1, 111a5, 114b9,12
ş. -üm 81a2

şefekat *Ar. <* şefkat. Şefkat, acıyarak ve esirgeyerek sevmek
ş. 78b13

şefi' *Ar.* Şefa'atçı
gök ehlinin ş. 122a11

şehadet *Ar.* Allah'ın varlığına ve birliğine şahitlik gösterme
ş. 76b10

şehid *Ar.* Şehit
ş. -ler 114b10

şehir	Ar. Şehir ş. 134a1 ş. -denidi 131a9 ş. -lerindendi 130b7-8
şehirli	Şehir ş. -leri 131b5
şehr	Ar. Şehir ş. 126c12, 130b7 ş. -e 96a4, 130b6,11 ş. -den 126b2 ş. -üñ 127b10, 133b8
şehvet	Ar. Şehvet ş. 79b4 ş. -idür 94a5
şekkerney	Far. Şeker kamışı ş. -e 127b1
şerh	Ar. Açıklama ş. eyleye kim 122a1 ş. kılsam 120b13
şerī'at	Ar. Şeriat ş. -e 128a1
şerif	Ar. Şerefli ş. -regidür 81b5
şerr	Ar. Kötülük ş. -den 94b6 ş. -e 100b2 ş. -inden 91a8, 126b5 ş. -üm 127b5
şevvāl	Ar. Arap takviminde onuncu ay ş. 82b2
şey'enli'llāh	Ar. Allahın takdir ettiği şey, Allah rızası ş. -içün 124a4
şeyhü'l-islām	Ar. Dinî işlerde zamanının en yetkili kişisi ş. 108b1

şeytān	Ar. Şeytan ş. 84b2, 95a3,4,7, 96a10, 126b5 ş. -- ı la'in 104a5
şifā	Ar. Şifa, iyileşme ş. 132a3, 132b6,9,11,13, 133a3,9, 133b12 ş. -dur 132a9
şikāyet	Ar. Şikayet ş. 76b11,12
şimdi	Şimdi ş. 118b1
şirin	Far. Şirin, tatlı ş. 106a10 ş. -irek 105a3
şirk	Ar. Allaha ortak koşma ş. 78a7, 81a7 ş. -e 78a8
şiş-	Şişmek ş. -miş 123a10 ş. -se 104a2 ş. -üp dururdu 84a6
şişür-	Şişirmek yüregün ş. -ür 83b13
şol	Şu, o (Sıfat) ş. 77a7, 84b5, 98a2, 105b1, 107a7, 113a4, 116b2, 117b9, 119b9, 126c8, 126ç2, 127b11, 130a8, 131a6, 132b8, ş. kadar 82b10 ş. meger kim 107a11
şoluk	< şolok . O saat, o an ş. 86b9
şöyle	Şöyle, şu şekilde ş. 80a3, 80b8, 83a12, 84b6, 86b1, 93a4, 93b7, 98a6, 99b8, 100a7,9, 116b4, 118a5, 122b1,128a10, ş. kim 113a1, 119b4, 122b7, 123a6 ş. -dür 114a10 ş. -dür kim 114a9, 114b5117b5

şu	Şu ş. -nca 128a5 ş. -nlardur kim 124a3
şūr	Far. Şamata, ş. -ı 77b11
şübhelü	Ar.T. Şüpheli ş. 89a6
şükr	Ar. Şükür ş. 76a7, 107b1 ş. -i 76b4,5 ş. -idür 76b4 ş. -in 76b12
şükrāne	Ar. Minnetdarlık ş. -si 99a6
şükür	Ar. < şükr Şükür ş. 76a8,10,12,13, 76b4, 77a6,7, 83a1, 97a9, 98a8, 98b5, 111a5, 122a9, 124b7, 132b3

T

- tā** *Far.* Ta
t. 76a2, 85a5, 104a3
- ta'accüb** *Ar.* Şaşkınlık
t. 131a6
- ta'ālā** *Ar.* "Yüksek olsun" anlamında bir söz olup Tanrının adlarıyla birlikte kullanılmıştır.
t. 76a9, 76b8, 77a8,11, 78a4,7,12, 79b9,11, 80a3,10, 81a3,9, 81b3,9, 83a6, 84a7,13, 84b13, 85a7, 86a5, 87b7, 90b2,4, 11, 91a3, 91b1, 92b1, 95b6, 96b3,7,11,13, 97a4,8, 97b7, 98a1,4, 100a7, 101b13, 102a1, 102b4,13, 103a6, 104a8, 9,12, 104b7, 105a8, 105b5, 106b10, 107a5,10, 107b8, 108b7, 113b1,9, 114b11, 115a1,8, 118b5, 121a5, 121b4,9 125a7,13, 126ç9, 127a3, 128a4, 130a12, 130b5, 132b4,6, 9, 133a9, 133b5
t. -dan 88b6, 89a11
t. -nuñ 76a8, 90b2, 102b3
t. -ya 78a4
- ta'ām** *Ar.* Yiyecek
t. 80b7, 83a7, 98a9, 103b11, 131a5,
- ta'at** *Ar.* Tanrının emirlerini yerine getirme, ibadet
t. 76b2,5,9, 77b10,13, 78a10,11,12, 79a3,79b3, 80b2, 83b11,12, 84a12, 84b3, 85b11, 86a3, 88b8, 89a9, 89b1, 93a3, 94a10, 96a6, 104a2, 115a10
t. üzerine 83a5-6
t. -de 77a10
t. -de kim 89b10
t. -den 84b12
t. -dur 77a3, 82b4, 84a9
t. -e 131b2,13
t. -i 89a12, 93a4
t. -ilen 126a1
t. -in 78b9, 79a10

	t. -ini 78b8 t. -leri 77a10 t. -uñ 81b5, 104a10 t. -uñuz 78b6 t. -uñuzı 78b7
ṭabūt	Ar. Tabut t. 126a5
ṭāc	Ar. Taç t. -dur 105b9
ṭad	Tat t. 124a9 t. -ı 105a11, 107a4 t. -ın 85a5 t. -ını 124a9
ṭad-	Tatmak t. -dı 124b12 t. -mayınca 124b9
ṭağ	Dağ t. 123a10, 126c8,11 t. -ına 95b5 t. -lar 108a6 t. -ları 105a12, 108a6
ṭaht	Far. Taht t. 106b7,11, 119b6,7,8,10 t. -lar 106b8 t. -ları 106b7
ṭahūr	Ar. Cennetteki şaraplardan birisinin adı t. 106b1
ṭākat	Ar. Takat, mecal t. -i tak oldu 129b10
ṭakḍir	Ar. Allahın takdiri, alın yazısı t. eyleye 89a10 t. kıldıysa 97b4 t. -de 126ç1 t. -üme 97a9 t. -üñe 97b1 t. -üñiledür 97b1

	t. -üñe 97b1
	t. -üñiledür 97b1
ṭaksīr	Ar. < kasr. Kusur etme t. 127a8,9
ṭakvā	Ar. Günahtan sakınma t. 89a6 t. -dur 89a2
ṭal	Dal t. -lar 13a4
ṭam	Dam, binanın çatısı t. üstine 118a12 t. -a118a13 t. -dan aşağı 118b2 saray t. -ından 118b4
ṭam-	Damlamak t. -a tama 128b13
ṭama ^c	Ar. Tamah, hırs t. eylemek 84a11 dünya t. -içün 79a1 dünya t. -içiçün 78b1
ṭamām	Ar. Tam, eksiksiz, bütün t. 82a13, 82b8,12, 93a4, 114a8, 117a3 t. olıcak 112b12
ṭamar	Damar t. -da 83a13
ṭamu	Cehennem t. 79a7, 82b9, 89b3,5, 93a1, 96b5,107b2,11, 108a2,3,7,11, 121a5,11, 125a1, 122a7,8,12, 123a7, t. -da 118b3, 122a12 t. -dan 77a5, 78b2, 92b12, 95b5, 107b10 t. -nuñ 121a10 t. -sı 112b3 t. -ya 78a9, 78b4, 84a1, 118b3, 122b5, 124b7,125a10 t. -ya urdı 107b9 t. -yı 85b12, 107b12, 120a5, 124b10,12
ṭamulık	Cehennemlik

t. (g) -1 82b8

tañ

Tan, sabah vakti

t. namazın 83b8, 115a13

Tañrı

Tanrı, Allah

T. 76a8,9, 77a11, 77b7, 78a1,2,4,7,11, 79a3, 79b9, 80a3,10, 80b10,12, 81a3,9, 81b3, 84a7,13, 84b13, 88a1,2, 88b6, 89a10, 90b1,4,11, 91a9, 91b4, 92b1, 94a9, 95b6, 96b2,3, 11, 97a4,7, 97b9, 98a7, 99b1, 100a7, 101b13, 102b3,13, 103a6,12, 104a9,13, 105b13, 106b10, 107a5,10,13, 107b8, 108a3, 108b6, 111a11, 111b2,7,115a8, 112a3,6, 113b1,8, 114a1, 114b11, 117b3, 118a7, 118b11, 119a7, 119b12, 121b2,4,5,9, 124a9, 124b4,125a7,13, 125b4, 126b4,5, 126ç12, 127a3,12, 128a4, 130a12, 130b5,6, 131a2, 131b6, 132a1, 132b4,6,13, 133a3,9, 133b1,5,

T. -çün 99a13, 115b11

T. içün ¹⁰⁵ 110b7

T. -dan 85b1, 87a12, 88b8, 89b13, 90a2, 93b1, 95b3, 97a6 99b4, 105a2, 116b9,10, 118a6, 119a7,121a6, 126ç12, 127b4

T. -m 84a9, 89a10, 91a2, 94a6

T. -mdan 92a8,10

T. mısın 101a7

T. -nuñ 81a2, 87a8, 90a4, 90a11,13, 96a13, 96b2,13, 98b2 102b12,103a13, 105b2, 114b1, 115a3, 119a5

T. -sı kim 112a6

T. -ya 76a5,12, 77b10, 79b5, 90b8, 91a1,7,10,12,13, 91b13 99b4, 103a13, 112a13, 113b1, 115a10, 115b2, 122b9 128b5,9, 130a7,12, 132b2

T. -yam 80a10, 90b3

T. -yı 76b5, 88b10, 98b12, 99b1, 100a13, 116a13

T. -yiçün 77b9, 82b7

tanuk

Tanık

t. 83b6

t. oluñ 85a3, 110a2

t. tutar 85a1

tanukluk

Tanıklık

t. vermediler 122b10

t. verür misen kim 124b13

t. verürsen kim 121b2

¹⁰⁵ "içün" edatı metnimizde genellikle geldiği kelimeye bitişik yazılmakla birlikte, bu kelimeye ayrı yazılmıştır.

tap-	Tapmak, ibadet etme t. -aram kim 112a13 güne t. -arlar 115b2 t. -arsın 79b6, 112a12 haça t. -madı 109a2
tapu	Hizmet t. eyleye 103b11
tār	Dar t. 83a13, 87a10
ṭara-	(Saç) Taramak t. -r 127a11
tart-	Ayarlamak ünün t. -ip 108b9
tāsi ^c	Ar. < tıs'a . Dokuzuncu t. 87b9, 102b2
taş	Taş t. 86b2, 97a2, 128a6,7 t. -a 128a9 t. -dan 128a5 t. -ı 86b4, 105a4 t. -lar 128a4
ṭatlu	Tatlı t. 102b7, 106a9, 126ç4, 127a12 t. -rakdur 105a11
ṭavar	Davar, mal t. 117a7 t. -ına 84a11
tavuk	Tavuk t. 79a12,13
ṭayan-	Dayanmak, destek beklemek halka t. -sa 91b1
tāze	Far. Yeni, taze t. 106a2

tāzī yund	Arap atı t. 79a11,12
tebessüm	Ar. Gülümseme t. 109a3
tebren-	Kıpırdanmak, hareket etmek (Ayrıca bkz. depren-) t. -ür 97b3
tebret-	Kıpırdatmak (Ayrıca bkz. depret-) t. -mek 99b9 t. (d) -ür 97a13
tefekür	Ar. İnce ve derin düşünce t. 83b11
tekebbür	Ar. Kibirlenen t. -leri 101b13
tekebbürlük, tekebbürlük	Ar. Kibirlenme, büyüklük taslama t. 78b10, 81b1, 102a7
ten	Far. Vücut t. 76b1,2,4,5, 77a6, 83a5, 88a12, 94a7,8, 126a6 t. -de kim 94a7 t. -dür 94a2,3,5 t. -i 80b2, 82b1, 83a5,12, 89a12 t. -ile 80b1 t. -in 94a10,11 t. -inde 89a12 t. -ine 121b13 t. -inüñ 82a12 t. -iyile 80a3 t. -üm 95a1 t. -ümden 120b11 t. -üñ 82a10, 87a9, 118a11 t. -üñi 76b9
tendürüst	Far. Sağlam vücutlu, kuvvetli t. 98a2
tenūr	Far. Fırın t. 119a2,5 t. -a 119a4 t. -a odcugaz urgıl kim 118b12 t. -ı 119a1

terāzū	Far. Terazi t. 77a4 t. -m 89b4 t. -sı 112b2
terk	Ar. < terki' < rık'a . Yama t. 108a11 t. -i 108a10
terk	Ar. Terk, bırakma, gitme namazın t. eder 79a11 t. et 118a3 t. --i dünya 76b3-4
tesbih	Ar. Tesbih, belli sözleri tekrarlayarak Allahı yüceltme t. -dür 82b4
Tesnim	Ar. Cennetteki ırmaklardan birinin adı T. 106a13
teşvîş	Ar. < şeveşe. Karışıklık çıkarma t. -üñi 118a4
tetavvu ⁶	Ar. Farz olmayan ibadette bulunma t. 89b8
tevakku ⁶	Ar. Umma, isteme t. 92a9
tevbe	Ar. Tövbe t. 80b8, 81a1 t. edeni 79b11 t. edenleri 79b9 t. edicek 79b12 t. kapısı 81a11 t. kılâyım 95b4 t. kıldum 116b2, 128b4 t. kılmaga 85a13 t. kılmak 79b7,8 t. kılıp 80a8,11 t. -den 81a12 t. -m 95b4, 116b3,12 t. -ñiz 115a9 t. -si 81a13, 81b2 t. -sin 80b9, 81a8, 95b8, 115a8

	t. -sinüñ 80a1, 80b3 t. -siz 123a4,9, 123b7
tevekkül	Ar. Tevekkül t. 90b5,6,8,10,11, 91a2,3,7,8,10,11,13, 91b8,13, 92a10,12
tevfık	Ar. Tanrı yardımı t. 86a2, 98b6 t. isteñ 93b1 t. vergil 86a3 t. -dür 93b1 t. -ın 103a5
tevḥid	Ar. < vahdet . Tanrının birliğine iman etme t. 76b10 t. issidür 121a4
Tevrāt	Ar. Tevrat T. 108b12 T. -da 108b4
tevvāb	Ar. Çok tövbe eden t. 101b12
tēz	Çabuk t. 93b3, 95a1213, 96a1, 98a6, 118b5, 126a3
tikil-	(Elbise için) Dikilmek t. -miş durur 108a10
tīmār	Far. Yara bakımı t. 126c13, 128a12
titre-	Titremek t. -di 120a11 t. -di kim 116a10 t. -dügi 85a11 t. -düm 121a9 t. -mek tutdı 121a13 t. -r 108b5
toğ-	Doğmak gün t. -acak vakte 115b1 güneş t. -ariken 130b7 karga t. -dugı 106b9 gün t. -maga 115b1

toğur-	Doğurmak t. -unca 79a13
tok	Tok t. 83a11 t. -dur 83a9
tokun-	Dokunmak, değmek t. -dı 97a2
tokuz	Dokuz t. 108b9 t. -ıncı 106a13 t. -uncı 80b7, 89b4
tol-	Dolmak t. -ar 83b11
toldur-	Doldurmak t. -dılar 117b13
tolu	Dolu, boş olmayan t. 99b3, 114a7, 116b10, 119a2, 5, 123b1 t. -dur 130b10 t. -yıldı 123a11
tolu	Bir yağış şekli, dolu t. ugradı 100a5
ton	Elbise t. 98a10, 108a4 t. -ı 77a7, 108a10 t. -ıdur 105b9 t. -ın 80b7, 130b8 t. -lardan 108a4 t. -ları 118b1 t. -uñ 88a9, 108a10
top	Top t. oynadığı 96a2 oddan t. -lar 122a13
toprak	Toprak t. (g) -ı 105a6

toy-	Doymak t. -ınca 83b10
toyur-	Doyurmak t. -an 82b7
töhmet	Ar. Töhmet, suçlama, itham etme t. etmeyesin 99b4 t. eyleye 96b8 t. eylemek 96b9
tök-	Dökmek t. -eyim 126c2 t. -ülsün 126c3
Tübā	Ar. Cennette bir ağacın adı T. agacı 105b4 T. -dur 105b6
tudak	Dudak t. (g) -ı 105b4 t. (g) -ım 126a6 t. (g) -ımı 127b1 t. -ları 111a9 t. -larına 123b5
tufān	Ar. Tufan, Nuh tufanı t. -dı 109a9
Tur	Ar. Tur dağı T. tagına 95b5
tur-	Durmak, kalmak bir az t. -ayım 122a3 gemi limanda t. -dı 130b12 evüm kapusunda t. -dılar 120b3 gerü t. -dılar 126ç2 t. -dıydı 125a8 t. -mışdı 127a13 yığılu t. -urdu 110b2
tur-	Kalkmak, ayağa kalkmak t. 118b11 örü t. 92a5 hesaba t. -dukları 81b12 t. -dı 85a3, 110b1, 119a1,10, 119b1, 128b12, 133b4.7

t. -dılar 115a12
t. -gıl 119b1
t. -ıcak 113a12
t. -u geldi 92a5
ayagın t. -u vardı 118a2
t. -urlar 85b5

tut-

Tutmak, yakalamak, kavramak, kiralamak
(iki sözüüm var) t. 126c1
sözüüm t. 118a3
azıgum t. -a 100a3
oruç t. -a 81b7
karşu t. -alum 115b12
oruç t. -an 81b9, 82b3
oruç t. -anlar 81b13
emr ü nehyi t. -anlar 99a1
kin t. -anlara 102b10
'aziz t. -ar 85a13
dayım t. -ar 83a6
düşmen t. -ar 113b8
elinde çok nesneler t. -ar 83b4
tanuk t. -ar 85a1
(düşmen) t. -aram kim 96b8
oruç t. -aram 77b2
oruç t. -ardı 85b10
ulu t. -aradı 109a6
ellerinde ... t. -arlardı 121a3
düşmen t. -arsa 113b8
hor t. -arsañ 86a11
düşmen t. -arsın 96b7
(oruç) t. -dı 82a12,13, 86b2
titremek t. -dı 121a13
yagmur t. -dı 115b5
yatlu t. -dı 102b9
yüzün göge t. -dı 130b5,9
anuñıla t. -dum 127b12
elümde t. -dum 116b10
ırgat t. -dum 116b13
oruç t. -duñıdı 83b7
hoş t. -gıl 86b8
kıymete t. -gıl 110b8
oruç t. -gıl 82a12
(oruç) t. -ıcak 82a13
ilerü t. -ma 79a6
kin t. -madı 100b11
Tañrı buyrugın t. -madılar 124a9

oruç t. -mak 81b5
oruç t. -mış 82a4,5, 82b2
amud t. -mıslar 123b2
kadehler t. -mıslar 123b1
oruç t. -sa 81b13, 82b2, 83b1
oruç t. -sañuz kim 104a1
buyrugın t. -uñ 93a12
oruç t. -sun 82a3
göñlin ulu t. -up 78b10

tutu Tutsak, rehin
külli nefsin kazandugıyla t. -dur 94b6

tüket Tüketmek
t. (d) -emeyem 120b13

türbe Türbe
t. -si 133b1

tütün Duman
t. çıksun kim 118b12
t. kokusu 88a9-10

U

uç	Uç u. (c) -ı 102a4,5
uç-	Uçmak u. -a u. -a 105b1,2,12 u. -sa 106b10
uçmak	Cennet u. 76b3, 82b5, 89b3,5, 92b13, 95a1 104a7,11,12, 104b4,7, 105a1,7,12, 106a11, 106b7, 113a7, 114a3, 125a2,6,7, u. (g) -a 77a6,13, 78a8, 78b4, 80a5,8, 81a1, 92b12, 98a1, 100b7, 104a10, 113b2,4, 114b11,12,13, 124b9, 125a2 u. -da 84b7, 105a8, 105b5,6, 106a11, 107a2, 113a8, 113b13, 115a6, 119b4 u. -dan 82a9, 90a7, 95a8, 115a6 u. -dandur 104b13 u. (g) -ı 78b2, 104a8, 104b1, 112b3, 120a4, 124b8,10,13 u. (g) -uñ 104b5,6 u. -lar 104b2
uçmaklık	Cennetlik u. 105b11 u. -dur 87b13
‘ukūbet	Ar. Ceza, azap 'u. 76a1 'u. -in 122a10 'u. -inden kim 90a4
ulu	Yüce, üstün, büyük u. 94b12, 100a7, 115b6,7, 125b7, 133b8, 134a1 u. tutarıcı 109a6 u. tutup 78b10

	u. -dın çağırdı 110b12 u. -sıydı 90a5
ululuk	Yücelik, üstünlük u. (g) -ını 115a4
um-	Ümit etmek, beklemek u. -arsın 79b3
‘umre	Ar. Hac mevsimi dışında Kabe'yi ziyaret etme 'u. 84b8
unut-	Unutmak u. -duñ mı 126c7 u. -maya 88b10 u. -mayasız 126ç2
ur-	Vurmak bir nefes u. -am 121b12 odlu kamçı u. -ayım 122a6 elin göncüğine u. -dı 91b9 tamuya u. -dı 107b9 okıla u. -duñ 86b1 tenura odcugaz u. -gıl kim 118b12 çapındılar beni u. -maga 121a3 kazanca u. -mak 89b10 u. -mışlar 124a2 kanadların kanadına u. -up 113b11 'amud u. -urlar 122b7 oddan 'amudla u. -urlarını 123b10
urağut	Kadın u. -larından 102b9
uş	Akıl u. s -uñ 120b1
uş	İşte, şimdi u. 91a1,6, 126a7, 126ç13, 130b11
uşbu	İşbu, bu u. 98a5, 107b8, 127a13 u. -nı 92a7
uşta	İşte u. 125b13

u ^{tan} -	Utanmak u. -ıram 100a3
uy-	Uymak nefslerine u. -dılar 124b4
uy <u>hu</u>	Uyku u. -da 109b12 u. -m 85b12
uyı-	Uyumak u. -dı 103b13
uy <u>ku</u>	Uyku u. 103b13 u. -sı 83b13, 106a6 u. -sın 85a2
uyu-	Uyumak u. -dugı 82b3 u. -duñ 83b8 u. -mak 83a11, 83b13 u. -maz 110a4 u. -mış 116b9 u. -r 110a4 u. -riken 92b10, 109b5
‘uyūb	Ar. Ayıplar, kusurlar u. 103b2
uzat-	Uzatmak u. -dı 130a7 u. (d) -ur 79a10
‘uzlet	Ar. Yalnızlığa çekilme u. 87b9, 88a11 u. -idür kim 88a12-13, 88b1
uzun	Uzun u. 109a12
uzunlık	Uzunluk u. (g) -ı 90a3

Ü

üç

Üç

- ü. 76a2, 76b1,4, 9,11, 80a1, 81a13, 81b2, 82a3,12, 82b5, 83a2, 87b2, 90a13, 90b6, 93b11, 95a12, 95b1,4,10, 100a11, 100b5,6,12, 101b7, 103a1,11, 107a10, 112b12, 115b5, 127a1, 133b10
- ü. yüz 91b11,92a5,6
- ü. yüz altmış 122a5
- ü. -den 115b10
- ü. -dür 87b4, 98b8
- ü. -i 115b6,8, 132b1
- ü. -in 93b12
- ü. -inci 76a4,77a3,5, 78a10, 78b1,10, 79a10, 80a2, 80b1,4, 11, 81a2,6, 81b2, 82a5,13, 82b6, 83a3, 85b8, 87a12, 87b3,5, 88a1,13, 89a2,12, 89b8,13, 90a2, 90b1, 91a5, 93b11, 95a13, 96a1,7, 101a3, 101b9, 103a13, 104b1, 106a12, 116a6, 116b13, 127a3
- on ü. -inci 82a7,11
- ü. -inüñ 90b6

üküş

Çok

- ü. kaldı 110a12
- ü. kılsa 84b6

ümid

Far. Ümit

- ü. kesmeye 90a12
- ü. -e 90a13
- ü. -in kesmeye 81a4
- ü. -üm 100a6

ümmet

Ar. Ümmet

- ü. 113a10
- ü. -- i Muhammaed 114b2
- ü. -e midür 82a6
- ü. -i 121b10, 122a9
- ü. -idür 122a10

ü. -ime 115a4
 ü. -in 81b3
 ü. -indendür 125b3
 ü. -ine 111a12
 ü. -ler 114b4,5
 ü. -lerinden 114b6
 ü. -lerindendür 124b11
 ü. -lerinüñ 114b13
 ü. -üm 78a9, 114b5, 115a1
 ü. -ümün 99b2,3, 114b7
 ü. -ün 93a2, 108a11, 114b4,8

ün

Ses

ü. -i 113a2
 ü. -in 108b9, 122b2, 128a7
 ü. -ilen kim 105b11

üst

Üst

ü. -i 115b6
 ü. -inde 121a7
 ü. -ine 90b8, 106b10, 108a6, 118a12, 120a12, 124b2, 127b8
 131b3
 ü. -üne 88a8

üstād

Far. Üstad, usta

ü. 84b3

üşendür-

Rahatsız etmek

ü. -ür 79b1, 97a12

üzeri ¹⁰⁶

Üst, bir şeyin dış yüzeyi

anuñ ü. -ne 84b9
 bunuñ ü. -ne 94a1
 ol ağaçlar ü. -ne 105b10
 ol taht ü. -ne 106b7
 ta'at ü. -ne 83a6
 taht ü. -ne 106b11
 tudagı ü. -ne 105b4
 ümmetler ü. -ne 114b4
 anuñ başı ü. -nde 109b2
 oddan kürsiler üzerinde 123a13

üzerüme

Üzerime

¹⁰⁶ Bu kelimenin kök şekli "üzer" dir fakat kelime hep çekimli sekliyle kullanılmaktadır.

benüm ü. 128b9

üzerüñe Üzerine
senüñ ü. 84a11

üzil-, üzü- Kopmak, kopup dağılmak
ü. -di 115b7
ü. -ür 122b7

üzre Üzre, üzere
ü. 106b8, 109a3, 110a2, 112b11, 114b5, 115a1, 117a6,
117a6, 121b4, 133b10
ü. -dür 89a3

V

vācib	Ar. < vūcub. Yapılması şart olan v. 82b9
va'ce	Ar. Süre, mühlet v. 85b3, 107a6,11
vaḥy	Ar. Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından peygambere bildirilmesi v. kılmak 76b8 v. -i 97b8
vakt	Ar. Vakit, zaman v. 79b5, 80a9, 85a8, 91b5, 92a7, 109b6, 110b10, 111b11, 115b1, 116a8, 116b6, 117b5, 126a12 v. kim 91b4, 95b9, 108b5,12 v. -de 110a6, 115a4 v. -den 108a1, 131b4 v. -dür kim 115a8,9-10,11 v. -e 115b1 v. -ı 85a12 v. -ın 81a8, 81b12, 85a11 v. -ın kim 115a6 v. -ına 85b3 v. -ıdur 85a12, 94a5 v. -i 110a7, 121b4 v. -inde 80b12, 85b3,9, 117a1, 113b10 v. -indedür 85b5
var	Var v. 76b1,8, 77a7, 91b10, 92a5,8, 93b7, 98b4, 102a4, 105a6, 105b9, 112a13, 112b3,4, 126c1,6, 127a1, 129b4,5,6,12 130a3,6,12 v. kim 102a12, 121b11 v. -dı 85b10, 101a13, 117b5

v. -dur 79a8, 80a1, 86b8,9, 90b9, 101a11,12, 117a10,
125a5, 128b1, 131a12
v. -dur kim 103b6
v. mı 86b7, 90b9, 125a5
v. mıdır 101a10
v. mıdur 118b9
v. mı kim 107a9
v. -dı 91b12, 95b9, 109a8,11, 112b8, 116b5, 127a6 128a8
128b5,10

v. -ısa 100a9, 122a1
v. -ısdur 93a2
v. -iken 96a8,10

'Zengin'

halkuñ v. -ma sordılar 110a8

'Mal'

v. -ı 131a13
v. -ından 117b11,12

'Bütün, hepsi'

v. -ı 130b4

vār-

Gitmek

v. 78a8,9, 92a11, 110b2, 117b10, 126c9, 129a10, 130a1
v. -a 105b2, 121b13
v. -acak 92b12
v. -acakdur 124b12
v. -am 131a3, 131b8
v. -an 88a2
v. -aydı 108a7
v. -ayım 126c8
v. -dı 76b7, 113a3, 116b13, 118a2, 119b12, 126b12, 127a6
127b10, 128a9, 129b7, 130a3, 131a4, 133b4,7
v. -dı kim 129b3, 132a2
v. -dılar 121b8, 130a9, 131b8,12
v. -dım 124b13
v. -dugma 114a3
v. -dum 110a13, 110b3, 111b11, 117a12, 122b5,11, 123a5
9, 123b8, 126c10,12
v. -dum kim 123a13
v. -gıl 103b12, 113b2
v. -ıcak 95b5, 122a11
v. -ıcılardur 123a8
v. -ıdı 103a6
v. -madın 105a13
v. -maga 100a3
v. -maya 111b6

v. -mış 129a1
v. -mışdı 110a7
v. -sa 103b10, 109b3, 110b10
v. -sun 95b7, 119b2,11
v. -uñ kim 121b5
v. -ur 99b8
v. -urđı 109b3
v. -ursa 99b7

vaşf Ar. Nitelik
v. 105a7
v. -ın 125a7

vaşıyyet Ar. Vasiyet
v. 131b5
v. -dür 131b7

vaşlat-ı Hakk Ar. Allaha kavuşma
v. 99a10

vāv Ar. Arap alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi
v. 83a5

ve Ar. Ve
v. 76a3,5,6,12, 76b1,10, 77a4,6, 77b8,11,13, 78b2,3,4, 79a5
6, 80a6, 80b9, 81a5,9, 81b9,12, 82a1,3, 82b4,11, 83a3,4,
10,13, 83b1, 84a7,9,10,11,12,13, 84b1,2,3,8,9,10,11,12,
85a1,4,5,6,13, 85b3,4,5,7,9, 86a3,5,10,13, 87a6,8, 87b6,7,
8, 88a9,12, 88b2,4,10,13, 89a5,6,7,9, 90a1,6,8,13, 90b2,3,
4,11, 91a13, 91b2, 92a13, 93a11,12,13, 93b1,2,3,13,
94a9,10,11,13, 94b6,12, 95a3,4, 95b9, 96a11,12, 96b4,13
97a1,9,12, 97b13, 98a2,7,8, 98b4,5,6,7,12,13, 99a3,4,5,6,
7,10, 99b2,3, 100b1,2,3,4,5,6,10,12, 101b13, 102a5,7,10,
11,13, 102b1,2,5,6, 103a1,2,4, 103b4,8,9,11, 104a1,2,4,5,
7,8,10,11,13, 104b3,5,6,11,12,13, 105a2,3,4,5,6,9,10,11,
12,13, 105b3,4,6,7,9,10,12,13, 106a5,6,7,8,10,11, 106b1,
2,4,7,8,11,12,13, 107a1,13, 107b1, 108a8,9,10, 108b5,6,8,
10,11, 109a2,4,5, 109b3,4,12, 110a12, 110b1, 111a8,13,
111b5, 112a1,3,13, 112b1,5, 113a7, 113b7,10, 114a8,
114b1,6,10,11,12, 115a3,4,5,12, 115b2,5,10, 116a1,8,13,
116b4, 117a8, 117b3,6, 118b2,11,13, 119a7, 119b5,7,8,13
120a4,5,6,11, 120b3,11,12, 121a3,4,5,8,9, 121b3,7,9,10,
13, 122a9,10,13, 122b1,5,6,11, 123a4,6,13, 123b2,7,9,12,
124a1,6,12, 124b3,4,6,7, 125a1,3,6,10, 125b5, 126a3,4,5,
6, 126b9,10, 126c2,6,8,10,11,12, 126ç1,2,9,11, 127a1,4,6,
128a3,13, 128b4,9, 129a6,7,8, 129b7, 130a1,2,12, 130b3,

9, 131a5,7, 131b7,9,11, 132a8,12, 132b1,3, 133a7,12,
133b2,8,9,10, 134a1,2,3

velāyet	Ar. Sözüni geçirme ten v. -idür kim 83a5
veli	Ar. Ermiş, evliya v. -dür 131b4 v. -ler 115a12
vér-	Vermek borcuñ v. 110b3 haber v. 120a9 mühlet v. kim 126c7 v. -di 92a6, 126ç7, 129b7 aman v. -di 126ç6 bahasın v. -di 110b9 cevab v. -di 98a3, 110a5, 110b13, 125a11 ol dört yüz yarmakı v. -di 133a6 eline v. -di 103a11 elüme v. -di 122a5 haber v. -di 99a2 haberüñ v. -di 126a9 yüz yarmak v. -di 129a12 haber v. -di kim 120a3 Mısri altun v. -di 100a8 mu'cizat v. -di 109a10 ögütler v. -di 93a10 ruzi v. -di 112a3 selam v. -di 111a11, 118a1, 126ç4, 131a5 şifa v. -di 132b9,13, 133a9 yol v. -di 91a4 v. -diler 120a13, 121a1, 131b9 ad v. -diler 133b12 agu v. -diler 86b11 altun v. -diler 130b2 'avan eline v. -diler 128a2 beglik v. -diler 131b13 cevab v. -diler 108b11 haber v. -diler 131b12 yalan tanukluk v. -diler 122b10 yol v. -diler 111a10 Tañrı ta'lanuñ v. -dügi 76a8 can v. -dügi 81a8 v. -dügine 96b12, 97a1, 98a8 v. -dügüm ni'metlere 76a10

v. -dügüme 96b10, 97a9
zekatı v. -dük 111b3
v. -düm 107a6, 117a11, 13, 130b1
borcumı v. -düm 110b3
bugday v. -düm 117a3
ol cevabı v. -düm 116a6
selam v. -düm 125a10
v. -dün 107a7, 8
v. -e 111b7, 129b5
haber v. -e 120a6
nesne v. -e 80b10
saburluk v. -e 118b11
sevabın v. -e 82b3
şifa v. -e 132b6, 133a3
yer v. -e 126b6
yol v. -e 91a2
bir nesne v. -e kim 119a8
v. -eler 107a3
beşaret v. -eler kim 80b12
ol dilerse v. -em 97b9
rızk v. -en 111b7
v. -erem 117a2
v. -esin 131a11
el ayak v. -esin 97b7
müzdüñi beyle v. -esin 128b3
v. -esiz 131b4
bahasın yarın v. -evüz 118b8
v. -eyim 97b10, 101b2
bahasın v. -eyim 110b8
beş inek v. -eyim 101b5
selam v. -gil 124b11
tevfık v. -gil 86a3
v. -gil kim 119a12
haber v. -gil kim 114b4
v. -medi 91b5
kendüzin v. -medi 133a7
nesne v. -medi 91b13
tanukluk v. -mediler 122b10
v. -medüm 107a9
ruzuñı v. -medüm 91b9
bir pul v. -medün 92a9
can v. -mek 80b12, 120b12
dilegin v. -memekdür 83a3
fayide v. -meye 76a3
el v. -meyem 127b5
v. -mez 129b5

zekatın v. -mezleridi 124a4
ad v. -miş 125b10
v. -mişiken 117a10
cevab v. -señ 110a1
mühlet v. -üñ 126ç1
yol v. -üñ kim 111a10
v. -ür 95a2
aş etmek v. -ür 99b12
haber v. -ür 103b4
sadaka ve nafaka v. -ür 102a10
v. -ürdi 91b5, 101a13
sağlık v. -ürdi 132a1
ruzuñ v. -ürdüm 91b8
ruzumu v. -ürdüñ 91b6
tanukluk v. -ür misen kim 125a1
v. -ürem 117a5, 125a1
zekat v. -ürem 77b2
beraber v. -ürsen 117a4
tanukluk v. -ürsen kim 121b2
v. -ürsin 98a10

vérbi-, veribi- Göndermek
v. -di 108a3, 109b7, 119b10, 120a7, 126ç10, 130a13
v. -di kim 118a13
v. -diler 111a10,12, 128a2, 130b13
v. -diler kim 103b12

vesvese Ar. Şüphe, kuruntu
şeytan v. -sinin 84b2

veyā Veya, ya da
v. 89b2,4,5

vezir Ar. Vezir
v. -ler 131b9

vilāyet Ar. Valinin idaresine verilen yer
kamu v. -i 91b12

Y

ya	Ya, veya, ya da, öyleyse y. 79a3, 79b5, 80a7, 88a6,7,8,9, 98a12, 100a2, 108b12, 114a4,115b10, ya ... ya y. vere y. bunda öle 129b5 y. bir nefes uram y. gözüüm açam yumam 121b12 y. dostdur y. düşmandur 94b3 ya ... yahud y. sata y. andan eyü koku erişe (88a7)
yā	Ar. Ey y. 76a6, 76b7,9, 77a8, 79a3,4, 80a4, 82a6,10, 83b4, 84a2,7, 85a7,8,9, 85b11,12, 86a3,8,10,11, 87b8, 88b4, 89b3, 90a9, 90b9, 91b7, 92a4,12, 92b8, 93b9, 95a10, 95b3,7,10 96a3,11, 97a3,4,8, 97b3,10, 98b6, 99b6,7, 99b8,11, 100a12, 101a8,10, 107a6,12, 107b7,9, 108a12, 108b4, 109b8,11,13, 110b6,12,13, 111b8, 113a10, 113b2,13, 114a7, 114b3, 118b4, 119a4, 120a8,10, 120b12, 126a7, 128b2, 129a3, 131a1
yabān	Kır, ova, bayır y. -a 91b10, 106a8 y. -da 111a1
yād	Far. Hatırlama y. kılan 98a7 y. kıldı 76a9, 93b12 y. kılular 115a4
yağ-	Yağmak y. -dı 76b6
yağmur	Yağmur y. 76b6 y. tutdı 115b5
yahud	Yahut, ya da

	y. 88a7
yahtu	Nur, aydınlık y. -sı 108a2
yak-	Yakmak y. -dı 119a1 y. -dılar 128b13
yakın	Uzak olmayan y. 76a5, 83a4, 89b10, 105a13, 115b1
yakın	Ar. Şüpheden uzak olan, sağlam, kuvvetli iman y. 98b7,8, 99a12, 99b2,3 y. -i 100a8 y. -i berekatında 100a7 y. -lu 100a9 y. -üm 99b12 y. -üñ 100a4
yakınlık	Yakınlık y. (g) -ı 89b12
yākūt, ya'kut	Ar. Değerli bir süs taşı y. 106b8, 119b6 y. -dandur 105a4
yalan	Yalan y. 86a7, 87a11, 96a8, 122b10 y. -dan 87b8
yalañuz	Yalnız y. 101a6, 131a6,7
yalañuzluk	Yalnızlık y. -dur 88a11
yalıñ	Alev, ateş y. -ından 108a8
yalıncağ	Çıplak, perişan kıyafetli y. 77a7
yalın kılıç	Elinde kılıçla y. 126b11

yalñuz Yalnız

y. 88a4

yaluñuz

Yalnız

y. 82a6, 131a1

yalvar-

Yalvarmak

y. -dı 97b6, 129b11

yan

Yan, taraf

y. -ın 124a6

y. -ına 124a1,6,7

y. -ında 120b9, 133b11

y. -umda 120b10, 127b12

yan-

Yanmak

tonun y. -ar 88a9

y. -ar 'kızarmak' 119a3

yüregüm od gibi y. -dı 120a11

y. -mış 'aydınlık vermek' 119a13

yaña

Yana, bir şeye doğru

dört y. 116b6

kavümden y. 120b8

Kaysar-ı Rumdan y. 111b12

ol y. 123b8

yañaķ

Yanak

y. (g) -ındaki 109b10

yandur-

Yakmak

y. -ur 87b1

y. -alum 118a6

y. -makdan 108a1

yañıl-

Yanılmak, şaşırmak

y. -mış 121b6

ya⁶ñi

Ar. Yani

y. 92b5,6, 96b2, 114b7

yañlış

Yanlış

y. 124b12, 125b4

yap- (I)

Örtmek, kapamak

dükânı y. -dum 120a12

yap- (II)	Yapmak, kurmak ev y. -arıdum 117a1 evler y. -dılar 133b13
yapdur-	Yaptırmak y. -dı 131b2 y. -gıl 131b1
yaprak	Yaprak y. (g) -ı 105a9
yar	<i>Far.</i> Dost, sevgili y. -um 127a12
yara	Yara y. -sı 86b1
yara-	Yaraşmak, layık olmak y. -maya 131b11
yaradıl-	Yaratılmak y. -muş 111b5 y. -mısuñ 111a4
yarak	Güç y. -sız 118b13 Hazırlık kamu y. (g) -ı 116a9
yaramaz	Yaramaz, anlamsız, saçma y. endişelerin 84b1 y. işiçün 128b4 y. söz söylemezidi 109a5
yārān	<i>Far.</i> Dost, Peygamberin dostları y. -larda 114a11 y. -larumdan 114b1 kamu y. -lardan 126c11
yaraş-	Yakışmak y. -maz 119b10 y. -ur 83a1
yarat-	Yaratmak y. (d) -an 112b1

	y. -dı 97b4, 104a8,12, 104b4,5,7, 105a8, 105b5, 106a1, 106b11, 108a5, 112a3, 112b1 y. -dı kim 104b2 y. -dugı 108a4 y. -dukda 107b12 y. -larından 115a3 y. -dum 108b8,9 y. -duñ 97a13 y. -mış 121a6 y. -mışdur 113b9
yāren	<i>Far. Dost</i> y. -ler 111a8, 111b2, 112b11 y. -lere 111b2 y. -lerüm 112b9
yarıl-	Yarılmak y. -dı 119a12
yarın	Yarın y. 118b8, 127b4
yarlığa-	Af ve merhamet etmek y. -dum 85a4 y. -r 79b11 y. -yam 80a11, 81a4,6,9 y. -yıcı 90b3
yarlığan-	Af ve merhamet edilmek y. -dı 84a8 y. -dugın 80a2 y. -magı 85b5 y. -mak 81a11 y. -masına 90a13
yarım	Yarım y. 117a4
yarmak	Akçe, para y. 91b10, 129a12, 129b7, 133a4 y. (g) -a 91b8 y. -ı 133a5
yarı	Yarı y. -sı 105b12

	y. -sına 106b11 y. -sında 92a10
yaşduķ	Yastık y. (g) -ı 128b11, 129a1 y. (g) -ına 116b11, 128b13 y. -lar 106b10 y. -ları 106b10
yaş	Yaş, taze y. 113a6
yat-	Yatmak y. -dı 129b1 y. -dugı 116a8 y. -urken 105b4
yatlu	Kötü, fena y. 102b10 y. dutmadı 102b9
yatsu	Yatsı y. 115a9,11
yavlaķ	Pek, çok, kötü y. 91b3,6, 92a2, 108a8, 116a7, 117b6, 121a3, 125a3, 128b6, 132a6, 132b4
yavuzluķ, yavuzluķ	Kötülük, fenalık y. 102b7,8, 103a4,5, 127a3,4, y. (g) -ından 116a2
yay	Yay y. gibi bükilse 104a3
yayıl-	Yayılmak, serilmek y. -dım 126a6
yaz	Yaz mevsimi y. 93b3 y. u kış 116b5
yaz-	Yazmak y. -amayalar 114a8 y. -arlar 116b1 y. -arsavuz 125b12 y. -aruz 125b13

yazıcı	Yazıcı y. 114a8
yazıl-	Yazılmak y. -mışdı kim 98a6, 103a12 y. -mışdur kim 102b7, 103a11
yazuk	Günah y. 78b6, 80b6, 81a12, 83b4, 122a5, 122b9, 123a2, 12, 123b11, 124b1, 132b4, 10, 129b4 y. (g) -a 79b8 y. (g) -dan 80a2 y. -dan 81a13, 84b5, 85b6, 94a10 y. (g) -ı 116b1 y. (g) -ın 81a6, 133a2 y. (g) -ına 132b10 y. -lar 90a7, 122b3 y. -ları 80a13, 81a10, 84a7 y. -ların 79b12, 80b10, 81a7 y. -larıñuza kim 81a10 y. -larıñ 93a12 y. (g) -um 116b11 y. (g) -uñiçün 122a6
yazuklu	Günahlı y. 81a1
yazuksuz	Günahsız y. 129a5, 133a12 y. -dur 129a7 y. -ıdı 132b8
yê-	Yemek y. -di 115a6 y. -diler 131a5 y. -dügüm 126ç8 y. -düñ 83b8 y. -gil 126ç8 y. -lerdi 83a7 y. -medi 109a3 y. -megiçün 111a2 y. -mek 83a11, 85b9, 111a3 y. -meye 81b7 y. -meyem 83b10, 96a7 y. -r 87b1

y. -rdi 123a6
y. -rler 85b5
y. -rse 83a10,11
y. -rsin 98a9
y. -señ 113a9
y. -ye 103b11, 105b2,13, 111a2
y. -yelüm 118b10
y. -yen 83b12
y. -yenlerdür 123b7
y. -yicek 83b10
y. -yicilerdür 123a13

yed- Çekmek
y. -e geldi 110b6

yêdi Yedi
y. 102a4,5, 104b3,5,6, 108a6,7, 121a1
y. -nci 79a1, 80b6, 89b2, 106a13

yedür- Yedirmek
y. -mek 80b7

yêg İyi
y. 96a1, 122a2
y. -dür 81a3, 87b12, 88a4
y. -dür kim 118b2

yêgrek Daha iyi
y. 87a3,4,6,8, 87b11, 101a12
y. -dür 85a11, 88b2,3, 101b6, 118b2
y. -dür kim 85a12
y. -i 93a2, 94b1, 111a4
y. -in 125b4

yêl Yel, rüzgar
y. 130a8, 130b2

yemek Aş, yemek
y. -i 110b4

yemeklik Yemek için olan şey
y. 110a13

yemiş Meyva
y. 105b1
y. -den 113a8

	y. -i 105a10, 105b8 y. -in 105a12 y. -üñ 105a12, 113a6
yeñ	Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı y. -inden 126ç7
yér	Yer y. 81b8, 104b12, 105b6, 108a7, 112b10, 115b6, 126b6 y. yüzinde 99a9 y. -cedür 104b6 y. -de 87a1, 87b11, 92a4, 92b1, 95a6, 96b1, 99a1, 112a13, 113b1, 125a3, 129b1, 132a2 y. -dedür 102a5 y. -dür 92b12 y. -e 101b7, 105b7, 109b3, 112a10, 115b8, 118b6, 123b12, 126a4, 126c5 y. -i 91b2, 104b3 y. -in 83a13 y. -inde 119b7 y. -indeki 119b9 y. -ine 78b3, 103b13, 105b2, 119b2, 11, 12, 121a11 y. -inüñ 105a6 y. -ler 108a5, 114a7, 8 y. -lüsün 121b1, 125b7
yeşer-	Yeşermek y. -di 113a4
yeşil	Yeşil y. 105a4, 10, 113b10
yét-	Yetmek, kafi gelmek, yetişmek y. -di 110a10 y. -dügin 93a5 y. -er 88b13, 99b13, 127b2 y. -erem 90b5 y. -mezidi 110a12
yetim	Ar. Yetim y. 123a13
yétmiş	Yetmiş sayısı y. 81a12, 87b12, 107a2
yetiür-	Yetiştirmek, tamamlamak

	kalmış namazların y. -mek 80b5
yéyesi	Yiyecek y. 83b10,11
yığ-	Engel olmak, engellemek ruzumı ne sebebden y. -duñ 91b7
yıgıl-	Yığılmak, toplanmak y. -dı 128a6
yıgılı	Yığılı y. tururdu 110b2
yıgım	Yığm y. -ı 110b2
yıgılın-	Sakınmak y. -mayınca 104a4 y. -sun 80b1 y. -ur 83a2
yıl	Yıl, sene y. 76a1, 80b5, 82a1,4,5, 82b2, 84b1, 86b2,5,6, 88a7, 88b3, 102b10, 103b4, 107b12,13, 110b3, 117a6, 125b1, 126a1, y. -dan 133b13 y. -dur 81a12 kırk y. -lık 104a9, 129b5
yılan	Yılan y. 123a10, 126b1,2,3,12,13, 126c5, 126ç8 y. -a 126ç11
yıldırım	Yıldırım y. 93b2, 114a1,3
yıldur-	Parıldamak y. -a 114a3
yıpar	Misk (bk. ıpar) y. -dandur 106a2
yırak	Uzak (bk. ırak) y. 95b13
yırt-	Parçalamak

	y. -ar 87b1 y. -arlar 79a7
yırtıcı	Vahşi hayvan y. -lar 111a12 y. -lar resulidür 111a10
yigirmi	Yirmi y. 86b6 y. bir 126a1
yigit	Yigit y. 116b13, 117b4,5,13, 118a1,2,3,6,9,11, 118b1,6,8,9,10, 119a10, 127b6,10, 130a1, 131a1, 131b6 y. (d) -e 117b11, 131b4 y. (d) -i 117b9,10, 118b6 y. -ler 115b5
yigitlik	Yigitlik y. -de 79b4
yine	Yine, tekrar y. 97b12, 98a4, 107a8, 107b13, 110b11, 112a1, 112b2, 113a9, 114a12, 116a5,6, 119b11, 120a5,8, 122b7, 123b5, 124b6,12, 125a8, 126a2,7
yiyle-	Koklamak y. -diler 120b6
yohsa	Yoksa y. 82a6, 89b1, 130b1
yohsul	Yoksul, fakir y. 103b10 y. -ları 102a9
yohsulluk	Yoksulluk, fakirlik y. (g) -a 119a9 y. -dan 80b11
yok	Yok y. 89b11, 92b11, 97a12, 98b5, 99b11, 100a2, 101b1, 112a6, 9, 115b9,116a7, 117a9, 118a4, 119b7, 130b12, 132a4 y. -dur 76b8, 80a10, 87a13, 92a2, 94a7, 94b12, 96a1, 97b2 98b3, 101b4, 104a3, 105a12, 107a10, 112b10, 115a3 118b9,10, 125a12, 125b8, 131a13, 131b7

	y. -dur kim 87a8, 104b12, 105b6, 111a3, 125a6 y. kim 115a10 y. mı 131b1 y. mıdur 98a13, 125b9 y. (g) -ıdı 107b5, 110a13, 132b6 y. (g) -mısa 81a1
yokarı	Yukarı y. -kı 113b9
yokaru	Yukarı y. 128a11 y. -gı 102a6
yoksa	Yoksa (bk. yohsa) y. 121b11
yol	Yol y. 91a2,4, 99b8, 111a10 y. -a 129a13, 129b2, 132b1 y. -ca 115b5 y. -da 78b7 y. -dan 95a11,12 y. -dur 104a9 y. -ın 91b1, 100a13 y. -ına mı 89b5 y. -ında 99b5 y. -ları 132a12 y. -um 126b3
yön	Yön y. -lerin 120b7 y. -üm 130b9
yöre	Çevre, etraf y. -me 111a2
yören-	Etrafında dolaşmak y. -di 110b2
yöri-	Yürümek y. -yip 81b7
yörü-	Yürümek , harekete geçmek gemi y. -di 130b6 y. -r 77a7, 83a13

	y. -rdüm 126b2 y. -rken 83b3, 109b1 y. -r kim 83a13
yu-	Yıkamak y. -mışlardı 126a4
yuğalan-	Yuvarlanmak y. -u geldi 115b7
yum-	Yummak, kapamak y. -am 121b12 y. -up 88b9, 93a8
yumşak	Yumşak, sert olmayan y. (g) -ırakdur 105a3
yumşaklık	Yumşaklık y. (g) -ılan 122a10
yumurta	Yumurta y. 79a13 y. -nuñ 79b1
yumuşak	Yumşak, sert olmayan y. 102a13 y. (g) -ırakdur 105a11
yun-	Yıkanmak y. -sun 118a13
yut-	Yutmak y. (d) -arlar 122b1
yügir-	Koşmak, hızlı gitmek y. -ü 118b6
yüñül	Hafif y. 114b12 y. mi 89b4
yürek	Yürek, kalp y. -üm 120a11 y. -ün 83b13

yüz

Yüz, çehre

y. 84b4

y. ağırlığı 77a4

y. -ilen 133a7

y. -i 109a3, 121a7

y. -in 112a10, 124b3

y. -in dönderdiler 124a5

y. -in görmezidi 127b6

y. -in göge götürdi 130a7

y. -in göge tutdı 130b4,8

y. -in nikabın giderdi 133a10

y. -ine 116a2, 123a3, 124a1,5, 125a9,130b3, 132b3, 133a10
128a12

y. -leri 122b12

y. -lü 106a9, 83b12, 126ç4

y. -lülerdür 106a4

y. -üñ 133a12

yüz

Yüz rakamı

y. 94b10, 100a8, 117a7,12, 120a11

y. biñ 82a4

altı y. biñ 82b9

dört y. 129a12, 129b6,7

iki y. 82b6

iki y. biñ 82a5

Z

za ⁶ ferān	Ar. Zaferan çiçeği z. -dandır 106a2
zāhid	Ar. < zūhd. Sofu, dindar z. 86b6, 95a10 z. -e 93b4 z. -e kim 86b7 z. -ler 88a12, 102a12
zāhidlik	Sofuluk, dindarlık z. 89b7, 93b4,5
zāhm	Far. Yara taş z. -inden 128a7
zahmet	Ar. Zahmet, sıkıntı, eziyet z. etmez 106a10 z. -i 87b5
za ⁶ if	Ar. < za'f . Zayıf, güçsüz z. 99b9, 104a1, 112b10, 113a5 z. imiş 100a4 z. -üñ 130a9
zālim	Ar. Zalim, zulm eden z. 94a2, 127b4 z. -ler 103a2
zālimān	Ar. Zalimler hilm-i z. 103a2
zamān	Ar. Zaman z. 131b3 z. -da 101b7, 127a6, 129b10, 133b6 z. -ilen 126c3
zār	Far. Ağlama, inleme

	z. u zar 79a2, 128a10, 133b3 z. -ım 127a12
zārī	<i>Far.</i> Ağlayıp sılama z. kıldılar 113a3 z. kıldum 130a12 z. ve niyaz kılmak 85b9
zāyī	<i>Ar.</i> Kaybolma, kayıp z. olmaya 127a3 z. olmaz 117b3
zebānī	<i>Ar.</i> Cehennem bekçisi z. 125b5 z. -ler 121a2, 122b6, 123b1 z. -lerden 122a8 z. -ye 107b8, 125b2 z. -ye kim 125a8
zeberced, zebercet	<i>Ar.</i> Zümrüitten daha açık yeşil olan değerli bir taş z. -dendür 105a4,10, 113b10
zebūn	<i>Far.</i> Zayıf, güçsüz, aciz z. -dur 111b5
Zebūr	<i>Ar.</i> Davud peygambere indirilen kitap Z. 108b12 Z. -ında 98a6
zehir	<i>Far.</i> Zehir z. -ler 123b2
zekāt	<i>Ar.</i> Zekat z. 77b2, 83b1 z. -ı 111b3 z. -ın 124a4
zencebīl	<i>Ar.</i> Cennette bir ırmak adı z. 106a13
zencir	<i>Far.</i> Zincir z. 102a4, 121a10 z. -i 102a7 z. -ler 123b9 z. -ler kim 108a5

zeyne'1 - kıyāmet	Ar. Kıyamet süsü z. 110b12
zihī	Ar. Ne güzel, bravo z. 77b12, 85a12
zıkr, zikir	Ar. Anma z. 87b11,12, 88a3
zīnā	Ar. Zina z. 123a8, 124b2, 127b11, 130b4, 132a5
zinhār	Far. Sakın, asla, olmaya z. 78b5
zi'n-nūreyn	Ar. İki nur sahibi z. 114a4
zīrā	Far. Çünkü z. 94b2,12
ziyān	Far. Zarar, kayıp z. 109a2, 111b1, 129a6,11, 134a3 z. -1 87b6
ziyānluluk	Zararlılık, zarar etme z. -dur 94a10-11
ziyāret	Ar. Ziyaret z. kıla 88a1
zulm, zulüm	Ar. Zulm, eziyet z. 100b13, 130a6, 132b7
zūr	Far. Zor, kuvvet z. ile 116b7
zühd	Ar. Dini vecibelere bağlılık z. -i 99b2
zümrüt	Ar. Değerli bir taş z. -dendür 105a9
zümrürüd	Ar. Zümrüt z. 106b8

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

'Abdu'llah ibni 'Abbas Hz. Muhammed 'in sahabelerinden
81b11, 88b7, 111b11, 114a6, 114b3

'Abdu'llah ibni Mübarek Babası Türk olan , 797 Merv doğumlu bir İslam
bilgini
92a3,4, 94b7

'Abdü'lcabbar ibni Humeyde ibni 'Abdullah
126b1

'Abdü'lhamid Gazi Ata ibni Cüzeyh 'in babası
125b10

'Abdü'lhamid ibni 'Ata ibni Cüzeyh Cüdeyr bin 'Ata ibni Cüzeyh 'in di-
ğer adı
125b13, 126a7

Adem Adem peygamber
82a9,10,12, 90a6, 95a7, 115a5,7,8

Ahmed Hz. Muhammed 'in diğer adı
125a1

'Ali Ebu Talib 'in oğlu ve Hz. Muhammed 'in damadı ,
dördüncü halife.
78a2, 79a8, 82a1,2, 94b9 114a5,6,7,9,12

'Ameş 111a4

'Ayşe < A'îşe . Cennetteki bir köşkün sahibinin adı
125a4

'Ayşe Hz. Muhammed 'in eşlerinden
102b6, 109b7

Cabir ibni 'Abdu'llahi'l Ensari Hz. Muhammed 'in sahabelerinden
110a11, 113b13

- Ca'fer-i Sadık** Hz. Muhammed 'in sahabelerinden
76b13, 77a1
- Ca'fer ibni'l fena Süfyan-ı 'Uveyna** Hz. Muhammed 'in sahabelerinden
126a12
- Cüdeyr** Cüdeyr bin 'Ata ibni Cüzeyh . Hz. Muhammed 'in sa-
habelerinden .
121a13, 125a11, 125b11
- Cüdeyr ibni 'Ata** Fıryaklı bir kafirin adı
121b7
- Cüdeyr bin 'Ata ibni Cüzeyh** Hz. Muhammed 'in sahabelerinden .
120a1,3, 125b6
- Davud** İsrail oğullarının bir hükümdarı ve peygamberi
85a10, 98a5, 108b3,7,9,12
- Ebu Bekir** Hz. Muhammed 'in amcası , dört halifeden ilki
91a5,6, 113a11,13, 113b2, 114a11
- Ebu Bekr-i Sıddık** Ebu Bekir
86b12, 113a13
- Ebu'l Kasım** Bir tasavvuf bilginin adı
94b10, 98b2
- Ebu'l Kasım** Hz. Muhammed 'in bir diğer adı
109b13
- Ebu Musa'l Eş'ari** Aynı zamanda Kufe valiliği de yapan , Hz. Muham-
med 'in sahabelerinden
88a3
- Ebu Cehil** Hz. Muhammed 'e düşmanlığıyla bilinen kişi
91a6
- Ebu Nasri Ahmed ibni Muhammed ibni Hamadani 'l Ceddadi** Şeyhülislam
ve hoca
108b1,2
- Enes ibni Malik** Hz. Muhammed 'in sahabelerinden
107b3, 114a10, 120a2

Fethi Musılı	830 ' lu yıllarda yaşamış bir evliya 99b,5,13
Fuzayl	Fuzayl bin Iyaz . Semerkand ' da doğup Ebiverd 'de yetişen M. 803 yıllarında ölen bir veli . 89b10, 89b12, 94a12, 102a12
Hasan	Hz. Ali 'nin oğlu 86b11,13
Hasan -ı Basri	M. 641 'de Medine'de doğmuş , İslam bilginlerinden 85a6
Heşşam ibni 'Arve	113b6
İbrahim	İbrahim peygamber 90b7,8,9, 12102b4
İbrahim Edhem	M. 714 ' te Belh ' de doğmuş bir İslam bilgini . 91b3,5,7,9, 98a8,13
'İsa	İsa peygamber 76b6,7,9,11, 77b9, 96a3,5, 97a10, 97b2,3,5,7,9,10,12, 98a4, 102b12, 109a9
Kabil	Kardeşi Habil ' i öldürmesiyle bilinen , Hz. Ademin büyük oğlu 81b1
Lokman	İslamiyetden önceki Araplarda efsanevi birisi olup sonraki dönemlerde öğüt verici sözleriyle tanınan bir hikayeci 86a8
Lut	Lut peygamber 85b3
Malik bin Dinar	M. 748 'de Basra 'da ölen önemli İslam bilginlerinden 87a9
Mansur ibni Mukim	86b5
Me'az ibni Cebel	79a2,4, 85b13
Muhamed	Hz. Muhammed

81b3, 84a4, 91a5,7, 97a4, 102a2, 108b7, 109a1, 112a4,
114b13, 121b3,10, 122a9,10,11, 124b11, 125b3

Muhammedi' Arabi Hz. Muhammed
112a5

Muhammed ibni Ka'b İslam bilginlerinden
100b11

Muhammed-i Emin Hz. Muhammed'in lakabı
109a1

Musa Musa peygamber
80a4,5,8,11, 85a7,8,9, 90b13, 91a1, 95b3,5,7,8,10,
96b5,8, 97a5, 100b7,9, 109a9

Mustafa Hz. Muhammedin diğer adlarından
84a5, 121b13

Nevşirvan-ı 'Adil 103a10

Nuh Nuh peygamber
109a8

'Osman Hz. Muhammed ' in damadı , üçüncü halife
113b12, 114a2,4,12

'Ömer İkinci halife , 'Ömer ibni Hattab
103a8,9, 110b7,9, 113b7,8, 114a11

'Ömer ibni Hattab İkinci halife
103a6, 113b5

'Ömer ibni 'Abdü'lğarız 90a3

'Ömere'l Faruk İkinci halife , 'Ömer ibni Hattab ' ın lakabı
113b11

Rebi' ibnü'l Haşim 86b11

Selman-ı Farısı İsfahan bölgesinde doğmuş aslen İranlı olup Hz. Muhammed ' e yakınlığıyla tanınan bir sahabe
103b10,12,13

Suhayb Hz. Muhammed ' in sahabelerinden

85b10,11

Süfyan-ı Sevri Hadis ve fıkıh bilgini
76b13, 99b3

Süheyl Hz . Muhammed ' in sahabelerinden
94a5

Süleyman -ı Darani 88a11

Urviye Kendisini tasavvufa vermiş bir kadının adı
128a7,13, 128b6,7,11,13, 129a3,10,12, 129b5,6,9,11,
130a4,5,7,9, 130b2,3,4,8, 131a4,8, 131a4,8, 131b2,13,
132a3,8,13, 132b2,8,10,11,12,13, 133a1,2,8,10, 133b3

Vasiti 94a6

Veheb bin Münebbih 86b4, 95a9

Yahya Yahya peygamber
83b2,9

Yahya ibni Me'az Önemli tasavvuf bilginlerinden
81a12, 83b2, 87b4, 94a6, 94b13, 102b11

Ya'kub Yakup peygamber
85a13, 85b1

Zahhak Hz . Muhammed ' den bir takım hadisleri dinlemiş ve
nakletmiş kişi
76a11

KAYNAKÇA

- ABDÜLBAKİ, Muhammed Fuad, El-Mu'cemü'l Müferres li el fazi Kur'ani'l - Kerim , Çağrı yayınları , İst., 1990 .
- AKALIN, Mehmet , Tarihi Türk Şiveleri , (İlaveli ikinci baskı) Ankara , 1988 .
- AKSAN, Doğan , Sözcük Türleri , (N. Atabay, İ. Kutluk, S. Özel), Ankara 1983.
- ARAT , Reşit Rahmeti , " Anadolu yazı dilinin tarihi inkişafına dair " , V. Türk Tarih Kongresi , TTK . yay. IX . seri , No : 5 , Ank, 1960, s. 225 - 232 .
- Kutadgu Bilig , III cilt, İstanbul , 1979 .
- " Türkçede cihet mefhumu ve bununla ilgili tabirler " ,Türkiyat Mecmuası , c: 14 , 1964 , İstanbul , 1965 .
- ATALAY, Besim , Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi , III cilt Tercüme , IV. cilt İndeks , Ank., 1985 .
- BANGUOĞLU , Tahsin , Türkçenin Grameri , (3. basılış) , İstanbul , 1990
- BATTAL Aptullah , İbni- Mühennâ Lugati (2. baskı) , Ank., 1988 .
- CAFEROĞLU , Ahmet , Türk Dili Tarihi , (3. baskı) , İstanbul , 1984 .
- Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü , İstanbul , 1968 .
- " Türkçemizdeki -gıl / -gil emir eki " , TDAY Belleten 1971 .
- " Türkçede « v » morfemi " , Türkiyat Mecmuası, c : 16, 1971, s. 27 - 28.
- CANPOLAT , Mustafa , " Arap yazılı Türk alfabesinin gelişmesi " , Harf Devriminin 50 . Yılı Sempozyumu , Ank.,1981, s.49-54 .
- Behçetü'l - Hada'ik fi Mev'izeti'l - Hala'ik, - Giriş , Yazı Özellikleri - Ses Özellikleri - Söz Yapılışı - Söz Bölümleri - Dizin (Doktora Çalışması) AÜ. DTCF . Kütüphanesi Yazmalar Bölümü , No : 9 , 1965, 700 s.
- " Behçetü'l - Hada'ik 'in dili üzerine " , TDAY Belleten , 1967, Ank., 1968, s. 165-175 .
- Mecmu'atü'n - Neza'ir , Türk Dil Kurumu yayınları , Ankara , 1982 .
- CLAUSON , Sir Gerard , An Etymological Dictionary of Pre Thirteenth Century Turkish , London , 1972.
- ÇAĞATAY , Saadet , Türk Lehçeleri Örnekleri , AÜ . DTCF. yay. Ank., 1963 .
- Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler , Ank., 1978 .
- " Pekiştirilen fiiller " , TDAY Belleten 1966, Ank., 1967 .
- " Uygurca ve eski Osmanlıcada İnstrümental -n , DTCF Dergisi c:1, no :3 , 1943 , s. 93 - 107 .

- " Eski Osmanlıcada fiil müştakları " , DTCF Dergisi , V / 4 (1947) , s. 353-368 .
- " Eski Osmanlıca üzerine bazı notlar " , DTCF Dergisi , c :2 , no :2 , 1944 , s. 297 - 312 .
- " Türkçede ñ - g sesine dair " , TDAY Belleten 1954 , Ank. , 1988 .
- " Türkçede ki < erki " , TDAY Belleten 1963 , Ank. , 1988 .
- DENY , Jean , Grammaire de la Langue Turque Dialecte Osmanlı , Paris 1921 .
- Derleme Sözlüğü* , Türkiye 'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü c. I - XII , Türk Dil Kurumu Yayınları , Ank. , 1963 - 1982 .
- DEVELLİOĞLU , Ferit , Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat , Ankara , 1978 .
- DİLAÇAR , Agop , " Karahanlı Türkçesinden üç fiil eki " , Bilimsel Bildiriler , 1972 , Ankara , 1975 , s. 413 .
- Türk Diline Genel Bir Bakış , Ank. , 1964 .
- " Türk lehçelerinin meydana gelişinde genel temayüllerin koyulaşması ve körlenmesi " , TDAY Belleten 1957 , (2. baskı) , Ank. , 1988 .
- DİLÇİN , Cem , Mes'ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-Bahâr İnceleme-Metin-Sözlük , Atatürk Kültür Merkezi yay. , Ank. , 1991 .
- ECKMANN , Janos , " Türkçede -raq / -rek ekine dair " , TDAY Belleten , 1953 , (2. baskı) , Ank. , 1988 .
- EMRE , Ahmet Cevat , Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri , I . kitap Fonetik , İstanbul , 1949 .
- Ondördüncü Asır Betikleri , Ank. , 1942 .
- ERASLAN , Kemal , Eski Türkçede İsim Fiiller , İstanbul , 1980
- ERCİLASUN , Ahmet Bican , Kutadgu Bilig Grameri (Fiil) , Ank. , 1984 .
- " Geniş zaman ekine dair bazı düşünceler " TKA E Dergisi , yıl : XVII - XXI , Ankara , 1979 .
- FAZYLOV , Ergasch , " Eine choresmtürkische Handschrift über gute und böse Taten " , Journal of Turkish Studies (TUBA) 14 : Fahir İz Armağanı I.(Published at The Department of Near Eastern Languages and Civilizations , Harvard University) , 1990 , s. 207-221 .
- GABEN , A. von , Eski Türkçenin Grameri , (çev. : M. Akalın) , Ank. , 1988 .
- GRANINA , Elvira A. , " XIII . - XIV. yüzyıl Anadolu Anıtlarının Dili Üzerine " Bilimsel Bildiriler , 1972 , Ankara , 1975 , s. 65 .
- GÜLENSOY , Tuncer , Doğu Anadolu Osmanlıcası Etimolojik Sözlük Denemesi Ank. , 1986 .
- HACIEMİNOĞLU , Necmettin , Türk Dilinde Edatlar , İst. , 1971 .
- Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller , İstanbul , 1991 .
- HATİBOĞLU , Vecihe , " Gerundiumların özellikleri ve " -iser " eki " , Türk Dili Dergisi , 33 (haziran 1954) .
- Türk Kelimelerinin Ön sesleri , Ank. , 1961 .
- Kamusü'l A'lam* , İstanbul , 1889 .

- KORKMAZ , Zeynep , " Eski Türkçedeki Oğuzca belirtiler ", Bilimsel Bildiriler , 1972, Ankara , 1975 , s. 433 .
- Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları , Ank., 1969 .
- Sadru'd-din Şeyhoğlu Marzubanname Tercümesi İnceleme - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım , Ank., 1973 .
- " Türkiye Türkçesinde iktidar ve imkan gösteren yardımcı fiiller ve gelişmeleri " , TDAY Belleten 1959, Ank., 1959, s. 107-124 .
- " Türkiye Türkçesindeki -madan / -meden < -madın / -medin zarf-fiil (gerundium) ekinin yapısı üzerine " , Türkoloji Dergisi , c : 1 , s : 1 , Ank., 1964 .
- " Türkçede ek yığılması olaylarının meydana gelişi üzerine " , TDAY Belleten 1960 (2. baskı) , Ank., 1988 .
- " -ası / -esi gelecek zaman isim-fiil ekinin yapısı üzerine " , TDAY Belleten 1968 , Ank., 1969 .
- " Türk dilinde -ca eki ve bu ek ile yapılan isim teşkilleri üzerine bir deneme " , TDAY Belleten 1958 (2. baskı) , Ank., 1988 .
- " uçun / üçün / için vb. çekim edatlarının yapısı üzerine " , TDAY Belleten 1961 (2.baskı) , Ank., 1988 .
- KÖPRÜLÜ , Mehmed Fuad , " Anadolu 'da Türk dili ve edebiyatının tekmülüne umumî bir bakış " , Yeni Türk Mecmuası s : 4 , s. 277-292 ; s : 5 , s. 375-394 ; s : 7 , s. 535-553 .
- Türk Edebiyatı Tarihi (Haz. Orhan F. Köprülü , Nermin Pekin) , Ötüken yay. (2. baskı) , İst., 1980 .
- LEVEND , Agah Sırrı , Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri , (3. baskı) , Ank., 1972 .
- MANSUROĞLU , Mecdut , " Türkçede -gay / -gey eki ve türemeleri " , Jean Deny Armağanı , Ank., 1958 .
- " Anadolu 'da Türk yazı dilinin başlama ve gelişmesi " , TDİD , 4,3,1951 , s. 216 .
- " -mış ekinin fonksiyonları " , Fuat Köprülü Armağanı , s. 345-350 .
- " Şerhü'l - Menar 'ın dili hakkında " , Beşinci Türk Tarih Kongresi , TTK. yay. IX seri no : 5 , Ank., 1960 , s. 367-374 .
- MAZIOĞLU , Hasibe , Türkiye Türkçesi , Türk Ansiklopedisi , c : 32 , s.393 - 426
- NACİ , Muallim , Lugat - i Naci , İst., 1987 .
- ONAT , Naim Hazım , " « yavuz » ve bununla ilgili bazı kelimelerimizin Arap diline geçmiş şekilleri " TDAY Belleten 1953 , (2. baskı) , Ank., 1988 .
- PEKOLCAY , Neclâ , İslâmî Türk Edebiyatı , İst., 1967 .
- PERTSCH , Wilhelm , Die Handschriften Verzeichnisse der königlichen , Bibliothek zu Berlin , sechster Band : Verzeichnis der Türkischen Handschriften , Berlin , 1889 .
- REDHOUSE , J. W. , A Lexicon English and Turkish , 3. baskı , 1884
- SAMİ , Şemseddin , Kamus - ı Türki , İst., 1987 .
- SALAHİ , Mehmed , Kamus - ı Osmani , İst., 1329 .

- SERTKAYA , O. Fikri , Reşit Rahmeti Arat Makaleler cilt : I , Ank., 1987 .
- ŞÜKUN , Ziya , Gencine -i Güftar Ferheng -i Ziya , İst.,1984 .
- Tarama Sözlüğü , XIII. Yüzyıldan Beri Türkiyâ Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklariyle Tarama Sözlüğü (Haz. Ömer Asım Aksoy - Dehri Dilçin) , c . I - VIII Türk Dil Kurumu Yayınları , Ank. , 1963 - 1977 .
- TEKİN , Şinasi , " 1343 tarihli bir eski Anadolu Türkçesi metni ve türk dili tarihinde 'olga - bolga' sorunu " TDAY Belleten 1973 -1974 , Ank., 1074 .
- " Mehmed bin Bali 'nin eski Anadolu Türkçesine aktardığı « Güzide » adlı eserin Harezmi Türkçesindeki aslı ve olga -bolga meselesi hakkında " Journal of Turkish Studies (TUBA) 15 : Fahir İz Armağanı I. (Published at The Department of Near Eastern Languages and Civilizations , Harvard University) , 1991 , s. 405 - 420 .
- TEKİN , Talât , A Grammar of Orkhon Turkic , Indiana University Publication Uralic and Altaic Series , 1968 .
- " -ısar ekinin türeyişi " , Türk Dili , s : 32 (mayıs,1954) , s. 453-455 .
- " -ısar eki hakkında " , Türk Dili , s : 38 , (kasım 1954) , s. 89-96 .
- " Türk dil ve lehçelerinde ünsüz ikizlenmesi " , Hacettepe Sosyal ve Beşerî bilimler Dergisi , c. 3 / 1 , s. 1-8 .
- TEMİR , Ahmet , " « Ermak » (yermak) (yarmak) adının menşei üzerine " , Türk Dili , s : 476 , Ank., 1991 .
- TİMURTAŞ , Faruk Kadri , Eski Türkiye Türkçesi XV. yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük ,İst., 1977 .
- " Küçük eski Anadolu Türkçesi grameri " , Türkiyat Mecmuası , c : XVIII , İst., 1976 , s. 331-368 .
- Eski Anadolu Türkçesi , TKAE . yayını 45, seri : I , s. 193-222 .
- TOPALOĞLU , Ahmet , Muhammed Bin Hamza - XV. Yüzyıl Başlarında Yazılmış Kur'an Tercümesi , II cilt , İst., 1976, 1977 .
- TULUM , Mertol , " Şerhü'l - Menar hakkında I " , İÜ. TDİD XVI , İst. , 1968 , s. 133-138 .
- Türkçe Sözlük , c. I - II , Türk Dil Kurumu Yayınları , Ank., 1988 .
- Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu , İst., 1981 - 1984 .
- UNAT , Faik Reşit , Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihlerle Çevirme Kılavuzu , Türk Tarih Kurumu yay. Ank., 1974 .

W. S.
Yazma Kütüphanesi Kurumu
Türk Dil Kurumu
Mektebi

Erdem, Melek "Kitāb-ı Güzīde (76a - 134a)" Postgraduate Thesis, (Consultant Prof. Dr. Mustafa Canpolat), 473s.

The copy of Kitāb-ı Güzīde which is a subject of our study had been translated from the book Serahsi to old Anatolian Turkish by Mehmed bin Bālī.

In the preface, it is indicated that this book has been written in the language of olğa - bolğa.

the book, the religion information is given together with the stories and prophet tales. While giving these informations, examples from KORAN is also given.

This book which has many copies of it in Türkiye and European country's libraries is written with the vowel points added naskhi. The grammar style of this book is similar to old Anatolian Turkish when the phonetic and morphological properties are taken into consideration.

The part which is a subject of our thesis that hasn't been studied on it previously is examined as a matter of grammar, phonetic and morphology and the transcription of the text and a large vocabulary index at the end of thesis is also given.